

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντί

Περίοδος Β'
Τεύχος 484
Παρασκευή
10 Ιανουαρίου 1995
Δρχ. 250

Ειδικό Δικαστήριο Η ΕΠΟΜΕΝΗ ΜΕΡΑ

ΕΝΩΣΗ
ΥΠΙΡΧΩΝ
ΡΑΤΩΝ

έες ομάδες,
α πολιτικά
κιχνίδια.

Η ΝΕΑ
ΠΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ

σα φέρνει
...διάλυση

ΜΕΓΚΑ-ΛΟ
ΚΑΝΑΛΙ,
ΑΣΗΜΑΝΤΕΣ
ΕΙΚΟΝΕΣ

ΓΙΑΤΡΕ...
ΑΝ ΚΑΤΑΔΙΚΑΣΤΕΙ
ΘΑ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙ!..

ΔΕΝ ΧΑΝΟΥΜΕ ΤΙΠΟΤΑ...
ΑΣ ΤΟ ΔΟΚΙΜΑΣΟΥΜΕ!..

Εκδόσεις Κέδρος

Γ. Γενναδίου 3, τηλ. 36.02.007-36.09.712

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

ΣΤΕΛΛΑ ΒΟΓΙΑΤΖΟΓΛΟΥ

«Καί ο Φαίδων...
ήμουν εγώ!»

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΚΑΛΙΟΤΣΟΣ

Διωγμός απ' την κόλαση

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΟΤΖΙΑΣ

Ο πυγμάχος

ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ ΚΩΤΣΙΑΣ

Περιστατικό τα μεσάνυχτα

ΚΩΣΤΟΥΛΑ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

Η φωτογραφία του σταθμού
είσαι εσύ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΝΕΝΕΔΑΚΗΣ

Οι Βουκέφαλοι 1922

ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ Ο ΚΥΠΡΙΟΣ

Ο Σκέλεθρας και άλλα διηγήματα

ΑΛΕΞΗΣ ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ

Βραδυές μπαλέτου

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΤΕΣΣΗ

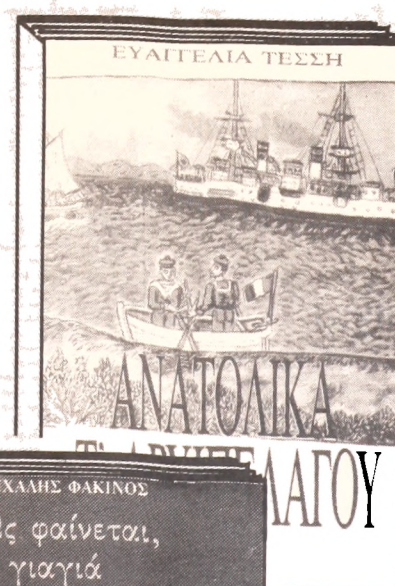
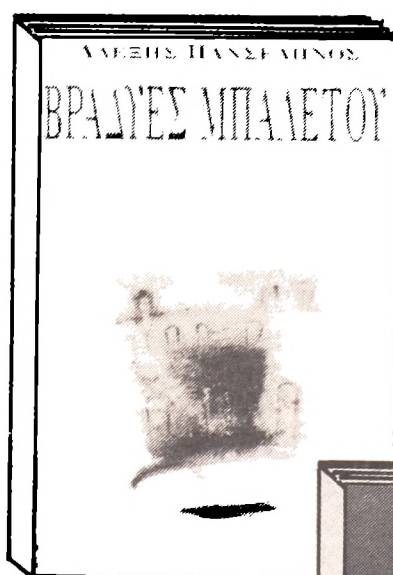
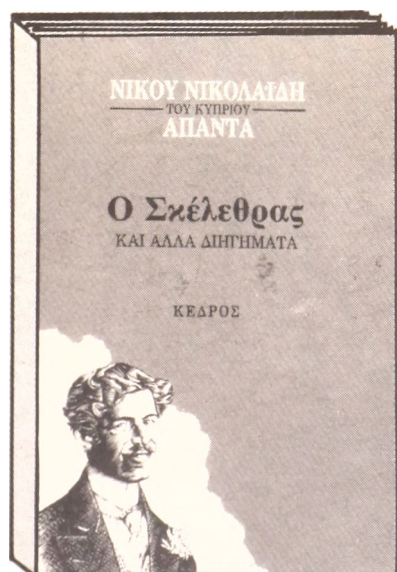
Ανατολικά τ' αρχιπελάγου

Ν.Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ

Με τον τρόπο του Παπαδιαμάντη

ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΦΑΚΙΝΟΣ

Ως φαίνεται, η γιαγιά
κοιμάται ακόμη

• Περίοδος Β'
• Χρόνος 19ος
• Τεύχος 484
Παρασκευή 10 Ιανουαρίου 1992
Δρχ. 250

αντί

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60 • 115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.49.300
72.32.819 - 72.48.240
FAX: 72.26.107 - TELEX: 214179 ANTI

• Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα

• Διαφημίσεις:
Γραμματεία-Λογιστήριο:
ΤΑΣΙΑ ΡΟΥΜΠΟΥ

• Σελιδοποίηση, Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
ΜΑΡΙΑ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ

• Φωτοστοιχειοθεσία —
Αναπαραγωγή φιλμς:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ»
Δημοχάρους 60
Τηλ. 72.49.300

• Εκτύπωση:
Νέος Παρνασσός Α.Ε.
Παλλήνη Αττικής 15 344
16ο Χιλ. Λεωφ. Μαραθώνος
Τηλ. 66.65.081

• Κάθε ενυπόγραφο άρθρο
εκφράζει τις απόψεις του
συγγραφέα του.
• Χειρόγραφα δεν
επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού
Εξαμ. 2.700 δρχ.
Ετήσια 5.400
Ετήσια Οργανισμών,
Τραπεζών, κτλ.: 20.000 δρχ.
Φοιτητική ετήσια: 4.800

Εξωτερικού
Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
εξάμηνη: δολ. 27
ετήσια: δολ. 54
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία -
Αυστραλία - Ωκεανία:
εξάμηνη: δολ. 30
ετήσια: δολ. 60

• Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 250
ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 350

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- Για τα βιβλιοπωλεία
της Αθήνας:
Περιοδικό «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60
τηλ.: 72.32.713 - 72.48.240
- Για τα βιβλιοπωλεία
Β. Ελλάδας:
Κέντρο του βιβλίου.
Α. Πουλouκτσή και Σια Ε.Ε.
Λασσάνη 9,
Τηλ. (031) 285.857
546 22 Θεσσαλονίκη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΔΙΚΗΣ _ 11

() κύβος ερρίφθη. Το δικαστήριο ανήγγειλε ημερομηνία έκδοσης της απόφασής του. Κι οι μυκηθμοί του αυριανισμού, που απειλούν με ρεβάνς σε ενδεχόμενη καταδικαστική απόφαση, είναι άλλη μια παράμετρος του πολιτικού χαρακτήρα της δίκης. Το ίδιο κι ο χουλιγκανισμός του Καλ(π)ογιάννη. Όμως, η κάθαρση δεν έγινε...

ΣΟΣ: ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ _ 17

Είναι η ελληνική κοινωνία ρατσιστική; Η Αλίκη Τσιλιχρήστου κριτικάρει «περιέργες» απόψεις που, τακτικά πλέον, φιλοξενούνται στις εφημερίδες.

ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ: Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΓΥΡΟΣ _ 21-32

Κόντρες για τον χαρακτήρα του εμφύλιου στην Γιουγκοσλαβία. Νηφάλιες απόπειρες προσέγγισης. Κι η ελληνική εξωτερική πολιτική; Πόσο είναι προετοιμασμένη για τον τελευταίο γύρο;

Οι «νεότουρκοι» του Γιέλτσιν _ 18

Ο Γχορμπατσώφ είναι μακριά. Και τώρα τι θα γίνουμε χωρίς αποδιοπομπαίο τράγο; Και, σαν να μην έφτανε αυτό, η νέα ελίτ —οι αποκαλούμενοι «νεότουρκοι»— έχουν ήδη εδραιωθεί στην εξουσία. Ο Στέλιος Κούλογλου χαρτογραφεί το νέο πολιτικό και κοινωνικό χώρο της ρωσικής επικράτειας.

ΝΕΟΛΑΙΑ 1992 ΑΝΑΖΗΤΩ- ΝΤΑΣ ΤΟΝ ΧΑΜΕΝΟ ΧΡΟΝΟ...

Έχουν ελεύθερο χρόνο οι νέοι; Κι αν ναι, πώς τον αξιοποιούν; Λόγια αδιέξοδα, λόγια που φωτογραφίζουν την αλλοτρίωση και την αποσπασματικότητα. Και κάποιες ελπίδες...

ΣΕΛ. 34-38

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ _ 5
Στάθης

ΠΟΛΙΤΙΚΟ
ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ _ 6

Η Δίκη και η λογική του
παράλογου
ΑΝΤΗΝΩΡ
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ _ 8
ΔΙΑΛΟΓΟΣ _ 39
ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ _ 47

Ο κινηματογράφος
στριμώχνεται στα κανάλια
—και δεν χωράει. Ο Τόλης
Καζαντζής είναι πια αλλού.
Το Εθνικό Θέατρο έχει
προβλήματα —αλλά και μια
καλή παράσταση. Και, στο
σινεμά, ο Άχι Καουρισμάκι
συναντά τον Ζαν-Πιέρ Λεώ
που αναφωνεί: «Οι εργάτες
δεν έχουν πατρίδα».

Εξώφυλλο:

Δημήτρης Χαντζόπουλος

ΕΘΝΙΚΟΣ ΔΥΝΑΜΙΣΜΟΣ

ΜΕΧΡΙ τις 15 Ιανουαρίου η Επιτροπή Διαιτησίας της Ευρωπαϊκής Κοινότητας θα έχει αποφασίσει σχετικά με το ποιες Δημοκρατίες της πρώην Γιουγκοσλαβίας πληρούν τα κριτήρια που η ίδια έθεσε για την αναγνώρισή τους ως ανεξάρτητων κρατών. Η ελληνική εξωτερική πολιτική επέτυχε να συμπεριλάβει και τα κριτήρια εκείνα τα οποία καθιστούν την αναγνώριση των Σκοπίων λογικώς αδύνατη αν δεν υπάρξει σαφής και δεσμευτική συμμόρφωση ως προς αυτά. Αλλά ουδείς γνωρίζει τι μας επιφυλάσσουν οι εταίροι μας της Κοινότητας, ορισμένοι από τους οποίους ακολουθούν την δική τους πολιτική και επιδιώκουν την δημιουργία σφαιρών επιρροής στα Βαλκάνια που σπαράσσονται.

ΕΝΩ ΤΟ ΑΙΜΑ ρέει ακόμα, ο διαμελισμός της Γιουγκοσλαβίας είναι δεδομένος κι ο Μιλόσεβιτς προσπαθεί να χτίσει στα ερείπια την «μικρή» πλέον Γιουγκοσλαβία, που δεν θα είναι τίποτε άλλο παρά η «μεγάλη» Σερβία. Κι από την μεριά του ο Αλία της Αλβανίας και εν όψει των εκλογών αλλά και για λόγους μονιμότερους επιδίδεται σε παληκαρισμούς και έμμεσες απειλές κατά της Ελλάδας.

ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ να είναι κανείς αφελής για να μην βλέπει ότι τα σύνορα στον χώρο αυτό της Βαλκανικής είναι υπό ρευστότητα και συνεχή υπόγεια διαπραγματεύση. Αν οι σερβικές μειονότητες αυτονομούνται παντού και προσκολλώνται στην Σερβία γιατί να μην πράξουν το ίδιο και οι αλβανικές; Αν θα αλλάξουν τα σύνορα στην περιοχή αυτή και με τι μέσα, παραμένει ακόμα ασαφές. Βέβαιο είναι ότι οι διεργασίες πολλαπλασιάζονται και το καζάνι βράζει.

ΜΠΡΟΣΤΑ σε αυτές τις εξελίξεις, την στάση της Βουλγαρίας και τις επιδιώξεις της Άγκυρας, η ελληνική εξωτερική πολιτική, παρά την τακτική ευελιξία που προσπαθεί να αναπτύξει, είναι ασαφής και δεν φαίνεται να έχει μονιμότερες στοχοθετήσεις. Η διστακτικότητα που εμφανίζει, η επιφύλαξη και η «συγκάλυψη» πίσω από κοινοτικές διακηρύξεις αμφίβολης τελικά αποτελεσματικότητας δεν αρκούν. Αντίθετα δίνουν την εντύπωση αδυναμίας.

Η ΕΛΛΑΔΑ δεν είναι βέβαια μεγάλη ούτε μεσαία δύναμη και η οικονομία της στην κατάσταση που βρίσκεται δεν της επιτρέπει μεγαλόπνοες προοπτικές. Είναι όμως ισχυρότατη σε σχέση με τους λιμοκτονούντες και διαλυμένους γείτονους της. Είναι εθνολογικά, γλωσσικά και θρησκευτικά ομοιογενής και έχει ισχυρές ένοπλες δυνάμεις. Αλλά δεν έχει καταστήσει σαφές στους γείτονους της, στα Σκόπια και την Αλβανία, τις σοβαρές συνέπειες που θα μπορούσε να έχει η έξαλλη και αλόγιστη πολιτική τους που τροφοδοτείται από τον πρωτόγονο αγροτικό εθνικισμό τους και την κοινωνική τους υστέρηση. Διότι ενώ είναι σωστό η Ελλάδα να τείνει χείρα βοήθειας και να επιθυμεί γείτονες με πολιτική σταθερότητα, δημοκρατικό καθεστώς και ανεκτό βιοτικό επίπεδο, δεν φροντίζει παράλληλα να δείχνει την αναγκαία αποφασιστικότητα και τον αναγκαίο δυναμισμό.

ΣΗΜΕΡΑ η Ελλάδα είναι μια αρκετά ώριμη Δημοκρατία που μπορεί να τονώσει ένα υγιές εθνικό αίσθημα και να σχεδιάσει έναν σωστό εθνικό προσανατολισμό που να ανταποκρίνεται στα συμφέροντά της. Και η στάθμιση των συμφερόντων αυτών δεν μπορεί να γίνεται πλέον με οποιεσδήποτε ιδεολογικές παρωπίδες και παρωχημένα σχήματα σκέψης.

Η ΑΡΙΣΤΕΡΑ, που ουδέποτε αισθάνθηκε άνετα με τον εθνικισμό, όχι τελείως αδικαιολόγητα σε ορισμένες συγκυρίες, είναι καιρός να εγκαταλείψει τα χαρακώματά της και να ενσωματώσει στην ιδεολογία και την πολιτική της τα στοιχεία εκείνα που την αναδεικνύουν σε δύναμη ικανή να διαχειριστεί, να στηρίξει και να καθοδηγήσει μια εθνική εξωτερική πολιτική: ευρωπαϊκή, φιλειρηνική, χωρίς σωβινισμούς και ρατσιστικές ιδεοληψίες, αλλά δυναμική και αποφασιστική.

ΕΙΝΑΙ ΚΑΙΡΟΣ η Αριστερά να μιλήσει, να τοποθετηθεί, να δράσει, να παρέμβει, να θέσει την σφραγίδα της στα εθνικά θέματα.

αντί

ΤΟΥΛΑΧΙΣΤΟΝ ΟΣΟ
ΥΠΗΡΧΑΝ ΟΙ ΣΟΒΙΕΤΙΚΟΙ,
ΕΙΧΑΝ ΒΑΛΕΙ ΤΗΝ ΤΑΞΙΚΗ
ΠΑΛΗ ΣΕ ΜΙΑ ΤΑΞΗ...

ΕΝΝΟΕΙ Ο ΚΥΡΙΟΣ,
ΟΤΙ ΤΩΡΑ ΠΛΕΟΝ ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΑ
ΝΑ ΠΕΡΑΣΩ ΜΙΑ ΚΡΙΣΗ
ΤΑΥΤΟΤΗΤΟΣ, ΝΑ ΕΠΑΝΑΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΩ
ΤΗ ΣΤΑΣΗ ΜΟΥ ΚΑΙ ΝΑ
ΔΙΑΤΥΠΩΣΩ ΜΙΑ ΝΕΑ ΠΡΟΤΑΣΗ
ΓΙΑ ΤΟ ΟΡΑΡΙΟ ΜΟΥ;...

ΠΟΚ

ΠΟΚ

ΣΤΑΥΡΟΣ Ι. 92

Η δίκη και η λογική του παραλόγου

ΣΤΗΝ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ, ο εμφύλιος ακόμη (ουσιαστικά) μαίνεται... Στην Κοινοπολιτεία των Ανεξαρτήτων Κρατών (πρώην ΕΣΣΔ), η «αντιπαράθεση» Ρωσίας - Ουκρανίας άρχισε ήδη να τροφοδοτεί τα πρωτοσέλιδα του διεθνούς Τύπου... Στις Ηνωμένες Πολιτείες, ορισμένοι σχολιαστές επείγονται να προφητεύσουν —από τώρα— το ... τέλος της Ενωμένης Ευρώπης! (Ένας απ' αυτούς, μάλιστα, ο *Tom Redburn*, θυμήθηκε τον τίτλο της γνωστής αμερικανικής ταινίας: «Όσα παίρνει ο άνεμος»)...

ΚΑΙ ΕΝΩ αυτά συμβαίνουν στον κόσμο, ενώ η Ελλάδα θα πρέπει ν' αντιμετωπίσει την πρόκληση της Ενωμένης Ευρώπης, αλλά και τα δρώμενα σε ολόκληρο τον βαλκανικό χώρο, για το ΠΑΣΟΚ το πρόβλημα των προβλημάτων είναι η επικείμενη απόφαση του ειδικού δικαστηρίου! Θ' αντιληχθεί ότι είναι εύλογη η ευαισθησία του κόμματος της αξιωματικής αντιπολίτευσης για μια απόφαση που το αφορά άμεσα, αφού εμπλέκονται σε αυτήν επιφανή στελέχη του, με επικεφαλής τον ίδιο τον πρόεδρό του, Ανδρέα Παπανδρέου. Εύλογη θα ήταν ακόμα μια σύσκεψη επιτελών του ΠΑΣΟΚ, με μοναδικό θέμα: «τι κάνουμε, πώς αντιδρούμε, σε περίπτωση καταδικαστικής ετυμηγορίας ή, έστω, «αθωωτικής καταδικής»;» Άλλο αυτό, όμως, και άλλο η «προειδοποίηση» (προς πάντα ενδιαφερόμενο —δικαστήριο, κυβέρνηση, ελληνικό λαό) ότι: «είτε αθώνετε τον Ανδρέα Παπανδρέου και τον Δημήτρη Τσοβόλα, είτε γαία πυρί μειχθήτω».

ΚΑΠΟΙΟΙ νουνεχείς του ΠΑΣΟΚ —που, ασφαλώς, υπάρχουν— αισθάνθηκαν την ανάγκη να διαφορισθούν από τους λογής «ακραίους» —αυριανιστές, μπουκαδόρους, κ.λπ. «Δεν πρέπει —δηλώνουν— να μας βάσετε όλους στον ίδιο σάκκο... Εμείς συντασσόμαστε με την εισήγηση του Εκτε-

λεστικού Γραφείου, που ενέκριναν και η Κεντρική Επιτροπή και η Κοινοβουλευτική Ομάδα του Κόμματός μας». Τι λέει, όμως, η εισήγηση αυτή; Λέει ότι το ΠΑΣΟΚ σέβεται τις αποφάσεις της ανεξάρτητης δικαιοσύνης, έπεται ότι θα πρέπει και η δικαιοσύνη να «αποδείξει» ότι είναι ανεξάρτητη; Πώς θ' αποδειχθεί, όμως, αυτό;

Η λογική του παράλογου

Η ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ —κατά την λογική του ΠΑΣΟΚ— θ' αποδείξει την ανεξαρτησία της, μόνον αν η απόφασή της είναι απαλλακτική για τον Α. Παπανδρέου και τον Δ. Τσοβόλα. Γιατί, όμως, η ετυμηγορία του δικαστηρίου πρέπει, κατ' ανάγκη, να είναι απαλλακτική; Διότι —εξηγεί η πολιτική απόφαση του ΠΑΣΟΚ —«η συντριπτική πλειοψηφία του ελληνικού λαού έχει καταλήξει ότι είναι αδιανόητη οποιαδήποτε καταδικαστική απόφαση»... Διότι, από την ακροαματική διαδικασία «δεν προέκυψαν αποδείξεις, αλλ' αντίθετα ανατράπηκαν και οι υποτιθέμενες αποχρώσεις ενδείξεις»... Διότι υπάρχει το «περί δικαίου αίσθημα» και διότι πρέπει να αποτραπεί «ο κλονισμός της εμπιστοσύνης της μεγάλης πλειοψηφίας των πολιτών στην ανεξαρτησία της δικαιοσύνης». Άλλως —καταλήγει η πολιτική απόφαση του ΠΑΣΟΚ— «ο σημερινός πολιτικός διχασμός θα εξελιχθεί σε εθνικό διχασμό». Άλλως, την επόμενη μέρα, «δεν θα διασταυρωθούν απλώς κάποιες κομματικές τακτικές», αλλά —και στο σημείο αυτό αρχίζει η διατύπωση σειράς απειλών— θα γίνει το «σώσε»!

ΦΥΣΙΚΑ, υπάρχουν κάποια ερωτήματα, στα οποία κανείς γενικός γραμματέας ή συνταγματολόγος ή αξιωματούχος του ΠΑΣΟΚ δεν απάντησε: Με ποιο δικαίωμα το ΠΑΣΟΚ —που είναι πολιτικό κόμμα, αλλ' όχι δικαστήριο— εκδίδει δικαστικές αποφάσεις; Και από πού αντλεί το δικαίωμα να απειλεί έναν ολόκληρο λαό με εθνικό διχασμό, αν η απόφαση του δικαστηρίου δεν είναι αρεστή στον Τσοβόλα ή στον Ανδρέα Παπανδρέου; Να μη γνωρίζουν οι επιτελείς του ΠΑΣΟΚ αυτό που γνωρίζουν και οι

πρωτοετείς φοιτητές της νομικής ότι «η απόδειξη είναι για τον δικαστή» είναι για τον (*judici fit probatio*) και ότι «για το αποτέλεσμα της αποδεικτικής διαδικασίας αποφασίζει το δικαστήριο, σύμφωνα με την ελεύθερη πεποιθήσή του, που σχηματίζεται από το σύνολο της διαδικασίας»; Κατά τα άλλα, αν δεχθούμε την λογική του «τσοβολισμού» ότι όλα ήσαν —και είναι— μία «σκευωρία» και ότι οι 13 ανώτατοι δικαστικοί λειτουργοί, που συνθέτουν το ειδικό δικαστήριο, είναι ευεπίφοροι σε πιέσεις, μεθοδεύσεις, κ.λπ., τότε περιττεύει κάθε συζήτηση περί δικαιοσύνης, στο όνομα της οποίας ομνύει, υποτίθεται, το ΠΑΣΟΚ!

ΚΑΚΑ ΤΑ ψέμματα: Η πολιτική απόφαση του ΠΑΣΟΚ —όπως τονίζει και ο Στ. Νέστορας του ΣΥΝ —«αποτελεί πλήρη κατάλυση των θεσμών και απόπειρα ν' ασκηθεί τρομοκρατία κατά των μελών του δικαστηρίου», για να καταλήξει: «το ΠΑΣΟΚ με αυτή του την ενέργεια, αναιρεί και το κύρος ακόμα και μιας αθωωτικής αποφάσεως». Αλλά, όλα αυτά, προφανώς, είναι, για το κόμμα που θέλει να ξανακυβερνήσει, ψιλά γράμματα!

«Ωριμοί» και «ανώριμοι» εθνικισμοί

ΑΛΛΑ, ΕΠΙΤΕΛΟΥΣ, η απόφαση του ειδικού δικαστηρίου για το σκάνδαλο Κοσκωτά, δεν είναι ο ομφαλός του κόσμου. Και όσο και αν το ΠΑΣΟΚ ομιλεί περί «πολιτικής σκευωρίας», κ.λπ. («ωσεί» Κοσκωτάς να μην υπήρξε, σκάνδαλο να μην υπήρξε...) κανείς δεν μπορεί ν' αποκλείσει μια καταδικαστική απόφαση, παρά την αντίθετη βούληση, ενδεχομένως, του ίδιου του πρωθυπουργού Κ. Μητσοτάκη. «Ο νόμος συμμετέχει, σε σημαντικό βαθμό, στις αποφάσεις της δικαιοσύνης». Και όλοι ξέρουν ότι, με το σκάνδαλο Κοσκωτά, πολλές διατάξεις του ποινικού νόμου παραβιάστηκαν.

ΕΤΣΙ, πέρα από το σκάνδαλο Κοσκωτά υπάρχουν οι εθνικισμοί —«ώριμοι» και «ανώριμοι», κατά την θεωρία Φουκουγιάμα— που μας που μας περιζώνουν. Υπάρχει ο τουρκικός εθνικισμός, που θέλει την Άγκυρα να επεκτείνει την σφαίρα επιρροής

της όχι μόνο στον βαλκανικό χώρο, αλλά και στις μουσουλμανικές πρώην σοβιετικές δημοκρατίες. Υπάρχει ο βουλγαρικός εθνικισμός, που πιστεύει ότι συμπράττοντας με την Άγκυρα, μπορεί ν' αποκομίσει κέρδη, εις βάρος της Ελλάδας. (Μέχρι τότε, ορισμένοι βουλγαρικοί δρόμοι μεταβαπίζονται —μετά την κατάρρευση του «υπαρκτού»— σε «οδό Θεσσαλονίκης», «οδό Μακεδονίας», κ.λπ.). Υπάρχει ο εθνικισμός των Σκοπίων, που οραματίζεται όχι μόνο την δημιουργία «ανεξάρτητου μακεδονικού κράτους», αλλά και την επέκταση των συνόρων του έως την... Λάρισα! Και υπάρχουν, φυσικά, οι λογής εθνικισμοί, όπως καταγράφονται, αυτή την στιγμή, στο έδαφος την πρώην «Γιουγκοσλαβίας του Τίτο»: ο εθνικισμός της Κροατίας, της Σλοβενίας, της Βοσνίας - Ερζεγοβίνης και ο εθνικισμός της Σερβίας, που άλλοτε αποκαλείται «Μεγάλη Σερβία», άλλοτε «Μικρή Γιουγκοσλαβία», άλλοτε «χαλαρή συνομοσπονδία ή κοινοπολιτεία» και πάει λέγοντας.

ΜΠΡΟΣΤΑ στην ρευστότητα αυτή, πώς συμπεριφέρεται η ελληνική κυβερνητική πλευρά; Αρχικά, η ελληνική διπλωματία είχε υποστηρίξει την «πάση θυσία» διατήρηση της ενότητας του γιουγκοσλαβικού κράτους. Όταν οι φυγόκεντρες δυνάμεις άρχισαν να παίρνουν σάρκα και οστά και το θέατρο του εμφυλίου πολέμου εξελίχθηκε σε ένοπλη αναμέτρηση ανάμεσα στην Κροατία και την Σερβία, η Ελλάδα τάχθηκε στο πλευρό των «φίλων, συμμάχων και ομοδόξων Σέρβων»... Όταν οι εταίροι μας στην ΕΟΚ άρχισαν να παίζουν τα δικά τους παιχνίδια που κατέληξαν στην αναγνώριση (σε πρώτο στάδιο) της ανεξαρτησίας της Κροατίας και της Σλοβενίας, η Ελλάδα υποχρεώθηκε, με την σειρά της, ν' ανακρούσει πρύμναν. (Αυτό, βέβαια, δυσaráεστησε τους «ομόδοξους» (;) Σέρβους, αλλά φαίνεται ότι ουκ ην άλλως δυνατόν γενέσθαι).

ΤΕΛΙΚΑ, όταν έγινε πια σαφές ότι «Γιουγκοσλαβία του Τίτο» έπαυσε να υπάρχει, η ελληνική διπλωματία κινήθηκε δραστήρια και πέτυχε να τεθούν, από πλευράς ΕΟΚ, σειρά προϋποθέσεων για την αναγνώριση κάθε γιουγκοσλαβικής δημοκρατίας και, κατ' επέκταση, για την αναγνώριση και της δημοκρατίας των Σκοπίων. Ανάμεσα στις προϋποθέσεις αυτές, η Κοινότητα ζητούσε από τις αυτονομούμενες δημοκρατίες την «μη διεκδίκηση εδαφών έναντι γειτονικού κράτους - μέλους της ΕΟΚ», την «μη χρησιμοποίηση ονομασίας που

παραπέμπει σε εδαφικές διεκδικήσεις», όπως λ.χ. η ονομασία «Μακεδονία», κ.ά.

Το σκηνικό αλλάζει ξαφνικά

ΕΤΣΙ ΕΙΧΑΝ τα πράγματα, ως την περασμένη εβδομάδα, κι ενώ, στην πρώτη μας συνάντηση με την αντιπροσωπεία των Σκοπίων, το παίζαμε σκληροί και αγέρωχοι («είτε αλλάζετε το όνομά σας, ω, Σκοπιανοί, είτε κανείς δεν πρόκειται να σας αναγνωρίσει»), ξαφνικά, το σκηνικό άλλαξε. Οι Σκοπιανοί διαμήνυσαν στους Σέρβους (ή Μεγαλοσέρβους) ότι είναι πρόθυμοι να ενταχθούν στην Μεγάλη Σερβία ή στην Μικρή Γιουγκοσλαβία. Και όχι μόνον αυτό, αλλά συγκλίνουσες πληροφορίες δεν απέκλειαν την περίπτωση αναγνώρισης της «δημοκρατίας της Μακεδονίας» ακόμα και από εταίρους της ΕΟΚ!

ΤΟΥΤΩΝ ΔΟΘΕΝΤΩΝ, ήταν φυσικό οι συνομιλίες στην Αθήνα, του Α. Σαμαρά με τον υπουργό Εξωτερικών της Σερβίας Βλαντισλάβ Γιοβάνοβιτς, παρά το «θετικό κλίμα», να μην σημειώσουν μεγάλη πρόοδο. Η ελληνική πλευρά έθετε και ξαναέθετε «θέμα Σκοπίων», ενώ, για την σερβική, το «μέγα θέμα» ήταν η δημιουργία της «μικρής Γιουγκοσλαβίας», προς την οποία προσβλέπουν, τώρα, τα Σκόπια.

ΜΕ ΤΟΝ Βλ. Γιοβάνοβιτς, ο πρωθυπουργός Κ. Μητσotάκης και ο υπουργός Εξωτερικών Α. Σαμαράς συζήτησαν, βέβαια, το όλο θέμα των Βαλκανίων, υπογραμμίζοντας ότι η Ελλάδα αποτελεί σταθερό σημείο αναφοράς και ότι —σε αντίθεση με τα παιχνίδια κάποιων άλλων εταίρων μας— εμείς μπορούμε να προσφέρουμε, ως μέλη της ΕΟΚ, θετικές υπηρεσίες, κ.λπ. Ο Σέρβος συνομιλητής μας δεν είχε πρόβλημα να συμφωνήσει με την θέση μας αυτή (το πιστευε, είτε όχι, είναι άλλο θέμα), αλλά δεν παρέλειψε να θυμίζει ότι η Σερβία «δεν έχει ανακηρυχθεί ανεξάρτητο κράτος», (διότι, μαζί με το Μαυροβούνιο, «εξακολουθεί να κρατεί την ομοσπονδία») και ότι η Κοινότητα δεν πρέπει να προχωρήσει στην αναγνώριση χωριστών δημοκρατιών, «πριν από μια συνολική λύση».

ΚΑΙ ΕΝΩ σήμερα αναμένεται να συζητηθεί στις Βρυξέλλες το θέμα της αποστολής κυανόκρανων του ΟΗΕ στην Γιουγκοσλαβία, κανείς δεν ξέρει αν η κατάρριψη του ελικοπτέρου με αξιωματούχους της ΕΟΚ θα επισπεύσει ή θα επιβραδύνει την αποστολή αυτή.

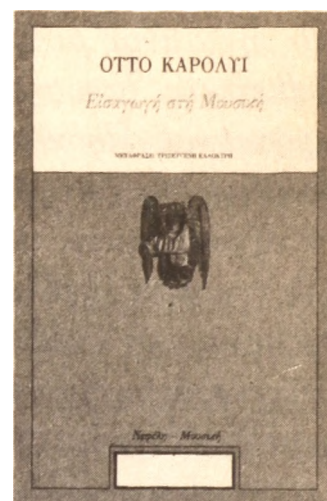
ΚΑΤΑ ΤΑ άλλα, από ελληνικής πλευράς εξακολουθεί να εκδηλώνεται μια υπέρμετρη

ταραχή, μια «τάση μεγιστοποίησης κινδύνων», σε ό,τι αφορά την πολιτική των Σκοπίων. Και, βέβαια, η πολιτική αυτή, ως μοχλός ξένων βαλκανικών ή εξωβαλκανικών δυνάμεων (Τουρκίας, Βουλγαρίας), είναι μορφή κινδύνου. Όμως, ακριβώς για τον λόγο αυτόν, ώριμοι αναλυτές (διπλωμάτες, πανεπιστημιακοί, δημοσιογράφοι) υποστηρίζουν ότι η Ελλάδα δεν έχει λόγους να εξωθεί τα Σκόπια προς τις δυνάμεις αυτές. Και ας υπάρχουν κάποιοι «ακραιφνείς», υπερέλληνες, που ζητούν όχι απλώς την μη αναγνώριση του κράτους των Σκοπίων, αλλά και τον αφανισμό του από προσώπου γης. Αλλά την υπερεθνικοφροσύνη αυτή, ο τόπος πλήρωσε, μέχρι σήμερα, πολύ ακριβά. Και όλοι, κάποτε, θα πρέπει να διδασκόμαστε.

ΑΝΤΗΝΩΡ

ΟΤΤΟ ΚΑΡΟΛΥΙ

Είσαγωγή στη μουσική

Μέ την *Είσαγωγή στη μουσική* ο Όττο Κάρολυι προσπαθεί νά μεταφέρει τά βασικά στοιχεία τής τέχνης σ' αυτούς πού αγαπούν τή μουσική, αλλά δέν έχουν τεχνικές γνώσεις. Όδηγεί τόν αναγνώστη στόν κόσμο τῶν μουσικῶν ἤχων, μ' ἓνα κείμενο γεμάτο μουσικά παραδείγματα καί εἰκόνες ὀργάνων, ἔτσι πού νά διευκολύνεται στήν παρακολούθηση τοῦ κειμένου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΝΕΦΕΛΗ

Μαυρομιχάλη 9, Ἀθήνα 106 79
Τηλ. 360.77.44 — 36.47.93

Μετά από πολιορκία πολλών ημερών, από τις δυνάμεις της αντιπολίτευσης ο πρόεδρος της Γεωργίας Γκαμσαχουρντία, αναγκάστηκε να εγκαταλείψει το φλεγόμενο Προεδρικό Μέγαρο της Τιφλίδας και να διαφύγει στην Αρμενία, η οποία όμως δεν του χορηγεί πολιτικό άσυλο. Εν τω μεταξύ ο υπουργός Εξωτερικών της πρώην ΕΣΣΔ δήλωσε ότι εάν θέλει ο δημοκρατικός λαός της Γεωργίας, έχει την πρόθεση να διεκδικήσει κάποιο κυβερνητικό αξίωμα.

Μαύρη Πυρηνική Αγορά

Εκτός από την μαύρη αγορά που βασιλεύει σ' όλα τα είδη στις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης μία άλλη μαύρη αγορά προβάλλει απειλητική στο διεθνές προσκήνιο. Πρόκειται για τα πυρηνικά όπλα των χωρών της νυν Κοινοπολιτείας Ανεξάρτητων Κρατών. Δεν έχει τόσο σημασία αν η Ρωσία κρατάει τους πυρηνικούς κώδικες και τις 12.000 πυρηνικούς πυραύλους μεγάλου βεληνεκούς. Άλλες 15.000 μικρότερου βεληνεκούς πυραύλοι είναι διασκορπισμένοι στα υπόλοιπα κράτη. Ποιος θα πληρώσει το κόστος της ενδεχόμενης καταστροφής τους και ποια αρχή θα την επιβλέψει; Και τα προβλήματα δεν σταματούν εδώ. Αμερικανικές αρχές υπολογίζουν ότι από τις 900.000 περίπου άτομα που απασχολούνταν στην παραγωγή πυρηνικών όπλων κάπου 2.000 επιστήμονες έχουν τις τεχνικές γνώσεις σχεδιασμού πυρηνικών βομβών και άλλα 3.000 έως 5.000 άτομα έχουν εμπειρία σχετική με εμπλουτισμό ουρανίου ή παραγωγή πλουτωνίου.

Το ενδεχόμενο μίσθωσης των υπηρεσιών των επιστημόνων αυτών, που αναζητούν επαγγελματική διέξοδο, από άλλες χώρες, είναι σοβαρότατο καθώς φαίνεται πως πράγματι άρχισε να αναπτύσσεται η μαύρη αγορά πυρηνικών καυσίμων και πυρηνικών επιστημόνων.

Ήδη ιταλικές και ελβετικές αρχές έχουν κατασχέσει φορτία πλουτωνίου - 239 που λέγεται ότι έχουν σοβιετική προέλευση. Χώρες όπως το Ιράκ και η Λιβύη με ανεπτυγμένη σοβιετική τεχνολογία φυσικά θα ενδιαφερθούν. Όπως και η γειτονική Τουρκία, παρά τις διαφεύσεις.

Η απειλή είναι σοβαρή και είναι δύσκολο να δει κανείς πώς μπορεί να ελεγχθεί το εμπόριο που έχει ήδη αρχίσει. Κι ακόμα πιο δύσκολο να εντοπίσει τους μισθοφόρους πυρηνικούς επιστήμονες. Η διαρροή εγκεφάλων από την πρώην Σοβιετική Ένωση και μάλιστα σε μαζική κλίμακα είναι ένα ενδεχόμενο που προκαλεί πραγματικό ρίγος σ' όσους πιστεύουν στη μη διασπορά των πυρηνικών όπλων, στον έλεγχο και την μείωση των πυρηνικών εξοπλισμών. Μήπως δεν βρισκόμαστε και τόσο μακριά από την πυρηνική βόμβα «των φτωχών» ή «του Ισλάμ»;

B.K.

Ελλάς, 1992

Ούτε εσωτερική επικοινωνία να είχε το ΠΑΣΟΚ (διά του κ. Κουλούρη) με την Ν.Δ. (διά του κ. Καλογιάννη), στο ξυλίκι που άρχισε να παίζεται: δεν πρόφτασε ο «Κίμων» να πει εκείνο το «θα μπορούσαμε στην ανοιχτή πόρτα των τρελλοκομείων» (σ.σ. προφανώς τρελλοκομείο θα σημαίνει η καταδικαστική απόφαση...) και ο εξ' Ηπείρου εργολάβος προειδοποίησε: «Θα τους σπάσουμε την ραχοκοκκαλιά» (σ.σ. αν οι οπαδοί του ΠΑΣΟΚ κάνουν διαδηλώσεις εναντίον τυχόν καταδικαστικής απόφασης). Είπε και άλλα ο Καλ(π)ογιάννης, όπως ότι «θα άρει την εμπιστοσύνη του» από την κυβέρνηση του αρχηγού του αν η απόφαση για την Δίκη είναι αθωωτική, ότι οι οπαδοί και ο κόσμος της παράταξης δεν είναι «πρόβατα» κ.τ.λ.

Ελλάς, έτος 1992. Το 2000 θα είναι ορόσημο, το έτος της αρένας. Χ.Κ.

Πολλά λεφτά

Σε 20 δισ. δολάρια υπολογίζει ο ανταποκριτής της εφημερίδας «Λε Μοντ» στην Αθήνα το σύνολο των περιουσιακών στοιχείων των Ελλήνων του εξωτερικού στηριζόμενος σε στοιχεία της Τράπεζας Διεθνών Διακανονισμών. Ποσό που αντιστοιχεί σε πάνω από τα 2/3 του εξωτερικού δημοσίου χρέους της χώρας για να μην αναφέρουμε άλλους δείκτες μπροστά στους οποίους το ανωτέρω ποσόν φαντάζει πραγματικά ιλιγγιώδες. Και το ποσό αυτό αποδίδεται κυρίως στους πλοιοκτήτες «που είναι και η αφρόκρεμα των Ελλήνων μεγιστάνων του πλούτου» κατά τον γάλλο δημοσιογράφο.

Όταν οι ίδιοι έλληνες πλοιοκτήτες δεν έχουν εμπιστοσύνη στην χώρα τους, εκτός εξαιρέσεων, και είναι τόσο φειδωλοί σε επενδύσεις οίκωθεν τότε τι ελπίδα έχουν οι φιλελεύθεροι και νεοφιλελεύθεροι στην Ελλάδα, μαζί με το φιλελεύθερο Forum:

K.X.

Αλβανο-γιουγκοσλαβικά.

Η «νέα Γιουγκοσλαβία» που έχει στα σκαριά αυτόν τον καιρό ο Σ. Μιλόσεβιτς, είναι αδύνατον να επιτευχθεί με ειρηνικό τρόπο. Η συγκρότηση της Ομοσπονδίας και από τις κατοικούμενες από Σέρβους περιοχές της Κροατίας και της Βοσνίας - Ερζεγοβίνης, θα επέκτεινε τον πόλεμο και στις άλλες εύφλεκτες περιοχές που δεν δέχονται με κανένα τρόπο την σερβική κυριαρχία. Εξάλλου η συμμετοχή των Σκοπίων στη νέα Κοινοπολιτεία θα πυροδοτήσει τις δυναμικές αντιδράσεις των Αλβανών αυτής της Δημοκρατίας (22% περίπου) και οι οποίοι με δημοψήφισμα χθες κήρυξαν την ανεξαρτησία τους. Σύμφωνα με αποκλειστικές πληροφορίες του «Αντί» ο Κίρο Γκλιγκόρωφ συναντήθηκε πρόσφατα με τον ηγέτη των Αλβανών του Κοσσυφοπεδίου Φατίλ Χότζα, και στον οποίο δεσμεύτηκε για την μη συμμετοχή της Δημοκρατίας αυτής στην ομοσπονδία του Μιλόσεβιτς. Ταυτόχρονα ο αλβανικός πληθυσμός αντιτίθεται στην αναγνώριση των Σκοπίων από την ΕΟΚ στις 15 Ιανουαρίου, διότι παρά τις τροποποιήσεις το Σύνταγμα δεν κατοχυρώνει τα δικαιώματα της αλβανικής μειονότητας.

Π.Γ.

Η ιταλική Αλβανία

Οι Ιταλοί αξιοποιούν στο έπακρον —εν αντιθέσει με την ελληνική πολιτική— την οικονομική δυσπραγία της Αλβανίας. Στα πλαίσια των ποικιλόμορφων επιδρομών τους, σύμφωνα με πληροφορίες του «Αντί», αγόρασαν εκτεταμένες περιοχές σε παραλιακές εκτάσεις στα Εξαμίλια, που βρίσκονται απέναντι από την Κέρκυρα και κατοικούνται από Βορειοηπειρώτες. Στους διαπραγματευτικούς όρους λέγεται ότι περιλαμβάνεται και η μεταφορά από την Βόρεια Αλβανία 15.000 περίπου εργατών που θα απασχοληθούν στις εκεί αναπτυσσόμενες τουριστικές εγκαταστάσεις. Αυτό θα έχει όμως ως αποτέλεσμα την αλλοίωση της πληθυσμιακής κατανομής στην περιοχή. Η ιταλική επεκτατική πολιτική παίρνει «σάρκα και οστά», άνευ αντιστάσεων.

του Γιώργου Σεργάκη

Κοσχωτάς - Σαλιαρέλης - Κόκκαλης

Ο Κοσχωτάς συγχέντρωσε περίπου τα χαρακτηριστικά παντός κακοποιού και απατεώνας· στο τέλος της ηρωικής σταδιοδρομίας του αγόρασε και τον Ολυμπιακό και αναχώρησε από την Ελλάδα σαν πρόεδρος του. Βέβαια η αναχώρηση - απόδραση εξασφαλίστηκε με την μεταβίβαση των μετοχών και του τίτλου του προέδρου του Σαλιαρέλη. Ο τελευταίος πλήρωσε «επ' ολίγον» την συνεργία του στην απόδραση με ολιγόμηνη φυλάκιση. Το προεδριλίκι του εξασφάλισε ένα πιστοποιητικό ασθένειας και την έξοδό του από την φυλακή. Τώρα που παράγινε το κακό παλεύει να περισώσει ό,τι μπορεί και κρατά καλή «άμυνα». Όπου και να 'ναι μάλλον θα ξαναβρεθεί στην φυλακή και θα τα λείι με τον Κοσχωτά όπως ο Ιωαννίδης με τον Παπαδόπουλο. Και αίφνης εμφανίζεται και ο Σωκράτης Κόκκαλης. Αυτός θα είναι καθώς φαίνεται ο νέος πρόεδρος του Θρύλου. Ο Κόκκαλης, ο οικουμενικός σκανδαλοποιός μετά Κοσχωτά και Σαλιαρέλη θα έρθει με τα «λεφτά

του» να σώσει τον Ολυμπιακό και να δρέψει για τον εαυτό του τις δάφνες της δόξας.

Και μόνη η διαδοχή των ονομάτων Κοσχωτάς - Σαλιαρέλης - Κόκκαλης φωτογραφίζει την ανομία της σύγχρονης Ελλάδας: το άθλημα του ποδοσφαίρου εξασφαλίζει στους «προέδρους» δύναμη και ισχύ: μεταθέτει τον έλεγχο της δικαιοσύνης ή κάποτε τον αποτρέπει.

Αυτή είναι η ανοχή μας, αυτή η ανομία μας.

Εφιάλτες

Λίγο μακάβριος ο τίτλος της «Αυγής» της περασμένης Τετάρτης «Εφιάλτης η λιακάδα» αλλά και ενδεικτικός για το πώς ένα από τα πιο ευπρόσδεκτα φυσικά φαινόμενα μπορεί να μεταβληθεί από την ανθρώπινη δραστηριότητα σε πραγματικό εφιάλτη.

B.K.

Ένα φανταστικό (;) σενάριο

Αν πριν 10-15 χρόνια τολμούσε κανείς να «προβλέπει» τα δραματικά γεγονότα στην πρώην ΕΣΣΔ ή την πτώση του τοίχους του αίσχους, αναμφισβήτητα θα χαρακτηριζόταν φαντασιόπληκτος.

Το ίδιο θα χαρακτηριστεί τώρα κάποιος που θα υποστηρίξει ότι, σε 10-15 χρόνια, η Αλβανία μπορεί να βρεθεί «μέσα» στην ΕΟΚ και η Ελλάδα «έξω».

Και όμως. Η φτωχότερη, τώρα, χώρα της Ευρώπης, με το 70% πληθυσμού της να ασχολείται με την γεωργία, έχει αρχίσει έναν δρόμο ταχύτητας προς την ΕΟΚ, έχοντας υποστηρικτή τον πιο ένθερμο σύμμαχο της πολιτικής ένωσης, την Ιταλία.

Η κυβέρνηση της Αλβανίας, για παράδειγμα αποφάσισε να συνδέσει το νόμισμα της χώρας, το λεκ, με το ECU, γιατί, όπως λένε, οι περισσότεροι από τους εμπορικούς εταίρους της Αλβανίας έχουν νομίσματα που είναι ενταγμένα στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα.

Και ενώ οι Ιταλοί στήνουν «αερογέφυρα» στο Δυρράχιο και επενδύουν σε γη για την ανέγερση ξενοδοχείων, οι «12» δέχτηκαν να ενισχυθεί οικονομικά και τεχνικά η Αλβανία.

Εξάλλου, πρόσφατα, αποφασίστηκε από την ΕΟΚ να ενισχυθεί οικονομικά η Αλβανία, από την 1η Ιανουαρίου 1992, για τις πολιτικές που θα αποβλέπουν στην στήριξη των μεταρρυθμίσεων της οικονομίας της. Στα πλαίσια αυτά θα ενισχυθούν οικονομικά τα επενδυτικά σχέδια ντόπιων ιδιωτικών επιχειρήσεων που γίνονται σε συνεργασία με Κοινοτικές επιχειρήσεις. Ακόμη, θα ενισχυθούν προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης των Αλβανών και προγράμματα ανάπτυξης των εμπορικών συναλλαγών της χώρας του Αλβία με την ΕΟΚ.

Πρόσφατα, επίσης, η ΕΟΚ αποφάσισε να εντάξει μια σειρά αλβανικών προϊόντων στο Σύστημα Γενικευμένων Προτιμήσεων του 1992 και να καταργήσει τους περιορισμούς στις εξαγωγές της χώρας.

Βήμα - βήμα λοιπόν η Αλβανία δείχνει προς τα πού στρέφεται και τι ακριβώς θέλει. Το μεγαλύτερο μειονέκτημά της, η τραγική κατάσταση της οικονομίας της, μπορεί να «μεταμορφωθεί» σε πλεονέκτημα. Πώς;

Με μια κοινοτική, συντονισμένη προσπάθεια που θα έχει δύο σκέλη. Το ένα είναι οι επενδύσεις. Το άλλο, η επιμόρφωση και η επαγγελματική κατάρτιση των Αλβανών. Έτσι, για την ΕΟΚ η Αλβανία μπορεί να αποτελέσει μια πρόκληση - πείραμα. Πώς δηλαδή παίρνεις μια οικονομία σε κατάσταση μηδενική και σε λίγα χρόνια την καθιστάς ικανή να ενταχθεί σε μια ομάδα οικονομιών, όπως η ΕΟΚ.

Όσο για την Ελλάδα, είναι ήδη εκτός της τρίτης φάσης της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης. Οι προϋποθέσεις που δέχτηκε η κυβέρνηση για να ενταχθεί η χώρα στην τρίτη φάση μας θέτει «εκτός» ΕΟΚ, το 1997 ή το 1999.

Είμαστε άραγε εντελώς φαντασιόπληκτοι; Για σκεφτείτε το.

Προσλήψεων ανυποληψία

Άλλη μία φορά ο πρωθυπουργός διαβεβαιώνει: δεν θα γίνουν προσλήψεις το 1992, πέραν εκείνων οι οποίες θα πραγματοποιηθούν με διαγωνισμούς. Αναρωτιέται κανείς: χρειάζεται τόσες πολλές φορές, και σχεδόν πάντα μετά το τέλος συνεδρίασης του Υπουργικού Συμβουλίου, να διαβεβαιώνει πρωθυπουργός της χώρας ότι δεν θα γίνουν προσλήψεις; Για ποιους το λέει; Για τους υπουργούς του μήπως; Ή για το κόμμα του; Δεν υπάρχει λόγος, αφού τα σχετικά ζητήματα έχουν ρυθμισθεί, με βάση τις ποσοτώσεις ρουσφετιού που κατανέμονται μεταξύ βουλευτών —Υπουργών— κομματικής νομενκλατούρας (ή μήπως δεν υπάρχει αυτή στην «φιλελεύθερη ΝΔ»); «Το πολύ το χύριε ελέησον το βαριέται και ο παπάς».

Λοιπόν, ας φροντίσει ο κ. Μητσοτάκης να βελτιώσει την εικόνα του, αφού έχει γίνει πεποίθηση ότι μιλάει λες και απευθύνεται σε κάφρους: ας αφήσει τον φτηνό λαϊκισμό, εξηγώντας γιατί ο εκσυγχρονισμός της δημόσιας διοίκησης θυσιάστηκε χάριν του εκλεκτού του «λοχία» Σ. Κούβελα, ο οποίος φρόντισε να σταματήσουν οι μετατάξεις και υπόσχεται προσλήψεις με διαγωνισμούς «τοπικούς», από χωρίου εις χωρίον πραγματοποιούμενους. Και ας φροντίσει ο κ. Μητσοτάκης να κάνει καμιά αλχημεία όχι το ίδιο φτηνή με τις έως τώρα, όταν θα ζητήσει από τους κοινοτικούς εταίρους την δεύτερη δόση του δανείου. Και κυρίως: ας μην ξαναμιλήσει για προσλήψεις: εξευτελίστηκαν, είτε γίνονται, είτε δεν γίνονται.

Χ.Κ.

Όχι άλλο αέρα

Σε 1.438 υπολογίζει τους ραδιοφωνικούς σταθμούς που λειτουργούν στην Ελλάδα ο Α. Ρουμελιώτης στο βιβλίο του «Είμαστε στον αέρα». Πραγματική πανδαισία. Συνωστισμός στους αιθέρες με λόγια... αέρος. Ασφυκτιούμε. Β.Κ.

Ούτε κι εκεί

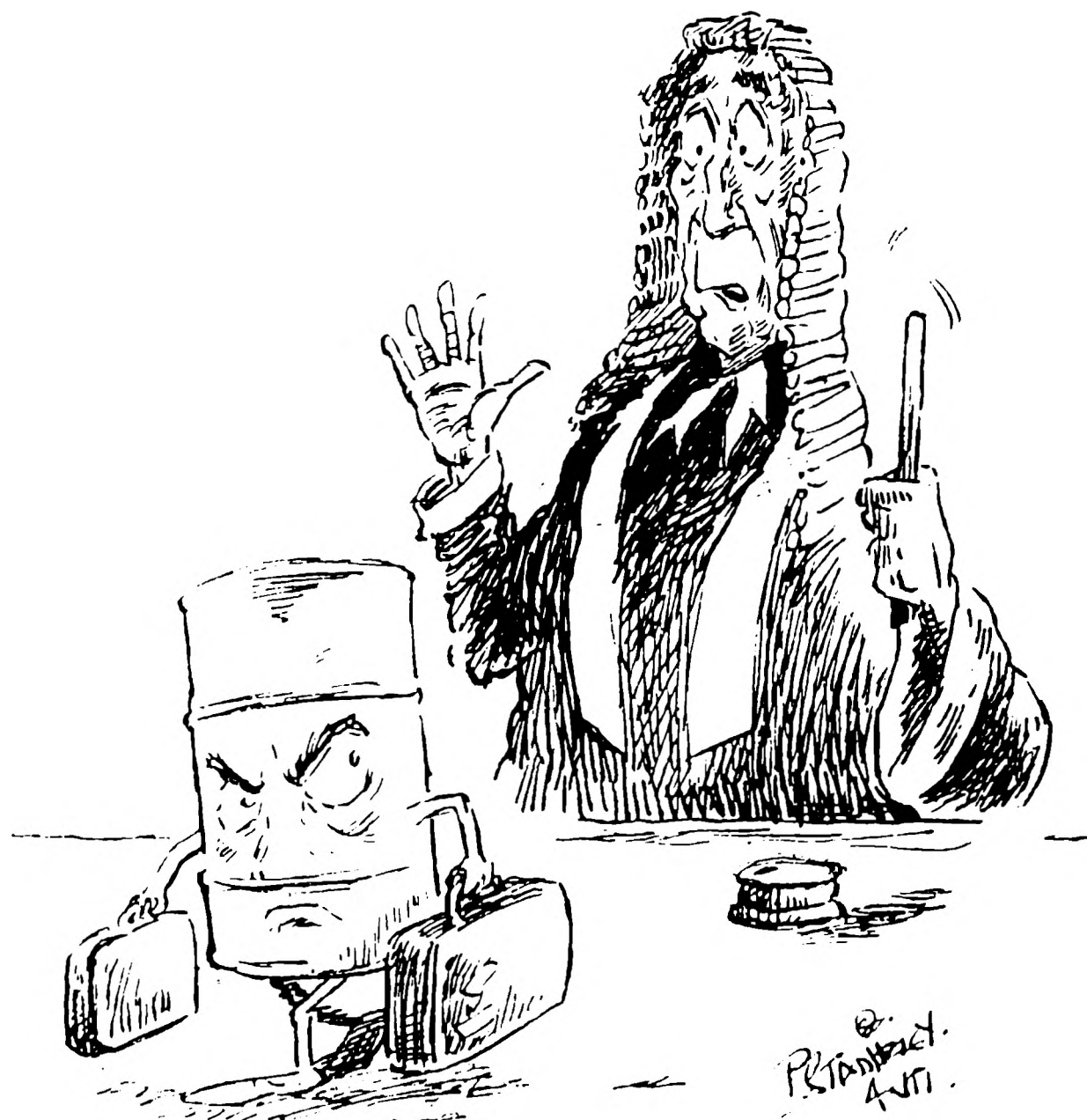
Εκλογές στην Αλβανία θα διεξαχθούν την 1η Μαρτίου. Και το εκεί κόμμα της ελληνικής μειονότητας «Ομόνοια» κάθε άλλο παρά ομονοεί πέρα βέβαια από τα εμπόδια που του ορθώνουν οι Αλβανοί. Κι εκεί τα ίδια. Ζ.Ρ.

Η επόμενη μέρα της απόφασης

του Ρεπόρτερ

Την επόμενη Πέμπτη και ώρα 6μμ., εκτός απροόπτου θα ξέρουμε την Μεγάλη Απόφαση της Μεγάλης Δίχης για το Σκάνδαλο του Αιώνα. Δεν είναι δυνατόν να γνωρίζει κανείς ούτε την έκταση της απόφασης που θα εκφωνηθεί ούτε το σκεπτικό της, πολύ δε περισσότερο την ίδια την απόφαση. Μπορούμε όμως να διατυπώσουμε ορισμένες υποθέσεις σχετικά με τις πολιτικές επιπτώσεις της όποιας απόφασης —αθωωτικής, απαλλακτικής ή καταδικαστικής. Στο κάτω - κάτω πολιτικά πρόσωπα δικάστηκαν, πολιτικά πρόσωπα ήταν οι κατηγοροί, από την Βουλή έγινε η παραπομπή. «Πολιτικός» επομένως και ο χαρακτήρας της Δίχης. Πολιτικές και οι συνέπειές της, προς όλες τις κατευθύνσεις.

Εφ' όσον η ΔΙΚΗ εξελίχθηκε στην ουσία με μία πολιτική μάχη αντιπαράθεσης ενδιαφέρει να γνωρίζουμε αν συντέλεσε και σε κάποια πολιτική μετατόπιση του εκλογικού σώματος. Η επίδραση της ΔΙΚΗΣ σ' αυτόν τον τομέα δεν έχει μετρηθεί από τις μέχρι τώρα σφυγμομετρήσεις μολονότι η διαδικασία κράτησε 10 μήνες. Είναι, όμως, λογικό να υποθέσει κανείς ότι τα βλέμματα του ΠΑΣΟΚ είναι στραμμένα προς την παραδοσιακή εκλογική βάση της Αριστεράς. Εκεί οι βετεράνοι αγωνιστές, ασπρομάλληδες και αμετακίνητοι είναι πιο εύκολο να πεισθούν μαζί με τον κόσμο που συμπαρασύρει το συγκρότημα του Ταύρου και ο παρευρεθείς στην κηδεία του Ν. Ζαχαριάδη μαρξιστής - λενινιστής Ε. Γιαννόπουλος στην γραμμή της σκευωρίας και της δίωξης της αμετανόητης Δεξιάς και των προδοτών Κυρκο-Φλωράκηδων, που την έφεραν στην εξουσία κτλ., κτλ. Σ' αυτόν τον χώρο άλλωστε δεν μετράει η αγόρευση του Ν. Κωνσταντόπουλου. Δεν αποκλείεται, λοιπόν, η αλίευση ψήφων να είναι εδώ επικερδής για το ΠΑΣΟΚ. Εξάλλου η πολιτική

αυτή γραμμή του ΠΑΣΟΚ ως προς την ΔΙΚΗ θα πρέπει λογικά να αποτελέσει έναν από τους πιο σημαντικούς παράγοντες της μεγάλης συσπείρωσης που εμφανίζουν στις διάφορες δημοσκοπήσεις οι ψηφοφόροι του. Καταδικαστική απόφαση και μεγαλύτερη συσπείρωση θα δημιουργήσει, ιδιαίτερα αν αφορά τον κ. Α. Παπανδρέου, και θα αυξήσει, έστω και πρόσκαιρα, τις δυνατότητες άντλησης περισσότερων ψηφοφόρων από την δεξαμενή της παραδοσιακής Αριστεράς.

Άλλωστε αθώωση ή απαλλαγή των κατηγορουμένων δεν πρόκειται να αλλάξει ουσιαστικά τις στάσεις στον χώρο αυτόν εφ' όσον είναι ήδη διαμορφωμένες. Η απόφαση στην «πολιτική συνείδηση» της μερίδας αυτής του εκλογικού σώματος είναι δεδομένη.

Ακόμα και στην περίπτωση αθωωτικής απόφασης για όλους, κανείς από την «λαϊκή βάση» του ΠΑΣΟΚ δεν πρόκειται να υμνήσει την ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης και την αντικειμενική της κρίση με βάση τα δεδομένα που προέκυψαν στην ακροαματική διαδικασία. Ο πρόεδρος του Ειδικού Δικαστηρίου κ. Κόκκινος δεν μπορεί να μεταβληθεί εν μία νυκτί από εχθρός σε φίλο.

Η «βάση» θα ερμηνεύσει ενδεχομένως αθωωτική απόφαση ως υποταγή στην «θέλη-

ση του λαού» ή στο «περί δικαίου αίσθημα».

Περισσότερα προβλήματα ίσως δημιουργηθούν στον χώρο της Ν.Δ., όπου η «βάση» γαλουχημένη στο σύνθημα της κάθαρσης και μαστιγωμένη από τον λαϊκό φιλοκυβερνητικό Τύπο έχει το δικό της «περί δικαίου» αίσθημα. Αθωωτική απόφαση θα σημαίνει «κουκούλωμα», εμπαιγμό, απεμπόληση της κάθαρσης, συμβιβασμούς παρασκηνίου και τα παρόμοια. Παρά την αρχική «αγανάκτηση» δεν θα είναι δύσκολο να πειστεί ότι για «το καλό του τόπου» όλα θα πρέπει να ξεχαστούν κι ότι απ' το 1988 απέχουμε ήδη 3 και πλέον έτη. Άλλωστε ο κ. Μητσοτάκης έχει κατ' επανάληψη εκφράσει την ευχή ο κ. Παπανδρέου να αποδειχθεί αθώος κι έχει πρόσφατα ομιλήσει για πιο ήρεμες ημέρες.

Η επίσημη κυβερνητική άποψη ότι η Δικαιοσύνη είναι ανεξάρτητη κι ότι έκανε το καθήκον της παρά τα όσα έγιναν γύρω από την Δίκη, θα εκφραστεί σ' οποιαδήποτε περίπτωση, είτε αθωωτικής είτε καταδικαστικής απόφασης. Αλλά, στην δεύτερη περίπτωση δεν αποκλείεται να εκδηλωθεί έντονη δυσανεξία από την πλευρά ορισμένων μετριοπαθών δυνάμεων του συντηρητικού

πολιτικού χώρου που είναι αρκετά ευαίσθητες απέναντι σε θέματα που δημιουργούν πολιτική οξύτητα και αντιπαράθεση.

Γενικά, στον χώρο της εκλογικής βάσης της Ν.Δ. δεν πρόκειται να υπάρξουν απώλειες προς το ΠΑΣΟΚ όποια και να είναι η απόφαση του Δικαστηρίου. Κι εδώ η απόφαση είναι δεδομένη. Όπως εδραιωμένη είναι η πεποίθηση περί της ενοχής των κατηγορουμένων. Το πολύ - πολύ να εμφανισθούν κι ορισμένες επικρίσεις σχετικά με τις αδυναμίες του κατηγορητηρίου, την ελλιπή τεκμηρίωση, την ανεπάρκεια του αποδεικτικού υλικού και τα γνωστά.

Στον χώρο του ΣΥΝ είναι βέβαιο ότι σε περίπτωση αθωωτικής απόφασης θα επικρατήσει, τουλάχιστον δημοσίως, μεγάλη ανακούφιση. Διότι οι σχέσεις με το ΠΑΣΟΚ θα διευκολυνθούν, οι δε διαφωνίες και διαμάχες ως προς την παραπομπή τουλάχιστον του κ. Παπανδρέου θα εκλείψουν. Έπεται, αργότερα, η αυτοκριτική.

Αλλά σε κάθε περίπτωση, υπάρχει ήδη η αγόρευση του κ. Ν. Κωνσταντόπουλου που ουσία και τύποις μπορεί να καλύψει όλα τα ενδεχόμενα. Κι εδώ, στην επιχειρηματολογία, θα κυριαρχήσει η «ανεξαρτησία της δικαιοσύνης» ή τουλάχιστον η δικαστική εκ-

ΕΝ ΑΝΑΜΟΝΗ ΤΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Την επόμενη Πέμπτη αναμένεται να εκδοθεί η απόφαση του Ειδικού Δικαστηρίου. Απόφαση που τερματίζει την 10μηνη ακροαματική διαδικασία.

Η ΚΕ του ΠΑΣΟΚ, μετά από πολλών μηνών αδράνεια, συνήλθε την περασμένη Κυριακή και εξέδωσε την δική της απόφαση θεωρώντας «αδιανόητη» κάθε άλλη δικαστική απόφαση εκτός της αθωωτικής. Εξέπεμψε στην ουσία μήνυμα πολιτικό περί «εθνικού διχασμού» σε περίπτωση καταδίκης ενώ ο κ. Τσόβολας ήδη έχει τοποθετηθεί: «θα περάσουν πάνω από το πτώμα

μου».

Είτε το θέλει κανείς είτε όχι από την πρώτη στιγμή η Δίκη απέκτησε έντονο πολιτικό χαρακτήρα. Κι επομένως ήταν φυσιολογικό στην Δίκη να συγκρουστούν σκληρά πολιτικές απόψεις. Η τηλεοπτική μετάδοση της Δίκης δημιούργησε επίσης ένα ευρύτατο πλήθος κατ' οικίων θεατών που παρακολούθησαν τα διαδραματιζόμενα εντός της αιθούσης. Και μεταβλήθηκε όλο αυτό το πλήθος των θεατών σε «κριτές» και «δικαστές». Δημιουργήθηκε μία αίσθηση δικαίου ή αδικού, κάποια ταύτιση ποικίλης διαβάθμισης με «καλούς» και «κακούς». Το «περί δικαίου αίσθημα» βέβαια δεν είναι μονόπλευρο. Αφορά αμφότερες τις πλευρές. Αλλά αυτό συνήθως αγνοείται.

Ήρθε όμως η ώρα να τελειώσουν όλα αυτά. Να τεθεί τέρμα σε μια διαδικασία στην οποία το μόνο που δεν αποκάλυφθηκε ήταν η αλήθεια. Δεν

«πέρασε» από την αίθουσα του Δικαστηρίου. Αλλά αυτή είναι η μία πλευρά.

Η άλλη πλευρά έχει να κάνει με την διαβόητη κάθαρση. Ποιος την θυμάται πλέον. Και ποιος ενδιαφέρεται γι' αυτήν; Ποιος θυμάται το παλλαϊκό αίτημα της περφόρμανς για εκκαθάριση της νοσηρής ατμόσφαιρας που επικρατούσε για κάθαρση πραγματική σε όλα τα επίπεδα του δημόσιου βίου; Ποιος αναλογίζεται ακόμα ότι το αίτημα περιλάμβανε την αναμόρφωση των θεσμών, την επικράτηση ορισμένων αρχών στην πολιτική ζωή, την διασφάλιση ότι στο μέλλον ο πολιτικός βίος της χώρας δεν θα έπρεπε ξανά να περιέλθει στην κατάσταση που εσύρθη από το σκάνδαλο Κοσκωτά;

Όλα αυτά έχουν εκλείψει, επειδή συμφέρει σε όλους να ξεχαστούν κι επειδή οι πολιτικές δυνάμεις της χώρας υποτάχτηκαν σε άλλες σκοπιμότητες. Έτσι η «κάθαρση»

περιορίστηκε στο Ειδικό Δικαστήριο. Κι έτσι η απόφαση του Δικαστηρίου θα εκληφθεί ως «δικαίωση» ή «καταδίκη» της κάθαρσης, εφ' όσον το θέμα εγκλωβίστηκε κυριολεκτικά σε ορισμένα άτομα.

Άλλοι υποκρίνονται σήμερα ότι δεν καταλαβαίνουν τίποτα. Άλλοι παίζουν το ρόλο του Πόντιου Πιλάτου. Άλλοι απλώς τηρούν στάση αναμονής. Κι όλοι δέχονται σαν «αλήθεια» αυτό που ανταποκρίνεται όσο πλησιέστερα γίνεται στις δικές τους προκαταλήψεις και στην εικόνα που οι ίδιοι θέλουν να δουν ή να σχηματίσουν ιδιοτελώς για τα πράγματα.

Η ταφόπετρα της κάθαρσης είχε τεθεί προ πολλού. Η αναμενόμενη δικαστική απόφαση —όποια κι αν είναι— απλώς θα επισφραγίσει και τυπικά το τέλος της διαδικασίας. Το μόνο που θα απομείνει είναι η καταμέτρηση πολιτικών κερδών και ζημιών. Θαυμάσια!

Απειλές και προτροπές από την ολοένα αναβαθμιζόμενη, έγκυρη του Ταύρου και του ΠΑΣΟΚ.

καθάριση της εκκρεμότητας. Περί καθάρσεως, βέβαια, ουδείς λόγος. Ακόμα και σαν λέξη έχει διαγραφεί από το λεξιλόγιο του ΣΥΝ.

Όσον αφορά το ΚΚΕ ο κ. Φλωράκης δεν έχει απαρνηθεί το παρελθόν του ούτε το 1989 και δεν πρόκειται φυσικά να υπογράψει δηλώσεις μετανοίας τώρα. Άλλωστε το ΚΚΕ ενδιαφέρεται περισσότερο να μαντρώσει τον δικό του κόσμο σ' αυτή την φάση και να ανασυγκροτηθεί οργανωτικά και πολιτικά παρά να κάνει ανοίγματα.

Περί της «αστικής» Δικαιοσύνης πολλά μπορούν να ειπωθούν σε κάθε περίπτωση απόφασης.

Συμπερασματικά, ελλείψει επαρκών και σαφών στοιχείων, δεν είναι ενδεχομένως εκτός πραγματικότητας η εκτίμηση ότι η ΔΙΚΗ δεν επέφερε ουσιώδεις μεταβολές ή μετατοπίσεις στο εκλογικό σώμα. Δεν αποκλείεται όμως να ενισχύθηκαν φαινόμενα αποστασιοποίησης από την πολιτική, αδιαφορίας, απάθειας και απόρριψης, δυσπιστίας έναντι των θεσμών και κυνισμού. Είναι δύσκολο όμως να εκτιμηθεί το πώς θα «κατακαθήσουν» τα αισθήματα αυτά, πόσο θα διαρκέσουν και πώς ενδεχομένως θα εκφραστούν στην μελλοντική κάληψη.

Μάχη Διαδοχής

Ποιες θα είναι οι επιπτώσεις στο εσωτερικό του ΠΑΣΟΚ από την απόφαση. Εάν ευσταθεί η θεωρία ότι η παραπομπή του κ. Παπανδρέου φρενάρησε εξελίξεις στην ηγεσία του ΠΑΣΟΚ διότι υποχρέωσε άπαντες σε πολιτική και προσωπική συσπείρωση γύρω από τον «διωχόμενο» ηγέτη και κατά

συνέπεια της «διωκόμενης παράταξης» τότε σε περίπτωση καταδικαστικής απόφασης οι τάσεις αυτές θα ενισχυθούν. Τα αμυντικά αντανακλαστικά του «κινήματος» που έχουν ερεθιστεί στο έπακρο θα ενισχυθούν· η συσπείρωση γύρω από τον «αδίκως καταδικασθέντα από την Δεξιά» ηγέτη θα συνεχιστεί· ελάχιστες φωνές αντιρρησιών και διαφωνούντων θα μπορέσουν να ακουστούν· ο αυριανισμός και τα παρακλάδια του θα ενισχυθούν ακόμη περισσότερο (σημ: ο αυριανισμός θα «δικαιωθεί» έτσι κι αλλιώς· είτε γιατί «εγκαιρώς» προειδοποίησε για την καταδίκη του Ανδρέα είτε γιατί κινητοποιώντας τον κόσμο ανάγκασε την Δεξιά να τον αθωώσει). Μια καταδικαστική απόφαση του ηγέτη του ΠΑΣΟΚ θα ενισχύσει ακόμη περισσότερο όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του κόμματος: τον αρχηγισμό του, την προσωποπαγή λειτουργία του, τον λαϊκισμό του, τον σημερινό ρεβανσισμό του τον αυριανικό ολοκληρωτισμό του, την ελλιπέστατη λειτουργία των εσωκομματικών του θεσμών. Κατ' ανάγκη το ΠΑΣΟΚ και η ηγετική του ομάδα δεν θα μπορέσουν να απαρνηθούν τον κ. Παπανδρέου στις δύσκολες στιγμές του. Αντίθετα, άπαντες θα προστρέξουν προς υπεράσπισή του. Όλα τα άλλα θα περάσουν σε δεύτερη μοίρα.

Η περίπτωση της αθώωσης ή απαλλαγής του κ. Παπανδρέου είναι βέβαιο ότι θα δημιουργήσει σοβαρούς εσωκομματικούς τριγμούς. Η διαμάχη για την διαδοχή που διεξάγεται υπόγεια θα οξυνθεί. Ο πολιτικός χώρος για την αμφισβήτηση του ηγέτη δεν θα έχει πλέον εμπόδια ηθικής φύσεως.

Οι συγκρούσεις για τον έλεγχο του κομματικού μηχανισμού και την δημόσια πολιτική παρουσία των διαδόχων θα ενταθούν.

Αλλά, ούτως εχόντων των πραγμάτων, όλες αυτές οι διαμάχες δεν πρόκειται να φτάσουν σε επίπεδο ανατροπής του κ. Παπανδρέου από την ηγεσία του ΠΑΣΟΚ. Ούτε ο ίδιος ο κ. Παπανδρέου είναι διατεθειμένος να αποχωρήσει ή να περιορισθεί σε κάποιο άλλο «επίτιμο» ρόλο. Δικαίωση γι' αυτόν δεν είναι, δεν μπορεί να είναι η αθώωση —ηθική νίκη, κατάρριψη της συκοφαντίας, της δίωξης, ναι— αλλά η επιστροφή του στην εξουσία. Γι' αυτό και το ΠΑΣΟΚ είναι «καταδικασμένο» να πάει στις επόμενες εκλογές με ηγέτη τον κ. Παπανδρέου. Αυτό φαίνεται να είναι και το ορόσημο που θέτουν όλοι. Γιατί, φυσικά, είναι γενικά ασύνηθες να παραμένει κάποιος στην ηγεσία ενός κόμματος μετά από 3 αλλεπάλ-

ληλες εκλογικές ήττες και με κλονισμένη υγεία.

Το θέμα της επάρκειας του ηγέτη του ΠΑΣΟΚ και της ικανότητάς του να ανταποκριθεί στα βαρύτατα καθήκοντα του αρχηγού της αξιωματικής αντιπολίτευσης θα επανέρχεται συνεχώς από πολλές πλευρές, αλλά δεν πρόκειται να επηρεάσει τις αποφάσεις του κ. Παπανδρέου να δώσει την τελευταία πολιτική του μάχη με τον αιώνιο αντίπαλό του. Οι πεπειραμένοι πολιτικοί ξέρουν να περιμένουν. Ο καιρός έχει γυρίσματα.

Ήρεμα νερά

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ενδεχόμενη καταδίκη του κ. Παπανδρέου θα δημιουργήσει πολιτική οξύτητα με απρόβλεπτες συνέπειες. Δεν πρόκειται για τις φημολογούμενες κινητοποιήσεις των κομματικών δυνάμεων του ΠΑΣΟΚ. Ακόμη κι αν υπάρξουν σε μαζική κλίμακα, πράγμα αμφίβολο, πόσο μπορούν να κρατήσουν; Ποιος θυμάται την συγκέντρωση του ΠΑΣΟΚ στο Πεδίο του Άρεως τον περασμένο Νοέμβριο; Το θέμα είναι ότι ενδεχόμενη καταδικαστική απόφαση θα δημιουργήσει στην συνείδηση του ημίσεως του εκλογικού σώματος σοβαρότατο πολιτικό τραύμα και θα πυροδοτήσει συμπεριφορές διχασμού και ρεβανσισμού. Θα παγιδέψει ζωτικές δυνάμεις της χώρας σ' ένα κατ' ουσία ψευδοπρόβλημα σε σύγκριση με τα κολοσσιαία προβλήματα που αντιμετωπίζει η χώρα. Και επιπροσθέτως θα εκθέσει την χώρα σε εξωτερικές πιέσεις λόγω των ισχυρών σχέσεων του κ. Παπανδρέου.

Η ελληνική πολιτική ζωή δεν πρόκειται βέβαια να ηρεμήσει με ενδεχόμενη αθώωση του κ. Παπανδρέου. Θα είναι όμως πιο ήρεμη απ' όσο θα ήταν σε περίπτωση καταδίκης του. Είναι θέμα κλίματος. Έστω και για λίγο διάστημα.

Γιατί όλα αυτά σύντομα θα ξεχαστούν καθώς το δύσκολο και δίσεκτο 1992 θα προβάλλει τα πραγματικά εσωτερικά και εξωτερικά προβλήματα της χώρας. Και μέχρι την επόμενη ΔΙΚΗ, αυτή των τηλεφωνικών υποκλοπών, όπου και πάλι ο κ. Παπανδρέου είναι κατηγορούμενος. Αλλά, φανταστείτε μία δίκη με τον κ. Παπανδρέου ωσει παρών, τον κ. Τόμπρα απόντα λόγω ασθένειας και τον κ. Τσίμα στο Στρασβούργο λόγω μη εκδόσεων. Μία δίκη δηλαδή με άδεια τα εδώλια των κατηγορουμένων.

Θα δούμε, είπε ο κ. Μητσοτάκης τον περασμένο Νοέμβριο στην τηλεοπτική του συνέντευξη. Τι θα δούμε και τότε; □

Δημοψήφισμα και διλήμματα

του Ρεπόρτερ

Ο Συνασπισμός διανύει άλλο ένα στάδιο στην σχετικά βραχύβια αλλά πολυκύμαντη ιστορία του: με την ετυμηγορία των οργανωμένων του μελών τις δύο επρχόμενες εβδομάδες στο δημοψήφισμα σχετικά με την μετεξέλιξή του σε ενιαίο κόμμα, ο ΣΥΝ θα εισέλθει στην τελική ευθεία προς το 1ο του Συνέδριο. Το τελευταίο θα πιστοποιήσει τις αποκρυσταλλώσεις που έχουν επέλθει μετά από την κρίση της άνοιξης του 1991, την Α' Συνδιάσκεψη του ΣΥΝ και την συγκρότηση των εκ του ΚΚΕ στελεχών του σε τάση.

Πόσα προβλήματα, όμως, μπορεί να λύσει το δημοψήφισμα, ή ακόμα και το προγραμματιζόμενο Συνέδριο; Τόσο το πρώτο, όσο και το δεύτερο, αποτελούν κορυφαίες διαδικασίες πολιτικού αυτοπροσδιορισμού και στρατηγικού σχεδιασμού ενός κόμματος, ενώ συγχρόνως λειτουργούν και ως μηχανισμοί ρυθμίσεων και επανεξισορροπήσεων πλείστων όσων σχέσεων και συσχετισμών δύναμης στο εσωτερικό του κόμματος. Αυτές, όμως, και άλλες λειτουργίες, που εξασφαλίζονται μέσω των διαδικασιών αυτών, προϋποθέτουν έναν λίγο-

πολύ συνολικά δραστηριοποιημένο πολιτικό οργανισμό, με εδραίες και συνεχείς κοινωνικές αναφορές, και με αρθρωμένο λόγο πλαισίωσης και αντιπροσώπευσης κάποιων συγκεκριμένα ονοματιζόμενων ομάδων πολιτών· με συχνότητα και κεντρικότητα παρουσίας στην διαμορφούμενη συγκυρία· με προταγματική ιδιαιτερότητα, νομιμοποιητική της ύπαρξης του οργανισμού· με στοιχειώδη εσωτερική πολιτική ζωή, τέτοια που να δίνει την αιτία και το νόημα του συλλογικού στα μεμονωμένα άτομα - μέλη του.

Και το ερώτημα είναι αν αυτά τα γνωρί-

σματα —σίγουρα αρκετά παραδοσιακά και συμβατικά— ή κάποια άλλα, «εναλλακτικά», χαρακτηρίζουν τον ΣΥΝ, τους τελευταίους ιδιαίτερα μήνες. Πολύ φοβόμαστε πως η απάντηση στο ερώτημα είναι αρνητική. Ο ΣΥΝ έχει καταγράψει ρεκόρ απουσίας, πρώτα απ' όλα στην δημοσιότητα, αν εξαιρέσουμε την παρουσία της Προέδρου του στην Βουλή και τις ενημερωτικές συναντήσεις στελεχών του με τον υπουργό Εξωτερικών.

Ο ΣΥΝ απουσιάζει, ακόμα και με την μορφή των «σχολίων εγκύρων κύ-

κλων» του, για το άλφα ή βήτα ζήτημα. Και ζητήματα υπάρχουν, πολλά και ζωτικά —από τα εθνικά θέματα μέχρι τις κοσμοϊστορικές αλλαγές που σημάνθηκαν με την διάλυση της ΕΣΣΔ, και από την κερδοσκοπία και μαζί την καθίζηση της αγοράς (βλέπε, των παραδοσιακών μικροαστικών στρωμάτων) μέχρι τα «μεγάλα έργα», με ό,τι αυτά συνεπάγονται από άποψη διαχείρισης δημοσίου χρήματος και διαμορφούμενων ομάδων συμφερόντων, και από άποψη «ανάπτυξης» και «περιβάλλοντος». Οπωσδήποτε υπάρχουν οι συνεδριάσεις της Πολιτικής Επιτροπής και της Γραμματείας του ΣΥΝ —όμως, και γι' αυτές, σπανίως βγαίνει παραπάνω από μία παράγραφος στον Τύπο. Μήπως φταίει ο Τύπος που «σνομπάρει» ή αλλοιθωρίζει προς το ΚΚΕ; Μήπως φταίει το ότι ο ΣΥΝ δεν έχει δική του εφημερίδα; Μήπως δεν φταίει κανείς και αυτά αποτελούν απλώς ένα αιτιατό της κατάστασης πραγμάτων στον ίδιο τον ΣΥΝ;

Γιατί, σίγουρα, ούτε για εσωκομματική δραστηριότητα μπορεί να γίνει λόγος: οι συνελεύσεις των τελευταίων μηνών δεν διακρί-

νονται από μέση, έστω, προσέλευση και χρησιμεύουν περισσότερο σαν ένα εκ του προχείρου ακροατήριο στα περιδεύοντα στελέχη. Δυναμισμός που θα αξίωνε κάποια συνέλευση στο χαρακτηρισμό της ως ενεργό λειτουργικό σώμα δεν υφίσταται· και αυτό βέβαια παραπέμπει ευθέως σε κάτι που λέγεται ανυπαρξία έμπνευσης και στράτευσης. Αν δεν προσφύγει κανείς και στην βοήθεια των δημοσκοπήσεων, η ίδια κατάσταση φυγόκεντρης τάσης και απόστασης φαίνεται να διακρίνει το εκλογικό ακροατήριο του ΣΥΝ, μετριάζοντας έτσι τις αισιόδοξες προβλέψεις στην βάση των οποίων το μεγάλο μέρος της δύναμης του άλλοτε ενιαίου ΣΥΝ είχε μεταφερθεί στον σημερινό διάδοχό του.

Ίσως ο ΣΥΝ —επηρεασμένος και από την δυσθυμία που έχει δημιουργηθεί στον κόσμο του και από την κατάρρευση του «υπαρκτού» ή την μονοκρατορία των ΗΠΑ— να αποτυπώνει το κενό το οποίο λίγο ως πολύ αντιμετωπίζουν σήμερα οι πολιτικοί σχηματισμοί της κομματικής μας δημοκρατίας· ένα κενό που κυριαρχείται από την αμφιβολία και την επιφύλαξη στην

αντιπροσωπευτική σχέση και από την απίσχναση της στράτευσης σε ιδέες και συλλογικές υποσχέσεις, χωρίς η ιδιώτευση να αντιρροπείται από κάποια εναλλακτική, «νεοπολιτική» πρόταση.

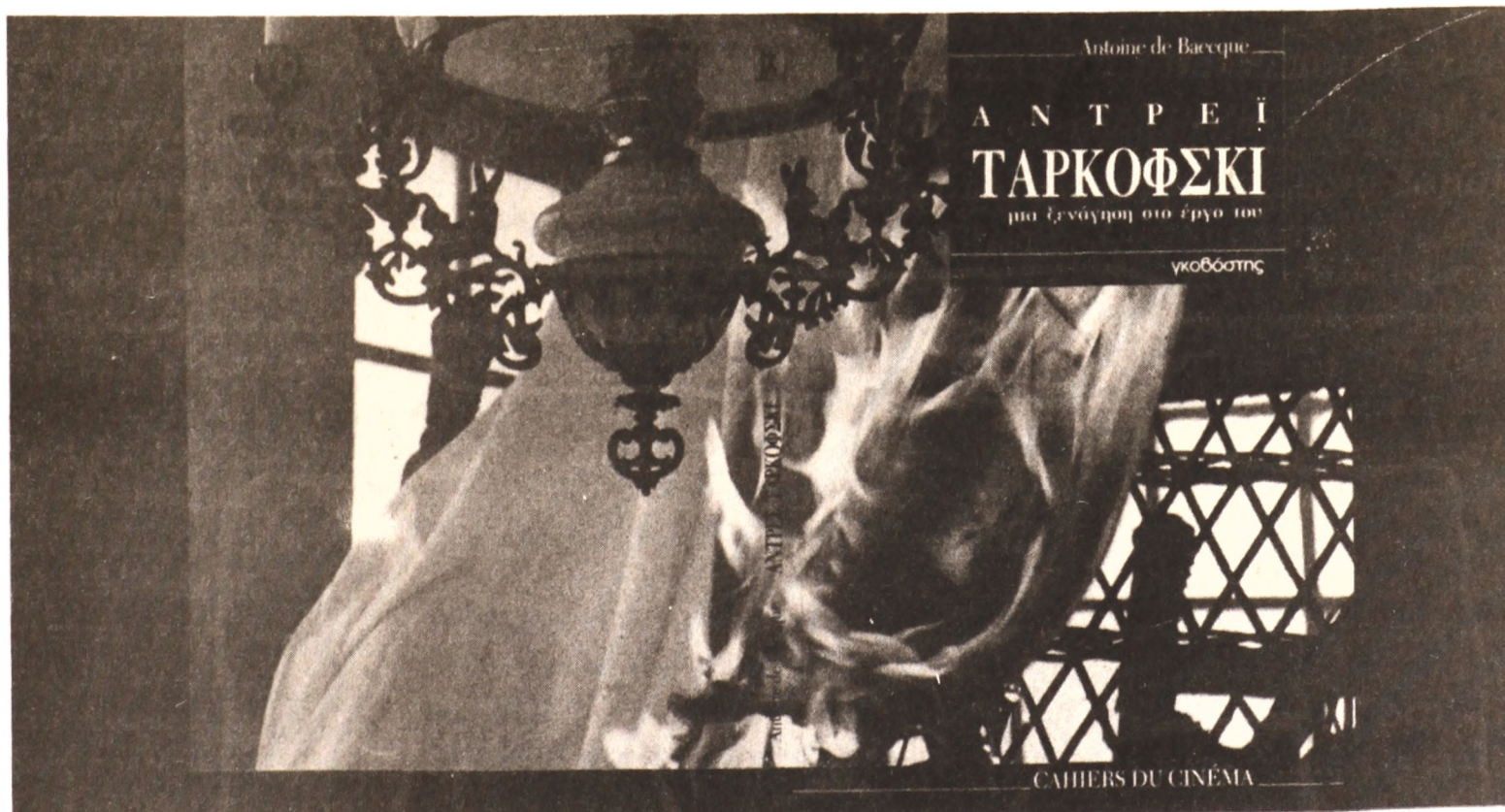
Αν αυτή η προβληματική έχει κάποια σχέση προς την κατάσταση συνείδησης του κόσμου (και τις διαθέσεις του) του ΣΥΝ, τότε το δημοψήφισμα τίθεται μάλλον ως δίλημμα: εξακολούθηση της συντηρητικής έστω συστράτευσης, ή απαίτηση για μια περίοδο μεταβατική, όπου τα πάντα θα τεθούν επί τάπητος, πριν επισημοποιηθούν τα σημερινά (καθόλου υποσχετικά) δεδομένα στο 1ο Συνέδριο; Με άλλα λόγια, θα εξακολουθήσει ο κόσμος του ΣΥΝ να θεωρεί ότι το ενιαίο κόμμα είναι μια ικανή απάντηση στα σημερινά προβλήματα επιβίωσης της παράταξης, ή θα απαιτήσει να τεθούν πρώτα απ' όλα τα ζητήματα αναθεώρησης αυτής της ιδίας της έννοιας της Αριστεράς; Διότι θα είναι παραπάνω από αστειότητα ο ισχυρισμός ότι ο Συνασπισμός είναι σήμερα δεδομένος στην εξίσου «δεδομένη» αριστερή του ταυτότητα... □

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

—Antoine de Baecque—

ΑΝΤΡΕΪ ΤΑΡΚΟΦΣΚΙ

μια ξενάγηση στο έργο του

στου Γκοβόστη, Ζωοδόχου Πηγής 21, τηλ. 36.15.433

Απλά μαθήματα οικονομίας

του Κ.Ι. Χατζηαναστασίου*

Ο σκοπός του σημειώματος που ακολουθεί, δεν είναι μια παράθεση ποσοστών του ΥΠ.ΕΘ.Ο με ακρίβεια δεκαδικών, που μετά μερικούς μήνες μεταβάλλεται μέχρι και 20%, ούτε μια «ενδελεχής» ανάλυση τάσεων της ελληνικής οικονομίας τύπου Αρσένη που δεν οδηγεί πουθενά, αλλά μια καθαρή και σαφής διατύπωση της αγωνίας της παραγωγικής μηχανής, της παραγωγικής «πιάτσας», που ευνουχίζεται χωρίς προκλήσεις, χωρίς προοπτική.

Σε ομιλία του πριν από μερικούς μήνες, σε συνέδριο παραγωγικών φορέων στην Σμύρνη ο Οζάλ είπε ότι: «...έχει περάσει πια για την Τουρκία η εποχή των κατακτήσεων τύπου Αττίλα, έχουμε ήδη μπει στον στίβο της βιομηχανικής / επιστημονικής άμιλλας... Το 1981 οι εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων της Τουρκίας υπολείποντο αυτών της Ελλάδας, σήμερα, δέκα χρόνια αργότερα, είναι υπερδιπλάσιες...».

Στο ίδιο διάστημα η ελληνική βιομηχανική παραγωγή έχει μειωθεί σε σταθερές τιμές, σήμερα δε, είναι κατώτερη του επιπέδου του 1974. Πριν από 20 χρόνια περίπου, δηλαδή, παρήγαμε περισσότερα βιομηχανικά προϊόντα από ό,τι σήμερα.

Αυτό συνδυαζόμενο με την μείωση επενδύσεων παγίου, δηλαδή μέσων παραγωγής, της δεκαετίας 1980-90, παρά την μαζική δανειοδότησή μας, ορίζει ακριβώς την έννοια της αποβιομηχανοποίησης στην οποία έχουμε εισέλθει... Μα, θα πει κανείς, μας ενδιαφέρει η βιομηχανοποίηση; Στο κάτω - κάτω γεωργική χώρα είμαστε, θα αυξήσουμε τον κλάδο υπηρεσιών - εμπορίου, ας γίνουμε οι ξενοδόχοι της Ευρώπης.

Βέβαια από το 1960 η συνεισφορά της Γεωργίας είναι μικρότερη αυτής της Βιομηχανίας, σήμερα δε η σχέση γεωργικής - βιομηχανικής παραγωγής είναι 1 προς 3. Ως γνωστόν δε, η γεωργική παραγωγή σε αντιθεση με την βιομηχανική δεν μπορεί να αυ-

ξάνει συνεχώς, έχει δε φθάσει εδώ και μία 10ετία τα όρια ανάπτυξής της.

Με απλά λόγια, συνεπώς, είχαμε τριπλάσιους λόγους να ρίξουμε το βάρος μας στην βιομηχανική παραγωγή, πράγμα που δεν κάναμε.

Όσον αφορά τις υπηρεσίες, καλό βέβαια είναι να αναπτύξουμε το σκέλος τους που αφορά τον τουρισμό, παρ' όλες τις διακυμάνσεις που προκαλούν οι διεθνείς συγκυρίες και οι εξ ανατολών ανταγωνιστές μας. Η σημερινή κατάσταση, όπως αυτή απεικονίζεται στην παρακάτω πολύ συνοπτική εικόνα του Γενικού Προϋπολογισμού 1991, είναι οικτρή.

Έσοδα (συνολικά)	4.300 δισ. δρχ.
Εξυπηρέτηση χρέους	2.200 δισ. δρχ.
Μισθοί - συντάξεις	1.700 δισ. δρχ.
Μυντικές δαπάνες	400 δισ. δρχ.
Σύνολο	4.300 δισ. δρχ.

Ίσα - ίσα δηλαδή τα έσοδα καλύπτουν την εξυπηρέτηση του χρέους, τους μισθούς και τις μυντικές δαπάνες. Για να λειτουργήσει όμως, έστω και στοιχειωδώς, το κράτος (πέρα από το να πληρώνει τους υπαλλήλους του και το ΥΠ.ΕΘ.Α.) χρειάζεται άλλα 1.700 δισ. δρχ. που θα καλύψει με νέους εσωτερικούς και εξωτερικούς δανεισμούς. Από την απλή αυτή —και σωστή— ανάλυση προκύπτει ότι για να μην τρώμε τις σάρκες μας, αφού ούτε λ.χ. το μεταναστευτικό συνάλλαγμα πρόκειται να αυξηθεί, ούτε οι στρόφιγγες της ΕΟΚ να ανοίξουν, το βάρος πέφτει στο σκέλος της βιομηχανίας, του μόνου τομέα που μεσοπρόθεσμα θα συνεισφέρει στην ανάπτυξη.

Αλλά τι γίνεται σε αυτήν την κατεύθυνση; Οι προτάσεις επενδύσεων που υπεβλήθησαν για υπαγωγή στον νέο αναπτυξιακό νόμο 1892/90 είναι ελάχιστες έως ανύπαρκτες. Ποιος άλλωστε να ασχοληθεί με την παραγωγή, όταν η δραστηριότητα του εμπορίου αποδίδει πολλαπλάσια χωρίς κανένα ρίσκο. Αλλά γιατί να υποβληθούν επενδυτι-

κές προτάσεις, όταν επενδύσεις που είχαν υπαχθεί στον προηγούμενο νόμο και έχουν περατωθεί δεν έχουν εισπράξει την επιδότηση που τους οφείλει το κράτος, που πάλι αποδεικνύεται αναξιόπιστο;

Δεν δίδονται ακόμα ούτε οι επιδοτήσεις των Μ.Ο.Π. που έχουν προεισπραχθεί από την Κοινότητα, αλλά έχουν διατεθεί από το κράτος για αλλότρια.

Τα κονδύλια που διέθεσε πρόσφατα το ΥΠ.ΕΘ.Ο. για επιδοτήσεις επενδύσεων έφθαναν μόλις τα 3 δισ. δρχ., πολύ λιγότερα δηλαδή από αυτά που διετέθησαν για κάλυψη των ελλειμμάτων της ΕΡΤ.

Όσον αφορά τον μηχανισμό εκταμιεύσεως του ΥΠ.ΕΘ.Ο. που στεγάζεται στην Ακαδημία, είναι από πρωτόγονος έως οικτρός (απλές, τυπικές διαδικασίες, που θα απαιτούσαν μερικές ώρες, έχουν αναχθεί από υπαλλήλους αποφοίτους Λυκείου σε χρονοβόρες - ατέρμονες διαδικασίες μηνών).

Χρειάζεται επομένως ένας, στοιχειώδης έστω, εκσυγχρονισμός του κρατικού μηχανισμού, που στον τομέα επενδύσεων που θίξαμε δεν απαιτεί περισσότερο από μερικές εβδομάδες.

Άλλωστε αυτό επιβάλλει το σύγχρονο μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης που:

- Στο μεν πάλαι ποτέ κομμουνιστικό μοντέλο, προέβλεπε σαν συντελεστές παραγωγής την γη και τον ανθρώπινο παράγοντα εντεταγμένο στο κράτος

- Στο δε καπιταλιστικό, στην μεν αρχική μορφή του το κεφάλαιο και τον άνθρωπο, στην δε σύγχρονη προσέθεσε τον παράγοντα του εκσυγχρονισμού, της βελτιστοποίησης της οργάνωσης.

Ας οργανωθούμε, λοιπόν ώστε να αξιοποιήσουμε με τον πιο καλό τρόπο τα σε ανεπάρκεια αποθέματά μας σε κεφάλαια και σε ανθρώπους. Αναφορικά με τις επενδύσεις, ας εξαλείψουμε κάθε γραφειοκρατία υπάγοντας τις ελάχιστες, δυστυχώς, προτάσεις που εκκρεμούν κατ' ευθείαν στον γ.γ. του υπουργείου...

* Αεροναυπηγός Μηχανικός (B.S. - M.S. - Aer. Eng.) - Επιχειρησιακός ερευνητής.

Πας μη Έλλην βάρβαρος και πας επικριτής του νεοελληνικού βαρβαρισμού ανθέλλην

Βάρβαρος, ίσον δεν ομιλεί ελληνιστί. Βορβορίζω, ίσον γοργορίζω. Βαρβαράς στην σανσκριτική σημαίνει τραυλός. Βαρβαρόφωνος ίσον ο λαλών ξένην. Να ριξουμε μια ματιά και στους ...λαλούντας μη βαρβαριστί...

«...Η εγκληματικότητα αυξήθηκε κατά 80% και θα αυξηθεί πολύ περισσότερο αν δεν φύγουν οι 200.000 ξένοι πρόσφυγες, ιδίως Αλβανοί που αλωνίζουν την χώρα μας. Κι αν δεν στηθούν αναχώματα στα εκατομμύρια των πεινασμένων που κατεβαίνουν από τις σλαβικές χώρες...», «Απογευματινή» Χ. Πασσαλάρης 29/12.

«Τι τρόμος είναι αυτός που έχει πέσει πάνω από την Ελλάδα. Ακούει ο κόσμος την λέξη Αλβανός... Και είναι σαν να δέχεται εκκένωση ηλεκτρικού ρεύματος. ...Σήμερα όμως έτσι που έχουν τα πράγματα ...πρέπει όλοι οι Αλβανοί να γυρίσουν στην χώρα τους...», «Απογευματινή», Αν. Παναγιωταρέα 24/12. «Ελευθεροτυπία» τώρα, 28/12 σε σχόλιο περί Τσιτσάνη διαβάσουμε για την «εξέχουσα και προβαλλόμενη ...γυφτιά». Όλα τα αποσπάσματα τυχαία διαλεγμένα είναι των ημερών... της χριστιανοσύνης. Λοιπόν, στο «Βήμα», 29/12 και υπό τον τίτλο «Χριστιανική πολιτική», ο κ. Φ.Ι. Κακριδής, απαντά μεταξύ άλλων στην ρήση του υπουργού Εξωτερικών της Ελλάδας ότι «θα είναι τρομακτική η ευθύνη μας αν επιτρέψουμε την δημιουργία μιας Ευρώπης με μια γλώσσα, μια θρησκεία, μια μαζική κουλτούρα...» με τα παρακάτω:

«...Αν ο κ. Σαμαράς εννοεί τους διάφορους κλάδους του χριστιανισμού, ορθοδοξία, καθολικισμό και προτεσταντισμό και τις παραλλαγές τους, τότε συμφωνούμε... Αν όμως εννοεί τις καθ' αυτό θρησκείες, χριστιανισμό, μωσαϊσμό, βουδδισμό κτλ., τότε θα διαφωνήσουμε...», λέει ο νεοέλληνας διανοούμενος προς τον συντηρητικό πολιτικό, και εξηγεί: «Γιατί η Ευρώπη από παλιά και ως τούτη την στιγμή έχει μια θρησκεία, τον χριστιανισμό και θα κάνει πολύ καλά να την διατηρήσει...». Δεν επεξηγεί ο κ. Κακριδής αν, σύμφωνα με την ανώτερη, προφανώς χριστιανική του, πολιτική, θα χρειαστεί να κυνηγηθούν και κάποια εκατομμύρια αλλόθρησκων προσφύγων ή μεταναστών χάριν του αμιγούς της Ευρώπης του... Το στίγμα όμως της ορθόδοξης... ηθικής ή του πολιτιστικού ήθους των Νεοελλήνων έναντι των άλλων, των αλλόγλωσσων ή αλλοεθνών, μας το δίνει ακόμη πιο χαρακτηριστικά ένας τυπικός εκπρόσωπος της εκκλησίας της αγάπης... Ο μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανής και Κονίτσης, ο κ. Σεβαστιανός. Οι Βορειοηπειρώτες, λέει ο άγιος εκπρόσωπός μας, είναι καλοί. Αλλά... «Οι Αλβανοί δημιουργούν φασαρίες είναι οι περισσότεροι εγκληματίες, ληστές, ποινικοί κατάδικοι, πράκτορες...», εφαρμόζοντας προφανώς το μήνυμα του ευαγγελίου..., «αγάπα τον πλησίον σου ως σεαυτόν...».

Αν, όμως, εκπρόσωποι του πνεύματος, του δημοσιογραφικού κόσμου και της εκκλησίας ταυτίζουν τον φυγά με τον παρείσακτο και τον εγκληματία, δεν ξέρω τι έννοια είχε η προειδοποίηση του υπουργού Άμυνας, ότι θα τιμωρηθούν αυτοί που θα παράσχουν μεταφορά και στέγη σε φυγάδες. Απέμειναν δηλαδή και μη βάρβαροι στην αλλοτινή χώρα των Ελλήνων.

Η Ελλάδα ξαφνικά μεγάλωσε. Μεγάλωσε κι η Αθήνα. Χιλιάδες ξένοι πολίτες, έγχρωμοι, μελαμψοί, ξανθοί κυκλοφορούν με κάθε λογής γλώσσες και θρησκείες στους δρόμους της Αθήνας. Σε άλλους χρόνους και καιρούς η πολυχρωμία αυτή θα ήταν ευχάριστη «νότα» στην μεγαλούπολή μας. Και όμως τους καιρούς αυτών —τους δύσκολους σημερινούς καιρούς— αυτή η πολυχρωμία δεν φαίνεται να είναι επιθυμητή. Η δύσκολη οικονομική κατάσταση της χώρας μας σε συνδυασμό με την μεταφερόμενη αθλιότητα των μεταναστών, έχουν δημιουργήσει κλίμα δυσάρεστο, που δεν προοιωνίζεται κανένα καλό ούτε για τους γηγενείς ούτε για τους μετανάστες ή τους πρόσφυγες. Και όμως, η χώρα μας είναι χώρα μεταναστών και προσφύγων. Ας δούμε όμως τις επισημάνσεις της συνεργάτιδός μας Αλίκης Τσιλιχρήστου.

Αλίκη Τσιλιχρήστου

Οι «νεότουρκοι» του Γιέλτσιν

του Στέλιου Κούλογλου

Απομακρύνοντας τον Μιχαήλ Γκορμπατσώφ από την εξουσία και προχωρώντας στην απελευθέρωση των τιμών με το που μπήκε το 1992, ο Μπορίς Γιέλτσιν έβαζε ένα πολύ δύσκολο ιστορικό στοίχημα. Η απομάκρυνση του αρχιτέκτονα της περεστρόικα τον στερούσε από ένα χρήσιμο αποδιοπομπαίο τράγο στον οποίο φορτώνονταν μέχρι τώρα όλα τα κακά. Η δε οικονομική μεταρρύθμιση, πέρα από την δραματική επιδείνωση της ζωής ενός ήδη αναξιοπαθούντος πληθυσμού, καλείται και να ανατρέψει τις βαθιά ριζωμένες αντιλήψεις των Ρώσων, συνηθισμένων να τρέφονται από τον κρατικό κορβανά χωρίς να καταβάλλουν και μεγάλες προσπάθειες.

Ο ρώσος πρόεδρος και κυριότερος κληρονόμος της Σοβιετικής Ένωσης, πείσθηκε να προχωρήσει σε αυτά τα τόσο ριζικά μέτρα από την νέα ομάδα των συμβούλων του, η οποία μετά το πραξικόπημα του Αυγούστου κατέλαβε σταδιακά όλους τους μοχλούς της εξουσίας, πριν εγκατασταθεί για τα καλά, στα τέλη του Δεκεμβρίου, στο Κρεμλίνο. Η νέα ρωσική ελίτ, την οποία στην Μόσχα αποκαλούν «οι νεότουρκοι», δεν έχει καμιά σχεδόν σχέση ούτε φυσικά με την ομάδα του Γκορμπατσώφ, αλλά ούτε και με όσους εγκατέλειψαν σταδιακά τον σοβιετικό πρόεδρο τα προηγούμενα χρόνια (Στάλιν, Πετράκωφ, Γιαβλίνσκι) για να παισιώσουν το αρχικό γιελτσινικό περιβάλλον.

Οι «νεότουρκοι» διαφοροποιούνται αισθητά και από την «ομάδα του Σβερντλόφσκ», την πόλη της Σιβηρίας στην οποία ο Γιέλτσιν ήταν ο πρώτος γραμματέας πριν κληθεί από τον Γκορμπατσώφ να αναλάβει την Μόσχα, όταν ξεκινούσε η περεστρόικα. Η ομάδα του «Σβερντλόφσκ» υπήρξε η πρώτη ομάδα που παισιώσε τον Γιέλτσιν στην πορεία του προς το Κρεμλίνο και τα περισσότερα από τα μέλη της ανήκαν

στην «γενιά του Χρουτσώφ». Οι «νεότουρκοι» είναι στην πλειοψηφία τους 35άρηδες και αντίθετα από τους παλιότερους δεν προέρχονται από το ΚΚΣΕ αλλά από το δημοκρατικό κίνημα που πολέμησε το ΚΚ τα τελευταία χρόνια...

Ο Γκενάντι Μπουρμπούλις, ο νέος ισχυρός άνδρας της Ρωσίας και δεξί χέρι του Γιέλτσιν, ανήκει σε αυτήν την τελευταία κατηγορία, αν και με ορισμένες ιδιαιτερότητες. 45 ετών σήμερα, δίδασκε ως καθηγητής φιλοσοφίας Μαρξισμό - Λενινισμό στο Σβερντλόφσκ μέχρι πολύ πρόσφατα. Οι εχθροί του δεν παύουν να θυμίζουν την θητεία του αυτή, όταν υποστηρίζουν ότι ο κ. Μπουρμπούλις παραμένει στο βάθος κόκκινος και χρησιμοποιεί όπως οι μπολσεβίκοι όλα τα μέσα για να πετύχει τους σκοπούς του. Πάντως, από το 1988, ο ισχυρότερος άνδρας της σημερινής Ρωσίας μετά τον Γιέλτσιν, άρχισε να ιδρύει τα αντιπολιτευόμενα «κλαμπ της περεστρόικα» στο Σβερντλόφσκ. Γιέλτσιν και Μπουρμπούλις θα συνδεθούν στενά με την απομάκρυνση του πρώτου από το ΠΓ στις αρχές του 1988 και το πέρασμά του στην αντιπολίτευση, καθώς

ο δεύτερος αναλαμβάνει επικεφαλής όλων των προεκλογικών εκστρατειών του προστάτη του. Μετά την εκλογή του Γιέλτσιν στην προεδρία της Ρωσίας τον Ιούνιο του 1991, ο Μπουρμπούλις τοποθετείται επικεφαλής του «κρατικού συμβουλίου», ενός συμβουλευτικού οργάνου το οποίο πλαισιώνουν και οι υπόλοιποι «νεότουρκοι».

Με την νέα του ιδιότητα, ο Μπουρμπούλις προσπαθεί να πείσει τον Γιέλτσιν να απαλλαγεί από τα μέλη της «ομάδας του Σβερντλόφσκ» τους οποίους ο ρώσος πρόεδρος γνώριζε από την εποχή που ήταν γραμματέας της πόλης. Τους κατηγορεί ακριβώς ότι με το πρόσχημα ότι ξέρουν να διοικούν λόγω της συμμετοχής τους στο παλιό σύστημα εξουσίας, στην ουσία σαμποτάρουν τις μεταρρυθμίσεις. Το πραξικόπημα του Αυγούστου δίνει την χαριστική βολή στην παλιά εξουσία, και ο Μπουρμπούλις δικαιωμένος αναλαμβάνει πρώτος αντιπρόεδρος στην ανασχηματισθείσα ρωσική κυβέρνηση. Ο Γιέλτσιν αναλαμβάνει και τα καθήκοντα του πρωθυπουργού, αλλά η ασθένειά του από την μία πλευρά και οι διεθνείς υποχρεώσεις του από την άλλη, καθιστούν τον Μπουρμπούλις ένα είδος δεύτερου Γιέλτσιν.

Ο δεύτερος Γέλτσιν τοποθετεί τους συμμάχους του «νεότουρκους» στα κρίσιμα πόστα. Ο 35χρονος Ιγκόρ Γκαϊντάρ αναλαμβάνει υπουργός των οικονομικών και πλαισιώνεται από μερικά ακόμη σημαίνοντα μέλη της ομάδας της ίδιας ηλικίας περίπου, που αναλαμβάνουν τα υπουργεία των κοινωνικών υποθέσεων, της ενέργειας και την κρατική επιτροπή για τις ιδιωτικοποιήσεις. Με την βοήθεια του Σεργκέι Σαχράι ενός ακόμη 35άρη που έχει όμως διατελέσει παλιότερα και μέλος της ΚΕ του ΚΚΣΕ και του σημερινού υπουργού Εξωτερικών της Ρωσίας Αντρέι Κοζύρεφ, η ομάδα ενορχηστρώνει την πλήρη κατάληψη της εξουσίας και την απομάκρυνση του Μιχαήλ Γκορμπατσώφ από το Κρεμλίνο.

Λίγες μέρες πριν παραιτηθεί, ο τελευταίος θα επιτεθεί προσωπικά στον Μπουρμπούλις μιλώντας σε μία συνέντευξή του με σοβιετικούς δημοσιογράφους για ένα μυστικό έγγραφο που με απεδείκνυε ότι η διάλυση της ΕΣΣΔ είχε αποφασισθεί από τον Μπουρμπούλις αρκετές εβδομάδες πριν την 1η Δεκεμβρίου, όταν ανακοινώθηκε στο Μινσκ η ίδρυση της Κοινοπολιτείας από την Ρωσία, την Λευκορωσία και την Ουκρανία.

Δύο απόψεις για την διατήρηση της αυτοκρατορίας

Το βέβαιο είναι ότι οι «νεότουρκοι» αντιτίθενται κατηγορηματικά στον Γκορμπατσώφ και επιθυμούν, περισσότερο ίσως και από τον ίδιο τον Γιέλτσιν, την απομάκρυνσή του. Αιτία της διαφωνίας, δύο διαφορετικές στρατηγικές για την συνέχιση της ρωσικής αυτοκρατορίας. Αντίθετος μέχρι και την τελευταία στιγμή με την διάλυση της ΕΣΣΔ, ο σοβιετικός πρόεδρος υποστηρίζει σε μία συνέντευξή του ότι «αυτό που δημιουργήσαμε επί 10 αιώνες, θέλουν να το καταστρέψουν σε μία ημέρα».

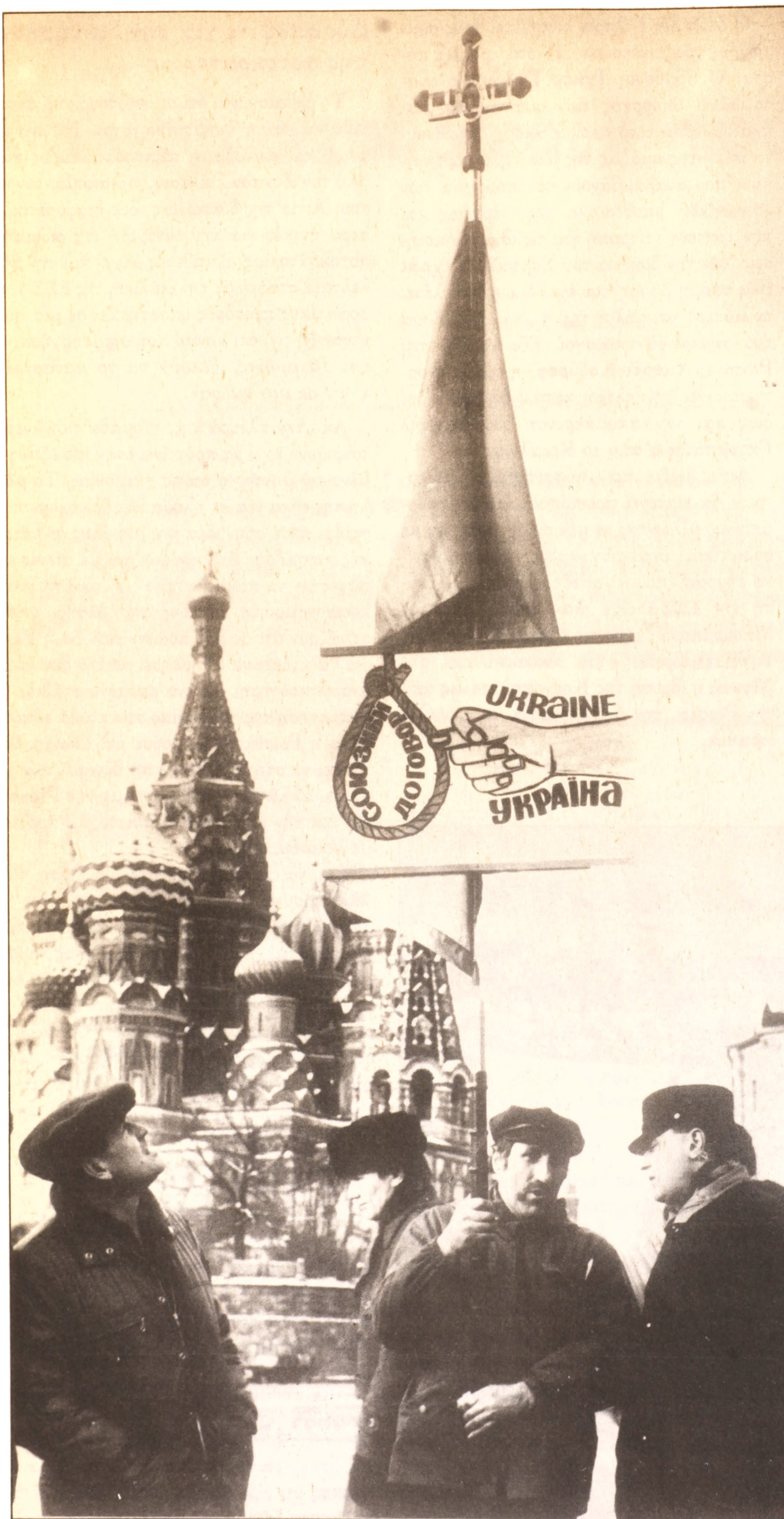
Από την πλευρά της, η ομάδα των «νεότουρκων» έχει να προτείνει έναν πιο εξελιγμένο και μοντέρνο τρόπο ηγεμονίας. Τα μέλη της είναι νέα σε ηλικία και δεν έχουν πιστέψει ποτέ στην ιδέα της μεγάλης σοβιετικής πατρίδας. Δυτικόφιλοι και με στενές επαφές με τα πανεπιστήμια και τους πολιτικοοικονομικούς κύκλους της Δύσης, υποστηρίζουν ότι σε μια πρώτη περίοδο η Ρωσία θα πρέπει να ασχοληθεί με την δική της ανασυγκρότηση. Σε ένα επόμενο στάδιο, η κατάκτηση της ηγεμονίας στα παλιά εδάφη όπου η Ρωσία κυριαρχούσε επί αιώνες, θα πρέπει να στηριχθεί όχι στην δύναμη των όπλων, αλλά όπως συμβαίνει με την Γερμανία και την Ιαπωνία, να επιτευχθεί κυρίως με οικονομικά μέσα.

Για να απαλλαγούν από τα βάρη του «κέντρου», τα οποία έσερνε μαζί της η Ρωσία χρηματοδοτώντας τις υπανάπτυκτες δημοκρατίες της Κεντρικής Ασίας, προτείνουν μάλιστα στην νέα κοινοπολιτεία να μετέχουν μόνο οι δημοκρατίες με κάποιο επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης. Οι πιέσεις του Γκορμπατσώφ και οι στενοί οικονομικοί δεσμοί που διατηρούν όλες οι δημοκρατίες της τέως ΕΣΣΔ ανεξαρτήτως επιπέδου ανάπτυξης θα αποτρέψουν την υλοποίηση του σχεδίου στο σύνολό του, και η ομάδα περιορίζεται στο να κάνει τα αδύνατα δυνατά για να τελειώνει με την ΕΣΣΔ. Ο Μπουρμπούλις ρίχνει όλο το βάρος του για να εξευτελίσει τον Γκορμπατσώφ και να τον αναγκάσει να παραιτηθεί και ο Κοζύρεφ καταλαμβάνει το υπουργείο εξωτερικών της ΕΣΣΔ, του οποίου προϊστάται ο Έντβαρντ Σεβαρντνάντζε...

Η εναλλακτική λύση

Όπως η αντιπολίτευση είναι σχεδόν ανύπαρκτη στην ρωσική πολιτική ζωή, η αντιπολίτευση στην νέα ρωσική ηγετική ομάδα

προέρχεται από το ίδιο το περιβάλλον του Γιέλτσιν. Ο 44ρονος αντιπρόεδρος της Ρωσίας Αλεξάντερ Ρουτσκόι θα επιτεθεί δριμύτατα εναντίον του Μπουρμπούλις και της ομάδας του τον τελευταίο καιρό, κατηγορώντας την για «ακαδημαϊσμό» και «άγνοια της ρωσικής πραγματικότητας».

Ήρωας του πολέμου του Αφγανιστάν και με στενές επαφές με το πανίσχυρο «στρατιωτικό βιομηχανικό σύμπλεγμα», ο συνταγματάρχης Ρουτσκόι θα βοηθήσει όσο κανείς άλλος τον Γιέλτσιν να εκλεγεί πρόεδρος της Ρωσίας. Τον Μάρτιο ο Ρουτσκόι διασπά το ρωσικό ΚΚ ιδρύοντας την ομάδα «κομμουνιστές για την δημοκρατία» και είναι με αυτόν τον τρόπο που οι κομμουνιστές χάνουν την πλειοψηφία στο ρωσικό κοινοβούλιο. Σε αντάλλαγμα, ο Γιέλτσιν τον χρίζει υποψήφιό του για την αντιπροεδρία και με το ίδιο ψηφοδέλτιο οι δύο άνδρες εκλέγονται στην προεδρική αναμέτρηση του Ιουνίου.

Σε μία πρώτη περίοδο ο Ρουτσκόι συγκεντρώνει σημαντικές εξουσίες, τις οποίες αρχίζει να εποφθαλμιά ο Μπουρμπούλις, σε άνοδο όπως είδαμε μετά τον Αύγουστο. Ο Ρουτσκόι θα κάνει το μοιραίο λάθος συμβουλευοντας τον Γιέλτσιν να επιβάλει την κατάσταση πολιορκίας όταν οι Τσετσένοι ανεξαρτητοποιούνται από την Μόσχα. Με το φιάσκο θα πέσει σε δυσμένεια και ένα διάταγμα του Γιέλτσιν θα του αφαιρέσει την προεδρία από 5 επιτροπές, μεταξύ των οποίων και αυτήν της μετατροπής της πολεμικής βιομηχανίας σε πολιτική. Ο Ρουτσκόι θα αντιδράσει αμέσως αποδίδοντας το διάταγμα στην διαβολική δράση του Μπουρμπούλις και δηλώνοντας από τότε με κάθε ευκαιρία, ότι στην Ρωσία δεν υπάρχει ούτε κυβέρνηση, ούτε δημοκρατία. Ο Αλεξάντερ Ρουτσκόι έχει αποφύγει μέχρι στιγμής μία κατά μέτωπον επίθεση στον Γιέλτσιν, κατηγορώντας τους «νεότουρκους» και τις οικονομικές τους μεταρρυθμίσεις. Αν οι τελευταίες αποτύχουν, ο συνταγματάρχης μπορεί να αποτελέσει μία εναλλακτική λύση, εγκαθιδρύοντας μία αυταρχική, ημιστρατιωτική ή και στρατιωτική εξουσία. Ίσως τα έγκυρα «Νέα της Μόσχας» δεν έπεφταν έξω, αποκαλύπτοντας τελευταία ότι ο ρώσος πρόεδρος συναντάται μυστικά με «παλιούς αξιωματούχους του ΚΚ και εκπροσώπους του στρατιωτικοβιομηχανικού κατεστημένου» με στόχο την επεξεργασία ενός πλάνου για την έξοδο της Ρωσίας από την κρίση μετά την αποτυχία του Μπορίς Γιέλτσιν. □

Ο τελευταίος κρίσιμος γύρος

του Χρύσανθου Λαζαρίδη

Τι συμπέρασμα μπορούμε να βγάλουμε από την πρόσφατη συνάντηση ανάμεσα στον Έλληνα και τον Σέρβο υπουργό· Εξωτερικών στην Αθήνα την περασμένη Τρίτη; Από πρώτη άποψη το αποτέλεσμα των συνομιλιών Σαμαρά - Γιοβάνοβιτς δείχνει ότι υπάρχει κάποιο «περιθώριο συνεννόησης» μεταξύ Σερβίας και Σκοπίων, για την διατήρηση της Γιουγκοσλαβικής Ένωσης στον νότο, για την προοπτική μιας «μικρότερης Γιουγκοσλαβίας» με συνομοσπονδιακή μορφή.

Ωστόσο υπάρχουν ακόμα πολλά αναπάντητα ερωτήματα για τον χαρακτήρα αυτής της «νέας Ένωσης»:

- Θα έχουν τα Σκόπια διεθνή υπόσταση στα πλαίσια της νέας Συνομοσπονδίας, και κατά συνέπεια, θα επιμένουν να ζητούν διεθνή αναγνώριση από τον υπόλοιπο κόσμο; Ή θα αποδεχθούν ένας «στάτους» παραπλήσιο με το προηγούμενο, όπου η «ανεξαρτησία» τους θα είναι δίχως διεθνές «αντίκρουσμα»;
- Θα συμμετάσχουν οι σερβικές μειονότητες από τις υπόλοιπες δημοκρατίες (από την Κροατία και την Βοσνία - Ερζεγοβίνη), δηλαδή θα αλλάξουν τα σημερινά «εσωτερικά» σύνορα της Γιουγκοσλαβίας πριν δημιουργηθούν και παγιωθούν νέα διεθνή σύνορα στην περιοχή; Ή θα διατηρηθούν τα παλιά μεταξύ των πρώην Ομόσπονδων Δημοκρατιών, χωρίς σημαντικές αλλαγές, και απλώς θα μετατραπούν σε διεθνή σύνορα μεταξύ ανεξάρτητων χωρών;
- Και με την Βοσνία τι ακριβώς προβλέπεται να γίνει; Θα ζητήσει κι αυτή την ανεξαρτησία της με κυρίαρχο το μουσουλμανικό στοιχείο; Ή θα συμμετάσχει στην Συνομοσπονδία της «μικρότερης» Γιουγκοσλαβίας; Ή μήπως δεν έχουν εγκαταλειφθεί τα σχέδια για οριστικό διαμελισμό της μεταξύ Σερβίας και Κροατίας;

Δεν υποχωρούν οι Σέρβοι

Κατά την γνώμη μας τίποτε δεν είναι οριστικό ακόμα. Τα παραπάνω ερωτήματα μένουν αναπάντητα όχι επειδή κάποιοι απο-

φεύγουν να τα απαντήσουν, αλλά διότι ΔΕΝ υπάρχουν απαντήσεις.

Οι Σέρβοι προσπαθούν απλώς να κερδίσουν χρόνο και να ετοιμαστούν για μίαν ένωση όλων των σερβικών πληθυσμών εντός και εκτός των συνόρων της Ομόσπονδης Δημοκρατίας τους. Η «μικρότερη Γιουγκοσλαβία» την οποία σήμερα εξαγγέλλουν, δεν παύει να είναι «ευφημισμός» για την Μεγάλη Σερβία που διαρκώς επιθυμούν.

Άλλωστε, μετά τα εδαφικά κέρδη τους από την Κροατία και τον συνεχιζόμενο έλεγχο από τον Ομοσπονδιακό στρατό περιοχών όπου δεν έγινε εμφύλιος (ακόμα τουλάχιστον) —περιοχών όπως η Βοσνία και τα Σκόπια— το Βελιγράδι είναι σε θέση να διαπραγματευθεί από θέση ισχύος. Πολλώ μάλλον που έχει και την διπλωματική δυνατότητα να το κάνει, μια που μεγάλο μέρος της Διεθνούς Κοινότητας —στην πραγματικότητα όλες οι Μεγάλες Δυνάμεις πλην Γερμανίας και Ιταλίας— δεν βλέπει με πολύ καλό μάτι τον εσπευσμένο κατακερματισμό της Γιουγκοσλαβίας σε τεχνητά κρατίδια...

Οι Αμερικανοί και η Γραμματεία του ΟΗΕ έχουν εκφράσει ανοιχτά τις διαφωνίες τους, η Βρετανία δυσφορεί από τα σχέδια του Βατικανού, η Γαλλία ανησυχεί διακριτικά για την επέκταση της γερμανικής επιρροής προς νότον, και η γειτονική Ελλάδα προσπαθεί να αποτρέψει την διεθνή αναγνώριση των Σκοπίων.

Κατά συνέπεια η Σερβία διαθέτει και ισχυρά διαπραγματευτικά χαρτιά στο πεδίο

Παρατηρητές του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών στην Γιουγκοσλαβία

των μαχών και ισχυρή στήριξη στα πεδία της διπλωματίας για να αξιοποιήσει πολιτικά όσα κέρδισε στρατιωτικά. Δεν υπάρχει, λοιπόν, κανείς απολύτως λόγος να φανταστούμε ότι ξαφνικά οι Σέρβοι αποφάσισαν να υποχωρήσουν κατά κράτος σε όλα τα μέτωπα.

Το αντίθετο μάλλον συμβαίνει: τους διαμηνύθηκε «αρμοδίως» ότι θα αξιοποιήσουν διπλωματικά ό,τι κέρδισαν στρατιωτικά μόνο αν παίξουν σύμφωνα με τους «κανόνες του παιχνιδιού». Και αυτό ακριβώς προσπαθούν να κάνουν σήμερα, κερδίζοντας παράλληλα χρόνο για τον επόμενο γύρο —είτε ο «γύρος» αυτός είναι διπλωματικός είτε είναι (και πάλι) στρατιωτικός.

Τρεις εξωβαλκανικές επεμβάσεις

Το βέβαιο είναι ότι η νέα «μικρή Γιουγκοσλαβία» θα συγκροτηθεί πολύ σύντομα βορείως των συνόρων μας, και θα είναι υπό σερβική κυριαρχία, πράγμα που δικαιώνει απολύτως την επιλογή της Ελλάδας για προνομιακές σχέσεις με την Σερβία από την αρχή της εμφύλιας Γιουγκοσλαβικής κρίσης.

Όπως εξελίχθηκαν τα πράγματα, φάνηκε πλέον καθαρά ότι τους τελευταίους μήνες ξεδιπλώθηκαν στα Βαλκάνια τρεις εξωβαλ-

κανικές και απολύτως αποσταθεροποιητικές επεμβάσεις:

● Η Ιταλική επέμβαση —κυρίως στην Κροατία και την Αλβανία...

Από την άποψη αυτή η ελληνική υποστήριξη προς την Σερβία ήταν αναγκαστική ελληνική επιλογή, γιατί η Σερβία ήταν —και είναι— η μόνη βαλκανική δύναμη που αντιμεχόταν όλες αυτές τις εξωβαλκανικές επεμβάσεις. Ταυτόχρονα, είναι η μόνη δύναμη που προσπαθεί να αποφύγει τον κατακερματισμό του βαλκανικού χώρου σε τεχνητά και μη βιώσιμα κρατίδια.

Από την άλλη πλευρά, η Ελλάδα φρόντισε να μην κόψει τις «γέφυρες» της με την Γερμανία, η οποία είναι ο καλύτερος σύμμαχός της για την απόκρουση της τουρκικής διείσδυσης στα Βαλκάνια. Κι έτσι η Ελλάδα βρίσκεται σε ιδανική θέση να μεσολαβήσει μελλοντικά για «συμφιλίωση» Γερμανίας - Σερβίας, κάτι που, παρά την σημερινή οξύτητα μεταξύ τους θα το αποζητήσουν σύντομα αμφότερες οι πλευρές.

Συνολικά, είναι τεράστιας σπουδαιότητας για τα εθνικά συμφέροντα της Ελλάδας και για την μελλοντική σταθερότητα της Βαλκανικής να αποκρουστεί τόσο η τουρκική διείσδυση στα Βαλκάνια από ανατολάς, όσο και η ιταλική διείσδυση από δυσμάς. Για να επιτύχει αυτό τον στόχο της η Ελλάδα έ-

πρεπε να υποστηρίξει αποφασιστικά την Σερβία και να ΜΗΝ κόψει τις γέφυρες με την Γερμανία. Αυτό ακριβώς έκανε.

Φυσικά υπήρξαν και παραλείψεις από ελληνικής πλευράς, υπήρξαν και επικίνδυνες ταλαντεύσεις, υπήρξαν δισταγμοί, υπήρξαν και επιμέρους σφάλματα...

Αλλά οι βασικές επιλογές της πολιτικής που υιοθέτησε η Αθήνα από τον Ιούνιο ως τώρα ήταν σωστές. Ιδιαίτερα αν τις συγκρίνουμε με τις εναλλακτικές προτάσεις που διατυπώθηκαν από διάφορες πλευρές...

Ευτυχώς δεν εισακούστηκαν

Αλήθεια για θυμηθείτε: ως τον Οκτώβριο ακόμα οι περισσότεροι προεξωφλούσαν ότι η Ελλάδα θα «απομονωθεί» λόγω της πολιτικής της υπέρ της Σερβίας. Σήμερα περισσότερα προβλήματα διεθνούς απομόνωσης έχει η Γερμανία και δευτερευόντως η Ιταλία, η σύμπλευση της οποίας με το Βατικανό προκαλεί για πρώτη φορά τους Αγγλοσάξωνες συλλήβδην (αρκεί κανείς να... φυλλομετρήσει τις σελίδες της *Financial Times* του Λονδίνου ή της αμερικανικής *New York Times*).

Αλήθεια προκαλεί κατάπληξη, πόσοι πολλοί και αξιόλογοι, κατά τα άλλα, αναλυτές στην Ελλάδα έπεσαν θύματα της διεθνούς προπαγάνδας του Βατικανού κατά της

Σερβίας, και δεν κατανόησαν τις ελληνικές στρατηγικές προτεραιότητες στα Βαλκάνια.

● Η Γερμανική επέμβαση —κυρίως στην Σλοβενία και την Κροατία (και, δευτερευόντως, για την ώρα, στην Βουλγαρία).

● Και η Τουρκική επέμβαση —στην Βουλγαρία, την Αλβανία, την Βοσνία και τα Σκόπια.

Παρά το γεγονός ότι και οι τρεις αυτές εξωβαλκανικές επεμβάσεις συγκρούστηκαν μέχρι στιγμής με την Σερβία, οι προοπτικές τους είναι σε μεγάλο βαθμό αμοιβαίως αποκλειόμενες από δω και μπρος:

Η επιθετικότητα του Βατικανού προς ανατολές επικαλείται ως πρόσχημα την μουσουλμανική διείσδυση στα Βαλκάνια.

Οι Γερμανοί βρίσκονται ήδη σε παρασκηνιακή σύγκρουση με την Ιταλία για το ποιος θα εντάξει στην «σφαίρα επιρροής» του την Κροατία. Από την άλλη πλευρά η Βόννη ενδιαφέρεται για την δημιουργία ενός κάθετου «διαδρόμου» που θα ενώνει την Βαλτική με το Αιγαίο και από αυτή την άποψη βλέπουν την Σλοβενία όχι μόνον ως «προέκταση» της Αυστρίας προς νότον, αλλά στην επομένη φάση θα αναγκαστούν να αποκαταστήσουν τις σχέσεις τους και με την Σερβία. Τέλος, η Ελλάδα έχει τεράστια σημασία για τους γερμανικούς στρατηγικούς σχεδιασμούς ως «επίγειο» ολόκληρης της κεντρικής Ευρώπης στο Αιγαίο και την Αν. Μεσόγειο, πολύ κοντά στην Μ. Ανατολή.

Από την άλλη μεριά η Γερμανία κάνει ήδη ό,τι μπορεί για να αποθαρρύνει την τουρκική διείσδυση στην Βουλγαρία.

Σωστή επιλογή

Το σκληρό αυτό επιτρέπει να «αποκωδικοποιήσουμε» τις στρατηγικές επιλογές της Ελλάδας στην νέα βαλκανική πραγματικότητα.

Η Ελλάδα είχε άμεσα και ζωτικά συμφέροντα να αποδυναμώσει αυτές τις «έξωθεν» επεμβάσεις στα Βαλκάνια, επεμβάσεις που λειτουργούσαν απολύτως αποσταθεροποιητικά για την περιοχή, αλλά και απειλητικά για τα ελληνικά συμφέροντα...

Ήδη έχει γίνει σαφές ότι η Ιταλία για παράδειγμα, όχι μόνον ενδιαφέρεται για την «ανεξαρτησία» της Κροατίας, αλλά δημιουργεί εκ νέου δικό της προτεκτοράτο στην Αλβανία, χωρίς καμιά μέριμνα για τους ελληνικούς πληθυσμούς της Β. Ηπείρου, ενώ αναβαθμίζει και τις σχέσεις της με τα Σκόπια.

Θυμηθείτε, ακόμα, πόσοι εις τα καθ' ημάς ζητούσαν ως πρόσφατα να προχωρήσουμε στην αναγνώριση των Σκοπίων. Ευ-

τυχώς που δεν εισακούστηκαν. Η Ελλάδα δεν θα είχε κατορθώσει να αποσπάσει τους κοινοτικούς όρους για την αναγνώριση του κρατιδίου αυτού, όρους που δίνουν ισχυρές εγγυήσεις για την Ελλάδα και που, ακόμα κι αν δεν τηρηθούν από όλα τα κράτη - μέλη της ΕΟΚ, αποτελούν πλέον ισχυρά διαπραγματευτικά «ατού» για την δική μας πλευρά.

Για πρώτη φορά στην μεταπολεμική περίοδο, κατά την διάρκεια της βαλκανικής κρίσης, η Ελλάδα κλήθηκε να διαμορφώσει εθνική πολιτική με ευρύτερες προεκτάσεις για την γειτονία της. Παρά την ολοφάνερη αδυναμία της να πάρει έγκαιρα «επιθετικές πρωτοβουλίες», στις βασικές στρατηγικές επιλογές της δεν τα πήγε και άσχημα μέχρι στιγμής.

Τουλάχιστον, τόλμησε να πολιτευθεί σύμφωνα με τα εθνικά συμφέροντά της, ξεπερνώντας το σύνδρομο της «κάλυψης» της υπό την «ομπρέλλα» των ΗΠΑ ή της ΕΟΚ.

Και γι' αυτό έγινε πιο υπολογίσιμη και για τις ΗΠΑ και για την ΕΟΚ. Μένει να δούμε αν θα αξιοποιήσει επιθετικά από δω και μπρος αυτή την επιτυχία της.

Γιατί όσο «κατεβαίνει» η γιουγκοσλαβική κρίση προς νότον, τόσο αυξάνεται ο κίνδυνος να ξεφύγει από τα όρια της Γιουγκοσλαβίας, να συμπαρασύρει την ανάμειξη και άλλων γειτονικών χωρών και να οδηγήσει σε αλλαγή των διεθνών συνόρων στην περιοχή.

Στις συνθήκες αυτές πρέπει να συνειδητοποιήσουμε επείγοντως ότι είτε θα μπορούμε έγκαιρα και αποφασιστικά στην δημιουργία βαλκανικών συμμαχιών για την αναδιάταξη των συνόρων, είτε οι συμμαχίες αυτές θα γίνουν σε βάρος μας.

Είτε οι συμμαχίες αυτές θα γίνουν από μας είτε θα γίνουν εναντίον μας.

Αν υπάρξει τέτοιο ενδεχόμενο αλλαγής διεθνών συνόρων, η Ασφάλειά μας μακροπρόθεσμα δεν κινδυνεύει από την ανάμειξη μας στην κρίση, αλλά από την αποστασιοποίησή μας από τις εξελίξεις, από τις οποίες τότε άλλοι θα επωφεληθούν εις βάρος μας.

Σε τόσο ρευστές και εκρηκτικές περιστάσεις, καμιά φιλία δεν είναι σταθερή, καμιά αντιπαλότητα δεν είναι δεδομένη, καμιά προηγούμενη «επιτυχία» δεν εξασφαλίζει από μόνη της το παραμικρό.

Τους προηγούμενους «γύρους» τους κερδίσαμε «στα σημεία».

Τώρα αρχίζει ο τελευταίος και κρίσιμος γύρος «γύρος».

Ελπίζουμε να αποφύγουμε το «νοκ άουτ»!

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ... ΧΩΡΙΣ ΕΝΟΧΕΣ

Κάθε μήνα στα
περίπτερα
και στα καλά
βιβλιοπωλεία

BIBLIO
& Media

NETWORK MEDIA Ε.Π.Ε.
Λ. Συγγρού 44, 11742 Αθήνα
Τηλ.: 9238672-5, Fax: 9216847

Προς μια «μικρή» Γιουγκοσλαβία ή μια «μεγάλη Σερβία»;

του Κωνσταντίνου Σχινά

Η συνεχιζόμενη ρευστότητα στην Βαλκανική και η γιουγκοσλαβική κρίση ειδικότερα, συνεχίζεται αμείωτη και στις πρώτες μέρες του νέου χρόνου στον οποίο μόλις εισήλθαμε. Οι εθνικιστικές εξάρσεις και οι θρησκευτικές συγκρούσεις παραμένουν στην επικαιρότητα, προάγγελοι μιας —υπό διαμόρφωση— «νέας τάξης πραγμάτων», σε μία μεταβατική εποχή από την γεωπολιτική στην γεωοικονομία.

Η πρώτη εβδομάδα του 1992, σημαδεύτηκε από την επίσκεψη στην Αθήνα αντιπροσωπείας της δημοκρατίας των Σκοπίων, καθώς και από την επίσκεψη του υπουργού Εξωτερικών της Σερβίας Β. Γιοβάνοβιτς για συνομιλίες με την Ελληνική Κυβέρνηση. Την ίδια αυτή μέρα, ενώ ο νέος Γ.Γ. του ΟΗΕ Μπ. Μπούτρος - Γκάλι και ο ειδικός απεσταλμένος του ΟΗΕ Σάουρους Βανς προσπαθούν να διαπραγματευθούν την τελευταία εχεχειρία και την αποστολή ειρηνευτικών δυνάμεων (κυανόκρανων), σκληροπυρηνικοί στρατιωτικοί κύκλοι του Βελιγραδίου κατέρριψαν το ελικόπτερο που μετέφερε παρατηρητές της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σε περιοχή 70 χλμ. βόρεια του Ζάγκρεμπ. Πιο αναλυτικά οι διπλωματικές συνομιλίες με τους Σκοπιανούς εκπροσώπους δεν ευδοκίμησαν, στον βαθμό που οι τελευταίοι αρνήθηκαν να συμμορφωθούν με όλα τα κριτήρια που έθεσε η Ευρωπαϊκή Κοινότητα —για την απάλειψη της ονομασίας «Μακεδονία» που η Ελλάδα σταθερά επιδιώκει— σαν όρο για την μελλοντική της αναγνώριση.

Ταυτόχρονα, η επίσκεψη του Γιοβάνοβιτς, η οποία έγινε σε πολύ καλό κλίμα, σαν επιστέγασμα της παραδοσιακής -ιστορικής σχέσης που έχει αναπτυχθεί ανάμεσα στα δύο μέρη, κατέδειξε ότι υπάρχουν ακόμη προοπτικές για μία πολιτική λύση του γιουγκοσλαβικού ζητήματος, στην προσεχή ειρηνευτική Σύνοδο στην Βρυξέλλες, και κατέγραψε την σερβική θέση για την «δημιουργία μιας μικρότερης, αλλά χαλαρής ομοσπονδίας στην Γιουγκοσλαβία που θα περιλαμβάνει δημοκρατίες είτε ως πλήρη μέλη είτε με διαφορετικό καθεστώς, ύστερα από διαπραγματεύσεις». Σε

ό,τι αφορά τα Σκόπια, χωρίς να κάνει ο Σέρβος υπουργός καμιά αναφορά στο θέμα της ονομασίας των Σκοπίων («Σ.Δ. Μακεδονίας»), υπαινιχθηκε ότι «υπάρχουν ενδείξεις συμμετοχής των Σκοπίων σε μια τέτοια ομοσπονδία, που θα είναι μειωμένη σε μέγεθος, αλλά σταθερή και ισχυρή στην αποτελεσματικότητά της».

Φαίνεται ότι στην πρόσφατη συνάντηση του Σ. Μιλόσεβιτς με τον Πρόεδρο των Σκοπίων Κ. Γκλιγκόρωφ στην Αχρίδα, η σερβική πλευρά επεδίωξε να βολιδοσκοπήσει σε ανώτατο επίπεδο την «Δ.Μ.» για τις προσπάθειες που καταβάλλει για την διατήρηση της Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας, σε σχέση με την ενδεχόμενη υλοποίηση της ανεξαρτησίας των Σκοπίων. Για πολλούς αναλυτές, μια «ισχυρή» σχέση ανάμεσα στα δύο μέρη δυνατόν να λειτουργήσει σαν αντίβαρο τόσο στην εξάπλωση του βουλγαρικού εθνικισμού (όπως εκφράζεται από το B.M.R.O.) όσο και του αντίστοιχου αλβανικού.

Οι ανωτέρω εξελίξεις, σε συνδυασμό προς την απόφαση των υπουργών Εξωτερικών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας μετά την εντολή του Μάαστριχτ για την εξεύρεση λύσης, συνδέονται και οδηγούν στο κομβικό πρόβλημα που αφορά τα ειδικότερα κριτήρια της πιθανώς αναγνώρισης των πρώτων γιουγκοσλαβικών ομοσπόνδων κρατιδίων.

Πράγματι ένα σημαντικό πρόβλημα στην σημερινή συγκυρία αφορά τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για την αναγνώριση της μορφής κρατικής οντότητας, και οι οποίες —σύμφωνα με το κλασικό διεθνές δίκαιο— περιλαμβάνουν την ύπαρξη: α) λαού, β) εδάφους και γ) οργανωμένης εξουσίας.

Στις παρά πέρα προϋποθέσεις ανήκει —αν και από ορισμένους αμφισβητείται— και η αναγνώριση εκ μέρους άλλων υποκειμένων του διεθνούς δικαίου. Και η απόφαση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (17 Δεκεμβρίου 1991) σχετικά με τους όρους αναγνώρισης των υπό απόσχιση γιουγκοσλαβικών δημοκρατιών —συμπεριλαμβανομένων των Σκοπίων μετά από ελληνική επιμονή— θα δοκιμασθεί στην πράξη από την Επιτροπή Διαιτησίας έως τα μέσα Ιανουαρίου και ίσως αργότερα, και τέλος από την Σύνοδο των Υπουργών Εξωτερικών της Κοινότητας. Έτσι, μετά τις πρόσφατες αποφάσεις της Συνόδου Κορυφής του Μάαστριχτ για την υιοθέτηση και υλοποίηση μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής —με μία κοινή δράση ή μία προωθημένη συνεργασία— θα δειχθεί προς ποιαν κατεύθυνση θα πορευθεί η Κοινότητα, δηλαδή εάν εκδηλωθούν διαμετρικά αντίθετες απόψεις ανάμεσα στους «δώδεκα» και οδηγηθούμε σε μία σύνθεση, πιθανόν στην βάση της διαμορφούμενης *de facto* κατάστασης στην πρώτην Γιουγκοσλαβία.

α) Κατά πάσαν πιθανότητα, ο «λαός των Σκοπίων» —ιδιαίτερα μετά την πρόσφατη καταγραφή των επιθυμιών του και της πολυεθνικής, εν γένει, σύνθεσης του τεχνητά δημιουργημένου αυτού μορφώματος—, αποτελεί ένα πρόβλημα το οποίο δεν είναι εύκολο να επιλυθεί με μια κλασική προσέγγιση. Αντίθετα η ανομοιογενής σύνθεσή του (λ.χ. 40% Αλβανόφωνοι) προσιδιάζει προς σύνθετο «μειονοτικό λαό», που πολιτικά ενδεχομένως ανταποκρίνεται προς ή καλύπτεται με μίαν αυτονομία και όχι με πλήρη κρατική αναγνώριση. Για παράδειγμα η αναγνώριση μιας από τις εθνικές μειονότητες ως κυρίαρχης στο προς διαμόρφωση κρατικό πλέγμα χωρίς συγκεκριμένη διαδικασία επίλυσης των διαφορών, δυνατόν να οδηγήσει στην καταπίεση μιας ή περισσότερων από τις συνυπάρχουσες εθνότητες.

Σε καμία περίπτωση η αναγνώριση δεν μπορεί να συνδέεται με την μη επίλυση —κατά τρόπο οριστικό— του ακανθώδους εθνικο-θρησκευτικού προβλήματος του παρουσιαζόμενου ως ξεχωριστού «λαού».

β) Η εθνική ταυτότητα του συγκεκριμένου «λαού» πάσχει κατά τα ιστορικά εθνολογικά και κοινωνιολογικά κριτήρια, για λόγους που έχουν αναλυθεί πολύπλευρα από πολλούς ειδικούς αναλυτές.

γ) Η διοικητική παρουσίαση της λεγόμενης «Μακεδονικής Δημοκρατίας», η οποία ταυτίζεται με την διαμόρφωση της «Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας» της περιόδου 1944-1991, που ήταν το αποτέλεσμα της πολιτικής του ιδρυτή της Γιόζιπ Τίτο (ο οποίος ήταν κροατικής καταγωγής) να περιορίσει την δραστηριότητα της Σερβίας, επιβάλλοντας την διοικητική αυτή οντότητα, συνθέτοντάς την και προσδίδοντάς της ιδιαίτερη (τεχνητή) γεωγραφική υπόσταση.

Η βασική θέση του Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς στην προσπάθεια διατήρησης ενός γιουγκοσλαβικού ομοσπονδιακού *status* με βασικό πυρήνα την δημιουργία μιας «Μεγάλης Σερβίας», προσδιορίζεται αφ' ενός ανάμεσα στην νομική πραγματικότητα και τον σεβασμό των γεωγραφικών ορίων, όπως αυτά έχουν διαμορφωθεί στα πλαίσια της πρώην Γιουγκοσλαβικής

Ομοσπονδίας και αφ' ετέρου, στην επιδίωξη ανάκτησης όλων των εδαφών / γεωγραφικού χώρου στον οποίο εκτείνεται —ιστορικά— η Μεγάλη Σερβία.

Την τελευταία ημέρα του Δεκεμβρίου είδε το φως της δημοσιότητας σχέδιο «πράξεως για την νέα Γιουγκοσλαβία» το οποίο θα υποβληθεί στην σύνοδο 91 πολιτικών κομμάτων και οργανώσεων και του οποίου κύρια σημεία αποτελούν:

α) η συνέχεια του γιουγκοσλαβικού κράτους, η οποία δεν μπορεί να διακοπεί επειδή έτσι αποφάσισαν «ξένοι παράγοντες» ή επειδή κάποια από τις Ομόσπονδες Δημοκρατίες αποφάσισε να αποσχισθεί βίαια και μονομερώς,

β) η νέα Γιουγκοσλαβία θα αποτελέσει νόμιμο διάδοχο της παλαιάς σοσιαλιστικής ομοσπονδίας,

γ) είναι δυνατή η αποχώρηση κρατών που απαρτίζουν την σημερινή Γιουγκοσλαβία και η δημιουργία ανεξάρτητων κρατών ύστερα από ουσιαστικές διαπραγματεύσεις, και

δ) η υιοθέτηση νέου συντάγματος και η διενέργεια πολυκομματικών εκλογών.

Η διακήρυξη αυτή φαίνεται ότι συντηρεί την ιδέα της δημιουργίας μιας «μεγάλης Σερβίας», με την πιθανή ενσωμάτωση του Μαυροβουνίου, των σερβικών τμημάτων της Βοσνίας - Ερζεγοβίνης, της αυτόνομης περιοχής της «Δημοκρατίας της σερβικής Κράινα» και ίσως και των Σκοπίων.

Σε τελευταία ανάλυση, ο αγώνας για την χάραξη «ζωνών επιρροής» από γειτονικές και εξωπεριφερειακές δυνάμεις συνεχίζεται... Η γιουγκοσλαβική τραγωδία, με τις τεράστιες καταστροφές και η συνεχιζόμενη αποσταθεροποίηση στα Βαλκάνια, δεν επιτρέπουν την έκφραση ιδιαίτερης αισιοδοξίας για άμεση, οριστική και ικανοποιητική —για όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη— πολιτική και διπλωματική λύση. Και εάν, τελικά, ανεξαρτητοποιηθούν και αναγνωρισθούν —από την διεθνή κοινότητα— η Κροατία και η Σλοβενία, ποια θα είναι τα σύνορα της πρώτης και ποια αυτά της Σερβίας; Τι θα γίνει με την Βοσνία - Ερζεγοβίνη και τελικά ποια πολιτική θα ακολουθήσει η Σερβία στο Κοσσυφοπέδιο; Επίσης, πώς θα εξελιχθεί τελικά το θέμα της αναγνώρισης ή μη της δημοκρατίας των Σκοπίων; Ποια, τέλος, θα είναι η συμπεριφορά της Βουλγαρίας, της Τουρκίας και της Αλβανίας στην παρατεινόμενη κρίση; Και η ελληνική απάντηση στην πολύπλευρη αυτή σύγκρουση ποια θα είναι; Σίγουρα, για τους σχεδιαστές της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, τούτη την ώρα η Σερβία, κράτος ορθόδοξο, με παραδοσιακές συγκλίσεις με την Ελλάδα από την εποχή των Βαλκανικών πολέμων του 1913, και με παραδοσιακά εκφρασμένο σεβασμό και ειλικρινή διάθεση συνεργασίας, συγκεντρώνει τις περισσότερες προτιμήσεις για την ανακοπή του νεο-οθωμανικού επεκτατισμού όπως εκφράζεται μέσα από την πολυσχιδή δραστηριότητα της εξ ανατολών γείτονος, με την επιχειρούμενη αξιοποίηση του «Ισλαμικού τόξου» και των εύθραυστων μειονοτικών, εθνικιστικών και θρησκευτικών ισορροπιών. Διότι το τέλος του διπολισμού και του ψυχρού πολέμου δεν έχει οδηγήσει στον περιορισμό των «μεγαλο-ιδεατικών» ιδεολογιών που ακούν στο όνομα: Παν-τουρκισμός, Παν-τουρανισμός, Παν-σλαβισμός και Παν-ισλαμισμός. □

Όμως, υπάρχει και... «

Κατά την διάρκεια των Χριστουγέννων, και σε κάποιο διάλειμμα των μαχών ένα μικρό παιδί από την Κροατία, βρίσκει τον χρόνο να χαζέψει μερικά παιχνίδια.

Το κείμενο που ακολουθεί εστάλη στο ANTI με fax από το Βελιγράδι, προερχόμενο από την ημιεπίσημη σερβική υπηρεσία ενημέρωσης *Serbian Council Information Center*. Όπως θα διαπιστώσει ο αναγνώστης, η άποψη την οποία εκπροσωπεί το κείμενο αυτό είναι χαρακτηριστική της προπαγάνδας που χρησιμοποιεί —με σκληρότερους ή ηπιότερους τόνους η πλευρά Μιλόσεβιτς. Το καταχωρούμε ως κείμενο, όχι μόνο διότι αποτελεί απάντηση της πλευράς αυτής σε δημοσιεύματα του ANTI, αλλά και γιατί συνοψίζει με εύλογο τρόπο την επιχειρηματολογία του Βελιγραδίου στον πόλεμο που διεξάγεται στην Κροατία —και ενδεχομένως, αύριο, αλλού...

Αφορμή της επιστολής μας αυτής είναι η συνέντευξη των γιουγκοσλάβων διανοουμένων *Bozidar* και *Svetlana Slapcak*, που μας περιήλθε με αρκετή καθυστέρηση, καθώς και άλλα άρθρα, τα οποία δημοσιεύετε σχετικά με την κρίση και τον πόλεμο στην Γιουγκοσλαβία. Πιστεύουμε ότι οι αναγνώστες σας ενδιαφέρονται για το θέμα αυτό και νομίζουμε ότι είναι αναγκαίο να έχουν τις δυνατότητες να γνωρίσουν τις διάφορες απόψεις όσον αφορά τα αίτια της γιουγκοσλαβικής κρίσης. Στην συνέντευξη που δημοσιεύσατε λέγεται σαφέστατα ότι την μεγαλύτερη ευθύνη για τον πόλεμο στην Γιουγκοσλαβία φέρουν ο Πρόεδρος της Σερβίας *Slobodan Milosević* και οι σέρβοι δια-

νοούμενοι που δεν αντιτάχθηκαν σε αυτόν και που «έγραφαν τα πιο χυδαία εθνικιστικά κείμενα και καλλιεργούσαν τα πιο φθηνά λαϊκιστικά αισθήματα». Εκτός τούτου, τονίζεται ότι ακριβώς το 1987 (το έτος που ο *Slobodan Milosević* ανέρχεται στην εξουσία) είναι η εποχή της αρχής του εθνικιστικού ενθουσιασμού και ότι η σύγκρουση στην Γιουγκοσλαβία ερμηνεύεται ως σύγκρουση δύο συστημάτων, του δημοκρατικού (Σλοβενία και Κροατία) και του κομμουνιστικού (Σερβία).

Τα σύνορα του Τίτο

Είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον το φαινόμενο μερικών διανοουμένων, που αυτοχαρακτη-

ρίζονται ως δημοκράτες και με μεγάλη υπερφάνεια εξαίρουν το αντικομμουνιστικό τους παρελθόν, ενώ συγχρόνως με αυτές και παρόμοιες αναλύσεις και συμπεράσματα κοπιάζουν να διαφυλάξουν την σπουδαιότερη κομμουνιστική και τιτοϊκή κληρονομιά: τα εσωτερικά σύνορα και τον συσχετισμό των δυνάμεων εντός του γιουγκοσλαβικού χώρου. Μετά τον θάνατο του *Josip Broz - Tito* οι ορθόδοξοι κομμουνιστές οπαδοί του επενόησαν το σύνθημα που, γραμμένο σε κόκκινες ταινίες, κοσμούσε πολλούς τοίχους ή επαναλαμβανόταν προφορικά με ρυθμό πάμ- πολλές φορές: «ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΤΙΤΟ, Ο ΤΙΤΟ!». Το σύνθημα αυτό δεν αποτελεί

ερβικό ζήτημα»

πλέον την κατευθυντήρια γραμμή για όλους τους πολιτικούς, αλλά μερικούς από αυτούς, και μάλιστα από τις «δημοκρατικές» Κροατία και Σλοβενία, καθώς και κάποιους με δημοκρατική τοποθέτηση διανοούμενους, εξακολουθεί να καθοδηγεί ακόμη και σήμερα. Η ηγεσία της Σερβίας, η οποία, όπως ήδηποτε, έχει διαπράξει και διαπράττει σφάλματα, ήταν και είναι ο στόχος σφοδρότατων επιθέσεων, ακριβώς διότι έχει αμφισβητήσει την όλη κληρονομιά της περιόδου της κομμουνιστικής δικτατορίας. Μέρη της κληρονομιάς αυτής ανταποκρίνονται άριστα στα συμφέροντα των «δημοκρατικών» Δημοκρατιών της Σλοβενίας και της Κροατίας, οι οποίες δεν είναι καθόλου πρόθυμες να την απαρνηθούν.

Τα εσωτερικά σύνορα στην Γιουγκοσλαβία χάραξαν κατά την εποχή της κομμουνιστικής δικτατορίας στενότεροι συνεργάτες του Τίτο, εντελώς αυθαίρετα και σύμφωνα με τις ιδεολογικές τους ανάγκες και κριτήρια, με την πλήρη συμφωνία και δραστήρια συμμετοχή του ίδιου του Τίτο. Είναι γνωστό ότι ο πατέρας του Τίτο ήταν Κροάτης και η μητέρα του Σλοβενίδα, ενώ όλοι οι με αποφασιστική επιρροή και ισχύ συνεργάτες του ήταν Σλοβένοι ή Κροάτες. Κανένα κρατικό όργανο δεν έχει ποτέ επικυρώσει επίσημα την οριοθέτηση αυτή, ούτε και έχει ανακοινώσει τις αρχές βάσει των οποίων έγινε η χάραξη αυτών των συνόρων. Το αμετάβλητο των συνόρων αυτών εξασφαλίστηκε οριστικά με το Σύνταγμα του 1974. Οι σέρβοι διανοούμενοι που διαμαρτυρήθηκαν κατά των συνταγματικών διατάξεων, οι οποίες με περισσή αναισχυντία είχαν προβλεφθεί εις βάρος της Σερβίας αντιμετωπίζουν φυλακίσεις ή διωγμούς.

Τώρα παρατηρείται το εξής ενδιαφέρον φαινόμενο: πολιτικοί ηγέτες των «δημοκρατικών» Δημοκρατιών της Κροατίας και της Σλοβενίας, κάποιοι αντικομμουνιστές από τους ίδιους χώρους αλλά και μερικοί «δημοκράτες» διανοούμενοι από την Σερβία υπερσπίζονται εν χορώ και με θαυμαστή αρμονία αυτά τα κομμουνιστικά σύνορα ζητώντας, μάλιστα, την διεθνή αναγνώρισή τους και κατηγορώντας ταυτόχρονα τους Σέρβους για μπολσεβιχισμό και κομμουνισμό.

Ιδιότυπες συμμαχίες

Στην προσπάθειά τους αυτή έχουν εξασφαλίσει την θορυβωδέστατη υποστήριξη, βοήθεια και συμφωνία και της ουδέτερης Αυστρίας και της μη κομμουνιστικής τώρα Ουγγαρίας και της δημοκρατικής Γερμανίας και της «δημοκρατικής» Αλβανίας.

Τα παλιά συμφέροντα στην Βαλκανική έχουν νέα προσωπεία και έχουν λάβει νέες ονομασίες. Οι μεταξύ τους διαφορές δεν ενοχλούν καθόλου τους παλιούς (νέους) συμμάχους, και για την κοινή γνώμη χρησιμοποιούνται ωραία σχήματα, ευνόητα για την εξαγωγή συγκεκριμένων συμπερασμάτων. Είναι γεγονός ότι η Σερβία και το Μαυροβούνιο επένδυσαν στην δημιουργία της Γιουγκοσλαβίας ό,τι είχαν.

Η Σλοβενία και η Κροατία, οι οποίες οικειοθελώς εισήλθαν στην Γιουγκοσλαβία, διότι τότε αυτό ανταποκρινόταν αμεσότατα στα συμφέροντά τους, ανέντιμα κατηγορούν τώρα τους Σέρβους ότι τους επέβαλαν την Γιουγκοσλαβία. Είναι καταφανής ο υπολογισμός αυτών των δύο Δημοκρατιών ως προς το ότι θεωρούσαν την Γιουγκοσλαβία μόνον ως ενδιάμεσο σταθμό κατά την διαδρομή τους από την Αυστροουγγαρία μέχρις ότου τους παρουσιασθεί η κατάλληλη ευκαιρία για να δημιουργήσουν ανεξάρτητα κράτη· μόνο που οι Σέρβοι δεν είχαν αντιληφθεί αυτό και μαζί με τους Μαυροβούνιους εφύλασσαν και υπερασπίζονταν την Γιουγκοσλαβία ως μοναδικό δικό τους κράτος. Η με τον πλέον δραστικό τρόπο έλλειψη πατριωτισμού προς την Γιουγκοσλαβία εκδηλώθηκε στις αρχές του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, στις πιο δύσκολες στιγμές, όταν πραγματοποιήθηκε ανοικτή προδοσία με βάση την εθνικότητα και το θρήσκευμα και δημιουργήθηκε το φασιστικό Ανεξάρτητο Κράτος της Κροατίας, με την ευλογία και την δραστήρια συνεργασία πολλών Κροατών, οι οποίοι κατείχαν προηγουμένως υψηλά επίσημα αξιώματα στην Γιουγκοσλαβία.

Η διάλυση

Τα διάφορα τμήματα της Γιουγκοσλαβίας, τα οποία κατά την διάρκεια του πολέμου ανήκαν σε διάφορες ζώνες κατοχής (γερμανική, ιταλική, βουλγαρική) και στο φασιστικό κροατικό κράτος, μετά το τέλος

του πολέμου αποτέλεσαν και πάλι την Γιουγκοσλαβία, αλλά, δυστυχώς, υπό κομμουνιστική δικτατορία και όχι με δημοκρατικό καθεστώς. Ο τιτοϊσμός ήταν χρησιμότερος για την Δύση. Κατά την διάρκεια της ζωής του Τίτο δεν έθεσε ποτέ η Δύση θέμα σεβασμού ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως πράττει σήμερα, ούτε και οι ανεπτυγμένες χώρες απηύθυναν ποτέ τελεσίγραφα και απειλές οικονομικών αποκλεισμών και κυρώσεων. Συγχρόνως, ήταν πασίγνωστο ότι η αστυνομία του Τίτο εδίωκε τους αντιφρονούντες ότι πολλοί από αυτούς ήταν σε φυλακές ή σε ψυχιατρεία, υπό φρικτές συνθήκες, ότι απαγορεύονταν θεατρικές παραστάσεις και καίγονταν ανεπιθύμητα βιβλία. Η Δύση τότε δεν εξέφραζε την ανησυχία της, με τον σημερινό της τρόπο. Ας θυμηθούμε και την παρουσία πολλών εξεχόντων δυτικών ηγετών στην μεγαλοπρεπέστατη κηδεία του κομμουνιστή δικτάτορα της Γιουγκοσλαβίας.

Μετά τον θάνατο του Τίτο άρχισαν να αναφαίνονται με συνεχώς αυξανούσα ταχύτητα οι αρνητικές συνέπειες της μακρόχρονης εξουσίας του. Κάποιοι άρχισαν να εργάζονται εσπευσμένα για την διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, για να μπορέσουν να πάρουν από αυτήν, φεύγοντας, την «προίκα» που τους άφησε ο ευεργέτης τους. Οι Σλοβένοι, οι Κροάτες και οι Αρβανίτες προχωρούσαν ύπουλα και συντονισμένα προς τον ίδιο σκοπό. Φυσικά, όσοι σε αυτή την δύστυχη Γιουγκοσλαβία είχαν αποκομίσει τα μεγαλύτερα κέρδη, έπρεπε να εμφανισθούν ως τα θύματα, ώστε να δικαιολογήσουν στην διεθνή κοινή γνώμη την «αποσύνδεση» που ζητούν από την Γιουγκοσλαβία. Οι Κροάτες μόνο στην Γιουγκοσλαβία απέκτησαν εκπαίδευση σε όλες τις βαθμίδες στην γλώσσα τους: Πανεπιστήμιο, Ακαδημία Επιστημών κ.λπ. Ο κροατικός φασισμός ουδέποτε έχει παταχθεί και τιμωρηθεί πραγματικά, γιατί οι κομμουνιστές λόγω της «αδελφосύνης και ενότητας» προστάτευσαν μεγάλο αριθμό Ούστασι, ως «παραπλανηθέντα κροατικό λαό»· οι Αρβανίτες στο Κόσοβο και στο Μετόχι ανακηρύχθηκαν Αλβανοί και τους δόθηκε αυτονομία με ευρύτατα δικαιώματα και χωρίς προηγούμενο στον σύγχρονο κόσμο. Στην οικονομική ανάπτυξη ακολουθήθηκε ό,τι έγινε και με τα σύνορα. Συγκεκριμένα, σε καμία σοσιαλιστική χώρα δεν υ-

Μόλις κυκλοφόρησε

Hermann Weyl ΣΥΜΜΕΤΡΙΑ

«Ο Weyl προσφέρει βαθιά γνώση για την έννοια της συμμετρίας, τη θεμελίωσή της στη θεωρία των ομάδων, τις εφαρμογές της στη φυσική, τη χημεία και τη βιολογία και το ρόλο της στην τέχνη».

Manfred Eigen, Ruthild Winuler
στο LAWS OF THE GAME

«Ο Δρ. Weyl επισκοπεί αριστοτεχνικά και συναρπαστικά τις εφαρμογές και τις αρχές της συμμετρίας στη γλυπτική, τη ζωγραφική, την αρχιτεκτονική, τη διακόσμηση και το σχέδιο. Παρουσιάζει επίσης τις εκδηλώσεις της στην οργανική και την ανόργανη φύση, καθώς και τη φιλοσοφική και μαθηματική της σημασία».

SCIENTIFIC AMERICAN

«Ο Hermann Weyl υπήρξε ο μόνος που θα μπορούσε να συγκριθεί με τους μεγάλους οικουμενικούς μαθηματικούς του 19ου αιώνα, του Hilbert και τον Poincaré, γι' αυτό όσο ζούσε διατήρησε μια ζωντανή επαφή μεταξύ των καθαρών μαθηματικών και της φυσικής».

Freeman Dyson

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ *τροχαλία* ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ
Γριβαίων 5 (πάρδος Σκουφά 64)
106 80 Αθήνα - Τηλ. 36.46.426

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΣ/ΝΙΚΗ
Λέσχη του βιβλίου
Χρ. Οκλαπώτης - Στ. Ζήκας
Καλαυθόκη 13
546 26 Θεσσαλονίκη - Τηλ. 235.584

πάρχει ανεξάρτητη οικονομία ούτε σφαιρικά, ούτε ως προς τους κλάδους της οικονομίας, ούτε ως προς περιοχές.

Νομενκλατούρα και ανισότητα

Η πολιτική νομενκλατούρα είναι ταυτόχρονα και οικονομική νομενκλατούρα. Η όλη οικονομική ανάπτυξη εξελισσόταν όπως επιθυμούσε η νομενκλατούρα αυτή: σε ποιο μέρος και τι είδους εργοστάσιο πρέπει να ιδρυθεί, πού θα αναπτύσσονται τομείς της οικονομίας με υψηλό και πού με χαμηλό βαθμό συγκεντρώσεως κεφαλαίων, πού θα κατευθύνονται τα εσωτερικά και εξωτερικά δάνεια και με ποιους όρους, ποιες τιμές θα υπόκεινται σε περιορισμούς και ποιες θα διαμορφώνονται ελεύθερα, ποιες επιχειρήσεις θα ασχολούνται με εισαγωγές και εξαγωγές και με ποιους όρους. Με τον τρόπο αυτό έχει προκύψει η ανισομερής οικονομική ανάπτυξη της Γιουγκοσλαβίας, με αποτέλεσμα επιμέρους τμήματά της να έχουν υψηλότερο, ενώ άλλα χαμηλότερο βιοτικό επίπεδο.

Η Σλοβενία και η Κροατία αποδίδουν τώρα την ανάπτυξη τους στις ικανότητές τους. Είναι σαφές, ότι το πολιτικό και οικονομικό άνοιγμα της Γιουγκοσλαβίας ως συνόλου θα έθετε σε κίνδυνο τα ήδη κερταμένα προνόμια. Γι' αυτό και έπρεπε με την συνολική «προίκα» να εξέλθουν το ταχύτερο δυνατό και με την βία από την Γιουγκοσλαβία. Στους Αρβανίτες του Κόσοβου και του Μετοχίου δίνονταν από δεκαετίας τεράστια οικονομική βοήθεια και αυτοί, αντί να την χρησιμοποιούν για την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής τους, την διοχέτευαν κατά το μεγαλύτερο μέρος στην γεννητικότητα, ο βαθμός της οποίας είναι μεγαλύτερος από εκείνον στην Αφρική, ενώ τώρα αδιάκοπα επιδεικνύουν ακόμη πιο διογκωμένα στοιχεία για τον αριθμό τους, απαιτώντας να αναγνωρισθούν ως λαός (δηλ. έθνος) με δικαίωμα αποσχίσεως, «διότι πώς είναι δυνατόν τόσο μεγάλος αριθμός να μπορεί να θεωρείται εθνική μειονότητα;».

Συνηγορία υπέρ Σερβίας

Την απόσχιση από την Γιουγκοσλαβία εμπόδισαν όσοι την θεωρούσαν ως δική τους πατρίδα. Στην Γιουγκοσλαβία το σερβικό έθνος ζούσε σε ένα κράτος. Οι Σέρβοι και οι σέρβοι πολιτικοί έπρεπε να θεωρηθούν ένοχοι για όλα, να τους αποδοθούν αναισχυντα ακόμη και οι ευθύνες όλων των άλλων, να χαρακτηρισθούν με όλα τα δυσφημιστικά επιθέτα και με επιθετική προπαγάνδα, με την ουσιαστική κατάργηση του ομοσπονδιακού Συντάγματος, την διάλυση των ομοσπονδιακών θεσμών και του ομοσπονδιακού στρατού· να διαλυθεί η Γιουγκοσλαβία και να συσταθούν νέα κράτη με τα σύνορα που ε-

πέβαλαν οι κομμουνιστές κατά την περίοδο της δικτατορίας του Τίτο. Τα σύνορα αυτά χωρίζουν τους Σέρβους σε μερικά κράτη, στα οποία θα ήταν εθνική μειονότητα μέσα σε εχθρικό πολιτικό και θρησκευτικό περιβάλλον. Ποιο έθνος, εναντίον του οποίου διεξάγεται πόλεμος σε όλα τα πεδία, —στο στρατιωτικό, στο διπλωματικό, στο θρησκευτικό, στο οικονομικό, σε αυτό της προπαγάνδας κ.λπ.— θα δεχόταν να αποχωρήσει από το κράτος, στο οποίο ζει ως σύνολο, και κατά ένα μέγα μέρος του να καταστεί εθνική μειονότητα εντός των κρατών των εχθρών του;

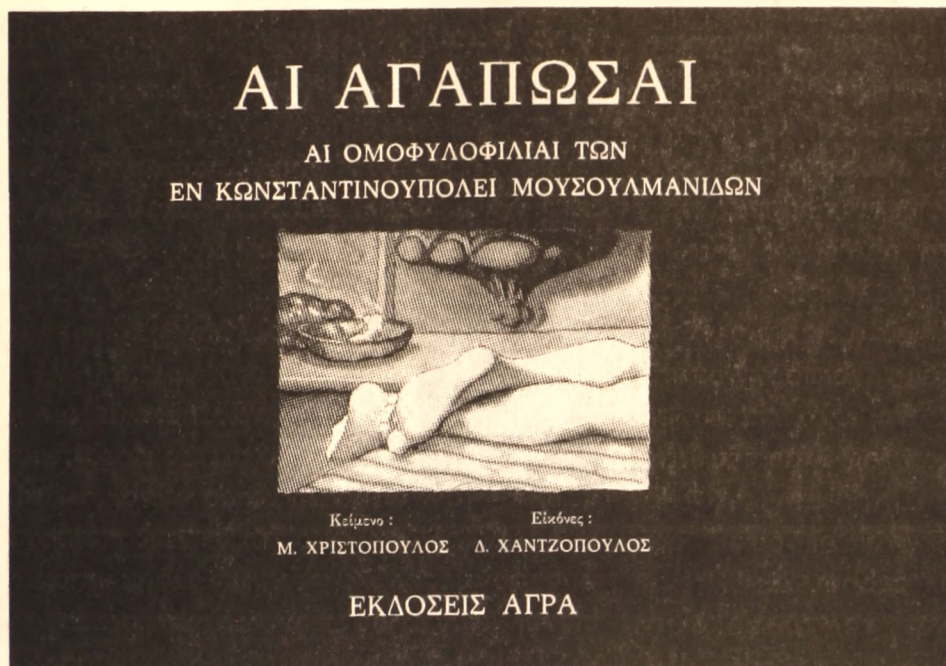
Οι σέρβοι πολιτικοί ηγέτες δεν μπορούν να το δεχθούν, γιατί αυτό θα εσήμαινε συλλογική εθνική αυτοκτονία. Μόνο ένα έθνος που δεν διαθέτει πλέον ούτε το φυσικό ένστικτο επιβιώσεως θα μπορούσε να αποχωρήσει· με την γνώση για την θέση τους στην Ευρώπη, στην οποία και ανήκουν, για την συνταγματική τους παράδοση, για την δημοκρατία οι Σέρβοι δεν μπορούν τόσο εύκολα να επιτρέψουν σε οποιονδήποτε να επιβουλευθεί όλα αυτά τα αγαθά. Ο ποσοστιαίος απολογισμός των θυμάτων των αγώνων αυτών δίνει μια συνταρακτική εικόνα και κατά την περίοδο των τουρκικών κατασταλτικών επιχειρήσεων και κατά τους βαλκανικούς πολέμους και κατά τις περιόδους της γερμανικής κατοχής, με εκτελέσεις και αναγκαστικές μετοικεσίες αμάχων πληθυσμών, και κατά το διάστημα των φοβερών σφαγών, στις οποίες επεδίδοντο με ιδιαίτερο ζήλο οι Ούστασι, φανατισμένοι με το θρησκευτικό μίσος των καθολικών κατά των ορθοδόξων.

Από τους Σέρβους ζητείται να πάνε με την πλευρά των εχθρών τους και τότε θα τους αναγνωρίσουν για δημοκράτες —οι Σλοβένοι, οι Κροάτες και οι Αρβανίτες, που ποτέ δεν είχαν δικά τους δημοκρατικά κράτη. Οι Σέρβοι γνωρίζουν και τι είναι δημοκρατία, γιατί αγωνίσθηκαν γι' αυτήν και οι ίδιοι μαζί με το σύγχρονο κόσμο, αλλά γνωρίζουν και τι σημαίνει πόλεμος, τον οποίον επιβάλλουν άλλοι, και που σκοπεύει στον πλήρη αφανισμό τους και έχει όλα τα χαρακτηριστικά του θρησκευτικού μίσους.

Εάν επιθυμείται πραγματικά η ειρηνική και μόνιμη λύση της κρίσεως της Γιουγκοσλαβίας, δεν είναι καθόλου δυνατόν να παραβλεφθούν τα συνολικά σερβικά εθνικά συμφέροντα. Πρέπει να αναγνωρισθεί ότι το σερβικό ζήτημα υπάρχει. Οι Σέρβοι δεν ισχυρίζονται ότι δεν υφίστανται κροατικό ή σλοβενικό ζήτημα. Οι Σέρβοι ζητούν να ισχύσουν οι ίδιες αρχές για την λύση όλων αυτών των ζητημάτων. Η απαίσια εναλλακτική λύση για τις αξιώσεις αυτές είναι, δυστυχώς, ο πόλεμος, ο οποίος ήδη διεξάγεται κατά τρόπο φριχτό και οι συνέπειές του θα είναι τρομακτικές για όλους μας. □

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

ΔΥΟ ΒΙΒΛΙΑ ΕΚΠΛΗΞΕΙΣ
ΤΟΥ
ΔΗΜΗΤΡΗ ΧΑΝΤΖΟΠΟΥΛΟΥ

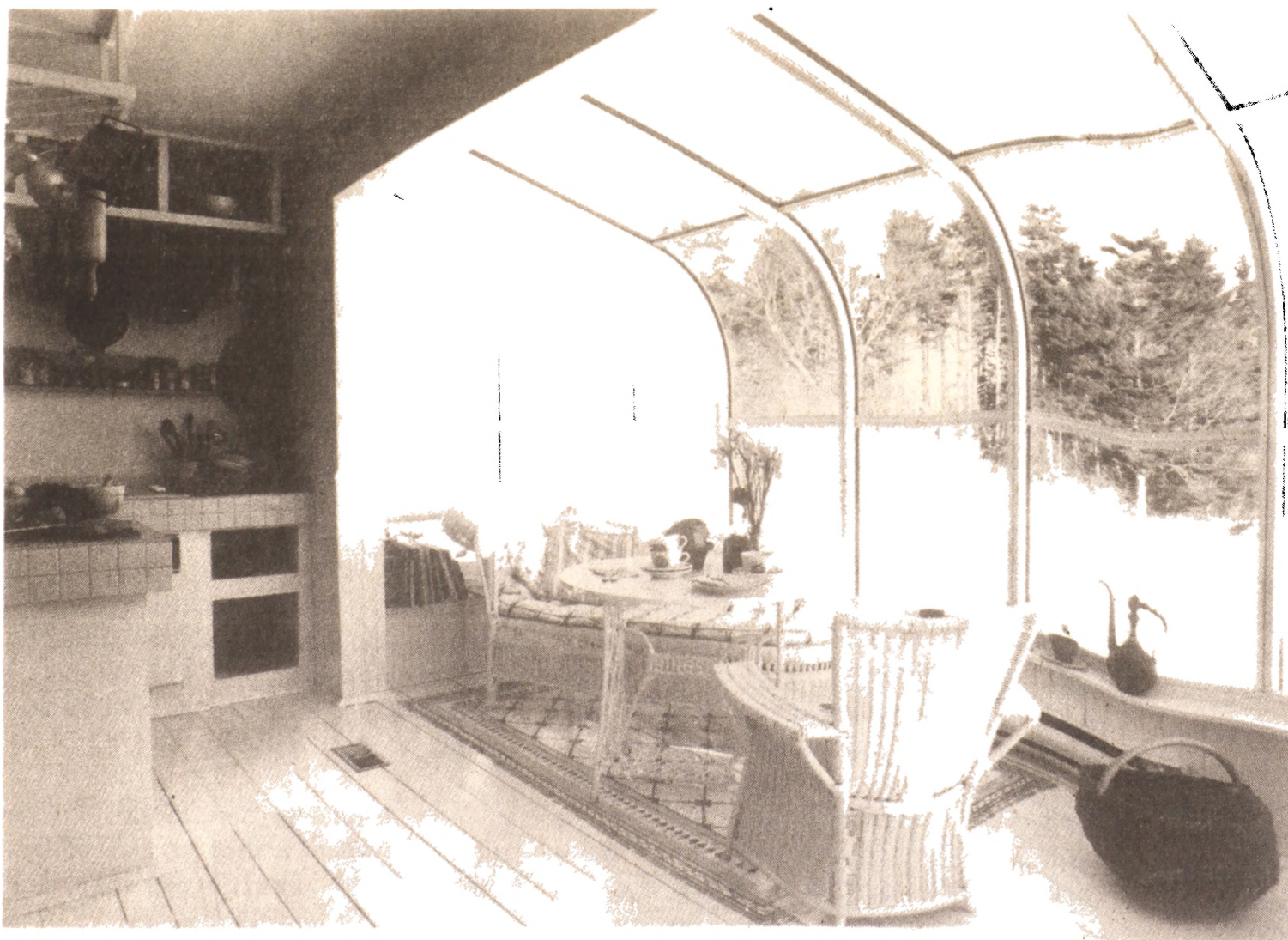

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

ΗΛΙΟΧΩΡΟΙ

 **FOUR SEASONS
SUNROOMS**

οι μόνοι μέ τον «μαγικό» ΚΑΘΡΕΦΤΗ ΘΕΡΜΟΤΗΤΑΣ™

**ΤΕΧΝΗ
α.τ.ε.**

ΝΑΠΟΛΕΩΝ
ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

**ΜΟΝΤΕΡΝΑ
ΔΟΜΙΚΑ
ΥΛΙΚΑ**

ΓΙΑΝΝΕΝΑ
Ν. Ζέρβα 39
(στοά)
τηλ.: 31- 9 - 32
fax: 309-70

ΑΘΗΝΑ
Αράχωβας 4
τηλ.: 360-0-290

Θά μάς βρείτε καί στήν "INFACOMA", 21-25.2.92, Θεσσαλονίκη

«Ποιος θα βγει κερδισμένο»

● *Συνέντευξη με τον Ντουμπράβκο Μαριγιάνοβιτς, γιατρό στο βομβαρδιζόμενο νοσοκομείο του Osijek, στην Κροατία*

Ο Ντουμπράβκο Μαριγιάνοβιτς είναι ένας νέος γιατρός ωτορινολαρυγγολόγος από την Κροατία. Εργάζεται στο Γενικό Νοσοκομείο του Osijek, της πόλης στην πρώτη γραμμή του μετώπου που βομβαρδιζόταν καθημερινά από τον Ομοσπονδιακό Στρατό. Το νοσοκομείο έχει σήμερα τη μορφή ερειπίων. Αλλά στα υπόγειά του κυλά πάντοτε η ζωή ενός θεραπευτηρίου, κάτω από έκτακτες πολεμικές συνθήκες.

Στις 15 Δεκεμβρίου 1991 παντρεύονταν στην Θεσσαλονίκη ο αδελφός του Ντουμπράβκο Στάνισλαβ, χαράκτης με επιτυχείς εκθέσεις στο Παρίσι και σε άλλες πόλεις. Ο γιατρός πήγε στο «πάρκινγκ» (έναν στενό ακάλυπτο χώρο μεταξύ δύο υψηλών νοσοκομειακών κτιρίων όπου δύσκολα μπορεί να φθάσει οβίδα πυροβόλου ή ρουκέτα και βόμβα αεροπλάνου), πήρε το αυτοκίνητό του και διέσχισε όσο πιο γρήγορα μπορούσε τους έρημους δρόμους του Όσιεχ και, μετά, τον αυτοκινητόδρομο που οδηγεί στα ουγγρικά σύνορα. Μαζί με άλλα μέλη της οικογένειας Μαριγιάνοβιτς, πρόσφυγες στην Ουγγαρία, πήραν το αεροπλάνο από την Βουδαπέστη και ήλθαν στην Θεσσαλονίκη. Μετά το γάμο, λίγες ώρες πριν να ξεκινήσει για το ταξίδι της επιστροφής στα υπόγεια του νοσοκομείου, ο «Ντοκ», όπως αποκαλούν όλοι τον γιατρό, μας μετέφερε τις συγκλονιστικές εμπειρίες από τον βάρβαρο πόλεμο στο κέντρο της Ευρώπης. Εμπειρίες ανεξίτηλες, παρά την εκεχειρία...

ΕΡ: Τι γίνεται σήμερα στο Όσιεχ; Τι καταστροφές έχουν συμβεί κατά την διάρκεια του πολέμου;

Ντουμπράβκο Μαριγιάνοβιτς: Το Όσιεχ είναι ελεύθερο. Ο δρόμος προς τα δυτικά είναι ανοιχτός και από αυτόν μπορείς να μπεις στην πόλη. Προς τον νότο και προς τα ανατολικά γίνονται στρατιωτικές συγκρούσεις. Το μέτωπο βρίσκεται σε απόσταση 5 έως 10 χιλιομέτρων από το Όσιεχ. Βόρεια της πόλης βρίσκεται ο ποταμός Ντράβα και στην απέναντι όχθη η κροατική επαρχία Μπαράνια, ένα τρίγωνο που ορίζεται από τους ποταμούς Ντράβα και Δούναβη και από τα σύνορα μεταξύ Ουγγαρίας και Κροατίας. Η Μπαράνια έχει καταληφθεί από τον Ομοσπονδιακό Στρατό και

τους σέρβους παραστρατιωτικούς. Εκεί διεξάγεται σήμερα ανταρτοπόλεμος: μικρές ομάδες κροατών στρατιωτών περνούν το ποτάμι και συγκρούονται με τον Ομοσπονδιακό Στρατό.

Οι συγκρούσεις μέσα στο Όσιεχ άρχισαν τον Αύγουστο του 1991 και συνεχίστηκαν έως την περίοδο 13-17 Σεπτεμβρίου 1991. Τότε έγιναν οι μάχες μεταξύ Κροατών και των Ομοσπονδιακών μονάδων που στάθμευαν σε ένα στρατόπεδο μέσα στην πόλη. Εκείνη την εποχή έγιναν οι πρώτες καταστροφές στο νοσοκομείο και ιδιαίτερα στις πτέρυγες του γυναικολογικού, του ακτινολογικού, του παιδιατρικού και του νευρολογικού τμήματος, όπως επίσης στο χειρουργείο και στα εξωτερικά ιατρεία. Το στρατόπεδο όπου γίνονταν οι μάχες ήταν κοντά

στο νοσοκομείο. Τότε είχαμε και το πρώτο θύμα, μία νοσοκόμα. Με τους πρώτους βομβαρδισμούς μεταφέραμε όλο το νοσοκομείο στα υπόγεια. Αφού ολοκληρώθηκε η μεταφορά, όλα σχεδόν τα υπέργεια τμήματα του νοσοκομείου καταστράφηκαν. Μόνον το πνευμονολογικό τμήμα έμεινε σε υπέργειους χώρους σε ένα κτίριο κάπως μακριά από τα υπόλοιπα· πριν από τέσσερις εβδομάδες όμως χτυπήθηκε από βόμβα και σκοτώθηκαν πέντε ασθενείς.

Στην πρώτη εκείνη επίθεση έπαθαν ζημιές το ιστορικό κέντρο της πόλης, η νότια συνοικία και η λεγόμενη νέα πόλη, όλες περιοχές κατοικίας. Στην συνέχεια, μετά τον Σεπτέμβριο (οπότε εκδιώχθηκε ο Ομοσπονδιακός Στρατός από το εσωτερικό της

από τον πόλεμο;»

ΕΡ: Τι πληθυσμό είχε το Όσιγιεκ πριν από τις συγκρούσεις και πόσοι έμειναν τώρα μέσα στην πόλη;

Ντουμπράβκο: Υπήρχαν 120.000 κάτοικοι, 75% Κροάτες, 22% Σέρβοι και οι υπόλοιποι άλλων εθνοτήτων. Σήμερα έχουν μείνει στην πόλη 30 έως 40.000 πολίτες, έχει έλθει όμως επιπλέον κροατικός στρατός. Τα παιδιά, οι γυναίκες και οι γέροι έχουν φύγει, τα σχολεία δεν λειτουργούν. Στην πόλη έχουν μείνει και κάποιοι Σέρβοι, μερικοί μάλιστα πολεμούν στο πλευρό των Κροατών εναντίον του Ομοσπονδιακού Στρατού. Κάποιοι άλλοι Σέρβοι του Όσιγιεκ προσπάθησαν στην αρχή να δημιουργήσουν πανικό πυροβολώντας μέσα στην πόλη, ελεύθεροι σκοπευτές· αυτοί όμως τώρα έχουν φύγει ή σταμάτησαν την δραστηριότητά τους επειδή κατάλαβαν ότι κινδυνεύουν.

Πριν από μερικές εβδομάδες, μια τέτοια ομάδα διέσχισε με αυτοκίνητο κεντρική λεωφόρο του Όσιγιεκ πυροβολώντας όσους περιέμεναν στις στάσεις των λεωφορείων.

Σήμερα η ζωή της πόλης έχει μεταφερθεί στα υπόγεια: όχι μόνον το νοσοκομείο αλλά και τα αρτοποιεία, μεγάλο μέρος των καταστημάτων, οι τράπεζες, τα ταχυδρομεία και όλες οι άλλες υπηρεσίες. Η τροφοδοσία με ηλεκτρικό ρεύμα συνεχίζεται, αν και με προβλήματα. Υπάρχει ένα οργανωμένο σύστημα μετακινήσεων κάτω από επικίνδυνες συνθήκες μέσα στην πόλη, ώστε οι άνθρωποι να εκτίθενται στον λιγότερο δυνατό κίνδυνο. Εγώ ο ίδιος μένω μία εβδομάδα μέσα στο νοσοκομείο συνεχώς και μία εβδομάδα είμαι ελεύθερος· με αυτό τον τρόπο αποφεύγονται οι πολλές επικίνδυνες μετακινήσεις. Όποιος δεν έχει υπόγειο καταφύγιο στο σπίτι του μένει συνεχώς στο νοσοκομείο.

Για να βγεις έξω από την πόλη πρέπει να έχεις ειδική άδεια· όταν έπεσε το Βούκοβαρ επικράτησε φόβος και σημειώθηκε ομαδική φυγή από το Όσιγιεκ.

Η προσπάθεια του Κροατικού Στρατού συγκεντρώνεται τώρα κυρίως στο να κρατηθεί ανοιχτός ο δρόμος που οδηγεί από το Όσιγιεκ προς το Ζάγκρεμπ, περνώντας από την Δυτική Σλαβονία. Για τον λόγο αυτό οι Κροάτες αντεπιτίθενται στην περιοχή αυτή.

ΕΡ: Ποιοι είναι τώρα οι στόχοι του Ομοσπονδιακού Στρατού;

Στάνιςλαβ: Ο Ομοσπονδιακός Στρατός δεν έχει επιχειρήματα που μπορεί να χρησιμοποιήσει στα τραπέζια των διαπραγματεύσεων της ΕΟΚ, του ΟΗΕ, κ.τ.λ. Οι στρατηγοί δεν μπορούν όμως τώρα να κάνουν πίσω, εφόσον έκαναν αυτά που έκαναν. Αν μπορούσαν, θα ανέτρεπαν την σημερινή κροατική κυβέρνηση του Τούτζμαν, θα κατελάμβαναν όλη την Κροατία και ίσως θα εισέβαλλαν και πάλι στην Σλοβενία.

Ντουμπράβκο: Η κατάσταση είναι πολύ κρίσιμη. Η αρχική πρόθεση των στρατηγών ήταν να κρατήσουν ολόκληρη την Γιουγκοσλαβία στην προηγούμενη κατάσταση, διατηρώντας βέβαια και τα ειδικά προνόμια του στρατού. Πρόκειται πάντοτε για έναν στρατό κομμουνιστών που μέχρι τώρα είχε προνομιακή θέση. Η επιτυχής αντίσταση της Σλοβενίας αιφνidiωσε τους στρατηγούς, όπως τους είχαν αιφνidiώσει προηγουμένως τα αποτελέσματα των εκλογών και των δημοψηφισμάτων στην Σλοβενία και στην Κροατία. Την Σλοβενία όμως την άφησαν σχετικά εύκολα στην ησυχία της, επειδή δεν υπήρχε κανένα έρεισμα για να συνεχίσουν την στρατιωτική επέμβαση. Μετά όμως ήλθε η σειρά της Κροατίας, όπου χρησιμοποιήσαν ως έρεισμα την εξέγερση μερίδων της σερβικής μειονότητας σε μερικές περιοχές της Κροατίας. Αλλά οι στρατηγοί δεν περίμεναν ούτε την αντίσταση των Κροατών. Κάτω από την πίεση της πραγματικότητας, έπαυσαν να μιλούν για έλεγχο όλης της Κροατίας και περιόρισαν τους διακηρυγμένους στόχους τους μόνον σε ορισμένες περιοχές όπως η Σλαβονία και η Κράινα, όπου δηλαδή μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως πρόσχημα το θέμα των συγκρούσεων με σέρβους μειονοτικούς. Στην πραγματικότητα ο στόχος του Ομοσπονδιακού Στρατού είναι να κρατήσει ό,τι μπορεί από την παλαιά κατάσταση πραγμάτων, όσο περισσότερα εδάφη και προνόμια μπορεί.

ΕΡ: Ποια είναι η στάση των γειτόνων της Κροατίας και ποια η γνώμη σας για την ελληνική στάση;

Ντουμπράβκο: Οι γειτονικές χώρες (Ουγγαρία, Ιταλία, Αυστρία, Σλοβενία) βοηθούν πάρα πολύ, με ανθρωπιστική και διπλωματική βοήθεια. Η Βουλγαρία μάλ-

πόλης), άρχισαν οι βομβαρδισμοί του πυροβολικού και της αεροπορίας. Εκτός από χτίρια κατοικιών, έχουν καταστραφεί βιομηχανικές εγκαταστάσεις, το εργοστάσιο τηλεθέρμανσης που τροφοδοτεί το οργανωμένο σύστημα κεντρικής θέρμανσης του Όσιγιεκ, το θέατρο, ένα μεγάλο αμαξοστάσιο αστικών λεωφορείων, ο καθεδρικός ναός, δεξαμενές πετρελαίου και μία μεγάλη γέφυρα πάνω από τον Ντράβα που οδηγεί στην κατελημμένη περιοχή Μπαράνια. Κάθε ημέρα υπάρχουν 5-10 νεκροί κατά μέσο όρο και τριπλάσιοι τραυματίες. Ένας ξεχωριστός στόχος των βομβαρδισμών είναι οι εγκαταστάσεις παραγωγής σκυροδέρματος και τα συνεργεία επισκευής των ζημιών σε χτίρια και δρόμους.

λον δεν εκφράζει άποψη με σαφή τρόπο, ενώ οι Ρουμάνοι έχουν αρνητική στάση: πωλούν πετρέλαιο στην σερβική κυβέρνηση και αφήνουν να περάσει ρωσική βοήθεια υπέρ του Ομοσπονδιακού Στρατού. Σύμφωνα με την γαλλική εφημερίδα *Le Monde* στο πλευρό του Ομοσπονδιακού Στρατού πολεμούν σήμερα 500 ρώσοι βετεράνοι από το Αφγανιστάν.

Με την Ελλάδα υπάρχει μεγάλο πρόβλημα: πρόκειται για την μοναδική βαλκανική χώρα που έχει σαφώς εχθρική στάση προς την Κροατία έστω και με έμμεσο τρόπο. Μέχρι σήμερα (σ.σ. η συνέντευξη πάρθηκε την 17η Δεκεμβρίου, δηλαδή λίγες ώρες πριν ο Έλληνας Υπουργός Εξωτερικών αποδεχθεί την απόφαση της ΕΟΚ για αναγνώριση των Γιουγκοσλαβικών Δημοκρατιών), η Ελλάδα είναι η χώρα που εμποδίζει περισσότερο από όλες τις άλλες χώρες της ΕΟΚ τις προσπάθειες για αναγνώριση της Κροατίας.

ΕΡ: Ποιες είναι οι σημερινές επείγουσες ανάγκες στην Κροατία και πώς μπορούν να βοηθήσουν οι Έλληνες;

Ντουμπράβκο: Πρώτα - πρώτα, πρέπει να αλλάξει η πολιτική της ελληνικής κυβέρνησης για το γιουγκοσλαβικό πρόβλημα και αυτό μπορεί να γίνει αν πιέσει η κοινή γνώμη. Η υλική βοήθεια (φάρμακα κ.λπ.) έχει να αντιμετωπίσει την δυσκολία της διακίνησης μέσω Σερβίας. Θα μπορούσαν όμως να σταλούν φάρμακα και τρόφιμα από θαλάσσης προς το Ντουμπρόβνικ και άλλες πόλεις της Αδριατικής που τα έχουν ανάγκη. Υπάρχουν μερικά νησιά της Δαλματίας που έχουν αποκλειστεί εντελώς από τον έξω κόσμο, χωρίς επικοινωνίες και τροφοδοσία: πρόκειται για τα νησιά Βις, Λάστοβο και Μλιέτ, όπου υπάρχουν εγκαταστάσεις του Ομοσπονδιακού Στρατού και Ναυτικού. Από τις βάσεις αυτές ξεκινούν τα πλοία για να βομβαρδίσουν από θαλάσσης τις δαλματικές πολιτείες. Τα αποκλεισμένα αυτά νησιά χρειάζονται επείγοντως ανθρωπιστική βοήθεια: πρέπει να σπάσει ο κλοιός που τα περικλείει.

Πάντως η διπλωματική αναγνώριση της Κροατίας είναι αναγκαία για να σταματήσει ο πόλεμος. Αν η Κροατία είχε στοιχειωδώς οργανωμένες αμυντικές δυνάμεις δεν θα υπήρχε πόλεμος γιατί δεν θα τολμούσαν να της επιτεθούν. Με την αναγνώριση οι Κροάτες θα μπορέσουν να οργανώσουν την άμυνά τους αγοράζοντας όπλα και αυτό θα φέρει την ειρήνη.

Αν στην Ελλάδα υπάρξει πίεση από μια μερίδα της κοινής γνώμης, θα ενημερωθεί ο υπόλοιπος κόσμος και θα αλλάξουν στάση οι έλληνες πολιτικοί.

ΕΡ: Τι ελπίζεις τώρα, κλεισμένος μέσα στο υπόγειο νοσοκομείο και τι πιστεύεις ότι θα γίνει;

Ντουμπράβκο: Ο Ομοσπονδιακός Στρατός θα προσπαθήσει να αποκόψει την διόδο επικοινωνίας του Όσιγιεκ με την υπόλοιπη Κροατία. Πιστεύω ότι οι Κροάτες θα κρατήσουν ανοιχτή την διόδο με πολλές θυσίες μέχρι την διεθνή αναγνώριση της χώρας τους και την οργάνωση της άμυνάς τους. Το Όσιγιεκ θα αντέξει, δεν θα έχει την τύχη του Βούκοβαρ.

ΕΡ: Αν όλα πάνε καλά, πώς θα είναι η περιοχή μελλοντικά; Τι σχέσεις θα έχουν οι Κροάτες με τους Σέρβους γείτονές τους;

Ντουμπράβκο: Όσοι από τους Σέρβους της Κροατίας πήραν τα όπλα και πολέμησαν εναντίον των Κροατών, μετά την λήξη του πολέμου θα φύγουν· με τον τρόπο αυτό θα μειωθεί ο αριθμός των Σέρβων στην μελλοντική Κροατία. Οι υπόλοιποι όμως θα μείνουν και θα είναι ισότιμοι πολίτες της Κροατίας, όπως όλοι οι άλλοι, χωρίς καμία διάκριση. Εγώ ο ίδιος θα έχω απέναντί στους Σέρβους την ίδια συμπεριφορά, όπως και πριν από τον πόλεμο, θα συνεχίσω να έχω γνωστούς και φίλους Σέρβους, όπως προηγουμένως. Φοβάμαι όμως ότι μεταξύ των Κροατών και των Σέρβων θα υπάρχει στο μέλλον μεγαλύτερη απόσταση. Εξάλλου σήμερα ο καθένας ξέρει πολύ καλά πώς έχει συμπεριφερθεί ο γείτονάς του.

Μετά την λήξη του πολέμου θα υπάρξει κυβερνητική αλλαγή στην Σερβία και θα αλλάξει το Σερβικό Σύνταγμα· θα αποκατασταθεί και κάποια ισορροπία στις σχέσεις του Σερβικού και του Κροατικού Κράτους.
ΕΡ: Τι θα γίνει με τις καταστροφές του πολέμου;

Ντουμπράβκο: Θα χρειασθούν πέντε χρόνια περίπου για να αποκατασταθούν οι ζημιές, με την βοήθεια από το εξωτερικό βεβαίως. Καταρχήν περιμένουμε την οικονομική συμπαράσταση της κροατικής διασποράς (πρόκειται για 4.000.000 περίπου άτομα σε όλο τον κόσμο), όπως και επενδύσεις κεφαλαίων, κυρίως στις τουριστικές περιοχές της Κροατίας.

ΕΡ: Ποια είναι η κατάσταση των προσφύγων που εγκατέλειψαν τον τόπο τους;

Ντουμπράβκο: Αρκετοί έφυγαν με την έναρξη του πολέμου για να αποφύγουν τον κίνδυνο. Άλλοι έφυγαν για να μη συλληφθούν, όταν ο Ομοσπονδιακός Στρατός κατέλαβε τα χωριά τους. Κάποιοι έμειναν στα κατεχόμενα εδάφη επειδή παγιδεύτηκαν. Στην περιοχή Μπαράνια, όπου ζούσε η οικογένεια Μαριγιάνοβιτς, από τους 53.000 κατοίκους έφυγαν οι 35.000. Υπήρχαν εκεί πριν από τον πόλεμο 14.000 Σέρβοι (25% περίπου), άρα έμειναν μετά την κατάληψη γύρω στους 4.000 Κροάτες, αυτοί που δεν πρόλαβαν να φύγουν. Τώρα ο Σερβικός

Στρατός φέρνει εποίκους από την Σερβία στα άδεια χωριά. Τους καλεί να καταλάβουν τα σπίτια που εγκατέλειψαν οι πρόσφυγες. Στο δικό μας σπίτι έχουν εγκατασταθεί έποικοι. Αυτό δεν σας θυμίζει την Κύπρο;

Οι Κροάτες που έμειναν στα κατεχόμενα έχασαν την δουλειά τους και εξαναγκάστηκαν να παραχωρήσουν εγγράφως τα σπίτια τους στην Σερβική κυβέρνηση, η οποία τα παραχώρησε στη συνέχεια σε εποίκους. Τώρα, δουλεύουν σε καταναγκαστικά έργα (αγροτικές εργασίες ή για τον στρατό). Όσοι θεωρήθηκαν ικανοί για στρατιωτική υπηρεσία στάλθηκαν στην πρώτη γραμμή του μετώπου, χωρίς όπλο, αλλά με κόκκινο περιβραχιόνιο για να ξεχωρίζει από απέναντί. Οι Κροάτες στρατιώτες τους βλέπουν, γνωρίζουν περί τίνος πρόκειται και διστάζουν να πυροβολήσουν τα Σερβικά στρατεύματα που προστατεύονται από αυτή την ζωντανή ασπίδα. Πολλοί δραπέτευσαν περνώντας από ναρκοπέδια ή διασχίζοντας το ποτάμι· αυτοί είναι και οι αυτόπτες μάρτυρες τέτοιων γεγονότων, που μας τα διηγήθηκαν.

Όσοι είχαν την τύχη να φύγουν έγκαιρα στην γειτονική Ουγγαρία, όπως η οικογένειά μας, ζουν μέσα σε πολύ καλές συνθήκες, χάρη στην συμπαράσταση των Ούγγρων, κυβέρνησης και απλών πολιτών.

ΕΡ: Τι άλλο θα θέλατε να συμπληρώσετε;

Ντουμπράβκο: Η Σερβική κυβέρνηση και ο Ομοσπονδιακός Στρατός δεν κάνουν τον πόλεμο για να προστατεύσουν την σερβική μειονότητα της Κροατίας. Αυτό φάνηκε από την επίθεση εναντίον του Ντουμπρόβνικ (όπου δεν υπάρχουν καθόλου Σέρβοι) και από τον εποικισμό στην Μπαράνια. Αν μπορούσαν, θα κατέστρεφαν εντελώς την Κροατία, αλλά με το τέλος του πολέμου η Σερβία θα βγει περισσότερο χαμένη από αυτό τον πόλεμο, που οι Κροάτες δεν τον ήθελαν.

Η βασική αιτία του πολέμου είναι οι οικονομικές απώλειες της σερβικής εξουσίας λόγω της κροατικής ανεξαρτησίας: η Κροατία είχε το μεγαλύτερο μέρος του τουρισμού της Αδριατικής, πολλή βιομηχανία, πετρέλαιο, φυσικό αέριο αλλά και σύνορα με την Ευρώπη. Με την ανεξαρτησία της, η κεντρική ομοσπονδιακή εξουσία και ο κρατικός μηχανισμός της Σερβίας που την έλεγχε, παύει να έχει πρόσβαση σε όλα αυτά. Κατέφυγαν στον πόλεμο επειδή φοβήθηκαν ότι θα χάσουν την οικονομική ισχύ που είχαν στα χέρια τους.

Από το 1945 μέχρι σήμερα η Κροατία και η Σλοβενία έχουν καλύψει το 63% του ομοσπονδιακού προϋπολογισμού. Μόνη της η Κροατία έχει συνεισφέρει 112 δισεκατομμύρια δολάρια στο ομοσπονδιακό ταμείο, από το οποίο χρηματοδοτήθηκε εκτός των άλλων και ο Ομοσπονδιακός Στρατός που σήμερα την καταστρέφει. □

Ν Ε Α Β Ι Β Λ Ι Α 1 9 9 1

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ - ΠΟΙΗΣΗ

Λ Ο Γ Ο Τ Ε Χ Ν Ι Α

Κυριάκος Αθανασιάδης

Δώδεκα
(Μυθιστόρημα)

Τάκης Ελευθεριάδης

Ο πεινός ή Περί αντικειμένου

Γιώργος Κακουλίδης

Το σύνδρομο του Παρθένη
(Αφήγημα)

Ιωάννα Καρατζαφέρη

Έσδερ
(Μυθιστόρημα)

Γιώργος Κάτος

Ιστορίες της νύχτας
(Διηγήματα)

Τατιάνα Γκρίση-Μιλλιέξ

Ονειρικά
(Διηγήματα)

*

Η Τρίπολη του Πόντου

Γιώργος Μιχαηλίδης

Τα φονικά
(Μυθιστόρημα)

Γιάννης Ξανθούλης

Το ροζ που δεν ξέχασα
(Μυθιστόρημα)

Βάνα Παπαθανασίου

Το σενάριο
(Μυθιστόρημα)

Μαρία Πολενάκη

Μη... είμαι ακόμα ζωντανή!
(Μυθιστόρημα)

Τάσος Ρούσσος

Ο τελευταίος της συντεχνίας
(Νουβέλα)

Γιώργος Σκούρτης

Το συμπόσιο της Σελήνης
(Νουβέλα)

*

Αυτά κι άλλα πολλά

Αντώνης Σουρούνης

Πάσχα στο χωριό
(Νουβέλα)

Ευγενία Φακίνου

Ζάχαρη στην άκρη
(Μυθιστόρημα)

Διονύσης Χαριτόπουλος

Εναντίον του Marlboro
(Μυθιστόρημα)

Α. Κ. Χριστοδούλου

Το αγκάδι ή Ο Παντελής Βλαστός
(Νουβέλα)

Π Ο Ι Η Σ Η

Δημήτρης Αλεξίου

Προς Ασωπίαν

Νάντια Βαλαβάνη

Τέλος εποχής

Γιώργος Μοράρης

Συναναστροφές της σιωπής

Νικόδημος (μοναχός)

Τα άπαντα της στιγμής

Δήμητρα Χ. Χριστοδούλου

Η προσευχή του αναιδούς

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Η σύγχρονη εκδοτική παρουσία στα ελληνικά γράμματα

Πολύχρωμες λάμπες διαπερνούν το σκοτάδι καθώς η εκωφαντική μουσική κάνει τα νεανικά κορμιά να λικνίζονται ρυθμικά. Η μουσική σταματάει απότομα, ακούγονται μόνο οι φωνές των παιδιών: «I love rock 'n' roll». Έπειτα πάλι μουσική... Χορός, συνωστισμός στο μπαρ, γέλια... Είναι μια νύχτα σε κάποιο από τα πολλά club της μεγαλούπολής μας. Είναι η νύχτα των νέων... Βέβαια δεν ανήκει μόνο η νύχτα στη νέα γενιά. Της ανήκουν όλες οι ώρες της ημέρας, κάθε στιγμή... Τουλάχιστον έτσι νιώθει. Ή έτσι την έχουν μάθει να νιώθει. Ασυζητητί όμως, τίποτε δεν φαίνεται να είναι πιο δικό της από τον ελεύθερο χρόνο της. Είναι όμως έτσι;

Πώς αξιοποιεί σήμερα τον ελεύθερο χρόνο του ο φοιτητής, ο νέος εργαζόμενος ή ακόμη ο φαντάρος, το νέο ζευγάρι; Αγόρια και κορίτσια που η μέρα τα βρίσκει στα έδρανα ή στα εργαστήρια των πανεπιστημίων, πωλητές σε κάποιο κατάστημα ή σερβιτόρους σε φαστ φούντ, με την τσάντα του ασφαλιστή να γυρνάνε από πόρτα σε πόρτα ή άνεργους στην ουρά για το επίδομα...;

Και κυρίως: έχει ελεύθερο χρόνο η νέα γενιά Ελλήνων; Τι επιλογές της προσφέρονται; Τι ζητάει και γιατί...

«Με τα καλά κρασά και μεσ' τα ωραία ρόδα, τη νύχτα θα περάσω»

Κ. Π. Καβάφης

Στις αρχές του αιώνα μας, μια βόλτα στο Ζάππειο, μια περατζάδα απ' την πλατεία του χωριού, μια οικογενειακή συνεστίαση αρκούσαν για να γεμίσουν οι ελεύθερες ώρες των νέων της εποχής. Με το πέρασμα του χρόνου ήρθε ο κινηματογράφος, άνοιξαν τα πρώτα ρεμπετάδικα, ενώ στις δεκαετίες του '50 και του '60 τα ραντεβού δινόντουσαν στα πάρτυ, στα πρώτα μπαρ, στα σφαιριστήρια... Και καθώς προχωράμε στη δεκαετία του '70 στις καφετέριες, τα ουζερί και τις νύχτες στις ντίσκο, που είχαν αρχίσει να κάνουν δειλά την εμφάνισή τους, για να κυριαρχήσουν τη δεκαετία του '80. Σήμερα...;

Στο τεύχος αυτό μιλάμε με νέους 19 έως 28 ετών από οικογένειες μεσαίου, κυρίως, εισοδήματος. Μια φοιτήτρια απ' την επαρχία, ένας ασφαλιστής, μία καθηγήτρια αγγλικών που προσπαθεί να συνδυάσει σπουδές και δουλειά, ένας ηλεκτρολόγος χαζομπαμπάς, ένας φοιτητής της ιατρικής που σπουδάζει στην περιφέρεια, και δύο φαντάρους.

Ο Τάσος είναι πρωτοετής φοιτητής της Ιατρικής στη Θεσσαλονίκη, και η εγκατάστασή του από την Αθήνα στη συμπρωτεύουσα, εκτός από οικονομικό κόστος, δεν φαίνεται να συνοδεύτηκε από άλλα προβλήματα ένταξης στο νέο περιβάλλον. Για τον Τάσο λοιπόν, «η ζωή είναι πολυσήμαντη

για να την καταντήσει κανείς μονόπλευρη. Οι σπουδές, η δουλειά δεν πρέπει ν' αποτελούν μοναδικό σου μέλημα. Υπάρχει, έστω και λίγος, ελεύθερος χρόνος. Σίγουρα, ο τρόπος με τον οποίο αξιοποιούμε αυτό το χρόνο δεν είναι πάντα ο ιδανικός. Ένας μέρος του το αναλώνουμε σε ανούσιες ενασχολήσεις οι οποίες δεν μας προσφέρουν τίποτα παραπάνω από μια επιφανειακή ευδαιμονία ή συχνά ούτε κι αυτή. Υπάρχουν τόσα καινούρια πράγματα να γνωρίσουμε και τόσες εμπειρίες ν' αποκτήσουμε, που είναι πραγματικά κρίμα τα λίγα χρόνια που ζούμε να τα σπαταλάμε στα τετριμμένα και ασήμαντα. Αρκετά παιδιά της ηλικίας μου προσπαθούν να αποφύγουν αυτή την σπατάλη. Εδώ όμως παίζει ρόλο η προσωπικότητα του ατόμου, η αυτοκυριαρχία του, η θέληση, η δύναμή του, η γενικότερη μόρφωση και κουλτούρα του, οι επιρροές από το περιβάλλον και φυσικά οι ευκαιρίες που του παρέχονται». Κατά την άποψη του Τάσου οι επιλογές είναι πολλές.

«Απλά εγκλωβιζόμαστε σε αυτό το συγκεκριμένο στυλ ζωής που τόσο ελκυστικά προβάλλεται από τις ταινίες, από διάφορα έντυπα και κυρίως την διαφήμιση. Ο καφές, το μπαρ, το ξενύχτι γίνονται για πολλούς από μας καθημερινά «must» που σε τελική ανάλυση, έτσι, χάνουν και την α-

Αναζητώ

ναμφισβήτητη γοητεία τους. Πίσω από αυτήν την παγίδα, ασφαλώς κρύβονται πολλά οικονομικά, αν μη τι άλλο, συμφέροντα...».

Να ξεφύγουμε...

«Οι τρόποι διασκέδασης είναι πολύ περιορισμένοι σήμερα», θα διαφωνήσει η Κατερίνα που ζει με τους δικούς της στην Αθή-

Ηντας τον χαμένο χρόνο

του Σταύρου Μονεμβασιώτη

Ο χρόνος είναι χρήμα. αλλά και κανένα καλό ποδοσφαιρικό ματς δεν βλάπτει, έτσι για εκτόνωση.

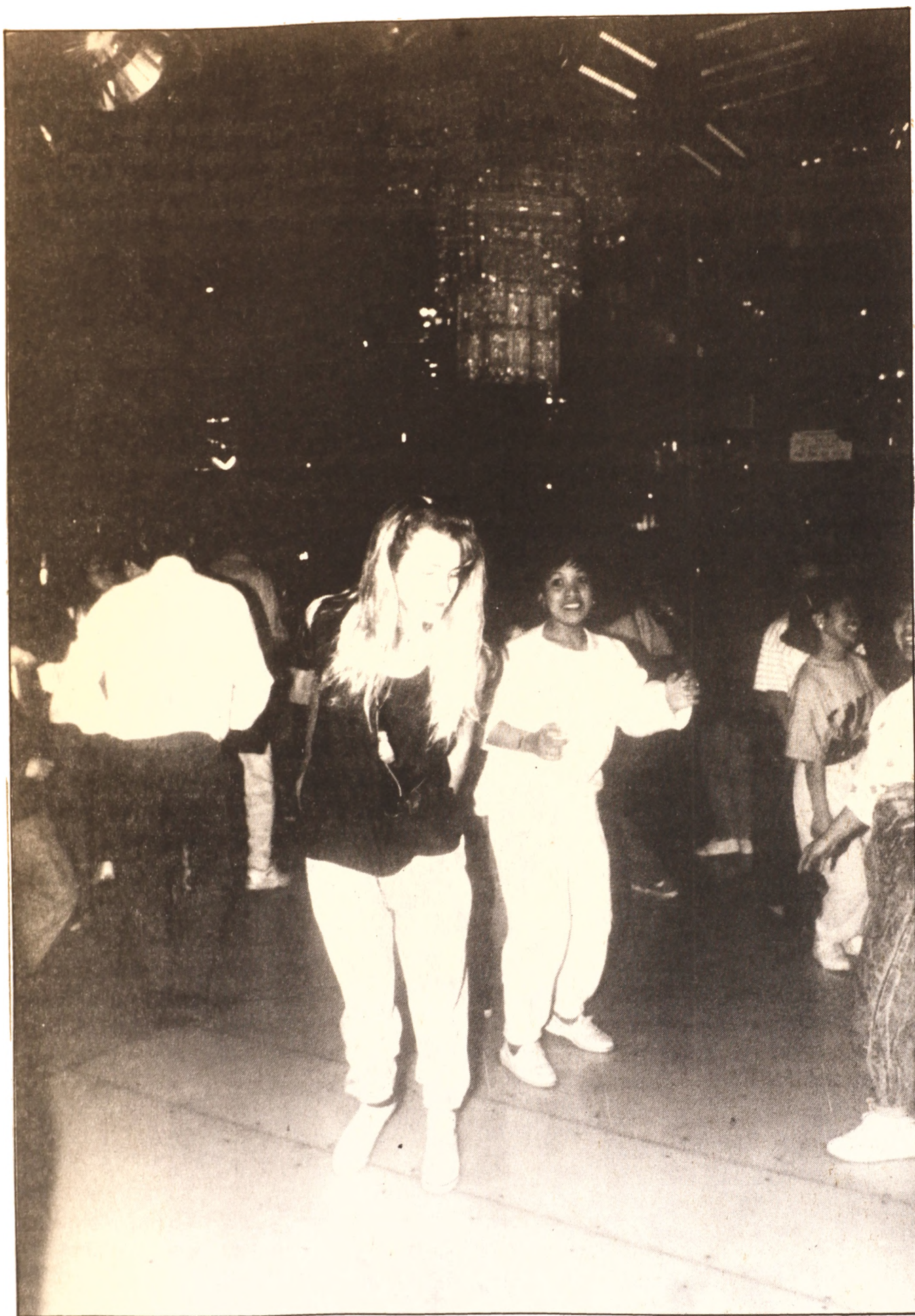
να, παραδίδοντας ιδιαίτερα αγγλικά και προσπαθώντας —όχι πάντα με επιτυχία— να σπουδάσει. «Σινεμά ή θέατρο, μπαρ ή ντίσκο, μπουζούκια. Καταφεύγουμε συνήθως στην δεύτερη κατηγορία, προσπαθώντας να ξεφύγουμε από το στενό οικογενειακό περιβάλλον ή ό,τι μας στενοχωρεί. Οι νέοι σήμερα προτιμούν να εκφράζονται, τελείως ελεύθερα, σε έναν χώρο ό-

που κανείς δεν τους προσέχει, όπου όλοι εκφράζονται με ακρότητες, μεθύσι, ξέφρενους χορούς στα τραπέζια, στριπ-τηζ... Θα έλεγα ότι την διασκέδαση δεν την επιλέγουμε, αλλά μας επιβάλλεται».

ΑΝΤΙ: Συνήθως πού περνάτε τον έστω και λιγοστό ελεύθερο χρόνο σας;

Τάσος: Μπορεί να ακούγεται κάπως κουλτουριάρικα, αλλά ασχολούμαι με αυ-

τό που λέμε πνευματική καλλιέργεια ή αν θες εμφάνιση του προβληματισμού μου... Διαβάζω, παρακολουθώ κινηματογράφο, θέατρο, ενημερώνομαι για ό,τι συμβαίνει στον κόσμο και αφιερώνω αρκετό χρόνο στις διαπροσωπικές μου σχέσεις και στη μουσική. Είναι βέβαια η νυχτερινή διασκέδαση και προσπαθώ να ξεκλέβω λίγο χρόνο για αθλητισμό και όταν έχω χρή-

«Καταφεύγουμε στα μπαρ, τις ντίσκο για να γνωρίσουμε νέα πρόσωπα, να εκτονωθούμε με τον χορό και κάποιοι να χαθούν μέσα στο μεγάλο πλήθος».

ματα και πολύ χρόνο, για ταξίδια...».

ΑΝΤΙ: Με την οικογένειά σας δεν μένετε καθόλου; Δεν μπορείτε λόγου χάρη να ψυχαγωγηθείτε μαζί με τους γονείς σας;

Κατερίνα: Σπάνια μένω με τους δικούς μου. Σε γενικές γραμμές προτιμώ να βγαίνω έξω, κατά προτίμηση με διαφορετικές κάθε φορά παρέες για να αλλάζω παραστάσεις. Πιστεύω ότι σήμερα οι νέοι όλο και περισσότερο απομακρύνονται (στο θέμα της διασκέδασης) από την οικογένεια και αυτό οφείλεται στον τελείως διαφορετικό τρόπο που έχουν να εκφράζονται και να διασκεδάζουν οι διαφορετι-

κές γενιές. Γι' αυτούς μπορεί να είναι μια δεξίωση, ένα τσάι οτιδήποτε, που εμένα με αφήνει αδιάφορη. Προτιμώ και εγώ τις παρέες, όταν όμως επέρχεται ο κορεσμός... καταφεύγουμε στα μπαρ, τις ντίσκο για να γνωρίσουμε νέα πρόσωπα, να εκτονωθούμε με τον χορό και κάποιοι, ίσως, να χαθούν μέσα στο μεγάλο πλήθος».

Βίντεο, και τηλεόραση

Στο σημείο αυτό όμως, η Κατερίνα δεν θα παραλείψει να αναφερθεί και στις επιπτώσεις που είχε η ελεύθερη τηλεόραση και

οι βιντεοταινίες στην ψυχαγωγία της νέας γενιάς.

«Το βίντεο και η ιδιωτική τηλεόραση με την τεράστια ποικιλία επιλογών που προσφέρουν έχουν κερδίσει σε μεγάλο βαθμό το ενδιαφέρον της νέας γενιάς, με αποτέλεσμα πολύ συχνά να προτιμούν οι νέοι να παραμένουν κλεισμένοι στα σπίτια τους για να απολαύσουν μια ταινία παρά να διασκεδάσουν με διαφορετικό τρόπο». Για τον Πάρη όμως που είναι 28 ετών, ηλεκτρολόγος, παντρεμένος και με ένα γιο, έξι μηνών, το βίντεο σημαίνει και κάτι ακόμη: «Οικονομία. Έπρεπε να κάνω παιδί για να καταλάβω το κόστος ζωής σήμερα και από την άλλη να στερηθώ μαζί με την γυναίκα μου κάποιες διασκεδάσεις που λίγο πολύ μας φαίνονται πολυτέλειες σήμερα. Με μία δύο ή ακόμη και μια σειρά από βιντεοκασέτες περνάμε από Παρασκευή, μέχρι Κυριακή βράδυ... Και δεν πρόκειται μόνο για τα λεφτά, εντάξει, είναι και πιο οικογενειακά έτσι...».

Με το πορτοφόλι συνδέεται η ψυχαγωγία για την Βούλα που σπουδάζει στην Αθήνα μόνη της, βασισμένη «στην ανάληψη που κάνω κάθε πρώτη του μήνα από την τράπεζα. Καλά, για θέατρο δεν γίνεται λόγος, διότι πέρα από την ποιότητα οι τιμές μου φαίνονται μάλλον επιθετικές... 2.500, 3.000 δραχμές. Είναι, θα μου πεις, και τα φοιτητικά... μέχρι να φτάσεις στο ταμείο όμως, έχουν εξαφανιστεί ή τα Σαββατοκύριακα δεν ισχύουν. Ο ελεύθερος χρόνος μου περνάει μοναχικά. Ευτυχώς που είμαστε στην Αθήνα δύο - τρεις φίλοι από την ίδια περιοχή και βρίσκόμεστε πότε σπίτι μου, πότε στο σπίτι του άλλου. Είναι κάτι σαν μικρό γκέτο· καθόλου παράξενο αν σκεφτείς το πώς μεγαλώσαμε και το τι ακούγαμε και εξακολουθούμε να ακούμε για την Αθήνα. Πάνω από δύο χρόνια στην Αθήνα και ακόμα δεν νιώθω ότι ξέρω ούτε την περιοχή του Ζωγράφου που μένω. Η έξοδός μου σημαίνει φαγητό σε φαστ-φουντ, κανένα κοντινό σινεμά και κάποιο φοιτητικό πάρτυ ή κάποιος χορός σπανιότερα. Σε μπαρ πρωτοπάγα ένα χρόνο αφ' ότου ήρθα εδώ, όταν τα έφτιαξα με ένα παιδί που ήξερε. Πάει αυτός, πάνε και τα μπαρ...» (γέλια).

ΑΝΤΙ: Μόνη σου ή με καμιά φίλη σου γιατί δεν πας;

Βούλα: Ούτε λόγος να γίνεται. Άσε δηλαδή που στόμα με στόμα —είπαμε γκέτο— θα φτάσει στην μάνα μου ότι η κόρη της ξενυχτάει στα μπαρ. Υπάρχει ένα φτηνό ρεμπετάδικο, περισσότερο κοντούκι είναι, που μαζευόμαστε μερικοί φοιτητές. Καλά είναι.

Μια διέξοδος στον αρκετά ανεχμετάλλευτο χρόνο της Βούλας όμως ήταν και η ένταξή της σε μια πολιτική νεολαία.

Η έξοδος σημαίνει φαγητό σε φαστ-φουντ κανένα κοντινό σινεμά και κάποιο φοιτητικό πάρτυ ή κάποιος χορός σπανιότερα.

«Τα παιδιά που γνώρισα όταν έφτασα "ψαρωμένα" στο πανεπιστήμιο ανήκαν στην οργάνωση φοιτητών. Τους ακολουθούσα μερικές φορές στις συναντήσεις που έκαναν και σιγά-σιγά εντάχθηκα κι εγώ. Ένιωθα πως κάτι έκανα. Κάτι παρεμβάσεις την ώρα του μαθήματος, κάποιες συζητήσεις που διοργανώναμε. Σταδιακά όμως, κατάλαβα, ότι εκείνα τα παιδιά δεν τα είχα γνωρίσει τόσο τυχαία όσο πίστευα, ότι στο ψηφοδέλτιο είχα μπει για να δείχνουμε περισσότεροι... Βαρέθηκα και στράφηκα αλλού. Μεταξύ μας προτιμώ το ρεμπετάδικο...» (γέλια).

Τι είναι ο χρόνος;

Αν όμως για την Βούλα υπάρχει αρκετός ανεχμετάλλευτος χρόνος, για έναν άλλο συνομήλικό της, όπως ο Χάρης, που ασχολείται με τις ασφάλειες, «ο χρόνος είναι χρήμα, η μέρα μου είναι γεμάτη ραντεβού και

μόνο τα Σαββατοκύριακα καταφέρνω να βγω με την κοπελιά μου. Για μένα ισχύει, όσες περισσότερες ασφάλειες κλείσω τόσα περισσότερα χρήματα θα κερδίσω. Και σε διαβεβαιώ, δεν είναι καθόλου εύκολο να πείσεις τον άλλο να δίνει εφ' όρου ζωής κάποια χρήματα. Έτσι, πολλά βράδια τα περνάω σε διάφορα σπίτια προτείνοντας προγράμματα για ασφάλειες, πολλές φορές χωρίς αποτέλεσμα. Τότε πάει και το βράδυ, πάει και η όρεξη. Όσο να 'ναι σε επηρεάζει και ψυχολογικά η αποτυχία ή η επιτυχία στην δουλειά».

Με ένα τηλεκοντρόλ στο χέρι ή ένα ποτήρι, στο σπίτι ή στο μπαρ, με ένα βιβλίο και ακόμη, στο σινεμά, στο ρεμπετάδικο ή σε ξένα σπίτια, ιδρώνοντας για να πειστεί ο πελάτης να ασφαλίσει τον εαυτό του και την περιουσία του, ο ελεύθερος χρόνος τελειώνει σιγά-σιγά ακόμη και όταν αφορά στην νέα γενιά. Η φαντασία όμως; Ο Τάσος θεωρεί τον εαυτό του τυχερό γιατί, όπως λέει:

«μεγάλωσα στην Αθήνα και συνεχίζω την ζωή μου στην Θεσσαλονίκη, δύο μεγάλες πόλεις όπου οι επιλογές είναι πολλές, έτσι συνήθως έχω την δυνατότητα να κάνω αυτό που θέλω, παρ' ό,τι το οικονομικό και οι αποστάσεις είναι περιοριστικοί παράγοντες. Βέβαια δεν είναι όλα ρόδινα. Θα ήθελα να μπορούσα να συμμετάσχω σε διάφορες καλλιτεχνικές ή οικολογικές εκδηλώσεις και να βρίσκομαι συχνότερα κοντά στην φύση». Η Κατερίνα θα ήθελε να κάνει ταξίδια συνεχώς σε όλο τον κόσμο, χωρίς πολλά χρήματα και ανέσεις, αλλά πάντα με καλή παρέα. Η Βούλα θα ήθελε «περισσότερες συναυλίες ροκ, αλλά με ενδιαφέρει να κάνω κάτι χρήσιμο σε σχέση με τις σπουδές μου. Τι, δεν ξέρω, ίσως αν υπήρχαν κάποιες ερευνητικές ομάδες μόνο από φοιτητές...».

Ο Πάρης δηλώνει: «ειλικρινά δεν το έχω σκεφτεί» και ο Χάρης: «είπαμε, ο χρό-

Το πρώτο πράγμα που θα κάνω μόλις απολυθώ, είναι να φορέσω χρωματιστά ρούχα και να κάνω μια βόλτα στις βιτρίνες. Η ομοιομορφία, το πράσινο με έχουν ρουτινιάσει αφάνταστα.

νος είναι χρήμα, αλλά και κανένα καλό ποδοσφαιρικό ματς δεν βλάπτει...».

Άντρες. Παρουσιάστε!

Πέρα όμως από τους φοιτητές, τους νέους εργαζόμενους και γενικότερα τα αγόρια και κορίτσια που συναντάμε καθημερινά στον δρόμο, στην δουλειά και στο σπίτι, υπάρχει και ένα άλλο κομμάτι της νεολαίας για το οποίο ο χρόνος δουλεύει διαφορετικά. Οι δείχτες του ρολογιού γίνονται «δόντια» τσατσάρας και η μέρα δείχνει να ξεπερνά τις 24 ώρες. Είναι η στρατευμένη νεολαία, για την οποία ο ελεύθερος χρόνος παίρνει άλλες διαστάσεις. Ο Πάνος μετράει «133 και μία για να απολυθεί», «το πρώτο που θα κάνω είναι να φορέσω χρωματιστά ρούχα και να κάνω μια βόλτα στις βιτρίνες. Η ομοιομορφία, το πράσινο, η χαζή πειθαρχία με έχουν ρουτινιάσει αφάνταστα. Τώρα είμαι λίγες μέρες για Χριστούγεννα έξω, όταν θα επιστρέψω η ανία θα διαδέχεται την ανία. Δεν έχεις να κάνεις τίποτα. Το διάβασμα το βαριέσαι, τις ασκήσεις επίσης και ό,τι ήξερες το ξεχνάς, αφού δεν μπορείς να αξιοποιήσεις τις γνώσεις σου πονοθενά. Εκτός κι αν έχεις δόντι...». Για έναν «μονιμά» όμως, όπως ο Γιάννης που φοιτά στην Σχολή Ναυτικών Δοκίμων τα πράγματα είναι λίγο διαφορετικά: «ελεύθερος χρόνος για μας σημαίνει Τετάρτη και Σαββατοκύριακο που έχουμε έξοδο. Τις καθημερινές υπάρχει ένα ανστηρά ρυθμισμένο πρόγραμμα με μαθήματα που είμαστε υποχρεωμένοι να παρακολουθούμε τα πρωινά και υποχρεωτική μελέτη τα απογεύματα. Εντυχώς που υπάρχει και το μεσημέρι. Λίγο αθλητισμός, λίγο τηλεόραση, λίγο διάβασμα, λίγο απ' όλα. Για μας δεν είναι τόσο δύσκολο όσο για τους ναύτες που κάνουν την θητεία τους. Για μας είναι τρόπος ζωής. Κάπου μας αρέσει!».

ΜΕΡΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ...

Μια συζήτηση με νέους ανθρώπους ποτέ δεν ξέρεις που θα σε οδηγήσει. Βέβαια σε καμιά περίπτωση το δείγμα μας δεν είναι αντιπροσωπευτικό, ίσως πάλι να μην αναφερθήκαμε στους νέους που εξακολουθούν και σήμερα να περνούν κάποιες ώρες στα καφενεία ή παίζοντας ηλεκτρονικά, ίσως να μην αναφερθήκαμε ακόμη στους νεαρούς που κάνουν κόντρες με τα αυτοκίνητα του μπαμπά στην Πολιτεία, ίσως να μην αναφερθήκαμε και σε άλλες περιπτώσεις, που αφορούν μικρότερες μερίδες της νεολαίας κάτι που θα πέραγε περισσότερο σε γκάλοπ, παρά σε ένα ρεπορτάζ. Παρ' όλα αυτά, όμως, και καθώς ολοκληρώθηκε και το δεύτερο μέρος του αφιερώματός μας στην νέα γενιά και δη στον ελεύθερο χρόνο της, είναι σκόπιμο να διατυπώσουμε μερικές σκέψεις που μας γέννησε η κουβέντα που προηγήθηκε.

- Έχοντας σκοπό την απόδραση από τον αποπνικτικό κλοιό της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας που αδρανοποιεί τους δραστήριους και ταριχεύει τους πρωτοποριακούς, μια μερίδα της νέας γενιάς —ίσως η πλειοψηφία της— προσανατολίζεται στην διασκεδαστική επένδυση της ζωής της, σπαταλώνοντας όπως λέει, τον κάποτε λιγοστό ελεύθερο χρόνο της.
- Τα μπαρ, οι «ξέφρενοι χοροί» και τα μπουζούκια φαίνεται να κατέχουν περίοπτη θέση στο καρνέ των επιλογών της, ενώ οι ντισκοτέκ άρχισαν να «ξεφτιίζουν...».
- Τα ταξίδια και η «διαφυγή στη φύση»... οι κρυφοί πόθοι της.
- Το βίντεο και η ιδιωτική τηλεόραση άλλαξαν ως ένα βαθμό τους ρυθμούς της ζωής των νέων ανθρώπων, αν και όπως δηλώνουν «απομακρύνονται από την οικογένεια» και το σπίτι.
- Η μοναξιά δεν είναι άγνωστη ούτε σε αυτήν την πλευρά της ζωής τους, ιδιαίτερα σε φοιτητές και εργαζόμενους από την επαρχία κατά το πρώτο διάστημα της προσαρμογής τους, εντείνεται μάλιστα αν συνοδεύεται και με περιορισμένο βαλάντιο. Τότε τον λόγο έχουν τα σύγχρονα... «γκέτο». (Βούλα).
- Ο τρόπος ζωής στην Ελλάδα και τα νέα, κάπως εφήμερα, επαγγέλματα που έχουν ξεπηδήσει, μετατρέπουν —για μια ομάδα νέων— τον χρόνο σε χρήμα και τον ελεύθερο χρόνο σε ακόμη περισσότερο χρήμα.
- Κάτω από την πίεση του «καθημερινού», του φροντιστηρίου και των σπουδών, ο ελεύθερος χρόνος της νέας γενιάς φαίνεται να γίνεται όλο και λιγότερος. Μαζί και η όρεξή τους να τον αξιοποιήσουν ωφέλιμα (;).
- Και καθώς φαίνεται να εναποθέτουν την ψυχαγωγία τους στις προτάσεις των περιοδικών και στην διαφήμιση δηλώνοντας ότι «δεν το έχουν σκεφτεί», αναρωτιέσαι αν πρόκειται για μια μορφή αβουλίας, για έναν αρνητικό τρόπο αντίδρασης της νέας γενιάς σε όλα αυτά που συμβαίνουν γύρω της ή για τα αποτελέσματα της αδιαφορίας από την πλευρά της πολιτείας και των φορέων της της αδυναμίας τους να προτείνουν εναλλακτικούς τρόπους διαφυγής από την καθημερινότητα, τρόπους ψυχαγωγίας και διασκέδασης ανάλογα με τα χαρακτηριστικά και τα ενδιαφέροντα κάθε νέου ανθρώπου.

Η ΠΡΟΤΑΣΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

● Για την αγόρευση του κατηγορού Ν. Κωνσταντόπουλου στην μεγάλη δίκη γράφει ο δικηγόρος Κ.Ν. Κοκκαλάκης.

Πολλούς πολύ εξένισε η απαλλακτική πρόταση του κ. Ν. Κωνσταντόπουλου στο Ειδικό Δικαστήριο. Πολλοί την θεωρήσανε ως τελειώς αναντίστοιχη προς την όλη αγόρευση του και προς την αγωνιώδη προσπάθεια που κατέβαλλε κάθε μέρα κατά την διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας να ευρεθεί η αλήθεια, δηλαδή να αποδειχθεί η αλήθεια. Πολλοί την θεωρήσανε ως το αποτέλεσμα των αισχρών απειλών του αυριανισμού (αυτού του ιδιότυπου ελληνικού νεοφασισμού, αυθεντική έκφραση του ανδρεοπασοκισμού). Άλλοι την είδαν ως τον επιβληθέντα συμβιβασμό για να διευκολυνθούν οι ανόητες και ανιστόρητες προσδοκίες του Συνασπισμού για μία συνεργασία με το ΠΑΣΟΚ κ.λπ. Κανένας, όμως, δεν πρόσεξε τις δύο δραματικές «εξομολογήσεις» στις οποίες προέβη κατά την διάρκεια της αγορεύσεώς του. Ετόνισε με όση μπορούσε έμφαση, κυριολεκτικώς διεμήνυσε στον ελληνικό λαό ότι, αυτοί που είχαν αποκαλύψει και είχαν καταγγείλει το πασοκικό σκάνδαλο Κοσκωτά και είχαν πρωτοστατήσει για την παραπομπή σε δίκη και για την τιμωρία των πρωταγωνιστών και συμμετόχων, εξεταζόμενοι στο ακροατήριο ως μάρτυρες δεν επιβεβαίωσαν όσα στην προδικασία και ενωρίτερα είχαν αποκαλύψει και είχαν καταγγείλει. Αλλά (όσον και αν είναι ηλίου φαινότερον και σχεδόν αυταπόδεικτο ότι οι διαπαιδαγωγούντες και κατευθύνοντες καθημερινώς τον ελληνικό λαό, απέκρυπταν την αλήθεια) ποινική δίκη είναι το ακροατήριο. Η ανάκριση και όλα τα άλλα του σταδίου που λέγεται προδικασία, είναι απλώς η προετοιμασία για το ακροατήριο. Ό,τι δεν επιβεβαιώνεται στο ακροατήριο και μάλιστα κατά τρόπο

που να μη αφήνεται και η παραμικρή αμφιβολία, δεν υπάρχει για τον δικαστή. Οι δικηγόροι, υπερασπιστές των κατηγορουμένων στις ποινικές δίκες και μάλιστα στις δίκες στα κακούργιοδικεία, αυτήν ακριβώς την αρχή διακηρύσσουν και αγωνίζονται για να πείσουν τους δικαστές ότι, όσα δεν βεβαιώθηκαν στο ακροατήριο, είναι ανίκανα να στηρίξουν καταδίκη.

Ο κ. Ν. Κωνσταντόπουλος, κυρίως συνήγορος υπερασπιστής κατηγορουμένων (που είναι η κύρια αποστολή του δικηγόρου, όπως έλεγε ο Δημήτριος Μπαμπάκος, ο οποίος συγχωρούσε την παράσταση του δικηγόρου ως συνηγόρου της πολιτικής αγωγής μόνον στο αδίκημα της συκοφαντικής δυσφημίας, διότι, έλεγε, τότε κατ' ουσίαν ο μηνυτής είναι κατηγορούμενος) έχει ασφαλώς κάνει βίωμα την αρχή αυτή και την δοξασία αυτή και δεν ήτο δυνατόν να τις εγκαταλείψει, επειδή βρέθηκε στην θέση του κατηγορού (αφού, άλλωστε, και ο Εισαγγελέας έχει υποχρέωση να προτείνει την απαλλαγή του κατηγορουμένου όταν στο ακροατήριο δεν επιβεβαιώνεται η κατηγορία).

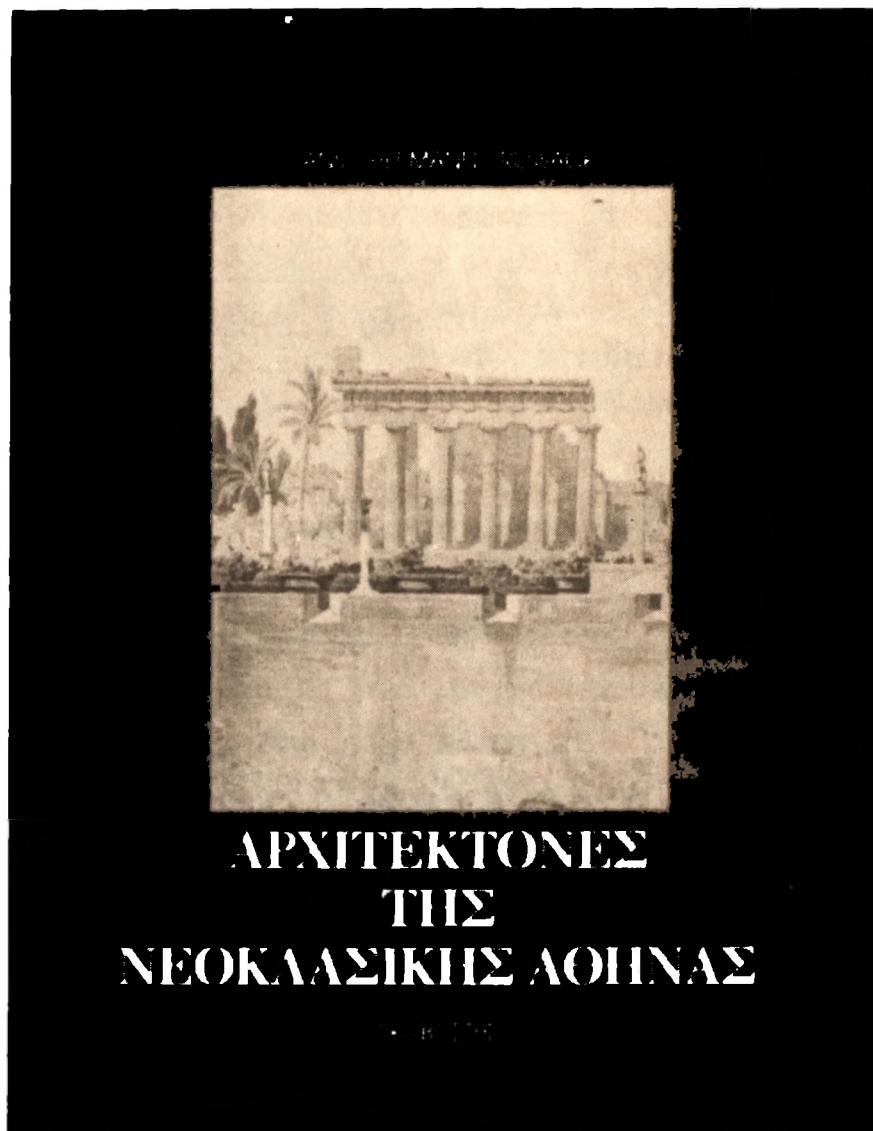
Ο κ. Ν. Κωνσταντόπουλος, σε μία δραματική εξομολόγησή του είπε ότι προτείνει προς το Δικαστήριο όσα θα απεφάσιζε αν έκρινε ως ένορκος. Ο ένορκος ορκίζεται να αποφασίσει κατά την πεποίθησή του που θα σχηματίσει (που θα προέλθει) από τις συζητήσεις στο ακροατήριο. Πώς ήτο δυνατόν να ξεφύγει από το χρέος αυτό ο διαπρεπής πολίτης Ν. Κωνσταντόπουλος; Αν η κρίση του κ. Ν. Κωνσταντόπουλου υπήρξε ορθή ή εσφαλμένη, αν θα γίνει δεκτή ή όχι από το Δικαστήριο, αυτό είναι ένα άλλο ζήτημα και δεν είναι το ουσιώδες. Το ουσιώδες είναι ότι διατρανώθηκε ακόμη μία φορά στο ακροατήριο ποινικού δικαστηρίου ότι η καταδίκη του κατηγορουμένου πρέπει να έχει ως βάθρο την πλήρη στο ακροατήριο απόδειξη της ενοχής του.

Λαμία 11.12.1991

Κ. Ν. Κοκκαλάκης
Δικηγόρος

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

HANS HERMANN RUSSACK

Την ιδέα για τη μετάφραση αυτού του βιβλίου έδωσε η κραυγή απελπισίας που βγαίνει από το βιβλίο του Σ.Β. Σκοπελίτη, «Νεοκλασικά Ερείπια»: «Ποιοι ήταν αυτοί που κατάστρεψαν τα έργα του Κλεάνθη, του Τσίλλερ, του Κάλκου, του Χάνσεν και τόσων άλλων επώνυμων και ανώνυμων αρχιτεκτόνων; Γιατί ο Ελύτης δεν εξαφάνισε τα γραφτά του Μακρυγιάννη; Γιατί ο Σεφέρης τα του Σολωμού; Γιατί ο Τσαρούχης δεν ζωγράφισε πάνω στους πίνακες του Γύζη;»

Γιατί τα ιδανικά που έσπειραν ο Βίνκελμαν, ο Σίνκελ και ο Χάνσεν δεν ρίζωσαν στον τόπο απ' όπου ξεπήγασε το κλασικό πνεύμα και ξεριζώθηκαν ύστερα από μια εφήμερη άνθιση;

Γιατί τόσοι αρχιτέκτονες - μηχανικοί κατεδάφισαν τόσα αρχιτεκτονήματα σε μια εικοσαετία; Γιατί η πολιτεία δεν διέσωσε τουλάχιστον το ιστορικό κέντρο της πρωτεύουσας;

στου γκοβόστη

Ζωοδόχου Πηγής 21, τηλ. 36.15.433

Στο περιθώριο ενός βιβλίου

ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΣΟΥΚΑΛΑ «ΕΙΔΩΛΑ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ»
(ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, ΙΣΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ
ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ)

του Γιώργου Κριμπά

Το κείμενο που ακολουθεί είναι η ομιλία του καθηγητή Γιώργου Κριμπά στην συνέντευξη Τύπου που οργάνωσε ο εκδοτικός οίκος «Θεμέλιο», στις 27.11.1991, για την έκδοση του βιβλίου του Κωνσταντίνου Τσουκαλά «Είδωλα Πολιτισμού. Ελευθερία, ισότητα και αδελφότητα στην σύγχρονη πολιτεία». Στην ίδια συνέντευξη μίλησαν για το βιβλίο ο καθηγητής Δημ. Τσάτσος και ο συγγραφέας και ποιητής Τίτος Πατρίκιος. Το ότι επιλέξαμε, αντί μιας κλασικής βιβλιοκριτικής, την ομιλία (και μάλιστα χωρίς «θεώρηση») του Γ. Κριμπά, έχει σχέση με κάποιες αρετές αυτού του «εκ του προχείρου» και «εν ακροατηρίω» λόγου —αρετές που ελπίζουμε να αναγνωσθούν, παρά την μοιραία απουσία της «structure of feeling» (όπως θα έλεγε και ο R. Williams), που σχηματίστηκε εκείνη την ημέρα στην αίθουσα των Ανταποκριτών Ξένου Τύπου.

Κυρίες και κύριοι, και μάλλον αγαπητοί φίλοι —λίγοι ίσως είμαστε που δεν γνωρίζομαστε μεταξύ μας— δεν είναι εύκολο σε 36 ώρες να κάνει κανείς κάτι έντιμο απέναντι σε μία δουλειά που είναι επίσημα μεν πέντε ετών προφανώς όμως 15, 25, 35 —υπάρχει και Μόγλης μέσα στο βιβλίο, το οποίο αναφέρεται σε διαβάσματα του Γυμνασίου. Με δεδομένο αυτό —είναι μία πονηριούλα της Ιστορίας έναντι των πονηριών στις οποίες αναφέρεται ο Κωνσταντίνος στο βιβλίο του θα κάνω κάτι πολύ κατωτέρου επιπέδου από αυτό που μόλις ακούσατε από τον Δημήτρη Τσάτσο. Το ενδιαφέρον μου βρίσκεται αλλού.

Λοιπόν, πρώτα απ' όλα μια ανατομία αυτού του ογκώδους πράγματι βιβλίου. Είναι τρία βιβλία. Ένα μέρος πρώτον, που αφορά την θεωρία της αγοράς —το λέω έτσι: ένα δεύτερο, που αφορά το ατελές γίνεσθαι του τέλους του 20ού αιώνα στις δυτικές κοινωνίες· κι ένα τρίτο μέρος, ανάμεσα στα δύο, που είναι πολύ λίγο γραμμένο —είναι ορισμένα σχόλια μεταβατικού χαρακτήρα, μπαίνει Μαρξ, μπαίνουν κάτι τέτοια εκεί.

Υπάρχει ένας πρόλογος σε πλάγια γράμματα τον οποίο θα πρότεινα στον συγγραφέα να τον απαλείψει στην επόμενη εκτύπωση, γιατί δεν έχει καμία σχέση με το βιβλίο. Και ίσως είναι το μόνο σημείο που συνδέω με αυτά που είπε ο αγαπητός εκδότης. Δεν νομίζω το βιβλίο να είναι συγκυριακό. Κάποτε βεβαίως γράφεται, κάποτε διαβάζεται και υπάρχει μία συγκυρία. Εάν αυτό το βιβλίο διαβαστεί σε σχέση με την περεστρόικα και τα υπολειπόμενα (τείχη, πίπτοντα αγάλματα κ.ο.κ.) το βιβλίο θα υποβαθμιστεί σε

βαθμό κακουργήματος. Είναι κάτι άσχετο. Το βιβλίο υπάρχει επειδή είναι καλό. Θα προσπαθήσω με λίγα λόγια να πω γιατί είναι καλό και ας μην είχε γίνει ούτε περεστρόικα, ούτε τείχος του Βερολίνου, ούτε τίποτα, αλλά καμία σχέση με αυτά.

Μπαίνω στην εισαγωγή, η οποία είναι σοβαρή. Και λέει η πρώτη φάση των εισαγωγικών παρατηρήσεων: «Οι παραστάσεις για την θεμελιακή δομή της κοινωνίας οροθετούν τις κοινωνικές συμπεριφορές». Αυτό είναι το δεύτερο μισό της φράσης γιατί είναι φράση λίγο «κωνσταντίνικη», γραμμένη από την ανάποδη, πιο δύσκολο να την διαβάσεις κανονικά. Τώρα θα την διαβάσω κανονικά. Και αρχίζει και λέει: «Οι τρόποι με τους οποίους νοείται η ένταξη των ανθρώπων στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, δηλαδή οι παραστάσεις για την θεμελιακή δομή της κοινωνίας, οροθετούν τις κοινωνικές συμπεριφορές». Αλλά σε τι αναφέρεται; Στον τρόπο με τον οποίο «νοείται», το πλαίσιο αυτό προσδιορίζει μια διάσταση κ.ο.κ. Και σας παραπέμπω στον τίτλο του βιβλίου «Είδωλα».

Το βιβλίο πρώτον είναι ένα είδωλο, το βιβλίο τρίτον είναι ένα είδωλο και στην μέση λείπει ένα άλλο το οποίο είναι κουνημένη φωτογραφία. Και τα είδωλα αυτά αναφέρονται σε τρεις συντεταγμένες, την ελευθερία, την ισότητα και την αδελφότητα.

Στο πρώτο βιβλίο, η ελευθερία είναι ελευθερία εφ' όλης της ύλης. Η ισότητα είναι μία πραγματική ελευθερία που αφορά την ισονομία, πλην αυτή ανατρέπεται και από ισότητα γίνεται ανισότητα, μέσω της ισονομίας. Διότι η ελευθερία είναι η ελευθερία της

κατοχύρωσης με ένα στιγμιαίο θαύμα των σχέσεων δύναμης. Επομένως γεννάται ο κόσμος με ένα «μπουφ», ή με ένα βεγγαλικό, και την στιγμή εκείνη της ελευθερίας κατοχυρώνεται η υπάρχουσα κατάσταση. Λοιπόν, το «ελευθερία» είναι έτσι: ήταν ελευθερία για μια στιγμή, για να μπορεί να υπάρξει η μη ελευθερία μέσω της ανισότητας που είναι βασισμένη στην ισονομία.

Και η αδελφότητα τι έγινε στο πρώτο αυτό κοσμοειδωλό; Ξεχάστηκε. Η αδελφότητα στο πρώτο από τα βιβλία αυτά που είναι το μισό, κάπου 300 σελίδες, αναφέρεται μόνο στην τελευταία υποσημείωση. Πότε γεννάται ιστορικά το πρώτο αυτό βιβλίο; Στην *Convention*, στην Γαλλική Επανάσταση. Και μια από τις ωραιότερες υποσημειώσεις, που θα μπορούσε να είναι αντικείμενο χωριστού δοκιμίου, είναι εκείνη που αναφέρεται στα *Débats*, στις διαβουλεύσεις στην Εθνοσυνέλευση, στα 1793 με 1794, στον 18ο αιώνα. Λοιπόν, το θαύμα γεννάται ολοκληρωμένα μέσα από αυτήν την συζήτηση, η συζήτηση είναι τόσο πλούσια που φαίνεται τι δεν χωράει μέσα —η αδελφότητα δεν χωράει και εξοβελίζεται— η ελευθερία κατοχυρώνεται μέσω της ελευθερίας της κατοχύρωσης της δύναμης και η ισότητα παίρνει αυτή την μορφή για την οποία σας μίλησε ο Δημ. Τσάτσος προ ολίγου. Αυτό είναι το ένα βιβλίο.

Το δεύτερο βιβλίο είναι η σοσιαλδημοκρατία. Η σοσιαλδημοκρατία είναι ένα λογικά αντιφατικό, διότι μη-πλήρες, σύστημα γίνεσθαι. Όλα διακυβεύονται, τίποτα δεν είναι δεμένο μια και καλή, δεν υπάρχει θαύμα στην γένεση: είναι ένα σύστημα όπου από δογματισμό έχουμε εμπειρισμό, οι νομιμότητες και οι νομιμοποιήσεις διαδέχονται την δύναμη και την εκλογίκευση με έντονο ιδεολογικό χαρακτήρα. Το πρώτο βιβλίο είναι φαντασμαγορικό, γιατί μιλάει για έναν μύθο. Το δεύτερο είναι βαρετό, γιατί μιλάει για μια βαρετή πραγματικότητα. Δεν έχει τον ίδιο ειρμό. Το πρώτο είναι αισιόδοξο, διότι αναφέρεται σε έναν θρίαμβο ορθολογισμού. Ο ορθός λόγος, μέσω της αγοράς είναι ολοκληρωτικός (φράση του Κωνσταντίνου). Ολοκληρωτισμός αυτής της ελευθερίας. Το δεύτερο βιβλίο είναι πεζό —είναι λόγος παρακμής για θέμα παρακμιακό. Το μεσαίο βιβλίο είναι πάντα το καλύτερο, διότι είναι τα υπολειπόμενα, τα παραλειπόμενα και ο σχολιασμός των δύο αυτών.

Αναφορικά τώρα: η λέξη συντεχνία δεν αναφέρεται πουθενά. Το θεωρώ καλό, είναι πολύ πιο πλούσιο το βιβλίο σε συγκροτήσεις πραγματικών κοινωνικών φαινομένων, από το να τα πούμε συντεχνία και τελειώσαμε. Εάν δεν απατώμαι η λέξη *Λένιν* δεν αναφέρεται πουθενά, δεν την βρήκα, θα είχε ενδιαφέρον, επίσης η λέξη *Μαρξ* αναφέρεται εδώ κι εκεί, σε *minor*, και ορθώς κατά την γνώμη μου. Η λέξη *Αριστοτέλης* αναφέρεται μία ή δύο φορές, περίπου ότι κάτι ήταν και αυτός, κάπου εκεί μπαίνει.

Θεωρώ καινοτόμο τον όρο «επιείκεια», σε αντιδιαστολή με την δικαιοσύνη και δεν είναι μετάφραση του *justice and mercy*, είναι πλέον όρος. Νομίζω είναι πολύ πιο επιτυχής από το *mercy* το οποίο προέρχεται από προκαπιταλιστικές αντιλήψεις.

Να πω δύο - τρεις λέξεις ακόμη για το πρώτο μέρος και μισή για το δεύτερο. Το Κεφάλαιο 3 είναι στην δική μου αντίληψη το καλύτερο κομμάτι που έχω δει για την αγορά. Μιλώ για τις γλώσσες που έχω πρόσβαση. Είναι από τα πιο σωστά, ουσιαδώς σωστά γραμμένα κομμάτια, χωρίς να νομίζετε ότι ο Κωνσταντίνος ξέρει καθόλου τον *Valras*, που είναι ο κυριότερος πολιτικοοικονομολόγος που δείχνει την *ultima* λογική της αγοράς. Το τρελλό του πράγματος: η αγορά είναι φρικτά λογική παρ' όλον ότι κα-

νείς μετέχων σε αυτή δεν ξέρει τι κάνει και γιατί το κάνει —ξέρει μόνο το πώς το κάνει. Και δεν ξέρει τι κάνει και γιατί το κάνει, δεν ξέρει για ποιον το κάνει. Αυτή η εξατομίκευση του όποιου, όχι νοήματος των πραγμάτων, του όποιου *πράγματος*, της όποιας πράξουσας, η διάλυση της όποιας δυνατότητας συγκρότησης νοημάτων είναι ο θρίαμβος της αγοράς, το τέλειον απρόσωπον, εξ ου και η μέγιστη ύβρις. Αυτό το κεφάλαιο είναι περίπου κλασικό.

Το πρώτο τώρα κεφάλαιο του δεύτερου μέρους, είναι η σοσιαλδημοκρατία, που είναι η αναστροφή του τρόπου σκέψης από το λογικό οικοδόμημα στο εμπειρικό χτίσιμο, αυτό το «μιλφίγ», όπου δημιουργείται ένα ασταθές, αλλά όχι και πολύ ασταθές, σύστημα προσεγγίσεων.

Αν σηκωθεί η πρώτη σειρά (ας υποθέσουμε ότι θέλετε να βλέπετε τους ομιλητές) αν σηκωθεί η πρώτη σειρά, τι θα κάνει η δεύτερη; Θα σηκωθεί και εκείνη, μετά κάποιοι θα σηκωθούν στις μύτες των ποδιών, μετά στις μύτες και οι άλλοι. Το σύστημα είναι εγγενώς ασταθές, αλλά όχι και τελείως ασταθές. Δεν χρειάζεται η τελευταία σειρά να σκοτώσει τους άλλους —μπορεί να αρχίσει να σπρώχνει να έρχεται πιο μπροστά. Ε, θα μπει μια άλλη διάσταση προσαρμοστικότητας και δεν έχει κανένα λόγο αυτό το πράγμα, δεν τελειώνει ποτέ. Λοιπόν αυτό το πράγμα εμφανίζεται πάρα πολύ ωραία επίσης, νομίζω σχεδόν πρακτικά. Εδώ έχουν γραφτεί κάποια πράγματα (που νομίζω ο Κωνσταντίνος Τσουκαλάς να αναγνωρίζει ως έγκυρα), αλλά είναι και αυτό πάρα πολύ καλό.

Ε... Πώς να τελειώσω;... Ζητώντας από έναν άνθρωπο που ξέρει, έναν άνθρωπο που έγραφε ένα βιβλίο, να πει κάτι για αυτό το βιβλίο, προφανώς υπάρχει μία *mauvaise foi*, πώς το λέμε, μία «κακή πίστις». Σας έχω μιλήσει για το βιβλίο μέχρι τώρα ή για τον συγγραφέα; Να μιλήσω τώρα πιο ευθέως για τον συγγραφέα ως προς το βιβλίο, παρά για το βιβλίο ως προς τον συγγραφέα.

Τρία ερωτήματα μπορούν να τεθούν. Πότε γράφτηκε αυτό το βιβλίο; Αν βγάλουμε αυτόν τον πρόλογο που αναφέρεται σε κάτι τωρινό, έστω εμμέσως, θα μπορούσε να είχε γραφτεί σε μία άλλη περίοδο παρακμής, αντίστοιχη, 1815 ως πούμε 1849, 1919. Δεν προσπαθώ να ανεβάσω το βιβλίο, μάλλον να το κατεβάσω. Τι ηλικία έχει ο συγγραφέας; Τριάντα ετών ή εβδομήντα; Θα μπορούσε να είναι 30; Νομίζω ναι. Είναι φοβερά φρέσκος. Θα μπορούσε να είναι 70; Ναι, γιατί είναι διαβασμένος. Κυριότερο ίσως από όλα αυτά —είναι Έλληνας ή ξένος ο συγγραφέας; Το ιδίωμα είναι ελληνικό, νεοελληνικό. Αλλά αυτό θα μπορούσε να είναι... Σε ένα εύρημα αρχαιολογικό δεν ξέρεις την εθνικότητα του συγγραφέα, κάποια γλώσσα θα είναι. Η γνώμη μου είναι, ότι είναι ένα έγκυρο βιβλίο σε εποχή παρακμής, ενός ανθρώπου ο οποίος είναι και ρομαντικός και —η λέξη δεν είναι καλή, αλλά δεν έχω άλλη— αισιόδοξος, θεωρητικά αισιόδοξος. Είναι ένα βιβλίο που είναι αριστερό. Με καμία δύναμη δεν μπορεί να βγει από αυτό το βιβλίο μία αποδεκτική στάση προς το τρέχον γίνεσθαι. Είναι αριστερό διότι ενσωματώνει την ενόραση ενός κόσμου που δεν υπάρχει και δίνει την δυνατότητα στον μετέχοντα ως αναγνώστη να βρει κάτι, μία βάση για να μετάσχει στην κατασκευή ενός κόσμου που δεν υπάρχει. Και τέλος κατά την γνώμη μου είναι μέζον έργο, από τα βιβλία που θα μείνουν.

Και νομίζω ότι ο καλύτερος τρόπος να το αναγνωρίσουμε αυτό είναι αυτό το βιβλίο να μην το διασκεδάσουμε με την έννοια της «λιττερατούρας». Αλλά να το κρίνουμε με βάση αυτά που θεωρούμε ότι έχουμε ανάγκη να μαθαίνουμε. □

Ανεπιδότου Φάπας Εγκώμιον

του Λεωνίδα Λουλούδη

Τίποτε πιο ανιαρό από την ανασκόπηση των γεγονότων της περασμένης χρονιάς. Ιδιαίτερα όταν τον απαιτούμενο στοχασμό υποκαθιστά ο γιάπικος καθωσπρεπισμός της ηλεκτρονικής δημοσιολαγνείας και η ναρκισσευόμενη τιποτολογία της πολιτικής νομενκλατούρας. Δεν φταίνε οι άνθρωποι ή δεν φταίνε μόνο οι άνθρωποι, αυτοί την δουλειά τους κάνουν. Άλλοι, να μετατρέπουν την πολιτική ίντριγκα και το κοινωνικό δράμα σε θέαμα μαζικής κατανάλωσης, άλλοι, να επενδύουν στην μικροαστική παθητικότητα την αποδοχή τους ως άξιων διαδόχων πλήρως ανάξιων ηγετών. Φαύλος ο κύκλος αλλά αυτούς έχουμε με αυτούς θα πορευτούμε, ονομάζοντας κατά την μεσαιωνική καλογερική το κουτσομπολιό, πολιτική ανάλυση και την ξύλινη κομματική γλώσσα, πολιτικό λόγο.

«...να ανακαλύψουμε τους αθώους όσο πιο ψηλά κι αν βρίσκονται...»
Περ. «Το μπιτόνι», Δεκ. 1991.

Με αυτές τις δογματικές προκαταλήψεις η συζήτηση μεταξύ των δημοσιογράφων Πρετεντέρη, Ρουσσόπουλου του «Μεγάλου Καναλιού», των δελφίνων Ανδριανόπουλου, Λαλιώτη των δύο μεγάλων εγχώριων τζαχιών και του τραγουδοποιού Σαββόπουλου περί των πολιτικών γεγονότων της απερχομένης χρονιάς ενδιαφέρον προκαλούσε μόνο συγκρινόμενη με την χλιοστή επανάληψη της τάδε ελληνικής ταινίας ή του εκατοστού επεισοδίου του δεινά σήριαλ. Να όμως που στον μικρό αυτό κόσμο τον (ως εκ τούτου) μέγα ακόμα και εκείνες οι βεβαιότητες που συγχροτούν τις έσχατες αντιστάσεις κατά της κοινωνίας του θεάματος και των θεραπόντων ιερέων της, τινάχτηκαν στον αέρα. Αφορμή μια «φάπα» και μάλιστα ανεπίδοτη. Αιτία ο εκνευρισμός του εκστομίσαντος την απειλή τραγουδοποιού όταν ο δελφίνος του σοσιαλίζοντας τζαχιού αμφισβήτησε την κοινωνική ευαισθησία του πρώτου απέναντι στο φαινόμενο της ανεργίας που ενδημεί, ως γνωστόν, στην πόλη του Λαυρίου. Θα επανέλθουμε στην ουσία της απειλής αλλά και της κριτικής που την προκάλεσε. Εδώ θα πρέπει να σταθούμε λίγο στην ζωογόνο της ακροαματικότητας απειλή της «φάπας». Δεν κόστισε τίποτε, δεν κούρασε κανένα επιτελείο, δεν εντάχθηκε σε κανένα προγραμματισμό κι όμως συζητήθηκε ευρύτατα, έκανε παραπολιτικές στήλες, κυρίως, σκόρπισε το χαμόγελο ή την αγανάκτηση σε χιλιάδες τηλεβαρεμένους θεατές. Οι πρώτοι, είδαν στην καταπτοημένη αμυχανία του εισπράξαντος την απειλή δελφίνου, την εκπλήρωση εκείνης της «κάθαρσης» που εννέα μήνες δικαστικής διαδικασίας δεν κατόρθωσε να επιτύχει. Οι δεύτεροι διέγνωσαν για μια ακόμη φορά, εκείνο το είδος του τραμπουκισμού που κατά τον Βαγγέλη Γιαννόπουλο χαρακτηρίζει —από αρχαιοτάτων χρόνων— την δεξιά και τους συνοδοιπόρους της. Υπέρ ή κατά όμως, το γεγονός είναι ότι η «φάπα» αφύπνισε τους πάντες και επ' αυτού οι ειδικοί των τηλεοπτικών μας πραγμάτων, δεν θα πρέπει να μείνουν απαθείς. Γιατί να κυνηγάει κανείς τα αίματα να χώνει μικρόφωνα στο στόμα χαροκαμένων μανάδων να συνωστίζεται μπροστά σε τάφους επωνύμων, να αναζητάει κάτω από τα ερείπια τα θύματα των τρομο-

κρατών και μέσα από στραπατσαρισμένες λαμαρίνες αυτοκινήτων τα εναπομείναντα μέλη των τροχαίων θυμάτων. Η «φάπα» έδειξε αυτό που κάθε έμπειρος *showman* γνωρίζει: το απλό και αυθόρμητο κερδίζει.

Αντίθετα ο πολύς προγραμματισμός, η προκατασκευασμένη διασκέδαση σκοτώνει το θέαμα, ιδιαίτερα όταν ο θεατής είναι χορτάτος από κάθε είδους αιμοσταγή παράσταση αληθινή ή φεύτικη πάντα όμως καλά προετοιμασμένη, σκηνοθετημένη, προεξαγγελλείσα.

Θυμηθείτε τον «Πόλεμο στον Κόλπο». Εξάντλησε κάθε περιθώριο συγκίνησης με την επιμονή στην λεπτομέρεια των ισοπεδωμένων πόλεων, των ξεκοιλιασμένων κορμιών, των κατατρεγμένων προσφύγων και των πετρελαιοφόρων πτηνών. Τώρα με την Γιουγκοσλαβία γίνεται μια προσπάθεια ανανέωσης του τρόμου με την βήμα προς βήμα παρακολούθηση του φόνου των ιδίων των χειριστών της βιντεοκάμερας. Αλλά ευνοήτως, το κόστος αυτού ειδικά του θεάματος, είναι απαγορευτικό για την διάδοσή του. Η πρόταση Σαββόπουλου, η «φάπα», αξίζει να προσεχθεί γιατί ενώ είναι ανέξοδη, ανανεώνει τον σκληρό πυρήνα της τηλεοπτικής γοητείας: την έκπληξη, το απροσδόκητο σε συνδυασμό με την τιμωρό-βία.

Αλλά η «φάπα» έχει πέραν της τηλεοπτικής της σημασίας και την πολιτική της συμβολή. Χρόνια τώρα παρακολουθούμε τους πολιτικούς μας άνδρες να απαντούν επί παντός του επιστητού πλην των ερωτήσεων που τους θέτουν, δηλαδή περί της αποκαλούμενης και «ταμπακέρας». Όχι σπάνια υπαγορεύουν εκβιαστικά τις ερωτήσεις (π.χ. ο κ. Μητσοτάκης), ενώ συνήθως κωφεύουν ακόμα και σε ουρλιαχτά του Τύπου (π.χ. ο κ. Παπανδρέου παλαιότερα) ή μιλούν συγχέοντας τους ακροατές τους με τα μέλη της συνοικιακής κομματικής τους οργάνωσης (π.χ. οι κ. Γεννηματάς, Κούβελας και σία). Επί του θέματος, ο απειληθείς με την «φάπα» κ. Λαλιώτης, έχει το δικό του στυλ υπεκφυγής. Πρώτον, δεν μιλάει συχνά, δεύτερον, δεν εκνευρίζεται, τρίτον εκνευρίζει τον συνομιλητή του αναμιγνύοντας την ξύλινη γλώσσα της παρα-

δοσιακής αριστεράς με την χλευαστική νεωτερίζουσα έπαρση όσων απέμειναν να μας ταλαιπωρούν, πολιτικά, από την επώνυμη γενιά του Πολυτεχνείου. Από αυτήν την άποψη, το έξυπνο πουλί, ο κ. Σαββόπουλος, πιάστηκε από την μύτη. Γιατί θα έπρεπε να ξέρει από την περασμένη δεκαετία, όταν συν-οραματιζόταν με τον κ. Λαλιώτη τα χάλια της Χάλκας, πόσο μέτρια, πληκτικά και αβαθή είναι όσα υποστηρίζει ο τελευταίος σαν πολιτικός. Για παράδειγμα, πολύ ωραία απάντησε στην αρχή ο κ. Σαββόπουλος ότι «και σεις αν είσατε στην θέση του Μητσοτάκη τα ίδια θα κάνατε στο Λαύριο». Η συνέχεια ήταν λάθος, τουλάχιστον πολιτικά, γιατί τηλεοπτικά, είπαμε, ήταν επιτυχία. Αντί να εκνευρισθεί με την κατηγορία ότι η κοινωνική του αποστασιοποίηση, τα τελευταία χρόνια, δεν του επιτρέπει να συναισθανθεί τους ανέργους του Λαυρίου, θα μπορούσε στο ίδιο *cou* ύφος να αντιγράψει το στυλ του συνομιλητή του.

Να υπενθυμίσει πόσο εκτιμάει τον κ. Λαλιώτη για τους λαϊκούς του αγώνες, ιδιαίτερα τώρα, που εκτός του παπανδρείκου μεσσιανισμού υπηρετεί και την ιλλουστρασιόν φαλλοκρατία του εκδοτικού συγκροτήματος «Κλικ», ιδεολογικοπολιτικού οργάνου των εγχώριων γιάπης. Αλήθεια ποιος μπορεί να αμφισβητήσει ότι η διεύρυνση έστω και ονειρωκτικώς των καταναλωτικών επιθυμιών για αλυσίδες, καρφιά, ταχούνια - στιλέτο και μαύρες ζαρτιέρες, δεν αποτελεί μια γνήσια εκδήλωση αλληλεγγύης προς τον αγωνιζόμενο, πένητα λαό του Λαυρίου;

Είναι να απορεί κανείς γιατί ο συνήθως νηφάλιος, εξ ου και αποκληθείς «δημογέρων», πάντοτε ευφάνταστος κ. Σαββόπουλος, ακόμη και όταν συνεντευξιάζεται στο πλάι του ατσαλάκωτου κ. Βαρβιτσιώτη, προσέφυγε τόσο ενστικτωδώς και παρορμητικώς στην λύση της «φάπας». Μήπως τελικά τον έχουμε παρεξηγήσει; Μήπως δηλαδή η στροφή του τα τελευταία χρόνια σε προστάτη της αγίας τριάδας: πατρίς - θρησκεία - οικογένεια, σε συνδυασμό με τα ξεφαντώματα του τύπου χορεύοντας με την Βουγιουκλάκη, πολεμώντας με τον Νταλάρα ή ακόμα και εν είδει Σαρτζετάκη στο Άγιο Όρος, φορώντας ως τα αυτιά το κράνος, ενδυόμενος την γαλανόλευκη και άδοντας δημοσίως «Τη Υπερμάχω», δεν αποσκοπούν παρά σε μια επιστροφή σε εκείνη την αθωότητα από την οποία όλοι παιδιόθεν δραπετεύσαμε. Μια δηλαδή, άνευ ωφελιμιστικών χρήσεων της δημοσιότητας και των οικονομικών της πλεονεκτημάτων, νοσταλγία της πρωτογενούς αθωότητας, των σχολικών εορτών, των προεφηβικών ερώτων προς τους σταρ, των εχθροπραξιών με χάρτινα τρίκωχα και αυτοσχέδιες σφεντόνες. Η «φάπα» προς τον κ. Λαλιώτη σε αυτό το ερμηνευτικό πλαίσιο διακαιώνεται εκτός από τηλεοπτικά και πολιτιστικά. Τώρα γιατί πρόσθεσε εκείνο το «μη μου βγαίνεις εμένα από τα αριστερά», αυτός, ο Σαββόπουλος του απερχομένου 1991, ομολογώ παραμένει μυστήριο. Άβυσσος η ψυχή του ανθρώπου, ιδιαίτερα όταν ανήκει στους επωνύμους μέχρι σήμερα, της άλλης ιστορικής γενιάς, εκείνης του 1-1-4. Μάχη πολιτικών γενεών ή απλώς χάσμα γενεών; Οι ειδικοί της ψυχολογίας έχουν τον λόγο.

Ας μην χάνουμε, όμως, το δένδρο μέσα στο δάσος. Γιατί, η «φάπα» έστω και ανεπίδοτη, έφτιαξε κουλτούρα (κατά τον ορισμό του T.S. Elliot) σε μια κρίσιμη για τα πολιτικά μας πράγματα εποχή. Καθώς οι εν γένει και κυρίως οι εν Ταύροις προοδευτικές δυνάμεις της «αλλαγής», βρίσκονται για μια ακόμη φορά προ της εξουσίας, συνεπικουρούμενες από τους ανανεωτικούς αποφοιτήσαντες του Περισσού.

Οι τελευταίοι, πλην ελαχίστων σεμνών εξαιρέσεων, δεν παύ-

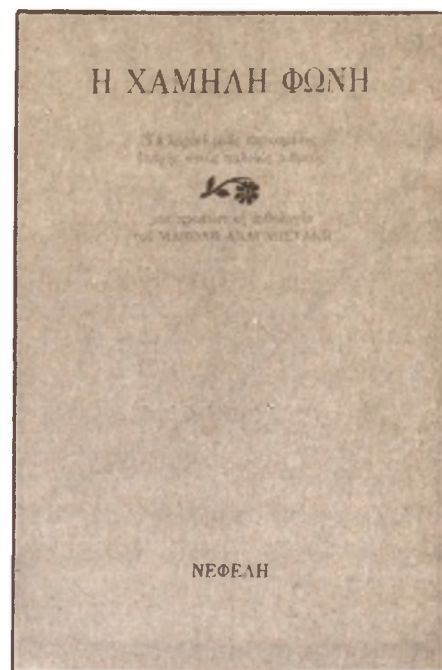
ουν, από το ύφος των εκατομμυρίων που αφειδώς τους προσφέρουν τα σύγχρονα φιλολαϊκά, αντιδεξιά, πατριωτικά ιδρύματα: SKY, Τα Νέα, Το Έψιλον, Ταχυδρόμος κ.ά., να δαιμονολογούν ασυστόλως, τότε για το «ξεπούλημα της Ελλάδας», τότε για την «μονόπλευρη λιτότητα» τότε για την «νέα τάξη πραγμάτων», ευχόμενοι κατ' αντιδιαστολή την «πολιτική λύση» Παπανδρέου και υπερασπιζόμενοι με την ίδια αδιατάρακτη βεβαιότητα την «αριστερά» της συμφοράς στην οποία ευδοκίμως εγέρασαν προώρως.

Εν όψει αυτών των δεδομένων, μόνο μια ευχή απομένει επί τω νέω έτει: η «φάπα» του κ. Σαββόπουλου να μην μείνει μόνο στα λόγια. Κάποτε, κάπως, από κάποιους που θα βρουν ξανά το κουράγιο που δίνει η ανάκτηση της χαμένης παιδικής αθωότητας, να πέσει και στην πραγματικότητα... έστω και άπαξ όπως παραλίγο να συμβεί στα πρόθυρα του δίσεκτου 1992 από έναν τραγουδοποιό με χαμένες κοινωνικές ευαισθησίες. □

ΧΑΜΗΛΗ ΦΩΝΗ

Τά λυρικά μιās περασμένης εποχής
στούς παλιούς ρυθμούς

μιά προσωπική άνθολογία
του ΜΑΝΟΛΗ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗ

Μέ την ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΑΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗ οι έκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ προσπάθησαν νά δώσουν τά πίο άντιπροσωπευτικά έργα τής πεζογραφίας μας κατά τόν 19ο καί τίς πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα.

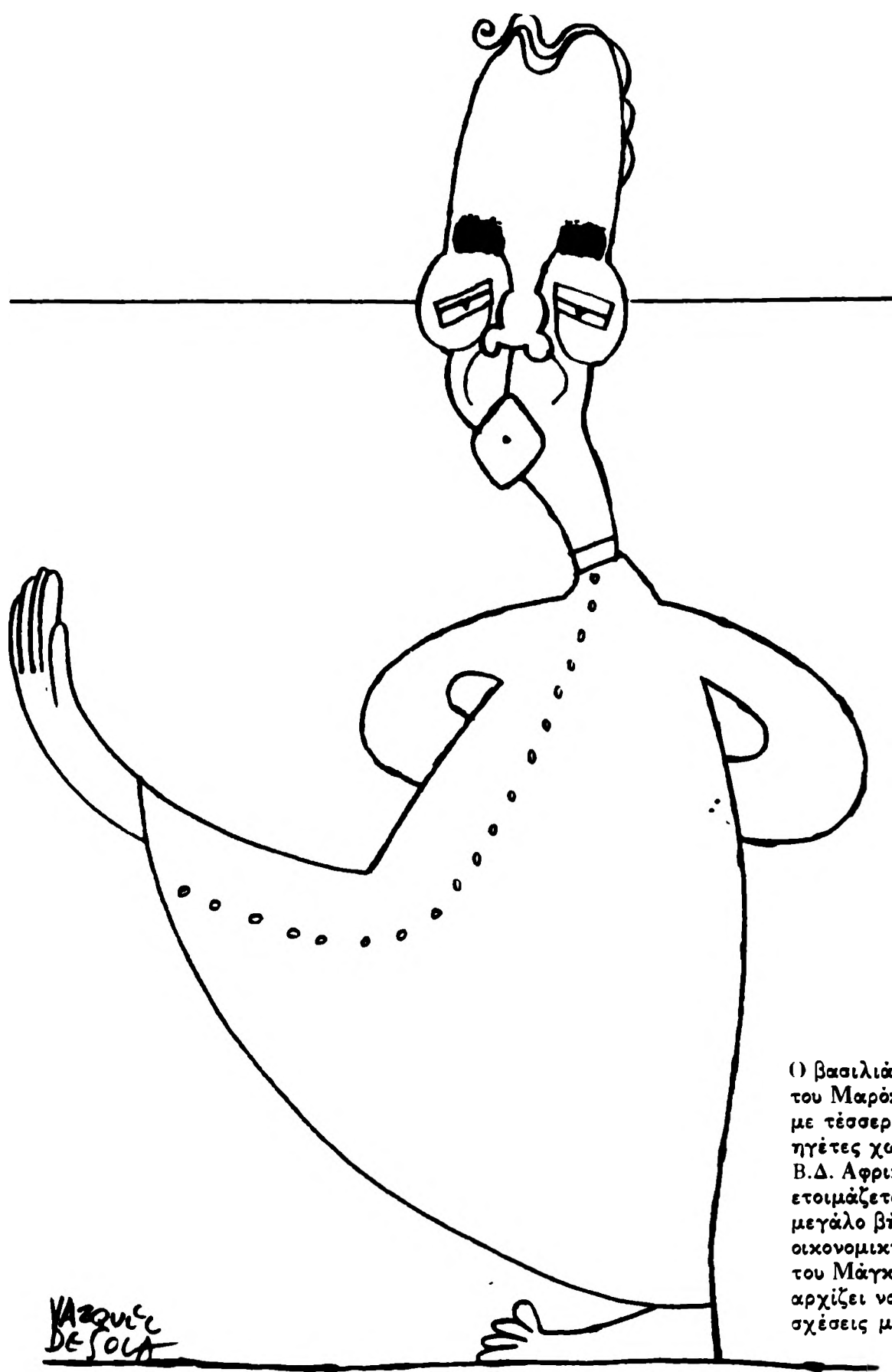
ΤΩΡΑ μέ τήν ΧΑΜΗΛΗ ΦΩΝΗ προσφέρουν στούς άναγνώστες τους μιά άνθολογία τών ποιητών αύτής τής εποχής. Μιά άνθολογία —προσωπική έπιλογή του ΜΑΝΟΛΗ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Μαυρομιχάλη 9, Αθήνα 106 79

Τηλ.: 360.47.93 — 360.77.44

Τώρα, και

() βασιλιάς Χασάν του Μαρόκου (μαζί με τέσσερις ακόμη ηγέτες χωρών της Β.Δ. Αφρικής) ετοιμάζεται για το μεγάλο βήμα: Η οικονομική κοινότητα του Μαγκρέμπ αρχίζει να έχει σχέσεις με την ΕΟΚ.

των Νταρούις Αμπντουλατίφ - Μαρίας Κονιάρη

Όπως είναι γνωστό, ήδη από το 1988, πέντε χώρες της βορειοδυτικής Αφρικής συμφώνησαν για την σύμπληξη μιας οικονομικής κοινότητας στα πρότυπα της ΕΟΚ —της Ένωσης των χωρών του Μαγκρέμπ. Το άρθρο που ακολουθεί επιχειρεί να πληροφορήσει για το θεσμικό πλαίσιο που διέπει τις σχέσεις των χωρών της Ένωσης, αλλά και για τους τομείς συνεργασίας της με την ΕΟΚ —καθώς και για τους όρους και τα εκατέρωθεν οφέλη αυτής της συνεργασίας.

Η πρώτη συνάντηση κορυφής για την δημιουργία της ένωσης των χωρών του Μαγκρέμπ έγινε τον Ιούνιο του 1988 με πρωτοβουλία της Λιβύης, μεταξύ των ηγετών: Μοαμάρ Αλ Καντάφι της Λιβύης, Μπεν Αλί της Τυνησίας, Σαντλί Μπετζεντίτ της Αλγερίας, Μουάγια Ουλντ Τάγια της Μαυριτανίας και του βασιλιά του Μαρόκου Χασάν Β'. Στην συνάντηση αυτή αποφασίστηκε η δημιουργία μιας ένωσης —ανάλογης με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα— μεταξύ των πέντε αυτών χωρών της βορειοδυτικής Αφρικής με σκοπό την οικονομική ανάπτυξη των χωρών αυτών, την οικονομική συνεργασία μεταξύ τους αλλά και την καλύτερη οικονομική συνεργασία μεταξύ της Ένωσης των χωρών του Μαγκρέμπ και της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας. Η ΕΟΚ δέχεται καλύτερα να έχει σχέσεις με τις χώρες του Μαγκρέμπ σαν Κοινότητα παρά με την κάθε μία χώρα μεμονωμένα. Οι εμπορικές συναλλαγές των χωρών του Μαγκρέμπ με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα φθάνει μέχρι το 75% των συνολικών εμπορικών συναλλαγών των χωρών αυτών σε ολόκληρο τον κόσμο.

Έχουν προγραμματιστεί συναντήσεις μεταξύ εκπροσώπων των χωρών του Μαγκρέμπ και των χωρών της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας με σκοπό την καλύτερη συνεργασία των δύο κοινοτήτων αλλά και για την εξεύρεση λύσης για το θέμα των μεταναστών που εργάζονται στις χώρες της ΕΟΚ και προέρχονται κυρίως από Αλγερία και Μαρόκο αλλά και για τα δικαιώματα των εργατών αυτών στην Ευρώπη.

Από τις αρχές της δεκαετίας του '80 είχαν γίνει προσπάθειες για ένωση δύο ή περισσότερων αραβικών χωρών που όμως απέτυχαν. Η πιο σημαντική ήταν η προσπάθεια που απέβλεπε στην ένωση Λιβύης - Αιγύπτου - Σουδάν. Η Λιβύη αργότερα στράφηκε προς την Τυνησία προσπαθώντας να δημιουργήσει μια ένωση μεταξύ των δύο χωρών. Η προσπάθεια συνάντησε την αντίδραση του τότε προέδρου της Τυνησίας Μπουργκίμπα. Η απομάκρυνση του Μπουργκίμπα από την εξουσία και η αντικατάστασή του από τον πρόεδρο Μπεν Αλί έδωσε ένα νέο τόνο στην παραδοσιακά φιλοδυτική Τυνησία και άνοιξε τον δρόμο για την δημιουργία μιας ένωσης μεταξύ των α-

Αραβική Οικονομική Κοινότητα

ραβικών χωρών της βορειοδυτικής Αφρικής.

Παρ' όλα αυτά οι σχέσεις των πέντε αυτών αραβικών χωρών δεν υπήρξαν καλές λόγω της διένεξης της Δυτικής Σαχάρας. Το Μαρόκο ήταν αναμειγμένο στην διένεξη της Δυτικής Σαχάρας από τα μέσα της δεκαετίας του '70. Η Μαυριτανία από το 1976 βρισκόταν σε διένεξη με το Μαρόκο λόγω του ζητήματος της Δυτικής πρώην Ισπανικής Σαχάρας που διεκδικεί την ανεξαρτησία της στο Μέτωπο Πολισάριο. Από τις αρχές της δεκαετίας του '80 το Μαρόκο ελέγχει το μεγαλύτερο τμήμα της χώρας αυτής. Η Λιβύη και η Αλγερία ζητούσαν την ανεξαρτησία της Δυτικής Σαχάρας και προσέφεραν βοήθεια στο Μέτωπο Πολισάριο. Η διένεξη της Δυτικής Σαχάρας δεν στάθηκε εμπόδιο στην δημιουργία της ένωσης. Ο κοινός σκοπός για την δημιουργία μιας μεγάλης οικονομικής δύναμης άμβλυσε το ζήτημα της Δυτικής Σαχάρας.

Ιδρυτική συνθήκη

Στην πρώτη συνάντηση των ηγετών των χωρών του Μαγκρέμπ παραδόθηκαν δύο προτάσεις, η μία προς τα Ηνωμένα Έθνη και η άλλη προς την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, και αναφέρονται στο πρόβλημα του εξωτερικού χρέους των χωρών αυτών· περιλαμβάνουν αναπτυξιακό πρόγραμμα που με την βοήθεια του ΟΗΕ και της Κοινότητας θα μπορέσει να υλοποιηθεί.

Η ιδρυτική συνθήκη της ένωσης των χωρών του Μαγκρέμπ περιλαμβάνει τις παρακάτω διατάξεις:

- Σταδιακή άρση των δασμών και άλλων μορφών μη δασμολογικής προστασίας μέχρι την πλήρη ελευθερία διακίνησης εμπορευμάτων

- Ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων και ίδρυση για τον σκοπό αυτό μιας «Κοινής Μεσογειακής Τράπεζας»

- Ελεύθερη διακίνηση προσώπων και ύπαρξη κοινής αστυνομικής ταυτότητας για όλους τους κατοίκους των χωρών του Μαγκρέμπ

- Κοινά προγράμματα για την υγεία

- Κοινά προγράμματα για την παιδεία, ίδρυση κοινών πανεπιστημίων

- Κοινός εμπορικός στόλος για όλες τις χώρες του Μαγκρέμπ

- Κοινό πρακτορείο ειδήσεων και κοινά ραδιοτηλεοπτικά κανάλια για όλες τις χώρες του Μαγκρέμπ.

- Κατασκευή κοινής σιδηροδρομικής γραμμής που να περνάει απ' όλες τις χώρες του Μαγκρέμπ

- Κατασκευή οδικού δικτύου, που έχει ήδη ολοκληρωθεί σήμερα και ξεκινάει από την πόλη Τόμπρουκ της Λιβύης και φθάνει μέχρι την πρωτεύουσα της Μαυριτανίας Νουακσότ

Πλεονεκτήματα της συνεργασίας

Η δημιουργία της κοινότητας του Μαγκρέμπ άμβλυσε τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν μεταξύ τους οι επιμέρους χώρες. Η διένεξη της Δυτικής Σαχάρας δεν στάθηκε εμπόδιο στην δημιουργία της ένωσης αλλά και η διαφορά μεταξύ πολιτικών καθεστώτων των επιμέρους χωρών δεν αποτελεί αιτία διαμάχης μεταξύ των χωρών αυτών, τα

δε συντηρητικά φιλοδυτικά καθεστώτα της Τυνησίας και του Μαρόκου θα μπορούν να αποτελέσουν γέφυρα για καλύτερη συνεργασία μεταξύ των δύο κοινοτήτων.

Η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα ενώ μπορεί να συνεργαστεί με το Μαγκρέμπ ως Κοινότητα δεν μπορεί να συνεργαστεί με μεμονωμένες τις χώρες του Μαγκρέμπ για τις παρακάτω αιτίες:

1. Το παρελθόν της αποικιοκρατίας: Όλες οι χώρες του Μαγκρέμπ έχουν προκύψει από αποαποικιοποίηση. Η Λιβύη, πρώην ιταλική αποικία, ζητούσε μέχρι πρόσφατα αποζημίωση από την ιταλική κυβέρνηση για αποκατάσταση των πολεμικών ζημιών. Η Αλγερία και η Τυνησία πρώην γαλλικές αποικίες. Η Αλγερία ποτέ δεν είχε καλές σχέσεις με την Γαλλία. Το Μαρόκο είναι επίσης πρώην γαλλική αποικία και το τμήμα της Δυτικής Σαχάρας που κατέχει είναι πρώην ισπανική αποικία. Η Μαυριτανία είναι πρώην ισπανική και πορτογαλική αποικία. Εκτός από το Μαρόκο και την Τυνησία οι υπόλοιπες χώρες δεν είχαν ποτέ καλές σχέσεις με τις πρώην μητροπόλεις τους.

2. Το πρόβλημα των μεταναστών: Πολλοί μετανάστες από τις χώρες του Μαγκρέμπ κυρίως από Αλγερία, Τυνησία και Μαρόκο ζουν και εργάζονται στις χώρες της ΕΟΚ και κυρίως στην Γαλλία, στην Ισπανία και στο Βέλγιο. Οι άνθρωποι αυτοί αντιμετωπίζουν το ζήτημα του ρατσισμού και αγωνίζονται εδώ και χρόνια για την προάσπιση των δικαιωμάτων τους. Με την δημιουργία της κοινότητας του Μαγκρέμπ το πρόβλημα θα λυθεί με συζητήσεις και ήδη

ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΩΣΗ

	ΑΕΠ δισ. \$	Κατά κεφ. εισόδημα	Πληθυσμός	Έκταση	Προϊόντα	Αποθ. πετρελαίου
ΛΙΒΥΗ	20 δισ. \$	5.500\$/χρόνο	4,3 εκ.	1.759.540	Πετρέλαιο, χουρμάδες, ελιές, φρούτα	22 δισ. βαρέλια
ΑΛΓΕΡΙΑ	63,5 δισ. \$	2.760 \$/χρόνο	26 εκ.	2.381.141	Πετρέλαιο, φυσικό αέριο (από τις πρώτες χώρες σε αέριο)	4,8 δισ. βαρέλια
ΤΥΝΗΣΙΑ	9,6 δισ. \$	1.163 \$/χρόνο	8,1 εκ.	163.610	Προϊόντα πετρελαίου, χουρμάδες, επεξεργασία τροφίμων, υφαντουργία, τουρισμός	—
ΜΑΡΟΚΟ	18,7 δισ. \$	630 \$/χρόνο	26 εκ.	1.030.700	Υφαντουργία, δέρματα, τουρισμός, φωσφάτια.	—
ΜΑΥΡΙΤΑΝΙΑ	0,843 δισ. \$	450 \$/χρόνο	2,1 εκ.	446.550	Χουρμάδες, σιτηρά, σιδηρομεταλλεύματα.	—

έχει γίνει συζήτηση για το θέμα αυτό. Ακόμα το πρόβλημα θα λυθεί με τις νέες θέσεις εργασίας που δημιουργούνται με την ανάπτυξη της βιομηχανίας στις χώρες του Μαγκρέμπ.

3. Σχέσεις ΕΟΚ - Λιβύης: Αν και ήταν άσχημες λόγω του Παλαιστινιακού επιδεινώθηκαν από το 1986 μετά τον βομβαρδισμό της Λιβύης από τις ΗΠΑ, με αφορμή μια βομβιστική επίθεση στην *DISCO* του Βερολίνου χωρίς ποτέ να αποδειχθεί η ανάμειξή της. Οι χώρες της ΕΟΚ μετά από πίεση των ΗΠΑ αναγκάστηκαν να επιβάλουν διπλωματικές και οικονομικές κυρώσεις στην Λιβύη.

Η ένωση ελπίζει να λειτουργήσει ως βάση ανόδου του βιοτικού επιπέδου των λαών, αλλά και οικονομικής ανάπτυξης των συμβαλλομένων χωρών. Και οι πέντε χώρες έχουν σημαντικό ορυκτό πλούτο. Η Λιβύη και η Αλγερία έχουν αποθέματα πετρελαίου. Η Λιβύη είναι από τις πρώτες χώρες στον κόσμο σε αποθέματα πετρελαίου και η Αλγερία από τις πρώτες χώρες στον κόσμο σε φυσικό αέριο. Το Μαρόκο παράγει σημαντικά υψηλές ποσότητες φωσφατίου, η Μαυριτανία έχει πλούσια σιδηρομεταλλεύματα ενώ η Τυνησία παράγει πετρέλαιο, σε

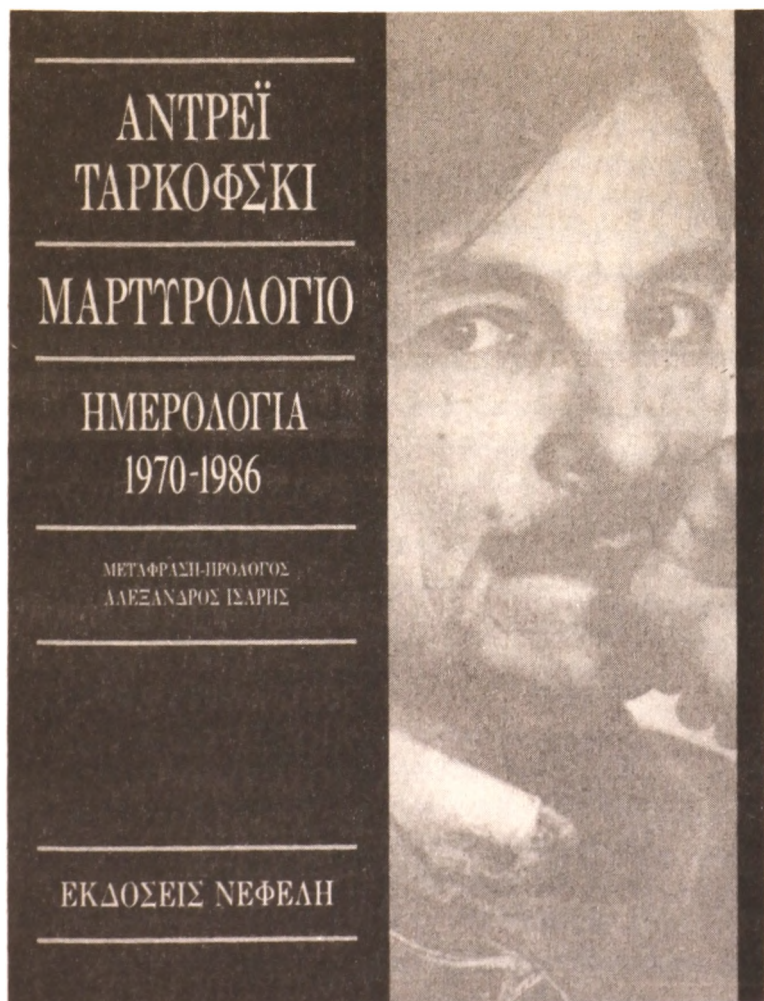
μικρές ποσότητες φωσφάτιο και προϊόντα πετρελαίου.

Οι διαφορές στις χώρες του Μαγκρέμπ βρίσκονται στο κατά κεφαλήν εισόδημα και στην πυκνότητα του πληθυσμού. Η Λιβύη είναι από τις χώρες με το υψηλότερο κατά κεφαλήν εισόδημα στον κόσμο ενώ η Μαυριτανία είναι η φτωχότερη χώρα της Αφρικής και του αραβικού κόσμου. Η ένωση θα επιδράσει θετικά στο κατά κεφαλήν εισόδημα των χωρών Μαρόκο και Μαυριτανία αλλά και γενικότερα στην ανάπτυξη της οικονομίας τους. Η Λιβύη είναι πλούσια χώρα με πολύ μικρή πυκνότητα πληθυσμού (2,4 κάτοικοι ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο) από τα 4,3 εκατομμύρια πληθυσμού το 46 % είναι κάτω των 14 χρονών. Στην Λιβύη γίνονται μεγάλα έργα υποδομής και ένα πολύ μεγάλο έργο με την ονομασία «το Μεγάλο Ποτάμι», με φιλόδοξο στόχο την μετατροπή της ερήμου σε καλλιεργήσιμη περιοχή.

Το πρόβλημα της Λιβύης ήταν πάντα η έλλειψη εργατικού δυναμικού. Αναγκαζόταν να προσλαμβάνει εργατικό δυναμικό από χώρες της Ανατολικής και Δυτικής Ευρώπης. Με την δημιουργία της ένωσης του Μαγκρέμπ θα έχει η Λιβύη λιγότερη διαρροή συναλλάγματος στο εξωτερικό. Μαζί

με την Αλγερία που και εκείνη αναπτύσσει βιομηχανία θα μπορέσουν να δημιουργήσουν νέες θέσεις εργασίας για τους εργάτες των φτωχών χωρών: Μαρόκο, Μαυριτανία ή και Τυνησία. Στην ένωση του Μαγκρέμπ υπάρχουν και οι τρεις συντελεστές παραγωγής (εργασία, κεφάλαιο, φυσικοί πόροι) που δεν υπήρχαν στην κάθε μία χώρα μεμονωμένα. Έτσι το Μαγκρέμπ μπορεί να αναπτύξει βιομηχανία και να εξελιχθεί σε μεγάλη οικονομική δύναμη.

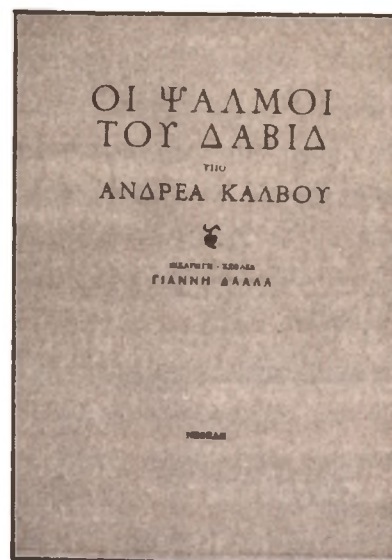
Η ένωση Μαγκρέμπ σε συνεργασία με την ΕΟΚ μπορεί να δημιουργήσει καλύτερες συνθήκες εργασίας στους μετανάστες στις ευρωπαϊκές χώρες ενώ θα υπάρξει μείωση της μετανάστευσης λόγω ανάπτυξης της βιομηχανίας στην ένωση. Η κοινή γλώσσα για όλες τις χώρες της ένωσης —η αραβική— διευκολύνει την μετακίνηση των εργατών από την μία χώρα στην άλλη. Η κοινή γνώμη και η κοινή θέση πάνω σε προβλήματα που αφορούν τον κόσμο θα κάνει την ένωση περισσότερο διαλλακτική με τον υπόλοιπο κόσμο από ό,τι ήταν οι μεμονωμένες χώρες, αλλά το Μαγκρέμπ ως κοινότητα θα έχει περισσότερο κύρος στην διεθνή κοινότητα όσον αφορά την πολιτική και τις θέσεις πάνω στα σύγχρονα προβλήματα. □

ΝΕΦΕΛΗ

Μαυρομιχάλη 9, 'Αθήνα 106 79,
τηλ. 36 07 744 - 36 04 793.

ΟΙ ΨΑΛΜΟΙ ΤΟΥ ΔΑΒΙΔ

Τό γνωστό ποιητικό άριστούργημα σέ μετάφραση τοῦ Ἀνδρέα Κάλβου καί φιλολογική ἐπιμέλεια Γιάννη Δάλλα.
Κυκλοφορεῖ σέ χαρτόδετη καί σέ πολυτελή πανόδετη ἔκδοση.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Μαυρομιχάλη 9, 'Αθήνα 106 79,
Τηλ. 3607744

Πώς λέγεται ο
χώρος όπου
μπορεί κανείς να
ακούσει μουσική;
Έχοντας όμως
και την
ευχέρεια να
«κρατήσει»
τραπέζι (!) ώστε
(στο διάλειμμα
της
παράστασης) να
μπορεί να
απολαύσει
επιλεγμένα
εδέσματα και
ποτά; Εμείς
μάθαμε πως
λέγεται Μέγαρο
Μουσικής
Αθηνών. Το
τερπνόν μετά
του
—πολλαπλώς—
ωφελίμου.
Τέρψις
πνεύματος και
στομάχου
—τέρψις και
της
ματαιοδοξίας
ορισμένων
θαμώνων.
Άλλου είδους
νυχτερινή
...διασκέδαση
θυμίζουν τέτοιες
πρακτικές.

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ ΚΑΙ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ

ΜΕΓΚΑ-ΛΟ ΚΑΝΑΛΙ, ΜΙΚΡΟ ΚΑΔΡΟ

Με ποιον τρόπο θα μπορούσε να διασωθεί η
κινηματογραφική γεωγραφία όταν σμικρύνεται ισοπεδωτικά
στην μικρή οθόνη; Πώς να αντέξει η κινηματογραφική
ταινία στο ΜΕΓΚΑ, π.χ. σαν να ασφυκτιά στο στενάχωρο
κάδρο, πνιγμένη σε δεκάδες, εκατοντάδες διαφημιστικές
σφήνες. Τι δουλειά έχει το γουέστερν ανάμεσα σε
διαφημίσεις σπαγγέτι; Γράφει ο κριτικός κινηματογράφου
Βασίλης Κεχαγιάς (σελ. 48 - 49).

ΓΡΑΦΟΥΝ

Δ. ΑΝΤΩΝΑΚΑΚΗΣ
Μ. ΘΕΟΔΟΣΟΠΟΥΛΟΥ
ΗΛ. ΚΑΝΕΛΛΗΣ
Β. ΚΕΧΑΓΙΑΣ
Ε. Α. ΚΟΚΟΛΗΣ
Π. ΚΟΥΝΕΝΑΚΗ
Κ. ΛΙΟΝΤΗΣ
Α. ΜΑΥΡΟΜΑΤΗΣ
Τ. ΜΕΝΔΡΑΚΟΣ
Δ. Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ
Δ. ΤΣΑΤΣΟΥΛΗΣ
ΑΝΤ. ΦΡΑΝΤΖΗ
Β. ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΚΑΖΑΝΤΖΗΣ

«Και μεις; Τι εμείς; (...). Θα
προαχθούμε μετά θάνατόν μας
όμως, από λοχίες, που
είμαστε, σε ταξίαρχους».
Λόγια του Θεσσαλονικιού
λογοτέχνη Τόλη Καζαντζή,
που τον θυμάται και γράφει
γι' αυτόν ο Ε. Α. Κοκόλης.

ΣΕΛ. 50 - 51

ΒΥΖΑΝΤΙΟ

Η διαδικασία
επαναπροσδιορισμού της
ταυτότητας του ιστορικού του
Βυζαντίου και του
αντικειμένου του έχει
ξεκινήσει. Πίσω από τις νέες
τεχνικές ο ιστορικός συνεχίζει
να παίζει τον κύριο ρόλο.
Γράφει ο Λένος
Μαυρομμάτης.

ΣΕΛ. 52 - 53

Τ. ΚΩΤΣΙΑΣ

Έχω μία αδελφή / κουκλίτσα
αληθινή / τη λένε Βόρειο
Ήπειρο / την αγαπώ πολύ ...
κάποτε, μια εποχή
γραφικότητας. Σήμερα,
εποχή οίκτου καθώς ξεχύθηκε
ένα τμήμα του Ελληνισμού
και μας κατακλύζει. Ανάμεσά
τους και ένας νέος
συγγραφέας, ο Τηλέμαχος
Κώτσιας.

ΣΕΛ. 54 - 55

Μεγα-λο κανάλι, μικρό κάδρο

του Βασίλη Κεχαγιά

Ο αμερικανικός κινηματογράφος πρώτα κατάλαβε ότι για να επιβιώσουν οι εικόνες του, έπρεπε να στενέψουν προκειμένου να χωρέσουν στην στενή πύλη του παραδείσιου τηλεοπτικού κάδρου. Εγκατέλειψε τους μύθους που τον γέννησαν, «ξέπλυνε» τις εικόνες του και το «μαζεμένο» προϊόν αυτής της πράξης το έστειλε στα σπίτια μας, μέσα από την οικιακή μας οθόνη.

Το 1960, οπότε και κάνει την αποφασιστική της εμφάνιση η τηλεόραση, οι ΗΠΑ εγκαταλείπουν οριστικά την υγρή και απείρως εκτατή ατμόσφαιρα του φιλμ-νουάρ, για να την αντικαταστήσουν από την ασφαλή θεατρικότητα που προσφέρουν οι τέσσερις τοίχοι των οικογενειακών δραμάτων —ακόμη περισσότερο, υπογράφουν την ληξιαρχική πράξη θανάτου του γουέστερν, τοποθετώντας στην θέση των αχανών οριζόντων του Τζων Φορντ την «μπασμένη» εκδοχή τους, την αμερικανική πόλη.

Από και πέρα, όταν κάποιο από αυτά τα είδη (*genres*) —σύμβολα της κινηματογραφικής μυθολογίας «ξύπνησε», έγινε στο πλαίσιο της μουσειακής του εκμετάλλευσης: θυμηθείτε την χαρακτηριστική περίπτωση —έκθεμα με την επωνυμία *Χορεύοντας με τους λύκους*. Αν όμως ξεφυλλίσουμε τις εικόνες της τελευταίας περιόδου του αμερικανικού σινεμά θα ανακαλύψουμε στην καρδιά τους τον βηματοδότη της διαφημιστικής λογικής. Από το βλέμμα του Άντονι Χόπκινς στην *Σιωπή των αμνών* ως το βλέμ-

μα του Σιλβέστερ Σταλλόνε στο *Ρόκυ*, η απόφαση καλύπτεται με σχετική ευκολία αν στρώσουμε τον δρόμο με καλοστιλβωμένες εικόνες και βλέμματα, χωρίς τρίτη διάσταση. Όσο κι αν ψάξετε στο βάθος της ματιάς του Χάνιπαλ Λέκτορ δεν θα βρείτε τίποτα. Είναι το ίδιο μάτι που μας κλείνει πονηρά ο

διαφημιστής σε κάθε του μήνυμα και που κάνει τις τόσες διαφημιστικές σφηνές του *MEGA*, κατά την διάρκεια της προβολής ενός φιλμ, να φαίνονται σαν ασήμαντες μινιατούρες. Η τηλεοπτική σμίκρυνση των εικόνων, σμίκρυνε το βλέμμα μας. Ο κύριος Καίην έμεινε μια στενόχωρη φιγούρα από

το παρελθόν για να μας παιδεύει κι όσες φορές αν τον προβάλλουμε στο βίντεο ποτέ δεν θα καταλάβουμε γιατί περισεύει τόσο πολύ από το τηλεοπτικό κάδρο, ούτε ποτέ θα αντιληφθούμε γιατί ο Όρσον Ουέλλες είναι ο πιο μεγαλοφυής σκηνοθέτης στην ιστορία του σινεμά. Το γεράκι της Μάλτας μοιάζει με μυγάκι κι ο πολύς Χάμφρεϋ Μπόγκαρτ, ασφαλώς υποδεέστερος ενός θεριακλή του Camel. Αν, λοιπόν, υπάρχει, ένα ζητούμενο αυτή τη στιγμή, θα πρέπει να φαχθεί στην διάνοιξη του βάθους του βλέμματος, ώστε να καταφέρει να συνομιλήσει με τις ουσιαστικά τρισδιάστατες κινηματογραφικές εικόνες και μοιραία να αποβάλει τις δισδιάστατες διαφημιστικές από την επιφάνειά του. Κι αν, επίσης, υπάρχει κάποιος ασκητήριο του βλέμματος, τέτοιο που να μπορέσει να δοκιμάσει επάνω του τις αντοχές του, αυτό σίγουρα θα έχει το σχήμα της ευρωπαϊκής εικόνας.

Η Ευρώπη του κινηματογράφου

Ο κινηματογράφος της Ευρώπης διατηρεί ακόμη το προνόμιο να έχει «δημιουργούς» στην καρέκλα του σκηνοθέτη και να κρατάει στα αναφαίρετα δικαιώματά του την δυνατότητα της αντίστροφης πρότασης: η Ευρώπη του κινηματογράφου. Πράγμα το οποίο σημαίνει την δυνατότητα του ευρωπαϊκού σινεμά να διαθέτει μια δικιά του γεωγραφία των εικόνων και, πέρα από αυτό, μια δικιά του γεωγραφία του βλέμματος.

Όπως ξέρουμε η γεωγραφία μεταφράζεται σε ανομοιομορφία: υποδηλώνει την ταυτόχρονη παρουσία του πεδινού και του ορεινού, του υγρού και του χερσαίου, του πολυδαίδαλου και του ομαλού. Αυτό κατ' ανάγκη απορρίπτει την ύπαρξη εικονογραφήσεων μαζικής παραγωγής η οποία οδηγεί στην μηχανική αναγνώριση και στην εύκολη ανάγνωση των εικόνων. Όσο κι αν οι «ιδεολογικοί μηχανισμοί του κράτους» (κατά την αλτουσεριανή ορολογία) μετασχηματίζονται, στην πραγματικότητα ποτέ δεν εξασθενούν. Δύσκολα μπορεί να τους προσφερθεί ικανοποιητικότερος τρόπος προς αποικισμό του ασυνειδήτου από την διαμόρφωση των περιφημων Μέσων Μαζικής —τι φριχτή ομολογία αυτό το επίθετο— Επικοινωνίας κι ακόμη περισσότερο του σημαιοφόρου τους: της τηλεόρασης.

Η Μεγκά-λη κολακεία

Η ενέργεια αυτή αναγκαστικά διήλθε μέσα από την διαμόρφωση των εικόνων του προπάτορα, κατά τρόπον ώστε η παραγωγή του να συγχρονισθεί με τις ανάγκες της οικιακής προβολής του. Όταν ο κινηματογράφος έδειξε δύσπιστος, η τηλεόραση τον κολάκεψε προβάλλοντάς τα αριστουργήματά του και προσποιούμενη ότι αγνοεί την λανθάνουσα εξαπάτηση: Η Ταχυδρομική άμαξα στην τηλεόραση είναι ένα άλλο έργο και Καγκεμούσα σε τηλεοπτική προβολή σημαίνει μια δόση από Κουροσάβα σε μικρό νούμερο, συν πέντε διακοπές για την προβολή διαφημίσεων, συν τρεις διακοπές για την γνωριμία με τα υπόλοιπα έργα της εβδομάδας από το ίδιο κανάλι, επί πλέον ενημέρωση για τα τρέχοντα γεγονότα. Όλο αυτό το σύμφυρμα το οποίο εξυπηρετεί με τον αθλιότερο τρόπο την υστερική απαίτηση της τηλεοπτικής ροής, δεν είναι παρά η κερκόπορτα για την άλωση του βλέμματός μας, ένα ισχυρό άλλοθι για τον βιασμό της κινηματογραφικής εικόνας. Η προβολή εξαιρετικών ταινιών από την τηλεόραση αποτελεί την εξαγορά της συναίνεσης του υπο-

Ο Χάμφρεϋ Μπόγκαρτ: ασφαλώς υποδεέστερος ενός θεριακλή του Κάμελ λιγότερο γοητευτικός από έναν «πλαστικό» ομορφονιό που περιφέρεται αρωματισμένος με σικ γαλλικό άρωμα.

φιασμένου συγγενή για την φτηνή έκδοσή της. Ή αλλιώς: την επιβεβαίωση του Έμιλ Ντυρκάιμ, ο οποίος διέβλεπε στην εξαπλώση της τηλεόρασης την καθολική επιβολή του κοινωνικού ατομισμού (*social atomization*) και τον πιο αποτελεσματικό τρόπο δημιουργίας μιας κουλτούρας της μάζας, μέσα από το τσουβάλιασμα των εικόνων.

Το αμερικάνικο σινεμά φρόντισε να ενταχθεί σε μια συνεχή κυκλοφορία μεταξύ όλων των ειδών εικόνες, ούτως ώστε κινηματογραφική ταινία, τηλεοπτική σειρά, είδηση και διαφήμιση να φαντάζουν ενιαία κι ακόμη περισσότερο να απλώνουν τα δίκτυα τους ως την γιγαντοαφίσσα ή την ΚΛΙΚ - δημοσιογραφία, όπου κοσμογονικές αλλαγές γίνονται πιο εύπεπτες με ένα μπουκάλι βότκα ABSOLUT. Ο ευρωπαϊκός κινηματογράφος, από την άλλη, πλήρωσε ακριβά το τίμημα της προσήλωσής του στα στοιχεία της ταυτότητάς του. Κράτησε την χαρά της «κατοχής» ενός Κισλόφσκι ή ενός Γκρηναγουαίη, έχασε όμως την ευκαιρία της παραγωγής πολλών ταινιών και του κέρδους πολλών εισιτηρίων.

Τα ζόμπι δεν είναι χορτοφάγα

Την ώρα που το MEGA και ο ANT-1 (φυσικοί εκπρόσωποι όλης της παραπάνω λογικής), έχουν αναλάβει την κινηματογραφική μας διαπαιδαγώγηση, με την προβολή κινηματογραφικών ζόμπι και η κινηματογραφική ταινία λαθροβιώνει (προσπαθώντας να αποφύγει το θανατηφόρο δάκνυσμα) κρυπτόμενη «από αιθούσης εις αίθουσας», ας προσπαθήσουμε να την συναντήσουμε σε σκοτεινές κατακόμβες: κάπως έτσι έχουν καταντήσει οι κινηματογραφικές αίθουσες.

Πώς να χωρέσει κοτζάμ «Καγκεμούσα» στο στενό τηλεοπτικό κάδρο;

Ο ΦΙΛΟΣ ΜΟΥ ΤΟΛΗΣ ΚΑΖΑΝΤΖΗΣ

του Ξ.Α. Κοκόλη

Σε μια παλιά ατζέντα (σώζονται ακόμη αρκετές σε ένα κουτί· συνήθως είναι μεγέθους «baby», 4 επί 6 εκατοστά η σελίδα τους), ανήμερα της Αγίας Βαρβάρας Κυριακή 4 Δεκεμβρίου, βρίσκω γραμμένο «Ταβέρνα: Τόλης» και μετά άλλα έξι ονόματα φίλων. Ήταν την επομένη της πρώτης εκδήλωσης του ΦΟΣ· τα αρχικά σήμαιναν Φοιτητικός Όμιλος Συζητήσεων —μόνο που το Σ θέλαμε να σημαίνει, ιεροκρυφίως, και: Σοσιαλιστών ή κάτι τέτοιο. Ήταν το 1960...

Έτσι, πρώτο στην ίδια ατζέντα και το τηλέφωνο: «Τόλης Καζαντζής 76138».

★ ★ ★

Τον αγαπούσαμε και κάπως τον ζηλεύαμε τον Τόλη τότε —εγώ τουλάχιστον (όπως και οι άλλοι της παρέας φαντάζομαι· εξάλλου, αγάπη και ζήλεια κυκλοφορούσαν αφειδώς ανάμεσά μας, έτσι όπως ήμασταν: ευαίσθητοι και ανασφαλείς μέσα στην καθυστερημένη εφηβεία μας κι ας είχαμε συμπληρώσει την δεύτερη δεκαετία). Κάπως τον ζήλευα· και γιατί ήταν όμορφος —η αδελφή μου, μέσα στην ερωτική προϊστορία των δεκατριών της χρόνων ήταν φιλοτσιμπημένη μαζί του· και γιατί ήξερε να διηγείται συναρπαστικά, με μάτια που σπινθοβολούσαν· και να ξεσπάει στο τέλος σε ένα θορυβώδες γέλιο (λίγο θρασύ; κάπως πικρό; μεταδοτικότατο όμως)· και, κυρίως, γιατί είχε ήδη το 1959 δημοσιέψει στην αυστηρή τότε «Διαγώνιο» του Χριστιανόπουλου τρεις σελίδες ποιήματα.

★ ★ ★

Με το πρώτο από εκείνα τα ποιήματα, «αντί επιηδείου», τον αποχαιρετήσαμε οι φίλοι μέσα στην παγωμένη χριστουγεννιάτικη Θεσσαλονίκη του '91. Το παραθέτω εκείνο το ποίημα, όχι μόνο επειδή πολύ μας είχε αρέσει, όταν πρωτοφάνηκε· «με εκφράζει» λέγαμε ή νιώθαμε· αλλά και γιατί, όπως έδειξε ο χρόνος, οι είκοσι τόσοι εκείνοι στίχοι περιείχαν «εν σπέρματι» την θεματική και, το εκπληκτικότερο, τον τόνο του πεζογράφου Καζαντζή, που ακόμη δεν είχε τότε

ξεμυτίσει από τ' αυγό. Σωστά, λοιπόν, μας είχε αρέσει: ενστικτωδώς συλλαμβάναμε σε αυτό το κείμενο μια γνησιότητα («ταλέντου»; οπτικής γωνίας; συγκρότησης; ιδεολογίας; —τι λέξεις, θεέ μου!), που θα την τεκμηρίωνε το επόμενο τρίτον αιώνας (και ούτε. ΑΔΙΚΙΑ!):

ΠΑΝΟΡΑΜΑ

Εδώ, κύριοι, βλέπετε τη Θεσσαλονίκη:

πόλις μεγάλη με μικρούς ανθρώπους.

Να ο Λευκός Πύργος, η Καμάρα και άλλα πολλά.

Οι σπουδασταί, ανυπολόγιστα πρόσωπα,

ζουν ακόμη στα όνειρα.

Οι αστοί, βιοπαλαισταί—

λέξη ηρωική μα άχρωμη πια.

Υπάρχουν κι άλλοι που καλοπερνούν

μα αυτοί είναι λίγοι, πολύ λίγοι.

Υπάρχουν και διανοούμενοι,

γράφουν πράγματα εξωφρενικά.

Το πάρτυ τακτικά. Τα βαριούνται τελικά.

ΤΟΛΗΣ ΚΑΖΑΝΤΖΗΣ

Ο Τόλης Καζαντζής γεννήθηκε το 1938 στην Θεσσαλονίκη. Σπούδασε Νομικά και ήταν δικηγόρος μέχρι το 1986. Υπήρξε βασικός συνεργάτης του περιοδικού «Διαγώνιος» σ' όλη την διάρκεια της έκδοσής του (1958 - 1983), όπου υπάρχει ένα πλήθος πεζογραφημάτων, δοκιμίων, μελετημάτων, βιβλιοκριτικών και μεταφράσεων. Συνεργάστηκε ακόμη και με πολλά άλλα περιοδικά και εφημερίδες. Κείμενά του για την πεζογραφία της Θεσσαλονίκης και για την πολιτιστική της ζωή υπάρχουν στα περισσότερα αφιερώματα περιοδικών (ΠΟΛΙΤΗΣ, Νέα Εστία κ.ά.) και ειδικών εκδόσεων για τα 2.300 χρόνια της Θεσσαλονίκης. Τα πεζογραφικά του έργα είναι: «Η κυρα-Λισάβετ» 1975, «Η παρέλαση» 1976, «Ενηλικίωση» 1980, «Οι πρωταγωνιστές» 1983, «Μια μέρα με τον Σκαρίμπα» 1985 (Κρατικό βραβείο μυθιστορηματικής βιογραφίας '86), «Καταστροφές» 1987 και «Η πεζογραφία της Θεσσαλονίκης 1912 - 1983» Μελέτημα 1991. Κάποια από τα έργα του έχουν διασκευασθεί για την τηλεόραση.

Από δω, κύριοι, το πιο χρήσιμο σημείο της πόλεως.

Είναι ο τόπος που παν τα ζευγαράκια.

Ξέρετε, οι άνθρωποι αγαπιούνται και στη
Θεσσαλονίκη.

Το λιμάνι —σα λιμάνι.

Οι εκκλησίες μπόλικες
αρκετά απλόχωρες για μετάνοιες.

Οι ζητιάνοι πολλοί· οι φιλεύσπλαχνοι λίγοι—
φαύλος κύκλος.

Γενικά, πρόσωπα και πράγματα
καταδικασμένα εις θάνατον.

Αρκετά για πενήντα λεπτά.

Τέλος.

★ ★ ★

Από κείνη την Κυριακή του 1960 πέρασαν δεκαπέντε χρόνια·
πολλά μεσολάβησαν: πτυχία, σταθεροί έρωτες,
στρατιωτικό, διαφορετική δουλειά ο καθένας (η «βιοπάλη»...
ε, Τόλης;), γάμοι (που όλοι τους, σχεδόν, διαρκούν!),
δικτατορία, μεταπολίτευση, ελπίδες, διαφεύσεις. Τον Νοέμβριο
του '75 —η Κυρά Λισάβετ είχε κυκλοφορήσει τον Ιούνιο— ο
Καζαντζής μου στέλνει επτά χειρόγραφες σελιδούλες με το
παρακάτω σημείωμα (ποιανού ήταν η διάλεξη και τι είπα εγώ,
δεν θυμούμαι):

«Φίλε. Προχτές είπες στην διάλεξη μια κουβέντα. Σε καίει
λοιπόν και σένα όλη αυτή η ιστορία. Μια κι αφιερώνεται και
σε σένα, σου στέλνω ένα αντίγραφο ενός πεζογραφήματος (!)
της καινούργιας σειράς. Σειρές, σειρές, να δούμε πού θα βγει
αυτή η ιστορία.

Άλλοτε τα λέμε. Κάποτε πρέπει να τα πούμε. Προς το παρόν
ρίχνω εγώ τον σπόρο και συ, σαν πιο δραστήριος, πότισε. Τα
δέοντα στη γυναίκα σου. Κάποια μερίδα έχει κι αυτή σ' αυτή
την ιστορία, όπως και η δικιά μου κι η Αντωνία κι ο έρμος ο
(...), που τον καλύπτουν (!) τ' αποσιωπητικά.

Με τα αισθήματα που ξέρεις,

Τόλης

3.11.75»

Πρόκειται για το διήγημα «Βιβλιακές εμπειρίες», ίσως το
καλύτερο από τα μικρά του Καζαντζή, που στο χειρόγραφο
είχε και τον ενδεικτικό υπότιτλο «(Κατηγορητήριο και
απολογία)»: στο διήγημα ο Τόλης θυμόταν, ανάμεσα στα
άλλα, πως «τότε που τίποτε δε γινότανε στα φανερά,
μιλούσαμε στο κυλικείο, στο κεντρικό του Πανεπιστημίου, για
κείνον τον έρμο τον ΦΟΣ...». Η αφιέρωση, που όπως και ο
υπότιτλος δε δημοσιεύτηκε (μην τυχόν και... εκτεθούμε
πολιτικά· κι αυτό σήμερα ίσως ακούγεται ειρωνικά· όχι τότε),
ήταν:

«Στον Παναγιώτη, στον Ξενοφώντα, στον Νίκο,
στον Τάσο, στον Κώστα,...».

Όλοι αυτοί τα πίναμε παρέα την επομένη της εμφάνισης του
ΦΟΣ τον Δεκέμβρη του 1960· μαζί κι αυτός που «τον
καλύπτουν τα αποσιωπητικά».

★ ★ ★

Δεν υπήρξαμε «γενιά». Μια ομάδα ήμασταν, που
αποδείχτηκε ευκολοσχόρπιστη.

Ο Τόλης Καζαντζής σε πλατεία της Θεσσαλονίκης

Όμως εκείνο το πλέγμα που μας πρωτοένωσε —ας πούμε: μια
αριστερή ευαισθησία στο κοινωνικό - ερωτικό - πολιτικό
επίπεδο, έτσι α ξεδιάλυτα· μαζί με μια σωστική αυτοειρωνική
παραδοχή της δυσπαραβίαστης απομόνωσης· μαζί με μια
ανεξήγητη πεισματική συναισθηση καθήκοντος (κάτι σαν
«μικροστράτευση»)...

Ανάπηρα λόγια, λοξή σύνταξη.

Όπως και να 'ναι, το πλέγμα εκείνο ο Τόλης Καζαντζής το
ε ξ έ φ ρ α ζ ε· καθαρά και ερεθιστικά. Έτσι, ή: γι' αυτό
καταφέραμε και το συντηρήσαμε μέσα μας αρκετοί· τώρα που
λογαριάζω, λίγοι τελικά είναι εκείνοι που τους κατάπιαν τ'
αποσιωπητικά.

★ ★ ★

Τον Τόλη τον είδα για τελευταία φορά ζωντανό στις αρχές
του περασμένου Νοέμβρη. Σηκώθηκε εξαντλημένος να μας
διαβάσει κείμενα του στην «Πρώτη Συνάντηση Πεζογραφίας»
στο Βαφοπούλειο. Όσο διάβαζε, ζώηρευε.

Δεν θυμάμαι τι μας διάβασε. Ακούω όμως και σήμερα τη φωνή
του στο τηλέφωνο (το συνήθιζε τα τελευταία χρόνια) να
αρθρώνει μ' ένα γελαστό λαχάνιασμα την παρακάτω
παραγράφο από το πρώτο διήγημα του βιβλίου του
«Καταστροφές»:

«Και μεις; Τι εμείς; Για μας επιφυλάχτηκε ένας απλούστατος
και αξιολάτρευτος ρόλο· θα προαχθούμε, μετά θάνατόν μας
όμως, από λοχίες, που είμαστε, σε ταξίαρχους. Γιατί, ως
γνωστόν ακόμη και στα νήπια, οι πεθαμένοι δεν μιλάν και δεν
δαγκώνουνε κι ούτε είναι δυνατόν να βγει τίποτε από τα
χεράκια τους. Ό,τι ελέχθη, δηλαδή, ελέχθη και πάει
σκόλασε».

Θεσσαλονίκη, 6/1/92

Ξ.Α. Κοδόλης

Βυζαντινή Ιστορία και Ιστοριογραφία

του Λένου Μαυρομμάτη

Η πατρότητα του όρου *Βυζαντινή Ιστορία* ανήκει στον γερμανό λόγιο *Hieronymus Wolf* (ΙΣΤ' αι.) και καθιερώνεται στο διεθνές επιστημονικό κοινό τον ΙΖ' αι., όταν στην Γαλλία του Λουδοβίκου ΙΔ' δίνεται σημαντική έμφαση στην μελέτη της ιστορίας του Βυζαντίου και στην ανάπτυξη των βυζαντινών σπουδών. Η σχετικά παράδοση επινόηση του ονόματος οφειλόταν στην άρνηση των ελληνομαθών και ελληνολατρών δυτικοευρωπαίων μελετητών να αποδώσουν σε έναν κόσμο την ρωμαϊκή ταυτότητα, παρ' ό,τι ο ίδιος μέσα από αυτήν αναγνώριζε τον εαυτό του: η ρωμαϊκή ιστορία είχε τελειώσει με την κατάλυση του δυτικού ρωμαϊκού κράτους και η πολιτική μονάδα, που είχε κέντρο την Κωνσταντινούπολη - Βυζάντιο δεν μπορούσε να θεωρηθεί συνέχεια του *imperium romanum*.

Έχει ιδιαίτερο βάρος και σημασία η επιλογή «Βυζάντιο» και η ταυτόχρονη —όπως και για την Δύση— θεώρηση χιλίων χρόνων ιστορίας ως μεταβατικής περιόδου (Μεσαίωνας) ανάμεσα στην αρχαιότητα και τον νεώτερο κόσμο. Ο Διαφωτισμός δεν ανέστειλε την μελέτη του Βυζαντίου, του οποίου όμως αρνήθηκε την ταυτότητα και απέρριψε το σύστημα αξιών ως σκοταδιστικό. Ο Ρομαντισμός έφτιαξε μια καινούρια σχέση και του αναγνώρισε τον ρόλο του οχήματος της πνευματικής παραγωγής της αρχαιότητας και την προσφορά του για την ανάπτυξη ενός σημαντικού πολιτισμού¹.

Αυτή την εποχή, που στην Ελλάδα κυριαρχούν οι εθνικοαπελευθερωτικοί αγώνες, οι λόγιοι, με κύριο εκπρόσωπό τους τον Κ. Παπαρρηγόπουλο, εγχύπτουν στην ιστορία του Βυζαντίου για να αποδείξουν την συνέ-

χεια του ελληνικού έθνους και την καθαρότητα της φυλής. Έτσι «ανακαλύπτεται» ο ρόλος του Βυζαντίου ως θεματοφύλακα της κλασικής παιδείας και κιβωτού της ελληνικής ορθοδοξίας, αναγκαία ιδεολογικά στηρίγματα της μαχόμενης Ελλάδας. Οι ιστορικοί της εποχής λειτουργούν ταυτόχρονα ως τιμητές του σύγχρονου εθνικού βίου: ο Παπαρρηγόπουλος δεν διστάζει να ταυτίσει τον Θεμιστοκλή με τον Φώτιο, με υπερηφάνεια για τον ελληνισμό τους αλλά και πικρία για την ηθική τους έκπτωση, μοίρα αδυσώπητη του έθνους, προς το οποίο ο ίδιος απευθύνεται προκειμένου να νουθετήσει τους σύγχρονους με αυτόν πολιτικούς άνδρες². Τέλος, η πλειοψηφία των ελλήνων ιστορικών καθώς και των φιλολόγων, αρχαιολόγων, «λαογράφων» κ.λπ. στρατεύεται στην υπηρεσία της Μεγάλης Ιδέας για να στηρίξει τα δικαιώματα της νεώτερης Ελλάδας στο παρελθόν της και το παρόν της.

Παρ' όλο που οι έλληνες ιστορικοί του Βυζαντίου είχαν, και ως έναν μεγάλο βαθμό έχουν και σήμερα, κύριο χαρακτηριστικό τον ελληνοκεντρισμό και οι Ευρωπαίοι ήταν κληρονόμοι της αρχαιογνωσίας των περασμένων αιώνων, κατόρθωσαν να αναπτύξουν την Βυζαντινή Ιστορία ως ιδιαίτερο κλάδο της ιστορικής επιστήμης, ο οποίος διεκδικούσε την θέση του.

Ο ιστορικός δεν είναι άμοιρος της θεωρίας και των μεθόδων που επιλέγει για να προσεγγίσει ένα ιστορικό γεγονός, όντας ο ίδιος φορέας συγκεκριμένης ιδεολογίας. Συχνά, συνειδητά ή ασυνειδητά, παρεμβαίνει στην ανάγνωση της πληροφορίας και προβάλλει πάνω της αυτό που θέλει να της εκμαιεύσει. Έτσι, αναγνωρίζουμε δύο ειδών αναγνώσεις και γραφές της ιστορίας:

α) αυτή που περιορίζεται στην επίπεδη αποτύπωση της ακολουθίας των συμβάντων μέσα στον χρόνο και που παραμένει το καταφύγιο των συντηρητικότερων εκφραστών της ιστορικής επιστήμης.

β) αυτή που ανιχνεύει σχέσεις και αιτιολόγηση των ιστορικών συμβάντων.

Για τους ιστορικούς της πρώτης κατηγορίας η αναζήτηση ή η αμφισβήτηση της ιστορίας ως γίγνεσθαι και ως επιστήμης σημαίνει ταυτόχρονα την αμφισβήτηση των αξιών εκείνων που απορρέουν από την γενι-

κότερη ιδεολογική τους τοποθέτηση.

Το Βυζάντιο παραμένει ως έναν μεγάλο βαθμό ένας άγνωστος χώρος, για τον οποίον πρόσφατα οι ιστορικοί άρχισαν να διατυπώνουν ερωτήματα, τα οποία έχουν ήδη τεθεί για τον Δυτικό Μεσαίωνα, το Ισλάμ και την Άπω Ανατολή. Αυτό οφείλεται κυρίως στις δυσκολίες που ο σημερινός ιστορικός αντιμετωπίζει, μια και οι προηγούμενες γενιές του κληροδότησαν μια ορισμένη αντίληψη για την Βυζαντινή Ιστορία και ένα υλικό επεξεργασμένο έτσι ώστε να αποκρίνεται αποκλειστικά και μόνο σε εκείνη την αντίληψη. Ακόμη, μια σειρά παραγόντων, που συχνά βρίσκονται έξω από την βούληση του ιστορικού, δρουν ανασταλτικά.

— Στην μεγάλη τους πλειοψηφία οι ερευνητές παραμένουν εγκλωβισμένοι στην παραδοσιακή ανάγνωση του υλικού.

— Η ακόμη διάσπαρτη πληροφορία αναγκάζει τους οπωσδήποτε ολιγάριθμους ιστορικούς του Βυζαντίου να αφιερωθούν στην συλλογή και επεξεργασία του υλικού, αναπτύσσοντας τις λεγόμενες «βοηθητικές επιστήμες» (διπλωματική, νομισματική, επιγραφική, κωδικολογία κ.λπ.), όπου κυριαρχεί ως *optimum* η κατασκευή τυπολογίας, της οποίας βέβαια δεν αμφισβητεί κανείς την σημασία και ιδιαίτερα στις πρώτες φάσεις της ερευνητικής διαδικασίας. Έτσι, οι ιστορικοί συχνά παγιδεύονται στην προαγωγή και την αυτονόμηση των κλάδων αυτών, οι οποίοι συνήθως δεν επικοινωνούν καν μεταξύ τους, χωρίς να επιχειρούν να περάσουν, με βάση τα στοιχεία που προκύπτουν από το υλικό που οι ίδιοι επεξεργάζονται, στον χώρο της Ιστορίας.

Μεγάλο μέρος του υλικού είναι κακά δεδομένο, απροσπέλαστο ή άγνωστο. Η ιδιαιτερότητα των ιστορικών τυχών των Βαλκανίων δεν επέτρεψε να φθάσει ως εμάς η γραπτή εκείνη πληροφόρηση, που θα έκανε με σχετική ευχέρεια προσπελάσιμη στην ιστορική έρευνα την οργάνωση της μεσαιωνικής κοινωνίας και της οικονομίας της. Αυτό αφορά κυρίως στα έγγραφα της καθημερινής πρακτικής (φορολογικές απογραφές, πωλήσεις, δωρεές, διαθήκες κ.λπ.), αυθεντικούς μάρτυρες των γεγονότων. Οι μελετητές των εγγράφων παρέχουν στην επιστημονική κοινότητα το υλικό με βραδείς ρυθ-

* Ο Λένος Μαυρομμάτης είναι ερευνητής στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών.

μούς. Έτσι, ο ιστορικός του Βυζαντίου δεν έχει ποτέ την άνεση, που έχει ο ιστορικός του Δυτικού Μεσαίωνα, να κινηθεί μέσα σε συστηματοποιημένες πληροφορίες, που η κρίσιμη μάζα τους επιτρέπει χειρισμούς τέτοιους, ώστε να γίνεται σχετικά δυνατή η ασφαλής συσχέτιση των στοιχείων με στόχο την ανασύσταση του ιστορικού γίνεσθαι³. Αυτός, είναι και ο κύριος λόγος για τον οποίο μόλις τώρα επιχειρείται η εισαγωγή της μέτρησης, δηλαδή της ποσοτικής ιστορίας για την βυζαντινή περίοδο.

Ο μικρός συνολικά αριθμός των εγγράφων της καθημερινής πρακτικής, τα οποία καλύπτουν περίπου έξι αιώνες και αφορούν σε ορισμένες μόνο περιοχές και κυρίως η έλλειψη ποικιλίας στην πληροφορία καθιστούν δυσχερή την ποσοτική μέτρηση (στατιστική, δημογραφική, φορολογική κ.λπ.). Εξάλλου, ένα τέτοιο εγχείρημα προϋποθέτει γνώσεις για την οργάνωση της βυζαντινής κοινωνίας, τις οποίες ακόμη ο ιστορικός δεν διαθέτει, είτε διότι δεν έχει ανεύρει την απαραίτητη πληροφορία, είτε διότι δεν έχει επεξεργασθεί την ήδη υπάρχουσα (π.χ. υπαρξη και οργάνωση κτηματολογίου, φιλοσοφία φορολογικής κλίμακας).

Οι ιστορικοί του Δυτικού Μεσαίωνα παρ' ό,τι διαθέτουν άπειρα περισσότερα έγγραφα και πληροφορίες βρίσκουν συχνά και αυτοί εμπόδια στην συσχέτισή τους. Τα μεγέθη όμως είναι εντυπωσιακά για τον ιστορικό του Βυζαντίου: π.χ. οι πληροφορίες που περιέχονται στις *Tratte* της Φλωρεντίας (κατάλογοι φλωρεντινών πολιτών υποψηφίων για την ανάληψη κρατικών λειτουργημάτων) και οι οποίες εδώ και μερικά χρόνια είναι αντικείμενο επεξεργασίας μέσω της πληροφορικής (Πανεπιστήμιο του *Harvard*), ανέρχονται σε εκατομμύρια ήδη μέχρι το 1530⁴. Δεύτερο επίσης εντυπωσιακό παράδειγμα είναι ότι μόνο για την περίοδο 1457-1509 διασώθηκαν στην Πίζα και αποτελούν αντικείμενο έρευνας μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή 21.000 πράξεις βαφτίσεων (Πανεπιστήμιο του *Münster*)⁵.

Χωρίς να παγιδευθεί ο ιστορικός στην μαγεία των μεγεθών που θα τον οδηγούσε ενδεχόμενα στην επιλογή της θετικιστικής μεθοδολογίας, η οποία απορρέει από την αντίληψη ότι η πρόοδος στην γνώση του παρελθόντος συμβαδίζει με την απλή αύξηση των παρατηρήσεων, δηλαδή του αριθμού των ιστορικών γεγονότων, πράγμα που οδηγεί στην συμβαντολογική ιστορία —δεν μπορεί, προκειμένου για το Βυζάντιο, παρά να δηλώσει μία βασική αδυναμία, δηλαδή την απουσία μεγάλου αριθμού πληροφοριών.

Στην αποτίμηση των δυσχερειών για την προσέλαση των όσων και όποιων σωζόμενων αρχείων, θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθεί ακόμη μία, η οποία οφείλεται στο

ότι ο κύριος όγκος τους είναι συγκεντρωμένος κυρίως στον Άθω και αποτελούν ζωντανά κομμάτια της Ορθοδοξίας και αναπόσπαστα στοιχεία της ζωής των μοναστηριών.

Παρ' ό,τι το Βυζάντιο άφησε σημαντική σε ποσότητα και ποιότητα γραπτή πνευματική παραγωγή, το υλικό σε μεγάλο βαθμό παραμένει ακόμη αντικείμενο μελέτης των θεολόγων και των φιλολόγων, με αποτέλεσμα ο ιστορικός να είναι μέχρι σήμερα δέσμιος μιας σιωπηρής σύμβασης, ότι μια σειρά πηγών είναι έξω από το πεδίο της δράσης του, περιοριζόμενος αυστηρά στα καθ' εαυτά ιστορικά κείμενα. Έτσι, ενώ θα μπορούσε από τους βίους των Αγίων να προσεγγισθεί η ιστορία των νοοτροπιών (*histoire des mentalités*), να αντληθεί πληροφορία για τον κοινωνικό και οικολογικό περίγυρο του Αγίου, τις συνθήκες του υλικού βίου, την γλώσσα κ.λπ., τώρα μόλις οι ιστορικοί αποτιμούν τις δυνατότητες που προσφέρονται από πηγές, που είχαν συνηθίσει να αποκαλούν «ήσσονες».

Η τέτοιου είδους διάθεση των γραπτών πληροφοριών οδηγεί τον ιστορικό, προκειμένου να συμπληρώσει ως ένα σημείο τα κενά, να αποταθεί στην αρχαιολογία. Κι εδώ όμως προσκρούει στην αισθητική αντίληψη της αρχαιολογίας για το αντικείμενό της, σύμφωνα με την οποία αναζητείται το μνημείο και όχι η κοινωνία που το παρήγαγε και το χρησιμοποίησε. Έτσι, ο αρχαιολόγος δεν αναζητεί τα κατάλοιπα του υλικού βίου, τα οποία μάλιστα συχνά καταστρέφει οριστικά μπροστά στο δέλεαρ της ανακάλυψης του έργου τέχνης. Στην Ελλάδα ειδικότερα, παρεμβαίνει ένας επιπλέον ανασταλτικός παράγοντας, η «ζωή» του μνημείου, που είναι συνδεδεμένη με την Εκκλησία - Ορθοδοξία. Η όποια λοιπόν, απόπειρα της Ιστορίας να ιδεί στο μνημείο ή στην εικονογράφηση του την κοινωνία, η οποία το κατασκεύασε, προσκρούει στον λατρευτικό χαρακτήρα του μνημείου και του έργου τέχνης. Η σύζευξη Ιστορίας και Αρχαιολογίας για την βυζαντινή περίοδο είναι ακόμη σε εκκώλαψη.

Παρ' όλα αυτά, η διαδικασία επαναπροσδιορισμού της ταυτότητας του ιστορικού του Βυζαντίου και του αντικειμένου του έχει ξεκινήσει. Οι ιδιαίτερα γόνιμες για τις επιστήμες του ανθρώπου και της κοινωνίας δύο τελευταίες δεκαετίες έδρασαν καταλυτικά για τους ιστορικούς, οι οποίοι διαφοροποιούν την θεώρησή τους και τις μεθόδους τους για την περίοδο και τα φαινόμενα που εξετάζουν. Οι κατακτήσεις της κοινωνιολογίας, της εθνολογίας, της γλωσσολογίας, της ψυχολογίας ή των οικονομικών επιστημών κινητοποιούν τον ιστορικό προς την διεύρυνση του χώρου του για μία «άλλη» Ιστορία του Βυζαντίου ή όπως δειλά ακόμη λέγεται για όλη την Ιστορία του Μεσαίω-

να⁶, για μία «νέα» Ιστορία, που αναζητεί είτε στην μικρή διάρκεια είτε στην μακρά διάρκεια, εξωεθνικά, να συλλάβει και να ανασυστήσει σε βάθος την ιστορική διαδικασία.

Καταλήγοντας θα ήθελα να προσθέσω ό,τι, έστω και σε μικρή κλίμακα, ο ιστορικός του Βυζαντίου επιχειρεί να αξιοποιήσει επίσης τις δυνατότητες της νέας τεχνολογίας, όπως η πληροφορική, οι νέες τεχνικές εργαστηρίου (π.χ. χρωματογραφία, ηλεκτρονική μικροσκοπία, εναέρια φωτογραφία, χαρτογραφία μέσω δορυφόρου για την ανίχνευση και εντύπωση των μεσαιωνικών οικισμών κτλ., κτλ.). Παρά ταύτα, υπάρχει ένα λάθος μεθόδου που συνίσταται στην άποψη ότι η τεχνολογική εξέλιξη μπορεί να υποκαταστήσει τον ρόλο του ιστορικού. Ωστόσο, πίσω από τις διάφορες τεχνικές και τα διάφορα όργανα, ο ιστορικός συνεχίζει να παίζει τον κύριο ρόλο αναλαμβάνοντας και την πλήρη ευθύνη για την επιλογή των σχεδίων του. □

1. Πβ. G. Ostrogorsky, *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους*, Αθήνα, 1978, τόμ. α', σελ. 47-75.

2. Βλ. Κ. Παπαρηγοπούλου, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Αθήνα 1932, τόμ. γ', σελ. 311: «Ο Θεμιστοκλής και ο Φώτιος υπερεμάχησαν αμφότεροι υπέρ της ανεξαρτησίας του έθνους... ουδέτερος είχε δυστυχώς αποχρώσαν την ηθικήν εκείνην δύναμιν, ήτις αποτελεί την κυριωτάτην του δημοσίου ανδρός αρετήν... αλλά τα έθνη τα παραδίδοντα την τύχην αυτών εις άνδρας μη έχοντας την αρετήν εκείνην δύνανται άραγε να συντηρηθώσι και να ευδαιμονήσωσι; Ζήτημα καίριον διά το ενεστώς και το μέλλον ημών...».

3. Μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο οι ιστορικοί του Δυτικού Μεσαίωνα έχουν επιχειρήσει να προσεγγίσουν από ποικίλες οπτικές γωνίες τα προβλήματα με αφετηρία πάντα μία νέα ανάγνωση των πηγών. Περιορίζομαι να παραπέμψω στο δίτομο έργο του R. Fossier, *Enfance de L'Europe*, Paris, 1982, όπου ο αναγνώστης μπορεί να βρει πλούσια βιβλιογραφία για τον Μεσαίωνα. Για την αμέσως μετά τον Μεσαίωνα περίοδο, πολύτιμο δείγμα γραφής αποτελεί το τρίτομο έργο του F. Braudel, *Civilisationn matérielle, Economie et Capitalisme*, Paris, 1979.

4. Βλ. *Le Médiéviste et l'ordinateur*, Paris, No 4, 1980, σελ. 2-3.

5. Βλ. *Le Médiéviste et l'ordinateur*, Paris, No 4, 1980, σελ. 3-9. Άλλες πληροφορίες για την χρήση και τις δυνατότητες της πληροφορικής για τον Μεσαίωνα μπορεί κανείς να αναζητήσει στην ίδια σειρά (έκδοση E.H.E.S.S.-I.R.H.T.-E.R.A. 173, Paris).

6. Πβ. J. Le Goff, *Pour un autre Moyen - Age. Temps, travail et culture en Occident: 18 essais*. Paris 1977.

«Το γέλιο που τρίβεται σαν χώμα στον πάγο»

Η συλλογή διηγημάτων του Τηλέμαχου Κώτσια υποβάλλει τους δικούς της όρους —και ο συγγραφέας ασφαλώς. Αν έμπαινε σε γηγενή λογοτεχνικό ισολογισμό, υπάρχει έλλειψη συγγραφικής συνειδήσης με την επικρατούσα έννοια, την ιεροεξεταστική. Αλλά μήπως η αδεξιότητα πολλές φορές δεν είναι στην περιοχή του ύφους κι αυτό μάλιστα όταν δεν έχει αποκλειστικά λόγιες δεσμεύσεις;

Εδώ έχει σημασία ο αγώνας για την έκφραση ακόμα και με τις διαλείψεις του· αρκεί που περικλείει μέσα του πράγματα όχι μόνο ανεκδοτολογικά μιας παρθένας περιοχής χαμένης στα βαριά πούσια του Αώου για 40 και πλέον χρόνια.

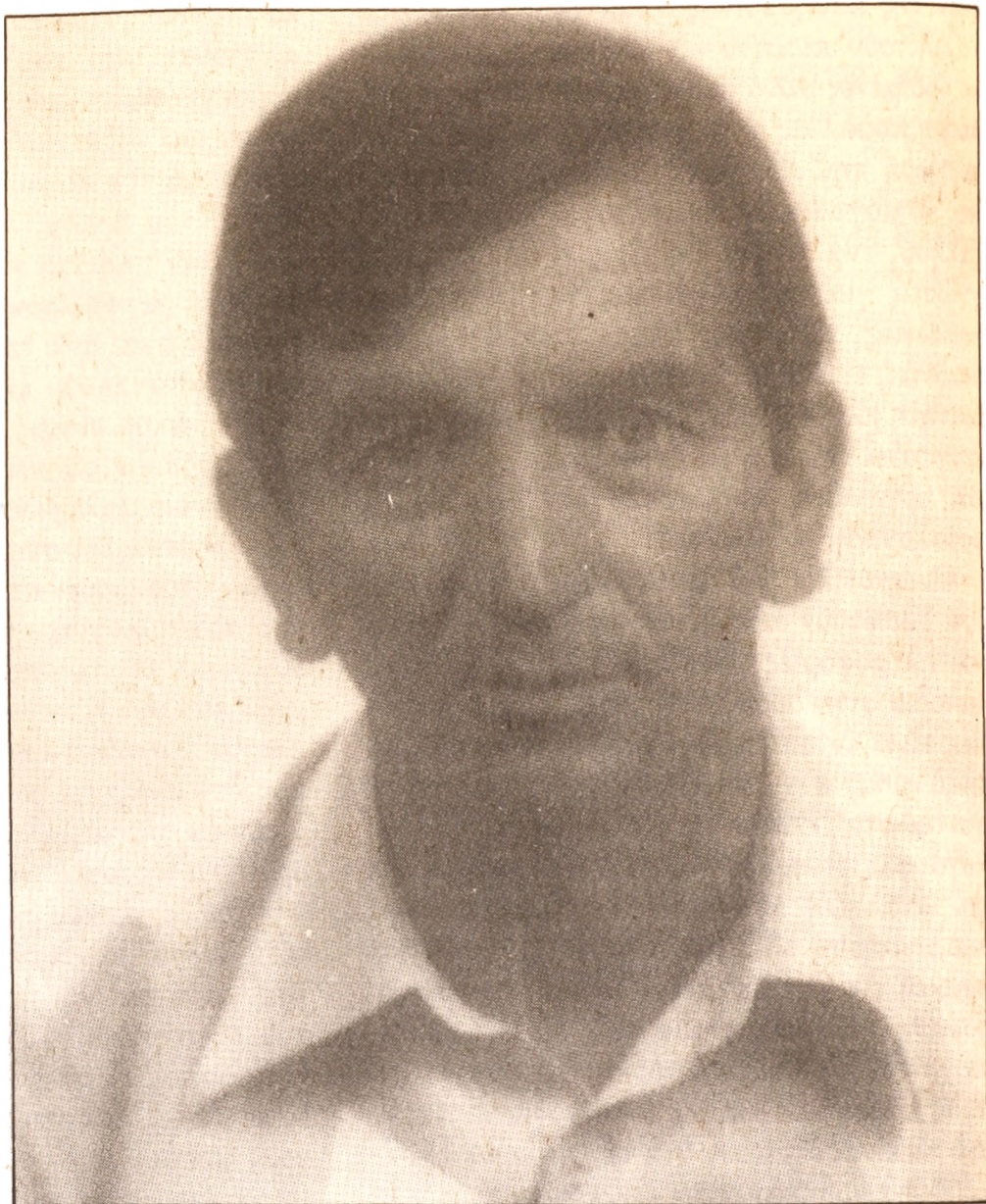
Προτάσσεται κατ' αρχήν η χάρη μιας γλώσσας με σχηματικά ιδιώματα, χρώμα και ενάργεια που αντιπαθεί τα επίθετα.

Είναι αμφίβολη η συγγένειά του με τον Χρ. Μηλιώνη ή τον Ν. Χουλιαρά: Άλη Πασάς στην περιοχή της λογοτεχνίας.

Παρουσιάζει λοιπόν, τα δικά του γνωρίσματα· όχι μόνο τα γλωσσικά που είναι δύσκολο να διακρίνει κανείς τις συγγένειες, αλλά και θεματικά αν αυτό δεν ορίζεται αμείλικτα από την αναγκαιότητα, την επιταγή του χώρου. Έχουμε δοσμένο το συναισθηματικό στοιχείο χωρίς πλημμύρα, στην λιτή του μορφή.

Ο αναγνώστης με προσήλωση και επιμονή στα μηνύματα και την κοινωνική κριτική, παγιδευμένος, βρίσκει την συγκίνηση αλλά καλύτερα να τα παραμερίσει γιατί έχει πέσει κιόλας σε ξερό πηγάδι.

Αν το επέτρεπε ο χώρος, για την επιβεβαίωση θα δημοσίευα το διήγημα «Περιστατικό τα μεσάνυχτα», ομώνυμο του τίτλου.

— Ως μαθητής ήμουν πολύ καλός στις θετικές επιστήμες. Όταν τελείωσα το μεσαίο σχολείο, αυτό που λέγεται Λύκειο, προσπάθησα να πάω στο Πανεπιστήμιο αλλά με έκοψαν. Με διέγραψαν από την πρώτη χρονιά για πολιτικούς λόγους. Ο πατέρας μου τα είχε χαλάσει μαζί τους και τον είχαν χώσει φυλακή. Εκεί πέρα έτσι είναι: ένα μονοκομματικό κράτος ό,τι έχει να σου κάμει, θα σου κάμει στην οικογένεια. Τέλος πάντων, αυτό είναι μια άλλη ιστορία. Στο σχολείο ήταν κάποιοι

λογοτεχνικός κύκλος και στις τελευταίες τάξεις πήρα κι εγώ μέρος.

Είχαμε μάλιστα έναν καλό δάσκαλο στο μάθημα της φιλολογίας· αλβανός σωβινιστής και κάπως μισέλληνας, αλλά ταλαντούχος ποιητής και φίλος του Κανταρέ. Έγραφα τότες, μαθητής στην νεολαία, κάτι σαν διηγήματα· δοκιμές για πεζογραφία. Από κει και πέρα, αφού δεν μου επέτρεψαν να μπω στο Πανεπιστήμιο, δεν έγραφα τίποτα. Ύστερα δεν ή-

μουν και σίγουρος, αν είχα ταλέντο —αυτό είναι ένα πράγμα, που ο άλλος μπορεί να γεράσει και να μην το διαπιστώσει.

Τώρα, με την αποκατάσταση της δημοκρατίας και το άνοιγμα, κάποιος φίλος μου λέει: «Εσύ, κάποτε έγραφες. Γιατί δεν γράφεις;». «Έχω κάμποσα γραμμένα» του λέω, «πάρτα δες τα». Αυτά, πρωτογραμμένα στα αλβανικά, είναι λιγότερο από τα μισά του βιβλίου και τα μετέφρασα μοναχός μου. Τα υπόλοιπα, μετά, τα έγραφα κατευθείαν ελληνικά. Υπάρχει

μια μηνιαία λογοτεχνική εφημερίδα της μειονότητας· το Λογοτεχνικό Λαϊκό Βήμα που βγαίνει στο Αργυρόκαστρο (σ.σ.: περί «Λογοτεχνικού Λαϊκού Βήματος» και της πνευματικής κίνησης της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία, βλ. και ANTI, τχ. 464, 8/3/1991). Κι όπως μου είπε ότι έχουν τρομερή ανάγκη για λογοτεχνικά θέματα, κανονίσαμε να βάζει αυτά, μήνα παρά μήνα, στην ρουμπρίκα για διήγημα. γημα.

Στο μεταξύ, έφυγα για δου-

λειά εδώ, τα πήρα μαζί και σκέφτηκα να κάνω μια δοκιμή. Ήθελα να ρωτήσω τον Γιοβάννη, τον εκδότη· είναι Βορειοηπειρώτης από τα χωριά μας και πήγα. Ήταν κλεισμένος εκείνη την μέρα και είπα, αφού βγήκα που βγήκα ας πάω να ρωτήσω κάπου αλλού. Και τυχαίως πήγα απέναντι, στον ΚΕΔΡΟ. Μου είπαν, θα έρθεις αρχές Σεπτεμβρίου. Αφού ήταν έτσι, σκέφτηκα να συνεχίσω να γράφω· κάτι να κάνω...

...Σαν Έλληνας συγγραφέας

● Τα διηγήματά σου, με αυτά που υπονοούν, θα μπορούσε να τα βγάλει εκδοτικός οίκος στην Αλβανία;

— Τώρα ίσως, αλλά στα Τίρανα επικρατεί χάος. Είναι σαν εμπόλεμη κατάσταση, έχουν παρατήσει αυτά τα πράγματα. Δεν ενδιαφέρεται κανένας —μολονότι ανθίζουν οι εφημερίδες, χίλιες δύο, και οργώνεται η λογοτεχνία ελεύθερα. Όμως, εγώ θέλω να δουλέψω σαν Έλληνας συγγραφέας, όχι σαν Αλβανός. Σαν Έλληνας συγγραφέας εκεί δεν έχει ενδιαφέρον γιατί οι αναγνώστες είναι λίγοι —ποιος να διαβάσει; Δεν μπορεί μια τόση μειονότητα να καλλιεργήσει λογοτεχνία αυτόνομη με δικούς της συγγραφείς. Κυκλοφορούν βέβαια βιβλία στα ελληνικά, από ποιητές ντόπιους, που ως τα χθες αυτοί έγραφαν «Ζήτω το Κόμμα» και «Ζήτω ο Εμβέρ».

Αν πάντως κυκλοφορούσε το βιβλίο μου εκεί, σίγουρα θα έκανε σκάνδαλο. Υπάρχει ένα διήγημα: «Ο εκβιασμένος ήρωας» που έχει κάπως και εθνικό χαρακτήρα. Είναι μια ιστορία που έχει συμβεί με μυστικό τρόπο σε πολλούς. Αυτή ήταν η τακτική που ακολουθούσε το παλιό καθεστώς με τους θιγμένους αντι-καθεστωτικούς. Αυτές οι δυνάμεις υπάρχουν ακόμα. Ύστερα, εκεί αποθαρρυνμένοι, μας κυνηγούσαν και σαν Έλληνες.

● Δηλαδή τα διηγήματά σου έχουν αυτοβιογραφικό χαρακτήρα; — Δεν είναι ούτε εντελώς αυτοβιογραφικά αλλά ούτε και φαντασία. Γνήσιο αυτοβιογρα-

φικό είναι αυτό που φέρει τον τίτλο: «Περιστατικό τα μεσάνυχτα». Όμως δεν θέλω να το πω αυτοβιογραφικό εφ' όσον είναι κάτι που έχει συμβεί σε πάρα πολλούς. Όποιον φώναζαν την νύχτα, ο πρώτος του φόβος ήταν να μην τον δέσουν. Γιατί λοιπόν να το πάρω εγώ πως έτυχε μόνο σε μένα.

● Ένας Βορειοηπειρώτης όπως εσύ, που θέλει να γράφει στα ελληνικά, πώς μαθαίνει την γλώσσα;

— Ο καθένας βρίσκει τον τρόπο του... Να σου πω ότι την έμαθα από την τηλεόραση που διάβαζα τους υπότιτλους, θα μου πεις ότι το παρακάνεις και λες υπερβολές.

Έχω παρακολουθήσει επτά τάξεις ελληνικά και από χει και πέρα, το μεσαίο σχολείο στα αλβανικά. Είχαμε δυσκολίες. Για να διαβάσεις ελληνικά βιβλία λογοτεχνίας δεν υπήρχαν, αλλά ούτε παγκόσμια. Αυτά που είναι μεταφρασμένα από τα αλβανικά, από βορειοηπειρώτες συγγραφείς, δεν έχουν καμιά αξία. Δεν αξίζει τον κόπο εφ' όσον κατέχεις την αλβανική.

● Με δεδομένες τις δυσκολίες και τα εμπόδια, θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι έμαθες την ελληνική γλώσσα προφορικά, από τους γονείς σου;

— Βέβαια. Τα ελληνικά τα μιλούμε πολύ καλά. Όπως τα μιλάω εγώ τώρα τα μιλούν όλοι εκεί... Να σου πω ότι η μάνα μου δεν ξέρει αλβανικά... Η γυναικα μου που ξέρει, τα λέει λίγο στραβά, σαν ξένη γλώσσα.

Από το χωριό μου, θέλεις σαράντα χιλιόμετρα για να βρεις αλβανοχώρι —το Αργυρόκαστρο είναι το πρώτο κι αυτό μικτό— ως εκεί μέσα μιλάμε

ελληνικά καθαρά και καλά. Και από τότε που μπήκε η τηλεόραση μας διόρθωσε γιατί η γλώσσα είχε κοπεί σαράντα χρόνια από τον κορμό. Σε πολλές λέξεις, αναγκαστικά εμείς τους είχαμε βάλει αλβανικό όνομα. Και η γλώσσα μας δεν είναι γλώσσα διαλέκτου αλλά η κεντρική διάλεκτος με λίγες παραλλαγές, όπως της Χειμάρρας που μιλούν την διάλεκτο της Κέρκυρας.

...Πολύ καλή βιογραφία

● Με άλλα λόγια, σθεναρό στοιχείο και δεσμός που σας κράτησε συμπαγείς ως συνείδηση, ήταν κυρίως η γλώσσα. Και το θρησκευτικό δόγμα ασφαλώς.

— Ναι, σίγουρα. Εμείς είχαμε πάντα εδαφικές επαφές με την Ελλάδα. Αλλά, επειδή στην Αλβανία από το '12 που χωρίστηκαμε η παιδεία ήταν μηδέν, το ελληνικό κράτος βοήθησε την παιδεία στην Β. Ήπειρο με δασκάλους Έλληνες· ελληνοδιδασκάλους που τους πλήρωνε. Έτσι, εμείς είχαμε σχολεία ενώ η υπόλοιπη Αλβανία δεν είχε. Αυτό ήταν που βοήθησε τους Βορειοηπειρώτες στα χρόνια του Μεσοπολέμου να βρίσκονται σε υψηλότερο επίπεδο από τους Αλβανούς. Όμως, όλοι αυτοί οι δάσκαλοι, οι προπολεμικοί, έχουν καταδικαστεί σαν πράκτορες της Ελλάδας. Όχι βέβαια, ομαδικά, αλλά υπόγεια κι έναν τον έναν, σχεδόν όλοι. Ύστερα τοποθέτησαν άλλους, νέους που είχαν τελειώσει αλβανικές παιδαγωγικές ακαδημίες —πολύ κατώτερους. Δεν είχαν την απαιτούμενη ελληνική παιδεία. Υπήρχε τότε, τρομερή έλλειψη για δασκάλους. Και για να περάσεις, να γίνεις

δάσκαλος, απαραίτητη ήταν η πολύ καλή και αλέρωτη βιογραφία. Το έλεγαν μάλιστα ανοιχτά: πώς δάσκαλος δεν μπορεί να γίνει όποιος κι όποιος.

● Και οι κληρικοί, οι παπάδες; — Οι παπάδες δεν είχαν το ίδιο επίπεδο μόρφωσης με τους δασκάλους. Και ούτε βέβαια σύγκριση με τους καθολικούς ιερωμένους στην Β. Αλβανία που ήταν όλοι εκπαιδευμένοι με σπουδές στην Ιταλία. Ο παππούς, ο προπαππούς μου ήταν παπάς· τι παπάς ήταν εκείνος, δεν ήξερε να γράφει. Αλλά κι αυτοί, μόλις κατέρρευσε η θρησκεία, είχαν γεράσει. Τώρα που ξανάνοιξαν οι εκκλησίες, τυχαίως απόμειναν δύο επιζώντες από τους παλιούς. Ο ένας έχει κάνει μεσαίο σχολείο στην Ελλάδα. Και τώρα, ογδόντα χρονών, γερασμένος άσχημα, μόλις άνοιξαν οι εκκλησίες μπορείς να πεις ότι νιώτεφε δέκα χρόνια. Εξυπηρετεί όπως μπορεί, μέρα και νύχτα —τον παίρνουν από δω, τον καλούν από κει, σε γάμους, σε κηδείες, σε χαρές, σε γιορτές— ένας για 15-20 χωριά.

● Τώρα που έχεις βγάλει το βιβλίο σου εδώ, στην Αθήνα, θα ήθελες να σε κρίνουν και να σε διαβάσουν, σαν οποιονδήποτε Έλληνα συγγραφέα, ή, σαν σκέτο Βορειοηπειρώτη, όπως λ.χ. έναν Κύπριο;

— Εγώ νομίζω ότι η ελληνική λογοτεχνία πρέπει να είναι ενιαία, με πολυφωνία. Κι αν πάλι δεν είναι, κακώς. Δηλαδή, Κύπριος, Έλληνας, Βορειοηπειρώτης, ακόμα και ένας Έλληνας της Αμερικής, ή, κι ένας από την Αίγυπτο —αν γράφει ελληνικά πρέπει να αισθάνεται Έλληνας συγγραφέας. Τα θέματα που αγγίζει ο καθένας τα παίρνει από το παρελθόν του. Όλα είναι μαρτυρίες του Ελληνισμού, διαχρονικές, πάνω από συστήματα. Εγώ κουβαλώ την Β. Ήπειρο στην πλάτη μου κι αν κάποιος διαβάσει τα δικά μου διηγήματα, μονάχα για περιέργεια, να δει απλώς τι έγινε στην Β. Ήπειρο, θα το θεωρήσω μια αποτυχία.

Την συνέντευξη πήρε
ο Κωστής Λιόντης

Σαράντα ετών ακριβώς ο Τηλέμαχος Κώτσιας, γεννημένος στο χωριό Βρυσέρα της Δρόπολης στην Β. Ήπειρο, μετά το άνοιγμα του αλβανικού καθεστώτος ήρθε προσωρινά στην Αθήνα γυρεύοντας εργασία. Έγραφε από νέος και έφερε μαζί του κάποια διηγήματα. Περισσότερο αισιόδοξος συνέχισε εδώ το γράψιμο και πριν λίγο καιρό κυκλοφόρησε το πρώτο του βιβλίο (συλλογή διηγημάτων) «Περιστατικό τα μεσάνυχτα».

Στα πρόθυρα νευρικής κρίσης

Αυτός ο μήνας θεωρείται καθοριστικός για το μέλλον του Εθνικού Θεάτρου. Η υπουργός Πολιτισμού αφού έλαβε γνώση όλων των προβλημάτων που το μαστιίζουν, το θεωρεί πλέον προβληματική επιχείρηση και αναζητεί λύσεις για την σωστή λειτουργία της. Ως πρώτο βήμα θεωρείται σχεδόν βέβαιη η αλλαγή θεσμικού πλαισίου, πρόταση που συζητιέται ευρύτατα εδώ και μια δεκαετία περίπου...

της Πέγκυ Κουνενάκη

Το Εθνικό Θέατρο στα πρόθυρα νευρικής κρίσης ή ακόμη και κατάρρευσης. Κόσμος πάει κι έρχεται· οι συναντήσεις των υπευθύνων του θεάτρου με την υπουργό κ. Ψαρούδα - Μπενάκη και το επιτελείο της όλο και πληθαίνουν, καθώς τα ελλείμματα αυξάνουν, οι παραστάσεις κρίνονται επιεικώς απαράδεκτες, καμιά τους δεν αποτελεί πια ορόσημο καλλιτεχνικής ή παιδευτικής παραγωγής, όπως συνέβαινε στο παρελθόν.

Ας σημειωθεί, ότι έως πρόσφατα, ο διευθυντής του κ. Αλέξης Σολομός αρνιόταν οποιοδήποτε πρόβλημα και χαρακτήριζε τα δημοσιεύματα του Τύπου ως υποβολιμαία.

Ωστόσο, τα αλληπάλληλα δημοσιεύματα ευαισθητοποίησαν την υπουργό Πολιτισμού κ. Ψαρούδα Μπενάκη, η οποία ζήτησε να γίνει ο αναγκαίος έλεγχος. Έτσι, επιβεβαιώθηκε το έλλειμμα των 310 εκατομμυρίων, το οποίο βάσει του νέου προϋπολογισμού πιστεύεται ότι θα φτάσει τα 800 εκατομμύρια έως το τέλος της σαιζόν, αφού τα εισιτήρια των τριών σκηνών του Εθνικού είναι αδύνατον να το καλύψουν. Η υπουργός, αντιμετωπίζοντας, για πρώτη φορά ίσως το πρόβλημα σε όλη την έκτασή του, σύμφωνα με έγκυρες πληροφορίες θεωρεί πλέον το Εθνικό ως προβληματική επιχείρηση, και ζήτησε από τους νομικούς συμβούλους του ΥΠΠΟ σε συνεργασία με τους αρμόδιους του θεάτρου, εντός του Ιανουαρίου να εργαστούν για την αλλαγή του θεσμικού πλαισίου, κάτι που από χρόνια αναβάλλεται. Βέβαια, μια τέτοια ενέργεια θα έχει πολιτικό κό-

στος, το οποίο, όπως φαίνεται, η υπουργός είναι έτοιμη να αντιμετωπίσει, προκειμένου να βάλει μια τάξη στο Εθνικό Θέατρο.

Ωστόσο, αυτό που έχει να παρατηρήσει κανείς είναι, ότι, στην διάρκεια της χρονιάς που πέρασε, το Εθνικό περιήλθε σε ακόμη μεγαλύτερο τέλμα, έστω και αν πρόσθεσε μια σκηνή στην δύναμή του (Θέατρο «Κάππα» στην Κυψέλη), ανακοίνωσε ότι θα επεκταθεί σε μία πέμπτη (παραχωρήθηκε ήδη από τον δήμο της Αθήνας το δημοτικό θέατρο στην οδό Ανακρέοντος στον Άγιο Σώστη), ενώ ταυτόχρονα αναζητά μια καλοκαιρινή σκηνή στο κέντρο της Αθήνας, για να δουλεύουν προφανώς εκεί οι ηθοποιοί που δεν θα συμμετέχουν στις παραστάσεις αρχαίου δράματος.

Όλα αυτά μπορεί να ακούγονται θετικά, αφού παρουσιάζεται ένας πλούσιος προγραμματισμός, ωστόσο, είναι σίγουρο ότι το Εθνικό δεν μπορεί να ανταπεξέλθει σε τέτοια έξοδα, επειδή τα ελλείμματά του είναι τεράστια και κινδυνεύει οποιαδήποτε στιγμή να μην έχει να πληρώσει τους μισθούς είτε των τεχνικών, είτε των ηθοποιών, είτε των άλλων εργαζόμενων σε αυτό.

Παλιότερα τόσο το Εθνικό Θέατρο όσο και το Θέατρο Τέχνης αποτελούσαν την πυξίδα της καλλιτεχνικής παραγωγής. Γιατί το πρώτο, είχε την δυνατότητα να παράγει παιδευτικές, κλασικές παραστάσεις υψηλής ποιότητας, αφού διέθετε αρκετά χρήματα από το κράτος, ενώ το δεύτερο είχε στραφεί προς την καλλιτεχνική αναζήτηση, κινούνταν σε πιο σύγχρονους δρόμους, τόσο από πλευράς ρεπερτορίου όσο και από σκηνοθετικής και ερμηνευτικής άποψης. Ανταγωνι-

ζόμενα τα δύο, με την καλή έννοια του όρου, έδιναν το μέτρο κάθε θεατρικής σαιζόν. Πώς έχουν αλήθεια σήμερα τα πράγματα; Η σκυτάλη των κλασικών παραστάσεων έχει παραδοθεί σε ιδιωτικούς θιάσους, που αναζητούν τους κλασικούς συγγραφείς, χρηματοδοτούν νέες μεταφράσεις, υποκαθιστούν σε τελική ανάλυση την παιδευτική χρησιμότητα και λειτουργία του Εθνικού Θεάτρου, για την οποία άλλωστε και επιχορηγείται πλουσιοπάροχα από την Πολιτεία. Ταυτόχρονα όμως έχουν εξοβελισθεί από τις σκηνές του οι πειραματικές προσπάθειες —άλλωστε ο διευθυντής του είναι αντίθετος σε κάθε πειραματισμό, το έχει δηλώσει.

Θα πρέπει να προστεθεί εδώ, ότι το εκάστοτε κυβερνών κόμμα φροντίζει να προσλαμβάνει δικούς του ηθοποιούς —τον πρώτο λόγο στις προσλήψεις των κρατικών θεάτρων έχουν πάντα οι συνδικαλιστικές παρατάξεις— έτσι, το Εθνικό έφτασε να έχει υπεράριθμους, πολλοί από τους οποίους δεν συμμετέχουν καν στις διανομές. Απλά και μόνο εισπράττουν τις αργομισθίες τους. Ας μην μιλήσει κανείς για τους νέους ηθοποιούς που περιλαμβάνονται στην δύναμή του, που τους πληρώνουν μόνο για να συμμετάσχουν στον χορό των παραστάσεων αρχαίου δράματος, ενώ τον χειμώνα τους ξεχνούν, οι σκηνοθέτες δεν τους φωνάζουν καν στις ακροάσεις που κάνουν για να επιλέξουν αυτούς που θα συμμετέχουν στις παραστάσεις. Λες και οι νέοι είναι υπό διωγμόν στην πρώτη σκηνή της χώρας. Έτσι, το έλλειμμα του Εθνικού έφτασε στα τριακόσια δέκα εκατομμύρια δραχμές, ποσό τεράστιο που δεν μπορεί βέβαια να καλυφθεί από τα έσοδα των παραστάσεων, αλλά μόνο από την ίδια την κυβέρνηση.

Επιπρόσθετη επιχορήγηση στην ήδη μεγάλη...

Ας σημειωθεί τέλος, ότι αν δεν δοθεί αυτή η επιπρόσθετη επιχορήγηση, μέχρι τον επόμενο Μάιο τα ελλείμματα θα φτάσουν μέχρι τα 800 εκατομμύρια, έτσι που το θέατρο να μην έχει χρήματα για τις παραγωγές του καλοκαιριού. Κι αν μεν ξεπερασθεί το πρόβλημα των καλοκαιρινών παραστάσεων με κάποιες επαναλήψεις, το Εθνικό δεν θα διαθέτει καθόλου χρήματα για τις παραγωγές της επόμενης χειμερινής σαιζόν που αρχίζει τον Οκτώβριο του 1992.

Η αλλαγή θεσμικού πλαισίου θα είναι ίσως η καλύτερη λύση, άλλωστε αφορά μία πρόταση που συζητιέται εδώ και μία δεκαετία. Μια τέτοια λύση που απαιτεί κυρίως πολιτική βούληση, ίσως μπορέσει να ανασύρει το θέατρο από το τέλμα, να του δώσει νόημα ύπαρξης, να το μεταβάλει σε δημιουργικό πολιτιστικό κύτταρο, χαρακτηριστικά στοιχεία που έχει χάσει εδώ και χρόνια...

ΑΡΜΟΝΙΚΗ ΣΥΝΘΕΣΗ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΩΝ ΜΕΡΩΝ

Αν πάτε στην Νέα Σκηνή του Εθνικού Θεάτρου να παρακολουθήσετε τις «Δούλες» του Ζαν Ζενέ, σίγουρα, πριν την παράσταση, θα προλάβετε να διαβάσετε επί τροχάδην στο πρόγραμμα τον σαρτρικό σχολιασμό του έργου. Έτσι μυημένοι από τον κυρίαρχο λόγο του ιερέα, θα συμμετέχετε στην τελετουργία του συγγραφέα.

ΑΥΤΗ ΕΙΝΑΙ Η πραγματικά τραγική μοίρα του Ζενέ και όχι, όπως επαναλαμβάνουμε μονότονα και πληκτικά, η ομοφυλοφιλία του ή το βεβαρημένο ποινικό του μητρώο. Σε αυτά κατορθώνει να αντιδράσει, γίνεται ο καταραμένος συγγραφέας —πέντε μυθιστορήματα και δύο θεατρικά έργα, γραμμένα κυρίως στην απομόνωση της φυλακής. Όμως παύει ουσιαστικά να υπάρχει ως συγγραφέας, όταν σαραντάρης πια, το 1949, του απονέμεται χάρις και οι υψηλοί προστάτες ετοιμάζουν την επίσημη έκδοση των Απάντων του. Τότε, ο φίλος και ειδικός επί των προλόγων Ζαν-Πωλ Σαρτρ αναλαμβάνει να γράψει την εισαγωγή. Από το άλλο άκρο της κοινωνικής ιεραρχίας, σκύβει πάνω στο υποκείμενο Ζενέ και, σε έναν χειμαρρό 700 σελίδων, το μετατρέπει σε ψυχαναλυτικό - υπαρξιστικό αντικείμενο.

Το δραματικότερο παράδειγμα στην λογοτεχνία των συνε-

πειών μιας ψυχαναλυτικής διαδικασίας, γιατί κατά κανόνα στην κλίνη του Προκρούστη ξαπλώνονται οι συγγραφείς μετά θάνατον. Ενώ ο Ζενέ αντιδρά στο σωφρονιστικό σύστημα, όπως και σε κάθε εξουσία, δεν απορρίπτει τον πρόλογο. Αποδέχεται την «αγιοποίηση», αλλά σιωπά σχεδόν για μία δεκαετία, χάνοντας ίσως οριστικά την αυθορμησία στην γραφή του. Προσπαθεί να αφομοιώσει την βεβιασμένη εκλογίκευση που του επιβλήθηκε. Εισ το εξής, αποφεύγει την βιωματική αμεσότητα που ενέχει, γι' αυτόν τουλάχιστον, η πεζογραφία· η προκλητική του φαντασίωση νοιώθει ασφαλής μόνον όταν φορά το θεατρικό κοστούμι. Επιξεί ως δραματουργός· ωστόσο, η ψυχαναλυτική αναδίφηση εντοπίζοντας δήθεν την πηγή της συγγραφικής φλέβας επέτυχε την μερική αποκοπή της.

Το μονόπρακτο «Υψηλή επιτήρηση» και «Οι Δούλες» γράφονται πριν την σαρτρική επέμβαση. Θεματικά, τα δύο έργα εμφανίζουν ομοιότητες με το «Κεκλεισμένων των Θυρών» του Σαρτρ. Σ' έναν ενιαίο χώρο και χρόνο, τρεις ηθοποιοί βυθίζονται στην κόλασή τους, μέτοχοι στο θεατρικό παιχνίδι.

«Οι Δούλες» αποδίδονται στα ελληνικά από τον Ο. Ελύτη με «τις διαστάσεις τις υπερτροφικές του θαυμασμού» που έτρεφε τότε ο ποιητής για «τους λιγοστούς αιρετικούς της Ευρώπης». Ο σκηνικός χώρος που στήνει η Ι. Παπαντωνίου είναι «πιστή αντιγραφή ενός γυναικείου δωματίου» και ταυτόχρονα επαρκώς άδειος, ενώ τα κοστούμια του Α. Γεράρδου «φορέματα εξωφρενικά» και τα δύο σύμφωνα με τις οδηγίες του συγγραφέα.

Ο Κ. Δαμάτης καλείται να αναδείξει τον δυισμό πραγματι-

Βέρα Ζαβιτσιάνου, Αντιγόνη Βαλάκου, Κατερίνα Χέλμη στις «Δούλες» του Ζενέ, όπως ανέβηκαν στο Εθνικό Θέατρο.

κότητας και χιμαιρας μάλλον με δεδομένη την διανομή. Ο Ζενέ επιμένει: «οι ηθοποιοί να μην παίζουν ρεαλιστικά... αρνούμαι στο θέατρο να είναι η περιγραφή της καθημερινής συμπεριφοράς όπως την βλέπει κανείς απ' έξω». Οι δούλες φαινομενικά αποτελούν μία ενότητα, όμως, όταν υποδύονται, αποκαλύπτουν δύο αντίθετους χαρακτήρες που εκδραματίζουν φαντασιώσεις εξουσίας και εκδίκησης. Ένα θηλυκό - αρσενικό δίπολο, δεμένο σε μία σχέση λατρείας - μίσους, που φθάνει μέχρι τον φόνο ή την αυτοκτονία· μυστηριακή πράξη που θέλει να υπογραμμίσει τον παρалоγισμό της ύπαρξης.

Η Β. Ζαβιτσιάνου είναι μια Κλαίρη θηλυκή, γλυκερά τρυφερή, μαζί και υποδόρια ισχυρή. Ενώ η Σολάνζ της Α. Βαλάκου, με μία σχεδόν αρσενική δύναμη, διατηρεί αμείωτη μέχρι την τελική κορύφωση την καταστροφική ένταση. Οι δύο ηθοποιοί μάλλον υστερούν στους πρόδηλα προσποιητούς

τρόπους που απαιτεί η συνεχής διπλοπροσωπία. Αντίθετα, αγγίζουν την βαθύτερη ομοφυλοφιλή ενότητα και αποδίδουν ανάγλυφη την απελπισία μιας αδιέξοδης κατάστασης.

Όπως διαφορετικά, η Κυρία της Κ. Χέλμη, «λίγο μικροαστή, λίγο κοκότα», χωρίς να «παρατραβιέται ως την γελοιοποίηση», αισθητοποιεί τις συγγραφικές προδιαγραφές. Η σκληρή αδιαφορία του ισχυρού, περισσότερο αποκρουστική στην συγκατάβαση παρά στην απροσποίητη τραχύτητα.

Ο Κ. Δαμάτης επέτυχε την ενότητα του έργου μέσα από «μία αρμονική σύνθεση εντελώς διαφόρων μερών, παιγμένων εντελώς διαφορετικά», για να επαναλάβουμε τα λόγια του Ζενέ.

Εμείς αδιαφορούμε για τα οικονομικά προβλήματα του Εθνικού Θεάτρου, εφ' όσον δίνει την ευκαιρία για παραστάσεις όπως «Οι Δούλες» ή «Η Παρεξήγηση».

Μ. Θεοδοσοπούλου

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΛΟΥΪΤΖΙ ΜΑΛΕΡΜΠΑ

Το υγρό πυρ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Εκδόσεις Νεφέλη

Ο ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ, Η ΠΑΤΡΙΔΑ ΜΑΣ

Κινηματογράφος. Ορισμένες από τις ταινίες που κινητοποιούν το ενδιαφέρον μας, είναι δυνατόν να τροφοδοτήσουν τον κριτικό λόγο: «Ούργκα» του Νικήτα Μιχάλκωφ, «Άλις» του Γούντυ Άλλεν, «Το μετέωρο βήμα του πελαργού» του Θόδωρου Αγγελόπουλου. Μα, πάνω απ' όλες, η ταινία του φινλανδού «πολίτη του κόσμου» Άχι Καουρισμάκι «Προσέλαβα έναν επαγγελματία δολοφόνο».

ΥΠΟΤΟΝΙΚΗ συνεχίζεται η φετινή κινηματογραφική σαιζόν, με σαφώς μειωμένη προσέλευση θεατών, γεγονός που επιτείνει τα προβλήματα διανομών και αιθουσαρχών. Ωστόσο, ενδιαφέρον συνεχίζει να υπάρχει και εναπόκειται στο κοινό πού θα το εστιάσει. Εμείς επιλέξαμε τέσσερις από τις ταινίες που παίζονται αυτόν τον καιρό στις αίθουσες (οι δύο κάνουν πρεμιέρα σήμερα) που, όσο κι αν δεν είναι αρκετές για να κερδίσουν όλες την επιδοχίμασία μας, έχουν γίνει από κινηματογραφιστές με ιδιαίτερα αναγνωρίσιμο προσωπικό στίγμα και αναγνωρίζονται ως ταινίες δημιουργού —δεν έχουν γίνει, δηλαδή, αποκλειστικά για τις παραγωγικές ανάγκες κάποιων μηχανισμών και δεν είναι μοναδικός

τους στόχος να «περπατήσουν» εμπορικά —αρχικά στις αίθουσες και, κατόπιν στο βίντεο και στις τηλεοράσεις.

● ΟΥΡΓΚΑ του Νικήτα Μιχάλκωφ

Ο Ρώσος ευνοούμενος πλέον κινηματογραφιστής του Γιέλτσιν και του νέου καθεστώτος, δεν πρέπει να δυσκολεύτηκε πολύ να βρει γάλλους παραγωγούς, όταν σχεδίαζε αυτό το

φιλμ. Η Γαλλία, χώρα με παράδοση στον κινηματογράφο εθνολογικού περιεχομένου, τον συνέδραμε αφειδώς και το συνεργείο του όργωσε τις στέπες της κινεζικής Μογγολίας για μια ταινία που, υποτίθεται, ότι στην εκκίνησή της ήθελε να καταδυθεί στις συνήθειες των γηγενών, πριν από την έλευση του βιομηχανικού πολιτισμού και την αλλοτρίωσή που επέφερε.

Στο ξεκίνημα επιδιώκεται η

περιγραφή των συνηθειών μιας οικογένειας νομάδων και η σύγκρισή τους με εκείνες ενός ρώσου οδηγού αυτοκινήτου που μένει στην περιοχή. Στην πορεία, ο κεντρικός ήρωας πηγαίνει στην πόλη και, ευεπήφορος καθώς είναι, «βυθίζεται» σε μια ζωή που ξεκόβει τον άνθρωπο από βαθιά ριζωμένες «φυσικές» συνθήκες, που τον υποτάσσει στις πλάνες και επιβλητικές αξίες ενός πολιτισμού σαθρού κατά βάσιν. Ωστόσο, η ηθικιστική ματιά του σκηνοθέτη, η πρωτογενής σκόπευση των γηγενών από την σκοπιά της γραφικότητας και του φολκλορισμού και η συγκινησιακή απόδοση του φυσικού χώρου λατρευτικά (η κάμερα «σαρώνει» κατά κόρον τις απέραντες στέπες, ξανά και ξανά, χωρίς η υποτυπώδης δράση να το υποκινεί), εμβρόντητη μπρος στην φυσική αρμονία, οδηγούν το φιλμ μέσα από την αφόρητη κοινοτοπία. Ο Μιχάλκωφ, κουβαλώντας τα πλέγματα ενός κάποιου σοβιετικού κινηματογράφου μονοδιάστατου και μονόχρωμου, δεν μπορεί να απαλλαγεί από το γραφικό μαυιχαϊσμό και, συνεπώς, η ταινία, αν φαίνεται ότι αναζητήσει πρότυπα σε κάποιο ξένο κινηματογράφο, αυτά μάλλον δεν υπάρχουν στον Ζαν Ρους αλλά στον Μπερτολούτσι και στο «Τσάι στην Σαχάρα». *National Geographic*, δηλαδή, αλλά ρώσικα, φολκλορισμός και ηθικολογία. Κουραστικά πράγματα...

● ΑΛΙΣ του Γούντυ Άλλεν

Μια γυναίκα παντρεμένη, καθολική, πιστή στον γάμο και στον θεό αντιμετωπίζει με δέος την απιστία και επιδίδεται σε τσιλιμπουρδίσματα για να θεραπευτεί από την ανία, σε εφαρμογή σχετικής κούρας που της επιβάλλει ανατολίτης ιατροφιλόσοφος. Με την βοήθεια ενός

Η Μία Φάρρου, Άλις στην νέα ταινία του Γούντυ Άλλεν.

βοτάνου που ...την κάνει αόρατη θα περάσει έντονες στιγμές, θα της αποκαλυφθεί διαλυμένη η συνεκτική οικογενειακή σχέση της και, στο τέλος, μετά την ανασύρση μιας έντονης ερωτικής περιπέτειας, θα εγκαταλείψει την συζυγική παστάδα και θα αφοσιωθεί στον άλλο μεγάλο έρωτα, τον Θεό —και την θεμισμένη ιεραποστολική δράση της καθολικής εκκλησίας.

Ο Γούντνυ Άλλεν, στο μόνιμο μοτίβο του των οικογενειακών ιστοριών που μετέρχονται την ψυχανάλυση ως μέσο προσέγγισης των διαπλεκόμενων σχέσεων, φτιάχνει και χαρακτηριστικές και στις ψυχές προσπευλάει —ωστόσο μοιάζει να μην μπορεί να αποφύγει την επανάληψη και την κούραση που αυτή συνεπάγεται. Εντάξει, η χειραφέτηση μπορεί να επιτευχθεί αν ισορροπήσει ο άνθρωπος με τον εσωτερικό του κόσμο και αν καταλήξει σε ριζικές λύσεις —«αυτό επιθυμώ κι αυτό κάνω»—, αλλά, αλοίμονο, αν αυτή η ισορροπία εδράζει στην φιλανθρωπία και στον προσηλυτισμό σε χριστιανικά δόγματα... ιθαγενών της Αφρικής. Τι μονοσήμαντη, γραμμική προσέγγιση; Παιζουν: Μία Φάρρου, Τζο Μαντένια, Γουίλλιαμ Χαρτ.

● ΠΡΟΣΕΛΑΒΑ ΕΝΑΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΑ ΔΟΛΟΦΟΝΟ του Άχι Καουρισμάχι

Ο Άχι Καουρισμάχι —ο ένας από το διδυμο των γνωστών Φινλανδών αδελφών— συνεχίζει να σχηματοποιείται έμμεσες ιδέες —και καταφέρνει να κάνει μια «μικρή» πλην την σημαντικότερη ταινία των ημερών. Ο φινλανδός «πολίτης του κόσμου» χρησιμοποιεί κινηματογραφικά φετίχ και κάνει μια πικρή ταινία για τα κίνητρα των εξαθλιωμένων του νέου κόσμου που θα τους βοηθήσουν να κρατηθούν στην ζωή.

Πρώτο και σημαντικότερο φετίχ ο Ζαν-Πιέρ Λεώ, ο πρωταγωνιστής του Φρανσουά Τρυφώ, σύμβολο της γαλλικής νουβέλ-βαγκ που παίζει τον ρόλο ενός απελπισμένου υπαλλήλου, απολυμένου από την

δουλειά του, που θέλει να πεθάνει. Αδυνατεί να αυτοκτονήσει και αναγκάζεται να πληρώσει τα τελευταία του λεφτά σε μια συμμορία επαγγελματιών δολοφόνων για να τον σκοτώσουν. Κι ύστερα, έρχεται ο έρωτας... Και οι επιθυμίες αντιστρέφονται: τώρα θέλει με πάθος να σωθεί και να δοθεί...

Ο Καουρισμάχι δουλεύει μεθοδικά, συναρθρώνοντας μεταξύ τους μικρές σεκάνς που ολοκληρώνονται ψυχρά καταγραφικά, με ολοσδιόλου ακίνητη την κάμερα. Καταγράφει ένα εφιαλτικό, βρώμικο και αφιλόξενο Λονδίνο (όπως δεν το έχουμε δει ούτε στην πιο κριτική ματιά του υπερεκτιμημένου νέου αγγλικού κινηματογράφου), τον κυνικό ρατσισμό μιας κοινωνίας συντηρητικής και γκρεμίζει με συνοπτικές διαδικασίες το «θαύμα» του θάτσερικού νεοφιλελευθερισμού. Καταδύεται στον κόσμο των εξαθλιωμένων λούμπεν, του εγκληματικού υπόκοσμου από ανάγκη και εξαιτίας της απουσίας αξιακής συγκρότησης —και αποκαλύπτει την ανθρωπινή πλευρά των μοναχικών και των απομονωμένων. Στον έρωτα περιδινίζει δύο ταιπωρημένα σώματα —κοντράστ τρομακτικό στα πρότυπα των πλαστικών στάρλετ του παγκόσμιου κινηματογράφου.

Και, χωρίς ούτε στιγμή να ξεφύγει προς το μελόδραμα, είναι τρυφερά συγκινητικός όταν, με πάθος, υπερθεματίζει την ανάγκη των ανθρώπων να συναντηθούν, να υπάρξουν, να ελπίζουν...

Ζαν-Πιέρ Λεώ, μαύρο χιούμορ, εξαθλίωση, ελπίδα, σινεμά της συγκίνησης ανεπιτήδευτα φτωχό και μια ιαχή: «Οι εργάτες δεν έχουν πατρίδα» —τέτοια σπουδαία πλην απωθημένα και καταχωρισμένα στο κόρπους της κινηματογραφικής ιστορίας— σήμερα, μπορούν ακόμα να αποτελούν διέξοδο και πρόταση. Μα, ο Καουρισμάχι είναι μόνος και πλάνης —θα αντισταθείτε. Μόνοι και πλάνητες, όμως, ήταν όλοι, όλοι ανεξαιρέτως, καθένας με τον δικό του τρόπο, οι κινηματογραφιστές που θαυμάζουμε.

Ηλίας Κανέλλης

● ΤΟ ΜΕΤΕΩΡΟ ΒΗΜΑ ΤΟΥ ΠΕΛΑΡΓΟΥ

του Θ. Αγγελόπουλου

● Για την νέα ταινία του Αγγελόπουλου —που φαίνεται ότι έκανε επιτυχία στην Γαλλία— είχαμε γράψει από το φεστιβάλ Θεσσαλονίκης. Θα αρκεστούμε να επαναλάβουμε κάποιες από τις επισημάνσεις μας:

Ο Αγγελόπουλος είναι ένας εναργής άνθρωπος. Κοινωνικός και δραστήριος αντιλαμβάνεται τα προβλήματα του κόσμου —ή καλύτερα, τολμά να ασχοληθεί με τα κάθε φορά μεγάλα προβλήματα της ανθρωπότητας. Η αντίληψή του αυτή, όμως, είναι η αντίληψη του ανθρώπου που όλα αυτά τα νομοτελειακά τα προσεγγίζει μέσω των μηχανισμών της πληροφόρησης: εφημερίδες, περιοδικά, τηλεόραση.

Μέσω, δηλαδή των μηχανισμών που μας γνωστοποιούν το εφήμερο επιχειρώντας κάποιο σχολιασμό του, χωρίς ωστόσο αυτός ο σχολιασμός να είναι έγκυρος και, κυρίως, διορατικός. Την αδυναμία του να προσεγγίσει το υψηλό κατά τρόπο έγκυρο, δηλαδή φιλοσοφικό, την μεταστοιχειώνει σε επιτηδειότητα. Αποκρύπτοντας επιμελώς τις αναφορές του από τον ευτελή χώρο των MASS MEDIA, χρησιμοποιεί την υψηλή κινηματογραφική δεξιότητα των συνεργατών του ως προπέτασμα καπνού.

Με αυτόν τον τρόπο καταφέρνει να υποδυθεί την υψηλή τέχνη. Δεν αποφεύγει, όμως, να αποκρύψει εντελώς ότι ο κινηματογράφος του έχει όλα τα φόντα για να είναι —και να παραμένει— μετέωρος.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΑ ΚΤΙΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Η οργάνωση του χώρου δεν είναι μόνο θέμα οικολογικό, οικονομικό, κοινωνικό —πάνω απ' όλα είναι παράγων πολιτισμού.

Ο LE CORBUSIER στην δεκαετία του '40 έγραφε:

«Σ' όλη την έκταση της χώρας δεν υπάρχει έργο που να έχουμε το δικαίωμα να χαρακτηρίσουμε αδιάφορο: το κάθε τι έχει την σημασία του, παίζει τον ρόλο του, έχει ευθύνη για την ομορφιά ή την ασχήμια της χώρας. Το κάθε τι είναι ένα σύνολο κι ωστόσο δεν είναι παρά ένα κομμάτι. Η πατρίδα είναι φτιαγμένη απ' αυτήν την αρμονία που δένει την φύση με το δομημένο περιβάλλον».

Και στα 1978 στα Ανώγεια, σε μία συζήτηση για την παράδοση και τον πολιτισμό, ένας Ανωγειανός σηκώθηκε και είπε:

Παράδοση και Πολιτισμός είναι τα βουνά και οι βράχοι είναι τα δέντρα και οι θάμνοι είναι τα πουλιά και τα ζώα...

Στα χρόνια μας μιλάμε πολύ για το περιβάλλον: αγώνες, διαμαρτυρίες, προφητείες για απίθανες καταστροφές για το τέλος του κόσμου.

Μετά γυρίζουμε σπίτια μας και κόβουμε το δέντρο του ακάλυπτου χώρου ή της αυλής μας γιατί τα φύλλα του βουλώνουν τις αποχετεύσεις μας!

Όπως όμως δεν μπορείς να παλεύεις για δημοκρατία και να είσαι αυταρχικός στην συμπεριφορά σου, άλλο τόσο δεν μπορείς να μιλάς για πολιτισμό, για τέχνη και φιλοσοφία, και να επιτρέπεις την καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος που τυχαίνει να διαχειρίζεται ως πανεπιστημιακή αρχή ή ως πανεπιστημιακός δάσκαλος.

Πιστεύω πως σήμερα στην Ελλάδα, ίσως περισσότερο από ποτέ άλλοτε, υπάρχει επείγουσα ανάγκη να συνειδητοποιήσουμε τρία πράγματα.

1. Ότι η οργάνωση του χώρου δεν είναι μόνο θέμα οικολογικό, οικονομικό, κοινωνικό αλλά παράγοντας πολιτισμού. Και η έγνοια για την οργάνωσή του είναι φροντίδα για τον πολιτισμό. Συνηγορούν σ' αυτό η Κνωσσός, η Ζάκρος, αλλά και το παλιό λιμάνι στα Χανιά, οι πλατείες στο Πήλιο, η Σύρος.

2. Ότι η ευθύνη για την οργάνωση αυτού του χώρου δεν είναι του αρχιτέκτονα μονάχα αλλά και του εργοδότη, κι αυτό ισχύει ιδιαίτερα προκειμένου για τα πανεπιστημιακά κτίρια.

Άρα, η ευθύνη για την οργάνωση αυτού του χώρου δεν είναι μόνο των μελετητών και των κατασκευαστών αλλά και της διοίκησης του πανεπιστημίου και της πανεπιστημιακής κοινότητας.

και της τεχνικής υπηρεσίας και της πολιτείας που τελικά δίνει τα χρήματα.

Όλοι αυτοί έχουν εξίσου την ευθύνη και το έργο τελικά είναι όλων δημιουργήμα.

3. Ότι όλα αυτά είναι πιο εύκολα όταν δεν επιχειρούμε μια πρόταση που να προάγει τον πολιτισμό, δηλ. όταν δεν επιχειρούμε ΤΙΠΟΤΑ.

Πιο εύκολη η διαδικασία: πιο εύκολα τα οικονομικά: πιο εύκολες οι εγκρίσεις: για τους μελετητές, για τον επιβλέποντα, για τον εργολάβο.

πιο εύκολα όταν αφήνουμε τα πράγματα στην τύχη.

όταν δεν έχουμε ένα όραμα για αυτούς τους χώρους που θα χτίσουμε.

κι όταν δεν επιχειρούμε να το προσεγγίσουμε.

Κι ακόμα κάτι ιδιαίτερα σημαντικό:

Δεν είναι απλά πιο εύκολο το «τίποτα» με το οποίο χτίσαμε ολόκληρες πόλεις στην Ελλάδα.

αλλά είναι πολύ δύσκολο να προσεγγίσουμε τα οράματά μας μέσα σ' αυτό το κλίμα ΑΔΙΑΦΟΡΙΑΣ που κυριαρχεί και μέσα απ' τις απέραντες δυσκολίες της γραφειοκρατίας, της ανοργάνωσής, της ανέχειας και των συμφερόντων.

Αυτά πρέπει να τα έχουμε συνειδητοποιήσει όταν επιχειρούμε να κατασκευάσουμε ένα πανεπιστημιακό περιβάλλον για να είμαστε προετοιμασμένοι για όσα θ' αντιμετωπίσουμε και να οπλιστούμε με κουράγιο και μουλαρίσιο ΠΕΙΣΜΑ.

Το ξαναλέω λοιπόν:

● Ο χώρος και τα κτίρια είναι πριν απ' όλα έκφραση πολιτισμού.

● Η ευθύνη γι' αυτά κοινή και το έργο κοινό.

● Οι δυσκολίες απέραντες.

Όμως και οι ευθύνες είναι τεράστιες. Και το πανεπιστήμιο είναι ΥΠΟΧΡΕΩΜΕΝΟ να δίνει το παράδειγμα.

Ξέρω βέβαια τις πιέσεις, την έλλειψη χώρου, τους αριθμούς των φοιτητών που συσσωρεύονται απρογραμμάτιστα σε απροετοίμαστα πανεπιστημιακά ιδρύματα κ.λπ.

Τα ξέρω καλά κι εκεί κρύβεται ένας κίνδυνος θεμελιακός: η προσωρινή λύση που δεν είναι συνεπής με την προσωρινότητά της. Έτσι κατασκευάζονται «προσωρινά» προκατασκευασμένα κτίρια ή ταχύρυθμα ή όπως αλλιώς τα πείτε:

για να καλύψουν τις άμεσες ανάγκες. Κι αυτά τα κτίρια ΜΕΝΟΥΝ ως δείγματα μιας μίζερης τεχνολογίας που γίνεται αυτοσκοπός κι όχι το μέσο για την άνθηση του πολιτισμού.

Κτίρια, μάρτυρες εύγλωττοι.

● Της αδιαφορίας μας για την σημασία που έχει το περιβάλλον ως «πεδίο εκμάθησης».

● Της αδιαφορίας μας για την ανθρώπινη ευαισθησία που είναι ένα από τα πιο σημαντικά πράγματα που οφείλουμε να καλλιεργήσουμε στους νέους ανθρώπους, τους μελλοντικούς επιστήμονες που μας εμπιστεύονται τις πολύτιμες ώρες της σπουδής τους για κάμποσα χρόνια.

Προσωρινή λύση θα έπρεπε να σημαίνει ότι εντάσσουμε την πρόταση όσο πιο διακριτικά μπορούμε στο περιβάλλον, την κατασκευάζουμε όσο γίνεται πιο οικονομικά και ξεκινάμε ταυτόχρονα την διαδικασία αντικατάστασής της.

Αλλιώς τι κακοποιούμε τον εαυτό μας και τους άλλους, βαφτίζοντας προσωρινές αυτές τις μόνιμες κατασκευές που θα μείνουν εκεί που τοποθετήθηκαν μέχρι να ερειπωθούν για να θυμίζουν την ευθύνη μας για την γενική κακομοιριά.

Ας μην ξεχνάμε ότι στην φτωχή Αθήνα του 19ου αιώνα χτίστηκε το πανεπιστήμιο και το Πολυτεχνείο —κάτω από ειδικούς όρους βέβαια— και είμαι σίγουρος ότι το κόστος τους δεν θα μπορούσε να συγκριθεί με το κόστος των ιδιωτικών κατασκευών. Έμειναν όμως τα κτίρια αυτά σημεία αναφοράς και πολιτισμού χαρακτηριστικά ταυτότητας αυτής της πόλης που κοντεύει να χάσει το πρόσωπό της. Πώς αποτιμάται το κόστος της υλοποίησης μιας τέτοιας πρόθεσης;

Και πότε θα γίνει συνείδηση σε όσους συνεργάζονται για την δημιουργία των πανεπιστημιακών χώρων ότι τα προβλήματα των πανεπιστημιακών κτιρίων είναι πριν απ' όλα προβλήματα πολιτισμού;

Δημήτρης Αντωνακάκης

Σημειωματάριο

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

□□□ Αναδρομική έκθεση έργων ζωγραφικής, γλυπτικής και χαρακτηριστικής του Ανατολή Λαζαρίδη εγκαινιάζεται την Δευτέρα, 13/1, στις αίθουσες της Ελληνοαμερικανικής Ένωσης (Μασσαλίας 22). Διάρκεια, έως 29/1.

□□□ Εγκαινιάστηκε χθες στην γκαλερί «3» (Φωκυλίδου 3) έκθεση ζωγραφικής της Τίτας Κρεζή — «με εικόνες φτιαγμένες στο εργαστήρι φιλτραρισμένες μέσα από μνήμες τόπων που της είναι οικείοι (...), διαθέσεις ψυχής», όπως επισημαίνει στο εισαγωγικό της έκθεσης σημείωμα ο Αλ. Ξύδης.

□□□ Έκθεση ζωγραφικής της Ιωάννας Κιλίμη στην γκαλερί Α-ΕΝΑΟΝ (Άντερσεν 18, Κατεχάκη). Διάρκεια ως τις 18/1.

□□□ Ο χώρος τέχνης ΑΔΥΤΟ σε συνεργασία με το περιοδικό COSMOPOLITAN σας προσκαλούν στην έκθεση ζωγραφικής του Γιώργου Νιάρχου. Τα εγκαίνια θα γίνουν την Δευτέρα 13/1 μετά

τις 8 μ.μ. Διάρκεια 13-31/1 (Διονύσου 56, Χαλάνδρι).

□□□ Έκθεση ζωγραφικής της Ελένης Μπίλια στην αίθουσα τέ-

χνης «ΑΣΤΡΟΛΑΒΟΣ» (Ανδρούτσου 128, Πειραιάς). Εγκαίνια Τετάρτη 15/1 μετά τις 8 το βράδυ. Διάρκεια μέχρι 30/1.

□□□ Έκθεση ζωγραφικής του Γιούρη Γιαννακόπουλου στην γκαλερί «ΝΕΕΣ ΜΟΡΦΕΣ» Αίθουσα α' (Βαλαωρίτου 9). Εγκαίνια Πέμπτη 9/1 μετά τις 7 μ.μ. Διάρκεια έως 28/1.

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

□□□ Αφιέρωμα στον βωβό αμερικανικό κινηματογράφο με τακτικές προβολές κάθε Δευτέρα βράδυ διοργανώνεται στην Ελληνοαμερικανική Ένωση. Αυτή την Δευτέρα (13/1) παρουσιάζονται «Η μεγάλη ληστεία του τραίνου» του Έντουιν Πόρτερ (1903) και ταινίες του αμερικανικού μπουρλέσκ (1910-1915) της ομάδας του Μακ Σέννερ. Την προσεχή Δευτέρα (20/1) μια σημαντική ταινία, που θεωρείται ότι έθεσε τις βάσεις των αφηγηματικών κινηματογραφικών κωδίκων: «Η

γέννηση ενός έθνους» του Νταϊνβιντ Γουόρκ Γκρίφιθ.

□□□ Συνεχίζεται, στο Ινστιτούτο Γκαίτε, η παρουσίαση ορισμένων από τις πολυσυζητημένες ταινίες του γερμανού σκηνοθέτη Γκέοργκ Βίλχελμ Πάμπστ. Την Τρίτη 14/1 θα παιχθεί «Το ημερολόγιο μιας παραστρατημένης» (1929) με την Λουίζ Μπρουκς ενώ την μεταπροσεχή Τρίτη 21/1 το «Δυτικό Μέτωπο, 1918», ταινία του 1930 με τους Φριτς Κάμπερς, Γκούσταφ Ντιλς.

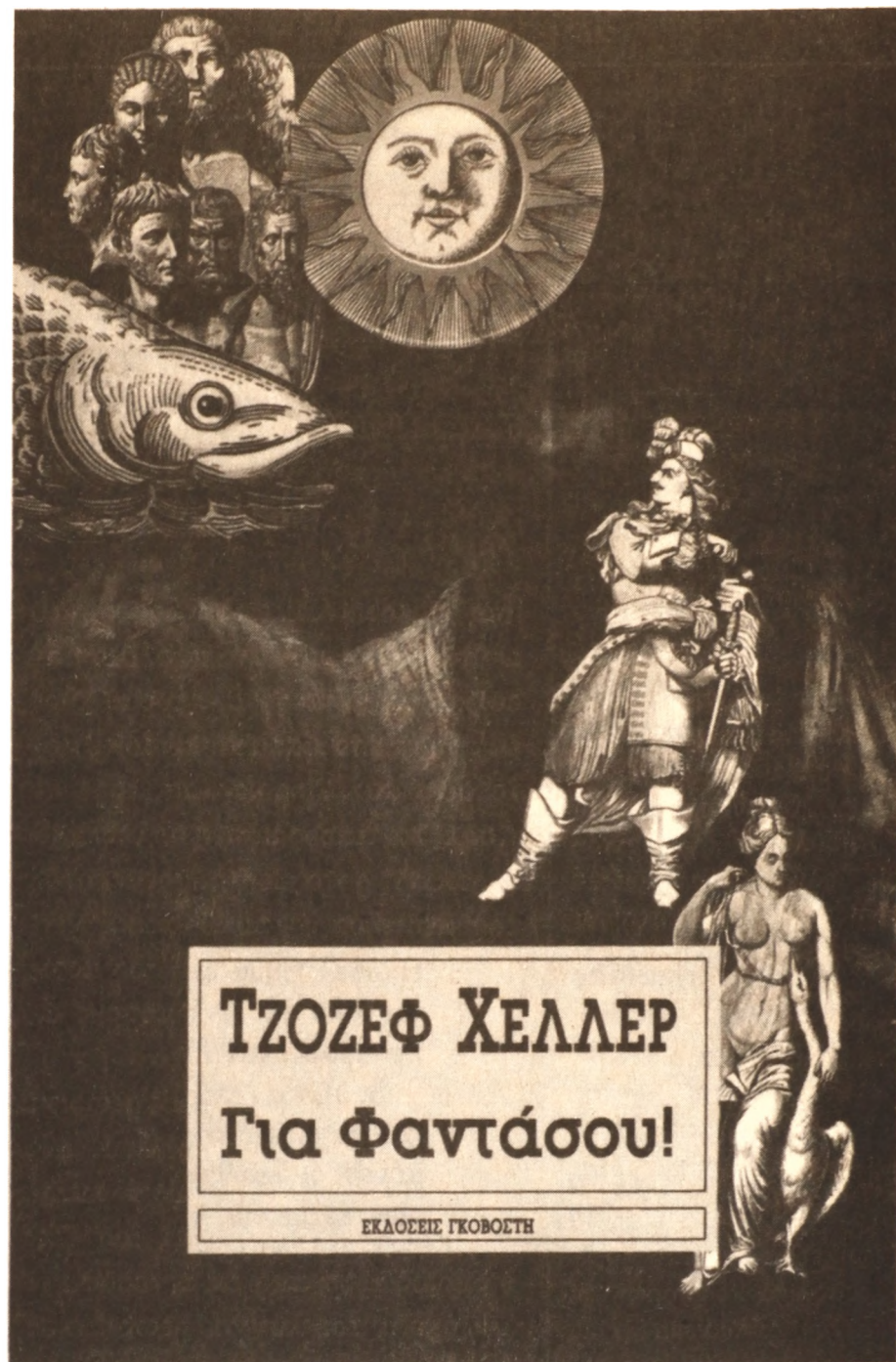
ΜΟΥΣΙΚΗ

□□□ Ρεσιτάλ τραγουδιού του τενόρου Τέο Ρώσση με άριες, αντίκες - όπερας, αριέττες, ναπολιτάνικα, αμερικανικά και ελληνικά τραγούδια, απόψε, στην Ελληνοαμερικανική Ένωση. Παρουσιάζονται έργα Τσέστι, Γκλουκ, Βέρντι, Τσίλεα, Μπελίνι, Ροσσίνι, Φάλβο, Κάπουα, Χερντελόντ και Σαμάρα. Στο πιάνο συνοδεύει η Γιολάντα Σεβέρη.

□□□ Την Δευτέρα 13/1 στις 7.30 μ.μ. οι συνθέτες Πιέρ Ράμ-

πεν και Νίκος Μαμαγκάκης διαλέγονται περί μουσικής στον κινηματογράφο, στον χώρο του Ινστιτούτου Γκαίτε. Και την Τρίτη 14/1, μετά την παράσταση του έργου του Ρ.Β. Φασμπίντερ «Ελευθερία στην Βρέμη», ο Πιέρ Ράμπεν θα μιλήσει με το κοινό περί μουσικής στο θέατρο — στον χώρο του «Στούντιο Ιλίσσια». Παπαδιαμαντοπούλου 4. Συνδιοργανωτές της εκδήλωσης, το Ινστιτούτο Γκαίτε και η εταιρεία θεάτρου «Διπλούς Έρωτες».

Το Βιβλίο της Χροιάς με δεκαέξι έγχρωμους πίνακες του Ρέμπραντ Hors-texte

Ο Τζόζεφ Χέλλερ (του Κατς 22) με τη σπιρτόζικη εξυπνάδα και την παθιασμένη του πνευματικότητα, χρησιμοποιεί σαν άξονα του βιβλίου αυτού το διάσημο πίνακα του Ρέμπραντ, όπου ο «Αριστοτέλης αναπολεί μπροστά στην προτομή του Ομήρου». Κάθε λεπτό, μέσα και έξω από τον πίνακα, το σκηνικό αλλάζει: τότε η αρχαία Ελλάδα, τότε η Ολλανδία της εποχής του μεγάλου ζωγράφου, και τότε η εποχή η δική μας. Ο Ρέμπραντ εικονογραφεί με το λαμπερό χρυσό του την εποχή της θαλασσοκρατίας της πατρίδας του και ο Χέλλερ με την κοφτερή σαν ξυράφι πέννα του ανατέμνει και παραλληλίζει τη Σπάρτη και την Αθήνα του χρυσού αιώνα με τις υπερδυνάμεις του σήμερα. Με λίγα λόγια πρόκειται για ένα βιβλίο που σου κόβει την ανάσα, ένα βιβλίο για ανθρώπους με πολλή εξυπνάδα και ακόμα περισσότερο χιούμορ.

στου Γκοβόστη
Ζωοδόχου Πηγής 21
Τηλ. 3615433

ΧΑΜΕΝΗ ΥΠΟΘΕΣΗ ΜΙΑ ΑΝΑΓΚΗ ΕΘΝΙΚΗ;

Στις 4-7 Δεκεμβρίου συνήλθε στο Ζάππειο, οργανωμένο από το Σωματείο Τεχνικών του ΥΠΠΟ, συνέδριο κρατών - μελών της ΕΟΚ, με θέμα «Η διαχείριση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς». Στο Συνέδριο ήταν εμφανή τρία αρνητικά σημεία: Η προσπάθεια των ελλήνων Τεχνικών να μονοπωλήσουν τη «διαχείριση» (θα πρότεινα: προστασία και ανάδειξη) των μνημείων, μεταβαπτιζοντάς τα όλα σε «αρχιτεκτονική κληρονομιά», η απουσία Τεχνικών πανεπιστημιακών, που ασχολούνται ευδόκιμα με την αναστήλωση, και τέλος η έκλειψη Αρχαιολόγων της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας ή των Πανεπιστημίων. Προσκληθήκε και ο υπογράφων, κατέθεσε έγκαιρα περίληψη, αλλά «ξεχάστηκε» να κληθεί να αναπτύξει το θέμα του. Αν ήταν σύμπτωση η ακούσια σιγή του, ας κρίνει ο αναγνώστης από το κείμενο της περίληψης.

★ ★ ★

1. Η Διεύθυνση Αρχείου Μνημείων και Δημοσιευμάτων (ΑΜΔ) του ΥΠΠΟ ιδρύθηκε το 1977 (Π.Δ. 941/1977 «Οργανισμός Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών»), ενταγμένη στην Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Αναστήλωσης (ΓΔΑΑ). Ο στόχος της ίδρυσής της είναι τριπλός: (α) Συγκρότηση Αρχείου, Μητρώου και Χάρτη όλων των μνημείων, α κ ι ν ή τ ω ν κ α ι κ ι ν η τ ώ ν, της Ελλάδας, (β) συγκέντρωση, ταξινόμηση, προστασία και αξιοποίηση του Αρχείου Εγγράφων, της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας από το 1830 μέχρι σήμερα, και (γ) εποπτεία των επιστημονικών εκδόσεων της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας.

2. Αμέσως μετά την ίδρυσή

της άρχισε σύντομη δραστηριότητα αφ' ενός για την συναγωγή καταλόγων καταγραφών μνημείων και αφ' ετέρου για την συγκέντρωση των διασκορπισμένων αρχείων εγγράφων (τα των εκδόσεων εξακολούθησαν να ασκούνται κατ' οικονομίαν από το ΤΑ-ΠΑ ελλείψει προσωπικού). Το έργο προχώρησε με ταχείς ρυθμούς έως το 1981, οπότε η ΔΑΜΔ ετέθη ουσιαστικά σε κατάσταση ληθαργική. Κατ' επίφαση προσπάθειες (1987 και εξής) να επαναδραστηριοποιηθεί, που χρησιμοποιήθηκαν περισσότερο ως άλλοθι, ήταν επόμενο να μην οδηγήσουν σε κανένα ουσιαστικό αποτέλεσμα, παρά τις εργώδεις αλλά τελικά άκαρπες πρωτοβουλίες των εκάστοτε διευθυντών της να επωφεληθούν από την σύγχρονη τεχνολογία (ένταξη σε κοινοτικά προγράμματα Πληροφορικής).

3. Αίτια της υπολειπουμένης και καχεξίας της ΔΑΜΔ δεν είναι μόνον οι λανθασμένες εκτιμήσεις των εκάστοτε ηγεσιών του ΥΠΠΟ, αλλά και η έκλειψη σύμπνοιας και συντονισμού μεταξύ των Υπηρεσιών, ιδιαίτερα μετά την κατάργηση (1982) της ΓΔΑΑ και την πολυσχιδή διάσπαση του τομέα προστασίας Αρχαιοτήτων και Μνημείων τόσο μεταξύ Υπηρεσιών του ΥΠΠΟ, όσο και μεταξύ ΥΠΠΟ και άλλων φορέων (ΥΠΕΧΩΔΕ, ΚΕΔΑΚ, περιφερειακά υπουργεία και γενικές γραμματείες). Αποτέλεσμα: αδυναμία κατάρτισης Αρχείου, Μητρώου και Χάρτη Μνημείων, και μη δυνατότητα προστασίας και αξιοποίησης του Αρχείου Εγγράφων, που καταστρέφεται και λεηλατείται καθημερινά, συσσωρευμένο άτακτα σε απόλυτα ακατάλληλους χώρους. Την χαριστική βολή θα αποτελούσε η ήδη εκδηλωθείσα (Ιούλιος 1991) και επικρεμάμενη απειλή, να καταργηθεί η ΔΑΜΔ ως... άχρηστη, αντί να αναδιαρθρωθεί εκ βάθρων!

4. Πιθανόν η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα της ΕΟΚ (ή ίσως ολό-

Ιστορικό ή παραδοσιακό το εικονιζόμενο μνημείο

κληρης της Ευρώπης;), που δεν έχει καταρτίσει ένα Εθνικό Μητρώο των μνημείων της, ενώ όφειλε να είναι πρωτοστάτης, εφόσον είναι καθολικά αναγνωρισμένη η ιδιάζουσα πολιτιστική της σημασία για την Ευρώπη! Κάτι παραπάνω: θα έπρεπε, κατ' εξοχήν σήμερα, να πρωταγωνιστεί στην τεκμηρίωση και των μνημείων του καλούμενου «Μείζονος Ελληνισμού», δηλαδή όλων των χωρών, όπου έδρασε και άφησε εμφανή ίχνη ο αρχαίος, βυζαντινός, μεταβυζαντινός και νεώτερος Ελληνισμός, ξεκινώντας από τις μεσογειακές και τις ρωσσολαβικές χώρες!

5. Οι άμεσες προοπτικές είναι ζοφερές, αλλά ίσως όχι και απελπιστικές! Πιστεύαμε ότι υπάρχουν ακόμη σοβαρά περιθώρια για να γίνει αντιληπτή η εθνική σημασία ενός τέτοιου, ηράκλειου ασφαλώς αλλά εφικτού έργου, και να εγκαταλειφθεί πλέον η παθητική και άβουλη στάση του πολιτιστικού ουραγού της Ευρώπης! Δεν απαιτείται τίποτε άλλο, παρά μόνον ελάχιστη αύξηση του προσωπικού (η μετάταξη προσωπικού θα κάλυπτε εδώ ουσιαστικά κενό!), επάρκεια μέσων και χώρων (ποια χρήση θα ήταν επωφελέστερη για τα δεκάδες ακίνητα του ΥΠΠΟ στην Πλάκα, που διαμοιράζονται, ειρή και ως έτυχε, σε ποικιλώνυμους άσχετους;), και προπαντός καλή θέληση! Υπάρχει άραγε αυτή η βρισκόμαστε όντως, ως Αρχαιολογική Υπηρεσία του Ελληνικού Κράτους, ante portas finis;

Επιλογικά.

Το κλείσιμο του Συνεδρίου συνοδεύονταν από δύο σοβαρά ολισθήματα. Πρώτον, την εισήγηση του Αρχιτέκτονα κ. Ιορδάνη Δημακόπουλου, διευθυντή Αναστήλωσης Κλασικών Αρχαιοτήτων, που ξιφούλκησε κατά πάντων, ιδιαίτερα της Αρχαιολογικής Εταιρείας και των Αρχαιολόγων της Υπηρεσίας, ενώ «αποφάνθηκε» και για «μόνιμη εγκατάσταση Σλάβων στην Ελλάδα τον καιρο και δο αιώνα μ.Χ.», προκαλώντας την αντίκρουση του υπογράφοντος. Και δεύτερο, από τον άκομφο τρόπο να εκμαιευθεί ψήφισμα με προτάσεις, που όπως σωστότατα επεσήμαναν οι περισσότεροι Ευρωπαίοι, έχουν καλυφθεί από την Σύμβαση της Γρανάδας (1985) είτε είναι θέματα εσωτερικής λειτουργίας της ελληνικής Αρχαιολογικής Υπηρεσίας! Έτσι έπεσε στο κενό η προσπάθεια. Ερώτημα: ίσως όχι περιττό: Πότε θα μάθουμε όλοι μας να μονοιάζουμε, αντί να καλούμε τους ξένους ως διαιτητές των διαφορών μας, εκθέτοντας την χώρα μας;

Δημήτρης
Τριανταφυλλόπουλος
Εφορος Βυζαντινών
Αρχαιοτήτων

Οι σπόροι

Ξάπλωνα κουρασμένη στο κρεβάτι. Τα πόδια μου τα 'νιωθα μουδιασμένα. Ώσπου ένα βράδυ αντιλήφθηκα ότι στα κάτω άκρα μου είχαν, πυκνά - πυκνά, φυτρώσει κάτι σπόροι, εκ των οποίων μερικοί, κάπως πιο μεγαλούτσικοι, πέταγαν κιόλας φυλλαράκια.

Ζήτησα κι ήρθε ένας γιατρός, που μου συνέστησε αμέσως τα συνήθη γι' αυτού του είδους την αρρώστια φάρμακα.

Άρχιζα να αισθάνομαι καλύτερα, όταν ένιωσα ξαφνικά θλίψη, κι ύστερα τύψεις, τέλος μια τρομερή οδύνη. Ετούτη τη ζωή που είχε ξεπηδήσει μέσα από το κορμί μου, απ' όπου και αντλούσε τις πρώτες της δυνάμεις, πώς μπόρεσα και την αρνήθηκα και την κατέστρεψα;

Έκτοτε προσπαθώ να φανταστώ τι θα γινότανε αργότερα και ονειρεύομαι την τόσο στενή φιλία και αγάπη που θα μας είχε εξ' άπαντος ενώσει.

Ζιζέλ Πρασινός, *Η καρδιά μου τους ακούει*
(Μετάφραση Χρήστος και Δέσποινα Παπάζογλου),
Εκδ. Εξάντας, Αθήνα 1990.

Ο φόβος του θανάτου

τον Ντελίλλο
Λευκός Θόρυβος
Μετάφραση Πέτρος Αμπατζόγλου
Βιβλιοπωλείον της Εστίας
Αθήνα 1991

Οι μεταπολεμικοί Αμερικανοί πεζογράφοι μπορεί μην έδωσαν, ή να μην έδωσαν ακόμα, έργο ανάλογο σε όγκο και ποιότητα μ' εκείνο των πεζογράφων του μεσοπολέμου, όμως κάποια σημερινά ονόματα, όπως των Τζους Κάρολ Όουτς, Τζακ Κέουακ, Μπέρναρντ Μάλαμουντ, Γουίλιαμ Μπάρους και αρκετών άλλων, διεκδικούν μια αξια θέση ο στερέωμα της αμερικανικής, ακόμα και της παγκόσμιας πεζογραφίας. Αποφεύγοντας τους μεγάλους κλασικούς πίνακες, εκείνους των Φώκνερ, Στάινμπεκ, Χεμινγκουέι ή Ντος Πάσος, επιχειρούν, σχεδόν στο σύνολό τους, μια ανατομία και κριτική του αμερικανικού φαινομένου, άλλοτε σαρκάζοντας και άλλοτε τονίζοντας την αδυσώπητη μοναξιά που τυλίγει την ύπαρξη, αποτέλεσμα του τρόπου ζωής που έχει επιβληθεί.

Από τους πεζογράφους που ιδιαίτερα εντυπωσιάστηκαν το αμερικανικό κοινό την τελευταία εικοσαετία, ο Ντον Ντελίλλο. Γεννήθηκε το 1936 στη Νέα Υόρκη, παρουσίασε το 1971 το πρώτο του πεζογράφημα «Αμερικάνικα» και το 1984 κέρδισε το Βραβείο της Αμερικανικής Ακαδημίας. Σήμερα έχει στο ενεργητικό του αρκετά μυθιστορήματα. Στην Ελλάδα έγινε πρό-

σφατα γνωστός με το έργο «Ζυγός» (εκδ. Χατζηνικολή) και με τον «Λευκό Θόρυβο», που κυκλοφόρησε από το Βιβλιοπωλείο της ΕΣΤΙΑΣ σε λογοτεχνική μετάφραση του Πέτρου Αμπατζόγλου.

Για τον τίτλο έχουμε από τον ίδιο το συγγραφέα την υποσημείωση: «Λευκός Θόρυβος: Ηλεκτρονικός θόρυβος με την ίδια ένταση σε κάθε συχνότητα. Ο όρος χρησιμοποιείται σε αναλογία με το λευκό φως που περιέχει κάθε συχνότητα μέσα στο οπτικό φάσμα». Θα μπορούσε να πει κανείς ότι η ένδειξη προι-δεάζει για τον κεντρικό άξονα του έργου, αλλά ο αναγνώστης πείθεται σύντομα ότι οι προθέσεις του συγγραφέα είναι συνθετικότερες.

Επιλέγοντας μια αστική οικογένεια που ζει σε μικρή πόλη της Κεντρικής Αμερικής, οικογένεια που τα παιδιά προέρχονται από προηγούμενους γάμους αλλά και από τον πρόσφατο —γεγονός που δημιουργεί σύγχυση ιδεών και τάσεων— ο Ντελίλλο επιχειρεί μια καθολίκευση του ήθους, της νοοτροπίας και των ανθρωπίνων σχέσεων στην αμερικανική κοινωνία.

Το βάρος της αφήγησης και τον ρόλο του κεντρικού ήρωα επωμίζεται ο Τζακ Γκλάντνεϊ, πατέρας της οικογένειας, που διδάσκει την ιστορία του ναζι-

«Νέα τάξη πραγμάτων» και μια πρώτη «ποιητική» απάντηση: *Η νέα βία του Παναγιώτη Καραβασίλη* (εκδ. Θέμα, Αθήνα 1991). Θυμήθηκα, καθώς διάβαζα τα οργισμένα και με το τρόπο τους αισιόδοξα κείμενα του Π.Κ., τον «Επίλογο» του Μανώλη Αναγνωστάκη που εγκιβωτίζει ένα παλαιότερο ποίημα του Τίτου Πατριχίου. Το αντιγράφω για όσους ξεχνούν:

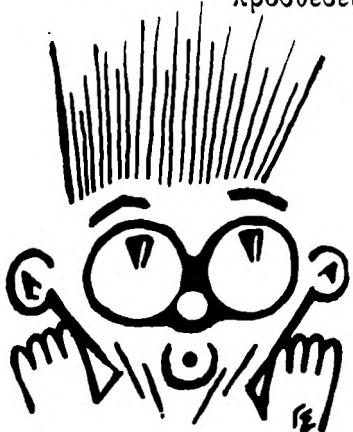
«Και όχι αυταπάτες
προπαντός. / Το πολύ -
πολύ να τους εκλάβεις σα
δύο θαμπούς προβολείς
μες στην ομίχλη / Σαν
ένα δελτάριο σε φίλους
που λείπουν με τη
μοναδική λέξη: ζω. /
Γιατί', όπως πολύ σωστά
είπε κάποτε κι ο φίλος
μου ο Τίτος, / Κανένας
στίχος σήμερα δεν
κινητοποιεί τις μάζες /
Κανένας στίχος σήμερα
δεν ανατρέπει
καθεστώς». / Έστω. /
Ανάπηρος, δείξε τα χέρια
σου. Κρίνε για να
κρίθεις.

Ξεχαρβάλωμα, λοιπόν;

Ο χαρτοκόπτης λέει να συνεχίσει —τι άλλο;— τη χαρτοκοπτική του. Στη Θεσσαλονίκη αυτή τη φορά από τις εκδόσεις «Παρατηρητής» μια ενδιαφέρουσα και ποικιλόμορφη συγχρομένη: Ηρώ Βακαλοπούλου, *Ιστορίες ενός θαμμένου κρίκου* —Πέντε νουβέλες «κυκλικές» και «γυναικείες»— ο πέμπτος τόμος από τις *Σελίδες αυτοβιογραφίας* του Γ.Θ. Βαφόπουλου —το σημαντικότερο κείμενο του Γ.Θ.Β., κατά την άποψη του χαρτοκόπτη— *Δύο διαλέξεις και μία εισήγηση για τον Ιπποκράτη* του αριστοτέχνη της αμεσότητας, και μάλιστα σε πολύ ειδικά θέματα, Δημήτρη Δ. Λυπουρλή.

Περίπτωση Ζ ή 2 είναι ο τίτλος του θεατρικού έργου (;) του Αποστόλη Χαλιανδρού (Θεσσαλονίκη 1991): «Εξπρεσιονιστικό, υπαρξιακό, μυστικοπαθές, παθοψυχογραφικό, κοινωνικό δράμα... Συμβολικό ως τα μύχια της ονειρικής οργασμικής νόησης...»

Ράκος ανθρώπινον ο χαρτοκόπτης, τι να προσθέσει;

Σύντομο βιογραφικό: «Χρησιμοποίησα τις λέξεις, / κατά προτίμηση τις πιο σκοτεινές. / Μ' αυτές εργάστηκα, / μ' αυτές, και με ένα φόβο. / Στη λέξη θάνατος, / κατέφυγα πολλές φορές - / μου φαίνονταν, / η μόνη αληθινή». Χρίστος Λάσκαρης, *Σύντομο βιογραφικό* (εκδ. Διαγωνίου), Θεσσαλονίκη 1991.

Το έπος του Μεσολογγίου. Η απήχησή του στη γερμανική ποίηση της ίδιας εποχής (Αθήνα 1991). Η διγλωσση έκδοση των Βασ. Ι. Λαζανά - Λ. Μυγδάλη περιλαμβάνει ποιήματα Γερμανών εμπνευσμένα από το έπος του Μεσολογγίου και δημοσιευμένα σε γερμανικά περιοδικά και εφημερίδες από το 1824 έως το 1826.

Υψιπετές και φιλοδοξο το πόνημα του Ν.Κ. Μουτσόπουλου, *Εκκλησίες της Καστοριάς 9ος - 11ος αιώνας* (εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1992). Ο ίδιος, πάντως, σημειώνει στον πρόλογο του «πως το χειρόγραφο του βιβλίου παραδόθηκε στο τυπογραφείο το 1988», που σημαίνει, βέβαια, πως η έρευνά του είναι ακόμη παλαιότερη... Φως, φανέρι!

σμού σε κολλέγιο ελεύθερων σπουδών και που πιστεύει αφελώς ότι, παραμένοντας μια ύπαρξη ήσυχη, χωρίς σχέδια, ανησυχίες και οράματα, θα λυτρωθεί από τον εφιαλτικό φόβο του θανάτου.

Η ζωή στη μικρή πόλη κυλάει με ηχητικό φόντο το θόρυβο των πολυκαταστημάτων, τα ραδιοφωνικά μηνύματα, τα υπερηχητικά και ηλεκτρονικά κύματα που κατακλύζουν τα πάντα, ενώ η υπερκατανάλωση έχει γίνει πια βίωμα στους κατοίκους. Αποκαλυπτική είναι η άποψη ενός καθηγητή του ίδιου κολλεγίου όπου διδάσκει και ο Γκλάντεν, ειδικευμένου στα σύγχρονα είδωλα: «...Εντάξει με τη μουσική, εντάξει με το σινεμά. Δεν λέω, ακόμα και τα κόμικς ίσως μπορούν να μας μεταδώσουν ορισμένα πράγματα, αλλά εδώ οι καθηγητές δεν διαβάζουν παρά μονάχα τα κείμενα στα κουτιά των απορρυπαντικών...»

Αυτό τον ρυθμό ζωής των Γκλάντεν αλλά και ολόκληρης της πόλης έρχεται να ταραξεί ένα «τοξικό ατύχημα», που απειλεί με οικολογική καταστροφή την περιοχή και θανατηφόρες συνέπειες τους πολίτες της, γεγονός που ο Ντελίλλο θα χρησιμοποιήσει σαν δυσοίωνα και ζοφερή προφητεία για τις επιπτώσεις της τεχνολογικής εξέλιξης.

Έτσι, με κύριο άξονα τον φόβο του θανάτου, αλλά και με πολλές άλλες θεματικές συνιστώσες, ο «Λευκός θόρυβος» καλύπτει όχι μόνο την υπαρξιακή αγωνία του ήρωα, ή καλύτερα του αντιήρωα, αλλά και καθολικότερους προβληματισμούς. Με μια αδρή γραφή, πλούσιο διάλογο, γλώσσα σύγχρονη και καθημερινή, ο πεζογράφος κατορθώνει, παρά τους κάποιους πλατειασμούς, να δώσει ανάγλυφα και πυκνά τα χτυπητά χαρακτηριστικά του αμερικανικού φαινομένου, τον ρυθμό ζωής, την έλλειψη οραμάτων, τη μάστιγα του καταναλωτισμού. Αλλά το επίτευγμα του Ντελίλλο δε βρίσκεται μόνον εκεί. Ίσως, εκείνο που δίνει ιδιαίτερο θέλγητρο στο μυθιστόρημα είναι το ότι επιλέγει ένα πικρό χιούμορ και έντονη σαρκαστική διάθεση, για να χαράξει καταστάσεις από την φύση τους δραματικές, όπως ο φόβος του θανάτου ή η απειλή μιάς οικολογικής συμφοράς.

Ο Πέτρος Αμπατζόγλου, χρησιμοποιώντας τις προσωπικές αφηγηματικές του αρετές και γνωρίζοντας τις λεπτές γλωσσικές αποχρώσεις, μεταφέρει όσο γίνεται πιο πειστικά το έργο του Ντελίλλο στη γλώσσα μας.

Τάκης Μενδράκος

Ιστορία και μυθοπλασία

Paul Ricoeur

**Η αφηγηματική λειτουργία,
Μτφρ. Βαγγέλης
Αθανασόπουλος
Εκδ. Καρδαμίτσα, Σειρά
«Θεωρία και μέθοδος»,
Αθήνα 1990.**

Τα δύο άρθρα που περιλαμβάνονται στην καλαισθητή όσο και εύχρηστη αυτή σειρά των εκδόσεων Καρδαμίτσα διευρύνουν την γνωριμία του ελληνικού κοινού με την σκέψη του γάλλου θεωρητικού ο οποίος πέρα από τις φιλοσοφικές καταβολές και αναφορές του έχει πολλαπλά συμβάλει στην ανάπτυξη της σύγχρονης επιστήμης της αφηγηματολογίας και της θεωρίας των κειμένων γενικότερα. Τα όρια της αφηγηματικής πράξης αποτελούν το αντικείμενο του πρώτου κειμένου (Αφηγηματική λειτουργία), θέμα που επιτρέπει στον Ρικέρ να παρουσιάσει συγκριτικά Ιστορία και Μυθοπλασία τόσο σε επίπεδο σημασίας (κοινή δομή) όσο και σε επίπεδο αναφοράς τους σε μια κοινή πραγματικότητα, σε μια «ιστορικότητα», αφού με τη

μία ή με την άλλη επιβεβαιώνουμε διαρκώς ότι είμαστε ιστορικά όντα. Η ανάλυση στο επίπεδο σημασίας επιτρέπει μια κατατοπιστική έκθεση όλων των βασικών θεωριών της αφηγηματολογίας και θεωρίας των κειμένων (από τους ρώσους φορμαλιστές και τον γαλλικό δομισμό μέχρι τις θεωρίες των Ν. Frye και Ν. Goodman). Ως προς το δεύτερο επίπεδο, η προσέγγιση της Ιστορίας ως λογοτεχνικό τεχνούργημα και της Μυθοπλασίας ως «μίμηση», οδηγεί στην διαπίστωση ότι «το παιχνίδι της αφήγησης περιλαμβάνεται μέσα στην πραγματικότητα που αφηγούμαστε», καταλήγοντας ότι συνδυαστικό κρίκο μεταξύ της προθετικότητας της ιστορικής γνώσης από την μία και της μυθοπλασίας από την άλλη αποτελεί το «ενδιαφέρον» για επικοινωνία. Στην επικοινωνία μεταξύ συγχρόνων, προγενεστέρων και μεταγενεστέρων απολήγει και η ανασχηματι-

σμένη από τον Ρικέρ «αφηγηματική επανάληψη» του Heidegger που ανοίγει, αντί τον ορίζοντα προς τον θάνατο, εκείνον του είναι - με - τους - άλλους, θέμα που αναλύεται στο δεύτερο κείμενο (Αφηγηματικός χρόνος). Η σχέση Χρονικότητας και Αφηγηματικότητας έχει εκτεταμένα απασχολήσει τον Ρικέρ στο τρίτομο έργο του *Temps et Récit*. Εδώ, μεταξύ της χαιντεγκεριανής ανάλυσης της ιστορικότητας και της στρουκτουραλιστικής αντίληψης της χρονικότητας / γραμμικότητας των γεγονότων, επιλέγει την αμεση σχέση των δύο εννοιών προσεγγίζοντάς την με «επανάληψη» ως υπαρξιακή εμβάθυνση του χρόνου που μέσα στην αφήγηση αναδεικνύει την διπλή ιδιότητά του ως κυκλικότητα και ως γραμμικότητα, την δε «μνήμη» ως σπειροειδή κίνηση που αναγάγει το «είναι» σε αυτό που «υπήρξε».

Δημήτρης Τσατσούλης

Η παρακράτηση του αισθήματος

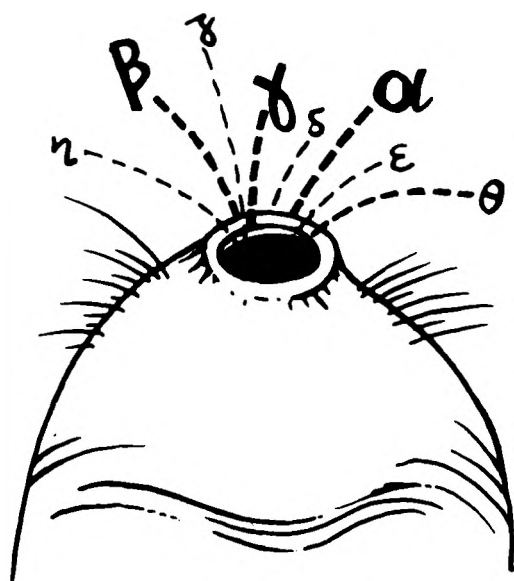
Νίκος Α. Καββαδίας
 Όσος και ελπίδα
 Εκδ. «Εστία»),
 Ιθύνει 1990

Η εκστρατεία στον Σαγγάριο και η μικρότερη καταστροφή είναι τα θέματα που απασχολούν τον Νίκο Α. Καββαδία στο πρόσφατο βιβλίο του. Η ιστορία του εξελίσσεται σε δύο επίπεδα: στο ανοιχτό πεδίο του πολέμου, όπου ένας έφερος ανθυπολοχαγός αγωνίζεται ως την τελευταία στιγμή να κρατήσει ζωντανό το εθνικό όραμα του βενιζελισμού και στα κλειστά όρια της πόλης (Αϊδίνι και μύρνη), όπου η αγαπημένη του προσπαθεί να επιβιώσει μέσα στην πηλη του χαλασμού.

Το ζευγάρι σώζεται, αλλά η περιπέτεια —κάτι περισσότερο: το δράμα μιας ολόκληρης γενιάς— ένει ανεξίτηλα χαραγμένη στην νύμη. Ο συγγραφέας δηλώνει την εισαγωγή ότι τα γεγονότα που εκθέτει, αποτελούν θησαυρίσματα από διηγήσεις κάποιων γνωστών του στην Κέρκυρα και μόνον το επιλογικό κεφάλαιο —κυριολεκτικά την ύστατη ώρα— αποκαλύπτει ότι οι ήρωες είναι οι γονείς του. Το εύρημα δεν διεκδικεί ιδιαίτερη πρωτοτυπία, έχει, όμως, συγκινησιακό αποτέλεσμα: να γνήσιο αίσθημα οικειότητας, που παρακρατείται σκόπιμα καθ' ύλην την διάρκεια της εξέλιξης, ατρέπει αναδρομικά τις πράξεις των πρωταγωνιστών και οικονομεί αποφασιστικά τον λόγο του αφηγητή. Ακόμη και η κάπως δυσχερής ταύτισή του με την ρητορική της Κόκκινης Μηλιάς αποπλά με τον τρόπο αυτό διαφορετικό νόημα. Ο Καββαδίας δεν αφήνεται εν ψυχρώ και δεν φιλοδοξεί να αναστήσει δίκην ιστορικής τοιχογραφίας το πνεύμα μιας ηρωικής εποχής. Αναφέρεται σε μία προσωπική υπόθεση, η οποία τοίχειωσε τον παιδικό του κόσμο. Η μυθιστορηματική, λοιπόν, πρόσδοσή της οφείλει να υπακούει —και το κάνει— στην λελογισμένη ελευθερία της καταγραφής των μεσων αναμνήσεων: ο δημιουργός συμμετέχει διακριτικά στα

πάθη της δράσης χωρίς να καταστρατηγεί ποτέ τα όρια της έντεχνης αφήγησης. Και αυτό είναι το κυριότερο προσόν του.

Βαγγέλης Χατζηβασιλείου

Ο διδακτισμός της αμεσότητας

Umberto Eco
 Σημειώματα, Απόδοση στα
 Ελληνικά Θ. Ιωαννίδης
 Εκδοτικός Οργανισμός
 Θεσσαλονίκης 1990

Τα 78 σχεδόν ισομεγέθη κείμενα που συνθέτουν τα «Σημειώματα» του Έκο, δημοσιεύτηκαν πρόσφατα ή παλαιότερα στο εβδομαδιαίο ιταλικό περιοδικό ευρείας κυκλοφορίας «L'Espresso».

Ο μέσος αναγνώστης του περιοδικού αλλά και ο έλληνας αναγνώστης του βιβλίου γίνεται κοινωνός της αναμφισβήτητης ικανότητας του ιταλού πανεπιστημιακού να «επικοινωνεί» άμεσα με το κοινό του, είτε πρόκειται για θέματα που αφορούν στην κοινωνική επικαιρότητα είτε πρόκειται για θέματα εξειδικευμένα. (Ο Έκο, συνδυάζοντας την βαθιά επιστημονική του γνώση στους τομείς της κοινωνιολογίας και της σημειολογίας με την αμεσότητα του λόγου, προσκαλεί, με το κάθε κείμενό του χωριστά, τον αναγνώστη του στον χώρο εκείνο όπου η μάθηση και η οξυδερκής ανάλυση συνάδουν με

την απόλαυση της ανάγνωσης). Ο ιταλός επικοινωνιολόγος καλεί τον αναγνώστη του σε γόνιμο προβληματισμό και δεν επιχειρεί να τον φυλακίσει σε προκατασκευασμένα σχήματα ή σκέψεις ούτε προφέρει αφορισμούς. Αποφεύγοντας τα δυσκολοαναγνώρισιμα λεκτικά σχήματα που θα αναδεικνυαν την δική του ευφυΐα, ο Έκο καλλιεργεί συνειδητά την ευφυΐα του ίδιου του αναγνώστη, διευρύνοντάς του τον ορίζοντα πρόσληψης και κατανόησης των όσων συμβαίνουν γύρω του καθημερινά. Αμεσότητα και λόγος χιουμοριστικός συνοφίζουν ίσως καλύτερα από κάθε άλλο χαρακτηρισμό τα κείμενα αυτά.

Τα θέματα επεκτείνονται σε ποικίλους όσο και ενδιαφέροντες τομείς που απασχολούν ή προβληματίζουν τόσο τον μέσον όρο και τον περισσότερο επαρκή αναγνώστη μια και στο καθένα διακρίνονται εμφανώς οι κοινωνιολογικές και σημειολογικές συντεταγμένες που καθορίζουν τον τρόπο προσέγγισής τους. Έτσι οι σύγχρονες σημειολογικές απόψεις για την λογοτεχνία και την θεωρία των κειμένων γενικότερα, η σύγχρονη κριτική, η βιβλιοκρισία, η οξυδερκής ανάλυση των ΜΜΕ, του Τύπου και ακόμη περισσότερο της TV, ή ακόμη η λειτουργία της διαφήμισης εναλλάσσονται με κοινωνικά προβλήματα όπως τα ναρκωτικά, η τρομοκρατία, το κυκλοφοριακό, η απονομή της δικαιοσύνης ή η κατάρρευση των ιδεολογιών και οι νέες μεθοδολογίες του αιώνα μας.

Η ελληνική έκδοση διαθέτει μια ευχάριστη μετάφραση. Στερείται όμως μιας πολύτιμης για τον αναγνώστη θεματικής οργάνωσης των 78 κειμένων που διαρκώς εναλλάσσόμενα αποκεντρώνουν την ανάγνωση, ακόμη δε περισσότερο αφού οι τίτλοι τους ελάχιστα σημαίνουν το πραγματικό τους περιεχόμενο. Στα μειονεκτήματά της προστεθεί και η έλλειψη χρονολογίας γραφής τους που είναι αναγκαία ασχέτως αν παραμένουν πάντοτε επίκαιρα.

Δημήτρης Τσατσούλης

Χριστιανικά
 αναγνώσματα: Θανάση Παπαθανασίου, *In statu viae*. Συμβολή στη θεώρηση του διλήμματος Ιεραποστολή ή απομόνωση. Ανάτυπο από τον τόμο Άνθρωπος και Κοινωνία (Πάφος 1991) και T.S. Eliot, *Η ιδέα μιας χριστιανικής κοινωνίας* (πρόλογος Δαμασκηνού Παπανδρέου μητροπολίτη Ελβετίας, μετάφραση Λένας Παπαθεμελή, εκδ. Παρατηρητής).

Ψαρωμένο χαρτοκόπτη ξαναειδάτε;

«Ωρες», προσωπικός εκδοτικός οίκος του Γιώργου Τσιντσίνη από τον Βόλο. Στο βιβλίο του *Ελληνική κλαψωδιά* συγκεντρώνει τα χρονογραφήματά του της τελευταίας περιόδου και ως φαίνεται: «δίνει ανυποχώρητος τις μάχες του ενάντια σε ό,τι τελματώνει, δηλητηριάζει και 'εν τινι λόγω' ζημιώνει την οικογενειακή, εθνική και κοινωνική ζωή». Τι να σχολιάσει ένας χαρτοκόπτης «χωρίς οικογένεια»;

Αχ, και να 'ξερες τι μου θυμίσες του Δημήτρη Χαντζόπουλου (εκδ. Άγρα, Αθήνα 1991): «Όταν ήμουν μικρή, θυμάμαι ότι το τσάρλεστον ήταν στο φόρτε του. Τρελαινόμουν να το χορεύω και το χόρευα και πολύ καλά μάλιστα. Όταν δε ανέβαινα στο χωριό για να κάνουν χάζι με κερνούσαν ένα λουκούμι και με βάζανε να χορεύω. Και 'γω χόρευα... χόρευα... χόρευα συνέχεια μέχρι να το ξεπληρώσω» - μου θυμίσες τώρα δα τα χρωστούμενα, βρε παλιόφιλε, μα πιο πολύ τη λουκουμόσκονη!...

Ο Χαρτοκόπτης

Ε

Μ

Υ

Ο

Ν

Ε

Μ

Ι

Ε

Γ

Α

Κ

Τον τελευταίο καιρό μας κατακλύζουν οι συνεντεύξεις. Οι δημιουργοί σε τόνο εξομολογητέο ομιλούν περί παντός επιστητού, παρελθοντικό ή μελλούμενο, —απομυθοποιούνται και απομυθοποιούν. Εκείνες οι φιγούρες, οι μοναχικές και στερημένες, χαμένες στο περιθώριο, έφυγαν ανεπιστρεπτί. Γιγαντώνεται η σκιά του δημιουργού και αδηφάγα αφανίζει το έργο. Να δούμε οι ερχόμενες δεκαετίες που θα μετρούν ευρωπαϊκά.

Η ΜΕΓΑΛΟΨΥΧΙΑ ΤΟΥ ΚΑΡΔΙΝΑΛΙΟΥ

«Ο καρδινάλιος έδειξε μια μεγαλοψυχία ανώτερη από κείνη του αδελφού του, εφόσον είπε λιγότερα λόγια· τα λόγια είναι πάντα μια δύναμη που αναζητάμε έξω από τον εαυτό μας».

Όταν ο Σταντάλ το 1833 αντέγραφε παλιά ιταλικά χειρόγραφα, παράφορες διηγήσεις αληθινών περιπετειών που είχαν διαδραματιστεί στην Ιταλία της Αναγέννησης, είχε συνείδηση της σημασίας τους για την σύγχρονη του γαλλική κοινωνία. Όμως δεν γνώριζε το μέγεθος

της ανταπόκρισης που θα εύρισκαν αυτές οι αφηγήσεις 150 χρόνια μετά, στην Ενωμένη Ευρώπη, στην Ευρώπη των εύπορων ρατσιστών.

Τα «Ιταλικά Χρονικά» δίνουν μια κατεύθυνση στη ματιά μας που μπορεί να βρει εκεί πίσω, στον 15ο αιώνα, την φράση: «Γιατί όλος ο κόσμος θα συμφωνήσει πως δεν αρμόζει να φαίνεται άνθρωπος ίδιος με τους άλλους εκείνος που φιλοδοξεί να ανέλθει πιο ψηλά απ' όλους».

ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ. Τελικά, φαίνεται ότι προχωρεί η διεθνοποίηση του φεστιβάλ κινηματογράφου. Την προηγούμενη εβδομάδα συνεδρίασε το γνωμοδοτικό συμβούλιο του

Ελληνικού Κέντρου Κινηματογράφου και πήρε αποφάσεις για την μετεξέλιξη του εθνικού μας φεστιβάλ. Υιοθετήθηκαν εν πολλοίς οι απόψεις του διευθυντή του φεστιβάλ Μιχάλη Δημόπουλου και

δόθηκαν οι παρακάτω κατευθύνσεις:

αποτελείται από προσωπικότητες του παγκόσμιου κινηματογράφου.

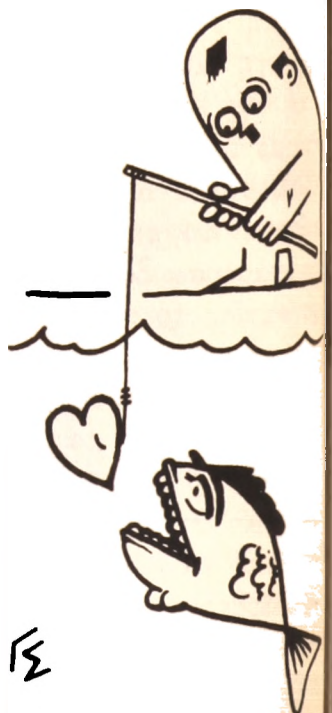
● Το επόμενο φεστιβάλ, που θα συνεχίσει να γίνεται τον Οκτώβριο στην Θεσσαλονίκη, θα συνεχίσει την αρίθμηση των προηγούμενων (φέτος, δηλαδή, θα είναι το 33ο). Θα έχει δύο τμήματα: Ένα διεθνές με ταινίες νέων σκηνοθετών —προϋπόθεση να έχουν σκηνοθετήσει μέχρι τρεις ταινίες—, στο οποίο θα συμμετέχουν έως και τρεις Έλληνες που θα πληρούν αυτές τις προϋποθέσεις. Και ένα ελληνικό, στο οποίο θα μπορούν να διαγωνίζονται όλες οι ελληνικές παραγωγές της χρονιάς χωρίς επιτροπή πρόκρισης και με χρηματικά βραβεία —μάλλον θα μεταφερθούν στα φεστιβάλ τα περισσότερα από τα ετήσια κρατικά βραβεία, που τώρα δίνονται στο τέλος του χρόνου.

● Το γνωμοδοτικό θεωρεί ότι ο νεανικός χαρακτήρας του φεστιβάλ είναι το μόνο γεγονός που μπορεί να του εξασφαλίσει βιωσιμότητα και εγχυρότητα. Θα έχει τουλάχιστον τριακόσιους ξένους προσκεκλημένους (σκηνοθέτες, δημοσιογράφους, παραγωγούς, διανομείς) ενώ υπολογίζονται οι διαγωνιζόμενες ταινίες να φτάνουν τις 15. Η κριτική επιτροπή των ταινιών θα επιλέγεται από τον πρόεδρο του φεστιβάλ και θα

ΑΝΤΩΝΗΣ ΒΟΓΙΑΖΟΣ. Πέθανε ξαφνικά, την περασμένη Τρίτη, σε ηλικία 60 χρονών και ο σκηνοθέτης Αντώνης Βογιαζός. Θεατρικές και τηλεοπτικές σκηνοθεσίες, στράτευση στην ανανεωτική Αριστερά, θεωρητικές δουλειές και, ανάμεσά τους, ένα δίτομο έργο: «Σοσιαλισμός και κουλτούρα» (εκδ. Θεμέλιο).

Αθόρυβος και δημιουργικός είχε σίγουρα κι άλλα να προσφέρει. Δεν πρόλαβε. Η καρδιά του τον πρόδωσε.

Ο ΜΟΝΟΩΤΗΛΟΣ

ΜΑΡΙΑ ΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ

Τρομερή και αξιοζήλευτη, η αφοσίωση της Μαρίας Σινοπούλου στον ποιητή. Είναι μόλις 22 χρονών, φοιτήτρια αγγλικής φιλολογίας από το Αίγιο, όταν τον πρωτοσυναντά. Δεκαπέντε χρόνια παραμένει πλάι του με όλη την υπομονή και αυτοθυσία που απαιτούν οι ατέλειωτες ώρες που εκείνος εργάζεται, «σκαλίζοντας και σκάβοντας συνέχεια αυτό το γήινο, αντιφατικό, κάποτε αδιαπέραστο υλικό». Όμως, η δοκιμασία αρχίζει μετά τον θάνατό του.

Όταν το 1981 πεθαίνει ο Τάκης Σινόπουλος, η Μαρία παραμένει προσηλωμένη στην μνήμη του αποφεύγοντας οποιαδήποτε προσωπική προβολή. Μοναδικό της μέλημα την δεκαετία που καταφέρει να επιζηήσει, η εξασφάλιση της κληρονομιάς του: Τα βιβλία του τυπώνονται, η βιβλιογραφία προχωρεί, το σπίτι γίνεται μουσείο με δωρεά της στον δήμο Ν. Ιωνίας. Φροντίζει και αγωνιά για την μνημόνευσή του σε αφιερώματα, εκθέσεις και ομιλίες.

Οι φίλοι που ελκύονται από τα φώτα και την οχλοβοή σιγά - σιγά αραιώνουν κι αυτή δεν αντέχει άλλο την θλίψη και ίσως «την ψρικιαστική αίσθηση της μοναξιάς».

Λ.Θ.

ΣΕΙΡΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΨΗΦΙΔΕΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΡΓΥΡΙΟΥ · ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ-
ΣΤΡΑΤΗΣ ΤΣΙΡΚΑΣ · ΝΤΙΝΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ
Επτά κείμενα για τον Νίκο Καββαδία

ΔΑΝΙΗΛ Ι. ΙΑΚΩΒ
Η αρχαιογνωσία του Οδυσσέα Ελύτη

Μ. Ζ. ΚΟΠΙΔΑΚΗΣ
«ΑΡΙΑΔΝΗ». Μια σπουδή στον ερωτικό Σεφέρη

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
«Εις την οδόν των Φιλελλήνων» του Α. Εμπειρίκου

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΙΟΡΗΣ
Ο γλωσσικός αφελληνισμός.
Πέραν του μισοξενισμού και της υποτέλειας

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
«Ο έρωτας στα χιόνια» του Αλ. Παπαδιαμάντη

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και πνευματική ζωή

ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ
Ερωτικές μεταμορφώσεις·
αντίδωρο στην Μάτση Χατζηλαζάρου

ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ
Ούτως ή άλλως

ΣΕΙΡΑ: ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΛΟΓΟΣ

CHARLES KAHN
Ο Αναξιμανδρος και οι απαρχές
της ελληνικής κοσμολογίας

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ
Περί μυστικής θεολογίας
Εισαγωγή: VLADIMIR LOSKY

ΠΡΟΚΛΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ
Στοιχειώσεις Θεολογική
Εισαγωγή - Σχόλια: E. R. DODDS

Γ. Σ. ΚΙΡΚ
Ηράκλειτος: τα κοσμολογικά αποσπάσματα

ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
Ομιλίες στην Εξαήμερο

ΔΟΚΙΜΙΑ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΡΑΠΟΣΤΟΛΗΣ
Η Αδιαχώρητη Κοινωνία

ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΗΜ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ
Πολιτικό σύστημα και πολιτική

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ
Θεσμοί, Ιδεολογία και Πολιτική στο Μεσοπόλεμο

ΠΕΤΡΟΣ ΠΙΖΑΝΙΑΣ
Ο μαρξισμός της Ιστορικής Σοσιαλδημοκρατίας

ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ
Δημοκρατική διοίκηση επιχειρήσεων

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΑΙΝ ΜΑΡΤΕΝ
Λαμπράκηδες. Ιστορία μιας γενιάς

ΠΛΟΥΤΗΣ ΣΕΡΒΑΣ
Το κυπριακό. «Στρατηγική» και στρατηγική

ΕΛΛΗ ΣΚΟΠΕΤΕΑ
Το «Πρότυπο Βασίλειο» και η Μεγάλη Ιδέα

ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ
Μια συνάντηση: Σεφέρης · Μακρυγιάννης

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΛΙΑΠΗΣ
Ο χορός στους Κουντουριώτες

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ
Συνηγορία της παραλογοτεχνίας

ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ
Ο κόσμος του ελληνικού χορού

ΑΝΤΩΝΗΣ ΖΩΗΣ
Η αρχαιολογία στην Ελλάδα

ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ
Ο Βασιλιάς που πέθανε

ΥΓΕΙΑ · ΚΟΙΝΩΝΙΑ · ΠΟΛΙΤΙΚΗ
Μελέτες για το Σύστημα Υγείας

ΣΕΙΡΑ: ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

ΝΙΚΟΣ ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ
Για τον Γκράμσι. Μεταξύ Σαρτρ και Αλτουσέρ
Παρεμβάσεις

ΠΙΕΤΡΟ ΙΝΓΚΡΑΟ
Η κρίση και ο τρίτος δρόμος

ΛΟΥΪ' ΑΛΤΟΥΣΕΡ
Στοιχεία αυτοκριτικής

ΡΑΛΦ ΜΙΛΛΙΜΠΑΝΤ
Το Κράτος στην καπιταλιστική κοινωνία.
Ανάλυση του δυτικού συστήματος εξουσίας

ΤΣ. ΛΟΥΠΟΡΙΝΙ · Ε. ΜΠΑΛΙΜΠΑΡ · Α. ΤΟΖΕΛ
Η κριτική της πολιτικής στον Μαρξ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ
Φύλλα-φτερά

ΜΑΡΙΑ ΤΟΥΝΤΑ
Η δίκη του Φλωμπέρ

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ
Μεροληπτική κατάθεση

ΑΛΚΗΣ ΡΑΦΤΗΣ
Η εργασία στην ποίηση

ΑΝΟΥΣΩ ΚΟΥΣΑΘΑΝΑ - ΡΟΕ
Η Άλλη μου πατρίδα

ΛΕΥΚΩΜΑΤΑ

ΚΑΤΙ ΤΟ «ΩΡΑΙΟΝ»
Μια περιήγηση στη νεοελληνική κακογουστιά

ΑΡΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ
Τα παλιά αθηναϊκά σπίτια

ΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
Ο Τρίτος Δρόμος

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΑΪΤΖΗΣ
Ταιγγάνικη ορχήστρα

ΜΙΛΤΟΣ ΣΚΟΥΡΑΣ
Ιστορία μιας γραμμής

ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΕΤΡΟΥΛΑΚΗΣ
Το ημερολόγιο του Ανδρέα

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»

Δημοχάρους 60 Αθήνα 115 21 ΤΗΛ. 72.32.819

«ΚΑΤΙ ΤΟ ΩΡΑΙΟΝ»!

ENGLISH EDITION
Τώρα κυκλοφορεί
και σε αγγλική γλώσσα
ΝΕΑ ΕΚΔΟΣΗ

Επιτέλους, ένα βιβλίο για την ελληνική κακογουστιά (κιτς), ένα βιβλίο «περιήγηση» στον κόσμο του φτηνού γούστου όπως διαμορφώνεται μέσα στην καθημερινή ζωή, την ελληνική ζωή, τη δική μας ζωή. Με κείμενα και φωτογραφίες που παρουσιάζουν ανάγλυφα το «κιτς», ένα φαινόμενο «γραφικό» αλλά και επικίνδυνο. **Ωραίο βιβλίο!**

«Κάτι το ωραίο»

Μέσα στις σελίδες του θα δείτε να παρελαύνουν... η Πατρίς, η Θρησκεία, η Οικογένεια, η Κοινωνία, η Επικοινωνία, η Πολιτική, η Τέχνη. Το κιτς υπάρχει γύρω μας, σ' όλη την Ελλάδα: από το Διδυμότειχο μέχρι τα Φιλιατρά και από τα Γιάννενα μέχρι τη Λάρισα και —φυσικά— την Αθήνα.

Ειδικά άρθρα και πάνω από 1.000 φωτογραφικά θέματα, αποκαλύπτουν, διακωμωδούν και καταγγέλλουν το κιτς δημιουργώντας ένα μοναδικό λεύκωμα επίκαιρο, ενδιαφέρον, απολαυστικό.

Ωραίο βιβλίο!

«Κάτι το ωραίο»

Η παρέλαση του κιτς συνεχίζεται. Ανακαλύψτε το κιτς σε κορνίζες, γκομπλέν, μπιμπελό, χαλκοτεχνήματα, χόμπι, τουριστικά σουβενίρ, εικονίτσες, προσκλητήρια, τάφους, πλαστικά λουλούδια, εκκλησίες, είδη για γάμους και βαφτίσια, φωτιστικά, τηλέφωνα, εξώφυλλα βιβλίων, αθλητικά και πολιτικό Τύπο, παιδικά είδη, καρτ ποστάλ, ντίσκο, φαγάκια, αβέρνες, πιτσερίες, μόδα, αυτοκίνητα, μαγαζιά, σπίτια, έπιπλα... Αλλά κιτς υπάρχει και στο πορνό, στο αθλητικό ή πολιτικό πανηγύρι, στο τραγούδι, το σινεμά, το θέατρο, την τηλεόραση, τη διαφήμιση... Το κιτς υπάρχει παντού και παραμονεύει... **Ωραίο βιβλίο!**

«Κάτι το ωραίο»

Για το κιτς σε όλες του τις μορφές γράφουν οι:

Χρ. Βακαλόπουλος, Χρ. Γιανναράς, Περ. Γιαννόπουλος, Μ. Γιουρσενάρ, Γ. Καλιόρης, Χ. Καμπουρίδης, Λ. Κηληδόνης, Α. Κολτσιδο-Μ. Μποσταντζόγλου, Δ. Πικιώνης, Δ. Ραυτόπουλος, Δ. Σκάλος και Ν. Χατζηκυριάκος - Γκίκας.
Προλογίζει η Μελίνα Μερκούρη.

Τι είναι «ΚΙΤΣ»

Η λέξη kitsch έχει γερμανική προέλευση προέρχεται από την ιδιωματική φράση kitschen που σημαίνει «πασαλείβω». Το επίθετο kitsch στην τέχνη χρησιμοποιήθηκε για το χαρακτηρισμό του ευτελούς, του φτηνού, του κακόγουστου.

ΕΚΔΟΣΗ:

«ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΑΝΤΙ»

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΠΟΛΥΜΗΤΕ

Δεινοκράτους 131, Αθήνα 115 21
Τηλ. 7249300

«Κάτι το ωραίο»

Με φωτογραφικό υλικό που βασίζεται σε ρεπορτάζ των Χρ. Βλαχου, Τ. Βρεττού και Λ. Μιαούλη και εμπλουτίστηκε από αρχειακό υλικό πολλών επαγγελματιών και ερασιτεχνών φωτογράφων.

Ωραίο βιβλίο!

«Κάτι το ωραίο»

Ένα βιβλίο ντοκουμέντο!

Μια έκδοση των «Φίλων του περιοδικού ΑΝΤΙ»

- 360 σελίδες • 1059 έγχρωμες και μαυρόασπρες φωτογραφίες
- Σε σχήμα 21 x 28 πανόδετο

ΚΑΤΙ ΤΟ «ΩΡΑΙΟΝ»

ΜΙΑ ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΣΤΗΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΚΟΓΟΥΣΤΙΑ

Ωραίο βιβλίο!

